

dr Ljubo Pejanović
dr Duško Vejnović
dr Mile Rakić

KARAKTERISTIKE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

- društvenopolitički defendološki aspekt -

Banja Luka, 2017.

**dr LJubo Pejanović
dr Duško Vejnović
dr Mile Rakić**

KARAKTERISTIKE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

- društvenopolitički defendološki aspekt -

Banja Luka, 2017.

dr LJubo Pejanović
dr Duško Vejnović
dr Mile Rakić

KARAKTERISTIKE SISTEMA BEZBJEDNOSTI
-društvenopolitički defendološki aspekt-

Izdavači:

Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna,
bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka
Univerzitet modernih znanosti Mostar – Fakultet za sigurnosne studije
Mostar

Za izdavače:

Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Vladimir Stojanović

Recenzenti:

Prof. dr Miroslav Milutinović, redovni prof. Univerzitet „Aleksandar
Veliki“, Niš
Prof. dr Dragan Trivan, vanredni prof. Univerzitet „Union Nikola – Tesla“,
Beograd
Prof. dr Vojo Laković, vanredni prof. Univerzitet „Hercegovina“, Mostar

Lektor:

Mr Tatjana Ponorac

Štampa:

Grafopapir Banja Luka

Za štampariju:

Petar Vukelić, graf.ing.

Tiraž:

300 primjeraka

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	11
POGLAVLJE PRVO	
SAVREMENA TEORIJA BEZBJEDNOSNE POLITIKE.....	13
1. SAVREMENA BEZBJEDNOSNA POLITIKA	15
1.1. Teorija sekuritizacije	16
1.2. Pojam nacionalne bezbjednosti	16
2. TEORIJSKE OSNOVE STRATEGIJE DRŽAVE	21
3. TEORIJSKE OSNOVE NACIONALNE BEZBJEDNOSTI.....	24
3.1. Pojmovno određenje strategije nacionalne bezbjednosti	25
3.2. Strategija bezbjednosnog okruženja	26
4. KONCEPT BEZBJEDNOSNE TEORIJE.....	31
4.1. Koncepti bezbjednosti u novom milenijumu	33
4.1.1. Savremeni koncept bezbjednosti	33
4.1.2. Traganje za novim konceptima bezbjednosti	35
5. BEZBJEDNOSNA KULTURA I NASLIJEĐE U REPUBLICI SRBIJI	37
5.1. Kultura bezbjednosti i njen značaj u zaštiti nacionalnih vrijednosti	38
5.2. Koncept bezbjednosne kulture i naslijeđa	42
5.3. Bezbjednosna kultura i naslijeđe	44
5.4. Kultura i kulturno naslijeđe bezbjednosti u novom konceptu bezbjednosti	47
5.5. Odnos kulture bezbjednosti sa nacionalnim naslijeđem	49
6. PRAVNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	51
6.1. Ustavno pravni koncept bezbjednosti.....	52
6.1.1. Pravno uređenje sistema bezbjednosti.....	54
6.1.2. Ustavno regulisanje sistema bezbjednosti	55
6.1.3. Međunarodno-pravne osnove sistema bezbjednosti	56
6.2. Međunarodni propisi i standardi	58

6.2.2. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (1975. Helsinki)	64
6.2.3. Pariška povelja za Novu Evropu (1990.)	65
6.2.4. Lisabonska deklaracija (Lisabon 1996. godina)	66
6.2.5. Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi (OEBS 1999.)	66
6.2.6. Zapadnoevropska unija (ZEU u Briselu 1948.)	67
6.2.7. Petersburška deklaracija (1929.)	67
6.2.8. Organizacija Severoatlanskog ugovora (NATO Vašington 1949.)	67

POGLAVLJE DRUGO

TEORIJSKO-METODOLOŠKE OSNOVE KORPUSA NAUKA BEZBJEDNOSTI	69
1. NASTANAK I RAZVOJ NAUČNOG IZUČAVANJA OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI	71
2. POKUŠAJ I TEŠKOĆE KONSTUISANJA NAUKE IZ KORPUSA BEZBJEDNOSTI	79
2.1. Proces disciplinarizacije nauka o bezbjednosti	80
2.2. Istorijsko-komparativni razvoj nauke o bezbjednosti kao zasebne akademske discipline i istraživačkog polja	84
2.3. Specifikacija i diferencijalizacija predmetnog područja	87
2.3.1. Proces instrumentalizacije bezbjednosnih nauka	89
2.4. KONSTITUTIVNI ELEMENTI NAUČNE DISCIPLINE	90
2.4.1. Pojmovni okviri	91
2.5. Diferencioni kontrasti	94

3. SAVREMENI BEZBJEDNOSNI DISKURSI.....	99
4. OKVIRI I GRANICE PREDMETNOG PODRUČJA	101
5. NAUČNA UTEMELJENOST OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	103
6. METODE IZUČAVANJA NAUČNOG PODRUČJA	106
7. MJESTO I ULOGA OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI U SISTEMU NAUKA	110
7.1. Komplementarne veze i odnosi sa drugim naukama .	112
7.1.1. Odnos sa pravnim naukama.....	112
7.2. Multi-disciplinarni karakter naučne discipline.....	117
7.3. Interdisciplinarna pripadnost područja bezbjednosti	121
7.4. ZNAČAJ, PRINCIPI I CILJ IZUČAVANJA NASTAVNO-NAUČNOG PREDMETA	122

POGLAVLJE TREĆE

ORGANIZACIONI DIZAJN STRUKTURE.....	125
1. ORGANIZACIONA STRUKTURA.....	127
1.1. Pojmovno određenje organizacione strukture	127
1.2. Klasifikacija organizacione strukture	129
1.3. Parametri organizacione strukture	131
1.4. Determinante oblikovanja organizacione strukture ...	132
1.5. Dimenzionisanje organizacione strukture	134
2. MODELOVANJE ORGANIZACIONE STRUKTURE ...	137
2.1. Ciljevi modelovanja.....	138
2.1.1. Osnovna načela politike nacionalne bezbjednosti	140
2.2. Principi modelovanja.....	141
2.2.1. Ciljevi politike nacionalne bezbjednosti.....	142
2.3. Modeli organizacije visokih performansi	142

3. PROJEKTOVANJE ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	146
3.1. Različiti pristupi projektovanja sistema bezbjednosti	148
3.2. Fazni postupak	150
3.3. Osnovni pristupi i principi projektovanja organizacije.....	154
4. DIZAJNIRANJE ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	157
4.1. Osnovna polazišta.....	158
4.1.1. Principijelna polazišta dizajniranja.....	158
5. IZBOR I IZGRADNJA ORGANIZACIONE STRUKTURE	163
5.1. Opređeljujući faktori i determinante pri izboru optimalne varijante Sistema bezbjednosti	164
6. POSTUPAK STRUKTURIRANJA ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	166
7. USLOVI I DINAMIKA ORGANIZACIONIH PROMJENA.....	169
7.1. Uzroci organizacionih promjena	170
7.1.1. Eksterni faktor promjena	172
7.1.2. Interni faktor promjena.....	173
7.2. Proces organizacionih promjena	174
7.3. Program radikalnih organizacionih promjena	176
7.3.1. Organizacione transformacije	176
7.3.2. Promjene organizacionih struktura	177
7.3.3. Reinžinjeriing.....	179
7.3.4. Restruktuiranje organizacije	181
7.4. Otpor organizacionim promjenama	183
7.5. Trasiranje ključnih pravaca organizacionih promjena.....	184

8.	PROFIL I VRSTE ORGANIZACIONE	
	STRUKTURE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	186
8.1.	Centralizovani sistem bezbjednosti	186
8.2.	Decentralizovani sistem bezbjednosti.....	187
8.3.	Sistem bezbjednosti tranzicionih zemalja.....	188
8.3.1.	Sistem nacionalne bezbjednosti	
	Republike Hrvatske	188
8.3.2.	Sistem nacionalne bezbjednosti	
	Bosne i Hercegovine.....	191
8.3.3.	Sistem nacionalne bezbjednosti Crne Gore	194
8.3.4.	Sistem nacionalne bezbjednosti	
	Republike Makedonije.....	196
9.	STRUKTURA SISTEMA NACIONALNE	
	BEZBJEDNOSTI REPUBLIKE SRBIJE.....	198
9.1.	Politika nacionalne bezbjednosti Republike Srbije ..	198
9.1.1.	Predsjednik Republike Srbije.....	198
9.1.2.	Narodna skupština Republike Srbije.....	199
9.1.3.	Vlada Republike Srbije	199
9.1.4.	Struktura sistema bezbjednosti	200
9.1.5.	Obrana Srbije	201
9.1.6.	Bezbjednosna struktura nacionalne bezbjednosti ...	201
9.1.7.	Savjet za nacionalnu bezbjednost	201
9.2.	Obavještajno-bezbjednosne ustanove	
	Ministarstva odbrane Republike Srbije.....	210
9.3.	Obavještajno-bezbjednosne ustanove	
	Ministarstva spoljnih poslova	211
9.4.	Bezbjednosno informativna agencija	
	Republike Srbije (BIA)	212
9.5.	Biro za koordinaciju rada služi bezbjednosti.....	213
9.6.	Pravosudni sistem	214
9.7.	Inspeksijski organi.....	215
9.8.	Carinski sistem.....	217
9.9.	Sektor zaštite i spasavanja	218

10. SISTEM BEZBJEDNOSTI TZV. „SLABIH DRŽAVA“	220
10.1. Politički faktor	223
10.1.1. Strukturni faktori.....	224
10.1.2. Ekonomski faktor.....	226
10.1.3. Temeljna obilježja i specifičnosti sistema bezbjednosti	227
10.1.4. Bezbjednosna struktura slabih država.....	227
10.1.5. Autoritativni sistem bezbjednosti	229
10.1.6. Totalitarni sistem bezbjednosti	231
10.1.7. Savremeni modeli i sistem bezbjednosti demokratskih država.....	232
10.2. Tendencije i pravci razvoja sistema bezbjednosti u globalizovanim uslovima.....	235
10.3. Sličnost i razlike između klasičnih i savremenih sistema bezbjednosti	243

POGLAVLJE ČETVRTO

KLJUČNA POLAZIŠTA I FUNDEMANANTALNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI	247
--	------------

1. KONCEPTUALNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	249
1.3. Opšte odrednice novog sistema bezbjednosti	250
1.4. Različiti konceptualni pristupi bezbjednosti.....	255
1.4.1. Metodološki postupak formalizacije bezbjednosnih agendi	257
2. TEORIJSKE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	258
2.1. Teorija sistema bezbjednosti.....	258
2.2. Opšta teorija sistema i ključne naznake	262
2.3. Metodološka osnova teorije sistema	264
2.4. Pojam sistema u opštoj teoriji sistema i elementarna svojstva.....	265

2.5. Klasifikacija i karakteristike sistema	268
2.6. Podijela sistema sa aspekta globalnih obilježja	271
2.6.1. Podijela organizacionih sistema.....	272
2.6.2. Podijela sistema sa aspekta internih obilježja.....	272
POGLAVLJE PETO	275
ZNAČENJE OSNOVNIH TERMINA U OBLASTI	
BEZBJEDNOSTI	275
1. OPŠTE O BEZBJEDNOSTI I SIGURNOSTI.....	277
1.1. Pojam termina bezbjednosti.....	278
1.2. Pojam termina sigurnosti	284
2. VRSTE BEZBJEDNOSTI	288
2.1. Individualna bezbjednost	288
2.2. Nacionalna bezbjednost	290
2.3. Regionalna bezbjednost	294
2.4. Međunarodna bezbjednost	295
2.5. Globalna bezbjednost.....	298
2.6. Kolektivna odbrana i bezbjednost.....	302
2.6.1. Kooperativna bezbjednost.....	305
2.6.2. Pojmovno određenje kooperativnih bezbjednosnih integracija	306
2.6.3. Integralna bezbjednost	311
2.6.3.1. Saradnja u bezbjednosti	311
2.6.3.2. Volja za saradnju u bezbjednosti	312
2.6.3.3. Bezbjednosna zajednica.....	312
3. SISTEM BEZBJEDNOSTI	314
3.1. Pojmovno određenje sistema bezbjednosti	314
3.2. Klasifikacija sistema bezbjednosti.....	315
3.3. Karakteristike sistema bezbjednosti.....	316
3.4. Struktura sistema bezbjednosti	318

4. ULOGA, FUNKCIJE I DJELATNOSTI SISTEMA BEZBJEDNOSTI.....	320
4.1. Uloga sistema bezbjednosti	320
4.2. Funkcija sistema bezbjednosti	323
4.3. Osnovni principi funkcionisanja sistema bezbjednosti	326
4.3.1. Princip jedinstva	327
4.3.2. Princip efikasnosti.....	329
4.3.3. Princip otvorenosti.....	330
4.3.4. Princip dinamičnosti	331
4.3.5. Princip hijerarhijske uređenosti	331
4.3.6. Princip dvostranosti odnosa.....	331
4.3.7. Princip spoljnopolitičke funkcionalnosti	332
4.3.8. Princip jedinstva u upravljanju, rukovođenju i komandovanju	333
5. DJELATNOSTI SISTEMA BEZBJEDNOSTI	333
5.1. Obavještajno-bezbjednosna djelatnost.....	334
5.2. Djelatnost unutrašnjih poslova.....	336
5.3. Djelatnost odbrane	337
5.4. Djelatnosti kontrole državne granice	340
5.5. Djelatnosti privatne bezbjednosti i detektivskih agencija.....	343
5.6. Korporativna bezbjednost.....	346
5.7. Civilna bezbjednost.....	348
6. BIBLIOGRAFIJA	352

PREDGOVOR

Ni jedan oblik prakse se ne može razumjeti niti u potpunosti sprovesti, bez odgovarajućih teorijskih analiza bezbjednosnih pojava i njihovog opšteg teorijskog okvira. Međutim, i sama praksa se ogleda preko sistema bezbjednosti, bilo u teorijskom, organizacionom, funkcionalnom, sistemskom ili praktičnom smislu.

U tom smislu izdavanje knjige Karakteristike sistema bezbjednosti, proisteklo je iz potrebe i prilagođavanja nastavnom planu i programu bezbjednosnih predmeta na Fakultetima, Visokim školama, Institutima i za čitalačku publiku, iz oblasti bezbjednosnih nauka, teorija i istraživanja. Knjiga zadovoljava potrebe studijskih programa.

Osnovna namjena monografije je da studentima, đacima, istraživačima i drugim zainteresovanim za ovu materiju, omogući sticanje osnovnih znanja iz teorije sistema bezbjednosti, sa akcentom na segmente državne i civilne bezbjednosti. Prilikom pisanja ove monografije naišli smo na određene teškoće jer se radi o relativno novoj nastavno-naučnoj disciplini na smjerovima bezbjednosti, sa multidisciplinarnim prilazom izučavanja koncepta državne, vojne i civilne bezbjednosti, a koja se tretira kao dio nacionalne bezbjednosti svake države, odnosno kapaciteta bezbjednosti države. U tom smislu pristupljeno je izučavanju sektora državne bezbjednosti sa svim njegovim subjektima, vojne bezbjednosti i sektora civilne bezbjednosti sa njegovim subjektima bezbjednosti.

Prema planu i programu kao i sadržaju bezbjednosnih potreba, izvršeno je istraživanje i izučavanje širokog spektra stručne i naučne, kako domaće, tako i inostrane literature, prakse i arhivskih sadržaja iz oblasti globalne, regionalne i nacionalne bezbjednosti. S obzirom na veliki broj radova iz ove oblasti koji su rezultat istraživanja mnogobrojnih autora sa sličnim, ali i različitim pristupima ovom problemu, bilo je izvjesnih poteškoća oko definicija, pojmova i razmišljanja, odnosno šta prihvatiti i uvrstiti u ovu knjigu. Preovladalo je opredjeljenje korišćenja radova iz ove oblasti, kako inostranih, tako i domaćih autora. Njihovi rezultati istraživanja i zaključci su usklađeni i kombinovani u ovu

monografiju, što se ogleda kroz citiranost i analizu različitih stavova i mišljenja, a što čini polaznu osnovu i okvir ove knjige.

*Tekst knjige je obrađen u pet dijelova ili cjelina, kao što su: U prvom poglavlju, **Savremena teorija bezbjednosti i politika**. U drugom poglavlju - **teorijsko metodološki korpus nauka bezbjednosti**. U trećem poglavlju - **organizacioni dizajn strukture**. Četvrto poglavlje - **ključna polazišta i fundamentalni osnovi sistema bezbjednosti** i peto poglavlje - **značenje osnovnih termina u oblasti bezbjednosti**.*

Autori posebnu zahvalnost duguju Fakultetima i studentima koji budu koristili ovo djelo i recenzentima ove knjige, kao i citiranim autorima na njihovim radovima u ovoj oblasti koji su uticali na kvalitet ovog djela, a naročito onim autorima čija djela su poslužila kao smjernice za ovaj rad. Vjerujemo da će nakon izvjesnog vremena ovaj rad biti osavremenjen, bilo od naučnih radnika i istraživača u ovoj oblasti ili drugih čitalaca i korisnika. Autori su spremni za saradnju, razgovor, dijalog po pitanju svih konstruktivnih primjedbi, sugestija i prijedloga na čemu ćemo biti i zahvalni.

Beograd, Banja Luka, decembar, 2017.godine

Autori

POGLAVLJE PRVO

SAVREMENA TEORIJA
BEZBJEDNOSNE POLITIKE

1. SAVREMENA BEZBJEDNOSNA POLITIKA

Nakon Drugog svjetskog rata fokus izučavanja problema rata i problema u međunarodnim odnosima je sve više bio preusmjeren sa vojnih nauka na civilne nauke, odnosno studije bezbjednosti koje su veoma imanentne političkim naukama. Ovo tim prije jer je došlo do usložnjenja agende međunarodnih odnosa i artikulisanja nevojnih problema, odnosno nastanka ekonomskih, ekoloških, energetskih i drugih problema i izazova na koje je međunarodna zajednica primarno morala reagovati i dati adekvatne odgovore, a naročito usljed pojave novih rizika i prijetnji i njihovih aktera koji se nisu mogli otkloniti angažovanjem oružanih snaga. Ovo je uslovalo i prevazilaženje tradicionalnog shvatanja i viđenja dotadašnjeg koncepta bezbjednosti i njegove suštine koje je postalo suženo.

U savremeno doba osnovni cilj i zadatak vlasti u svim državama jeste koncipiranje, razvoj i realizacija politike stabilne bezbjednosti na svim nivoima kako unutar tako i izvan države. Dakle, nesumnjivo je da je glavni uslov opstanka države i društva njihova bezbjednost shvaćena u njenom najširem pojmovnom određenju. U tom smislu cilj i zadatak svih aktivnosti i djelovanja državnih i privatnih institucija su usmjereni upravo na očuvanju i razvoju stabilne bezbjednosti. Sve te aktivnosti predstavljaju državni okvir bezbjednosne politike, koja ima za cilj stvoriti sistem bezbjednosti kojim se ostvaruje unutrašnja i spoljna bezbjednost države i društva. Bezbjednost je jedan od centralnih pojmova savremenih političkih nauka, posebna disciplina poput međunarodnih odnosa, studija bezbjednosti, mirovnih studija, i analiza konflikata. U tom smislu bezbjednost se može definisati kao, jedan veoma značajan, veoma kompleksan, a danas i veoma aktuelan i prisutan pojam, naročito artikulisan sa aspekta mogućnosti njenog ostvarenja u mnogim državama ali i u pojedinim regionima u svijetu. Bezbjednost je veoma prisutan termin u politici svake savremene države počevši od nacionalne, državne do međunarodne politike, čija aktuelizacija počinje onog trenutka kad se sazna i procijeni da se mogu javiti prijetnje i ugrožavanja bezbjednosti države i njenih građana u bilo kom obliku, vremenskom periodu i bilo kog inten-

zitetu ugrožavanja, a što nedvosmisleno zahtjeva reakciju tj. adekvatan odgovor države i njenih institucija.

1.1. Teorija sekuritizacije

„Da bi mogli razmatrati termin sekuritizacije, neophodno je dati objašnjenja i odgovor na pitanja u stvari šta je to sekuritizacija? „Sekuritizacija je određeni proces koji obuhvata politički ishod jezičkog konstruisanja bezbjednosnih pojava ili prijetnji kao i pružanje odgovora sa posebnim i specijalnim mjerama radi eliminisanja tih prijetnji. Prema ovoj teoriji proces sekuritizacije sadržan je od određenih elemenata kao što su: jezički akt odnosno sekuritizujućeg poteza, sekuritizujućih izvršilaca prijetnji, funkcionalnih aktera, specijalnih bezbjednosnih mjera i pristalica tj. širih masa. Specijalne mjere se mogu sastojati od upotrebe sile, prinude, suspenzije ljudskih i građanskih prava ili nekog drugog izuzetnog akta nasilja kojim se istupa iz normalnog okvira političkog procesa. Akteri mogu biti i najčešće predstavnici tuđe ili sopstvene države, ali mogu biti i predstavnici opozicionih političkih strana, društvenih pokreta, intelektualnih elita i td., koji zastupaju sekuritizaciju. Ukoliko se kao rezultat sekuritizacije poteza usvoje specijalne mjere koje inače ne bi bile smatrane prihvatljivim, suočićemo se sa procesom uspješne sekuritizacije. Međutim, pojam sekuritizacije zauzeo je veoma istaknuto mjesto u novom vokabularu prevashodno evropskih studija bezbjednosti.“¹

1.2. Pojam nacionalne bezbjednosti

Pojam nacionalne bezbjednosti je aktuelizovan, odnosno vezuje se sa početkom, razvojem i djelovanjem destruktivnih aktivnosti i izazova, kako unutar državnih tako i izvan njenih granica. Takođe, kao bitna osnova za formulaciju pojma nacionalne bezbjednosti predstavlja i državna politika prema sopstvenoj bezbjednosti, bezbjednosti njenih građana kao i politike država iz okruženja i njihovog odnosa prema susjednim

---

¹ Pejanović Ljubo, Osnovi bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad, 2014. Str. 96-98

državama. Prema tome, osnove za pojmovno određenje bezbjednosti podrazumjevaju ukupni, politički, vojni, bezbjednosni i drugi ugrožavajući faktori izvan i unutar državnih granica.

Pod pojmom nacionalne bezbjednosti uglavnom se smatralo odsustvo ili eliminisanje, kao i nepostojanje bilo kakve prijetnje, izazova i rizika po sveukupnu bezbjednost države i njenih građana, a takođe i nepostojanje straha od ugrožavajućih faktora koji mogu ugroziti više država, samo jednu državu ili neku od političkih ili vojnih organizacija jedne ili više država. Nepostojanje straha od ugrožavanja bezbjednosti država i njihovog razvoja, odnosno nepostojanje prijetnji po nacionalnu, regionalnu ili svjetsku bezbjednost, može se smatrati da je država ili više država bezbjedno i da bezbjednost njihovih građana nije ugrožena, kako iznutra tako ni izvan državnih granica. Svakako da ovome treba dodati i odsutnost destruktivnih izazova i rizika od destruktivnih grupa, organizacija i pojedinih državnih institucija.

Razvoj svjetskih kretanja i promjene u međunarodnim odnosima, nagovještavaju da mnogi problemi u međunarodnoj zajednici (ekonomski, ekološki, politički itd.) predstavljaju potencijalne izvore ugrožavajućih faktora za državu, odnosno za njenu nacionalnu bezbjednost. Porast i povezanost negativnih pojava i procesa u međunarodnoj zajednici uslovljavaju, da međunarodni problemi mogu predstavljati veliku prijetnju svakoj državi posebno ili na nivou određenog regiona i sl.. Da su države ugrožene nastalom svjetskom situacijom ukazuju mnogobrojne manifestne pojave i činjenice u ne malom broju slučajeva i u današnje savremeno doba. Činjenica je da su u bliskoj prošlosti mnoge države bile ugrožene usljed indirektnih ili direktnih političkih i vojnih prijetnji što se manifestovalo ili se još uvijek manifestuje putem političkih i ekonomskih sankcija, vojnih intervencija i agresije, kao i kroz mnogobrojne druge načine i oblike pritisaka od strane pojedinih država, državnih, političkih, ekonomskih, pravnih i vojnih struktura. Pored državnih prijetnji, takođe prijetnju predstavljaju i kriminalno-terorističke grupe i organizacije iza kojih, u nekim slučajevima, stoje institucije određenih država, a poznato je da među njima ima i onih koje i samostalno djeluju. Vojnom intervencijom i agresijom NATO pakta bile su izložene države širom svijeta kao na primjer Avganistan, Irak, Libija, Egipat, Republika Srpska, Republika Srbija i druge. Međutim, mnoge države u svijetu su bile žrtve i

kriminalno-terorističkih organizacija, grupa i pojedinaca, kao na primjer Avganistan, Irak, Egipat, Libija, Sirija, Rusija, Španija, Grčka, Srbija i druge države. Navedeni primjeri ukazuju da se svaka država širom svijeta može biti izložena različitim oblicima ugrožavanja nacionalne bezbjednosti te da se zbog toga i svaka država, bez obzira da li je do sada bila ugrožavana ili ne, da li je do sada imala prijetnje po pitanju sopstvene bezbjednosti, mora aktivno pripremati za pružanje adekvatnih odgovora mogućim oblicima ugrožavanja bezbjednosti.

Ove i slične činjenice ukazuju da se svako društvo mora iz temelja ili bar u većem dijelu mijenjati i prilagođavati novonastalim, pre svega, aktivnom stanju bezbjednosti na svim nivoima. U drugoj polovini dvadesetog vijeka, pojam nacionalne bezbjednosti, sve je manje isticao vojnu komponentu, a što nije bio slučaj u prvoj polovini dvadesetog vijeka, kada je njegova glavna komponenta upravo bila obilježena vojnim rizicima i prijetnjama. Dok u novom milenijumu tj. u dvadeset i prvom vijeku takva bezbjednosna politika je zanemarena i države su prionule u izradi strategije bezbjednosti koja se usmjerava ka glavnom ugrožavajućem faktoru tj. vojnom faktoru, a zatim ugrožavanjima od terorizma i drugih savremenih oblika ugrožavanja država i društva.

Zbog navedenih i nastalih novih svjetskih uslova i kretanja na planu političkih, ekonomskih i bezbjednosnih promjena koje su donijele nove i savremene oblike izazova i rizika, pojam nacionalne bezbjednosti u većini država nije jednoznačno i potpuno definisan. Veliki broj teoretičara nacionalnu bezbjednost definišu na osnovu teorije odsustva bilo kog straha od napada, ugrožavanja interesa ili prijetnji jedne ili više država jednoj ili više država.

Međunarodna enciklopedija društvenih nauka definiše nacionalnu bezbjednost kao „sposobnost države da svoju unutrašnju vrijednost zaštititi od vanjskih opasnosti.“² Dok pojedini teoretičari nacionalnu bezbjednost podrazumjevaju kao funkciju nacionalne države, a pomoću koje u skladu sa svojim mogućnostima i u buduće poštujući globalne promjene i razvoj u svijetu, štite vlastiti identitet, integritet, društveno uređenje, granice države i sve druge vrijednosti jednog društva.

---

² Internacional Encyclopedia of the Social Sciences sv. XI The Macmillan Company, London, 1968. str.40

Teritorijalni integritet podrazumjeva cjelovitost državne teritorije kao bitnog elementa državnosti na kojim bitiše nacija tj. državljani te države. Da i od strane međunarodne zajednice mogu biti ugrožene pojedine države, između ostalog, i na planu teritorijalnog integriteta, ukazuje primjer Republike Srbije. Republici Srbiji je dio međunarodne zajednice koji je podržavao kosovske separatiste, a koji pripadaju nacionalnoj manjini, otrgla dio njene teritorije i istu proglasila kao nezavisnu državu. Ovu samoproklamovanu državu, istina, još uvijek nije priznalo manji broj država međunarodne zajednice. „Pod političkom samostalnošću smatra se sposobnost države da suvereno ostvaruje vlast na cjelokupnoj svojoj teritoriji. Da se državi nasilno može oduzeti politička samostalnost i sposobnost vladanja na svojoj teritoriji, ponovo ukazuje primjer Republike Srbije, kojoj je nasilno oduzeto pravo da vrši političku i drugu kontrolu i odgovornost na dijelu svoje teritorije tj. Kosovu i Metohiji. Kvalitetnim životom ljudi u nekoj državi može se podrazumjevati samo onaj život ljudi koji se odvija podjednako za sve građane u jednoj državi podjednako. Blagostanje može biti ostvareno samo u uslovima kad nema unutrašnjih i spoljnih prijetnji po bezbjednost građana države i u uslovima kada vlast države vlada i kontroliše cjelokupnom teritorijom svoje države i svim njenim građanima podjednako.

„Može se konstatovati da nacionalna bezbjednost u savremenim uslovima i novim okolnostima podrazumjeva planirano (željeno) i ostvareno postignuto ili utvrđeno stanje bezbjednosti. Funkcionalno područje djelovanja različitih državnih institucija uz ukupno društveno nastojanje na postizanju nacionalnih ciljeva i interesa, a da su sve institucije organizovane na osnovu Ustava određenog društva. U tom slučaju nacionalna bezbjednost mora obezbjediti bezbjedno stanje u kojem će biti obezbjeđena sloboda države i društva, teritorijalni integritet i suverenitet države. Sve navedeno se ostvaruje u skladu međunarodne prihvatljivosti preko ljudskih sloboda i prava građana, kao i političke, socijalne i ekonomske slabosti društva i države, zatim stabilan socijalni razvoj i funkcionisanje pravne države, stabilan javni poredak i ostvarena bezbjednosti svih građana.³

---

³ S. Tatalović, A.Grizold, V.Cvrtila, *Suvremene sigurnosne politike*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008. str.19-23.

Prema tome, bezbjednost podrazumjeva, *spriječavanje i suzbijanje prijetnji, upotrebom integrisanih (ili kooperativnih) subjekata zaštite, radi obezbjeđenja/ostvarenja sigurnosti građana, društvenog poretka, integriteta, suvereniteta i materijalnih vrijednosti društvene grupe.*

2. TEORIJSKE OSNOVE STRATEGIJE DRŽAVE

„Suprostavljani interesi naroda i država, kao i istorijske proturiječnosti dovode do raznovrsnih kontinuiranih sukoba (informacionih, ekonomskih, političkih, konfesionalnih, idioloških, oružanih i slično.), različitog inteziteta, jer su često ti odnosi opterećeni suprostavljenim interesima, između kojih je teško naći zadovoljavajući kompromis. Pored nastojanja vodećih zemalja Zapada, na čelu sa SAD, da se nakon nestanka bipolarnog svijeta, uspostavi novi svjetski poredak, u posljednje vrijeme sve više su prisutne rasprave o globalizmu, multiporalizmu, pluralizmu, modernom liberalizmu, merkantilizmu i drugim pojavama u savremenom svijetu.“⁴

Te pojave i opasnosti su znatno umanjile pouzdanost definisanja strategije države, a naročito nacionalnih ciljeva i djelotvornih strategija za njihovu realizaciju. Međutim, strategija države je relativno nov pojam, čiji se obim ne sadrži samo na rat i sferu odbrane, već i na realizovanje svih državnih funkcija u miru i ratu. Strategija se determiniše brojnim unutrašnjim i spoljnim činiocima, koji imaju bitan uticaj na njihovo definisanje. Da bi se pristupilo definisanju pojma strategije države, neophodno je prethodno utvrditi najveća dobra, vrijednosti, interese i ciljeve određenog društva. Uz navedeno moraju se imati u vidu realni odnosi unutar i izvan državnih granica. Zatim se utvrđuju vrijednosti, interesi i ciljevi pomenute države.

Uz sve to, neophodno je ustanoviti način izgradnje političke, ekonomske i vojne moći te države. Da bi se definisali nacionalni interesi i ciljevi, između ostalog, neophodno je utvrditi interese međunarodnih subjekata u međunarodnoj zajednici, a naročito u okruženju kako bi se ostvario prihvatljiv i povoljan strategijski odnos države prema najuticajnijim centrima planetarne moći koji obezbjeđuju nesmetan razvoj nacije u svakom pogledu. Za shvatanje ključnog pojma bezbjednosti države jeste u oblasti strategije trebalo bi da se istražuje periodično ili kad postoji potreba za to.

---

⁴ Mitar Kovač, *Strategija i doktrina dokumanata nacionalne bezbjednosti*, Svijet knjige, Beograd, 2003. str.8-9. (U daljem tekstu Mitar Kovač).

„Strategija države je opšte i integralno programsko stanovište za očuvanje i dostizanje najnovijih nacionalnih (državnih) vrijednosti i interesa, uz angažovanje cjelokupnih umnih, duhovnih, i materijalnih potencijala države radi njene zaštite i uspješnog razvoja, kroz ostvarivanje definisanih ciljeva u miru i ratu. U praktičnom pogledu, strategija države je opšta ideja o realnom i/ili virtualnom usmjerenju političke, ekonomske i vojne moći države radi zaštite i dostizanja najviših nacionalnih (državnih) interesa kroz realizovanje posebnih i pojedinačnih strategija.“⁵

Definicija se mora odnositi na sadržaj pojma, klasifikacije i odnosa na njegove obime. Prilikom klasifikovanja pojma strategije države, primjenjuje se više kriterijuma, što je sličan slučaj i u drugim državama svijeta.

U tom smislu, Strategija države je planirana i zasnovana ideja o realnom usmjerenju, političke, ekonomske, pravne i vojno-bezbjednosne moći države, radi ostvarenja sveukupne bezbjednosti i dostizanje najviših nacionalnih interesa, koji podrazumjevaju integritet, suverenitet, državne granice, ljudske resurse i sveukupne materijalne potencijale.

Definisati nacionalne interese podrazumjeva učestvovanje i biti zainteresovan za nešto, u ovom slučaju za sveukupne vrijednosti društva. Nacionalni interesi, su najčešći izraz potreba da se određene vrijednosti zaštite, unaprijede i dostignu do moguće vrijednosti, a koji proizilaze iz sadržaja pojedinačne i grupne svijesti, kao i motivacija koji se formiraju u društvu. „Za razliku od stare teorije koja je shvatila uže, vezujući ga za biološke i materijalne potrebe u savremenoj nauci, pojam interesa shvata se znatno šire, pri čemu pojam interesa obuhvata i vrijednosti koji se izjednačio sa motivacionim faktorom. U tom smislu, pojam interesa uključuje u sebe i različite vrijednosti, ideje i stavove usljed čega dolazi do prevazilaženja dualizma između koncepta interesa sa jedne strane i ideja o vrijednosti sa druge strane.“⁶

Međutim, *pojam interesa i ciljeva države obuhvata sveukupne državne vrijednosti čiji je država vlasnik i nad kojima država upravlja, vrši*

---

⁵ Mitar Kovač, str.26-27.

⁶ ISTO, str.30-31.

kontrolu i ostvaruje sigurnost građanima i bezbjednost nad svim društvenim vrijednostima.

Da bi država definisala svoje ciljeve i realizaciju istih, u određenom društvu ali i u međunarodnoj zajednici postoje različiti metodološki pristupi.

Nacionalni bezbjednosni interesi, i nacionalni bezbjednosni ciljevi su oni ciljevi koji se odnose na zaštitu nacionalnih interesa, bilo da su ugroženi iznutra ili izvan granica države, ali i oni kojima se teži ostvarivanje želja i namjera.

Nacionalna bezbjednosna politika, predstavlja političke opcije koje su trasirale pravce razvoja i funkcionisanja nacionalne bezbjednosti i njene ciljeve.

Politička strategija je politički proces putem kojeg se realizuje politička strategija, koje su dvosmjernog karaktera i izražavaju se kroz različite vidove svjetskog djelovanja i uticaja na društvo i državu, kao i njenu politiku. U povratnom smislu djelovanje države na društvo i sve društvene odnose. U tom smislu politička strategija je dio strategije države koja se bavi definisanjem načina dostizanja i zaštite nacionalnih interesa i ciljeva političkim sredstvima.

Vojna strategija, kao podsistem strategije države predstavlja programsko stanovište o načinu ostvarenja ustavne uloge vojske u zaštiti nacionalnih interesa, odnosno osnovne smjernice u angažovanju vojske u zaštiti svih vrijednosti države.⁷

---

⁷ Mitar Kovač, str. 31-67.

3. TEORIJSKE OSNOVE NACIONALNE BEZBJEDNOSTI

„Naučna teorija predstavlja opšti stav izveden iz više provjerenih i potvrđenih zakonitosti koje se odnose bilo na prirodne ili društvene pojave. Sa druge strane, zakonitosti se utvrđuju na osnovu sazajnih činjenica do kojih se došlo, logičkom analizom i sintezom. Tako se na osnovu dostignutog znanja o nečemu postavlja polazna pretpostavka zakonitosti-hipoteza, a zatim se hipoteza provjerava u praksi, prikupljaju se novi podaci o bitnim činjenicama, koje potvrđuju ili odbacuju hipotezu zakonitosti. Na osnovu u praksi potvrđenih zakonitosti može se izvesti teorijska definicija, za proces nastajanja, kretanja i nestajanja nekih društvenih pojava. Teorija daje najopštije stavove o vezama između pojava koje ugrožavaju ili mogu ugroziti osnovne društvene vrijednosti, pa i bezbjednost države: to je više složeniji oblik tumačenja provjerenih činjenica.“⁸

„Da bi definisali pojam strategije nacionalne bezbjednosti, koja je sve više u upotrebi u svijetu, prvenstveno u državama na Zapadu, neophodno je taj pojam nominalno definisati i izvršiti analizu saznanja o tome pojmu u svijetu. Na osnovu tih znanja neophodno je komparativnom analizom strategija nacionalne bezbjednosti država u regionu i pojedinih zemalja u svijetu doći do saznanja u praktičnim refleksijama tog pojma, odnosno o sadržaju i postupku izrade tog najvišeg dokumenta države u oblasti bezbjednosti. Sa te sazajne osnove uz definisanje ishodišta strategije nacionalne bezbjednosti, moguće je preliminarno definisati njen sadržaj i osnovne methodske postavke postupka izrade i primjene iste“⁹

---

⁸ Vladan Marković, Teorija bezbjednosti, Jugoart, Beograd, str. 100-101

⁹ ISTO, str.67-68

3.1. Pojmovno određenje strategije nacionalne bezbjednosti

Strategijom nacionalne bezbjednosti se ukazuje na cilj ovog najvišeg i najopštijeg državnog i nacionalnog programa u oblasti bezbjednosti, kao i zaštita najviših nacionalnih interesa. Kao relativno trajan odbrambeni program strategija nacionalne bezbjednosti se postepeno redefiniše, a shodno promjenama na kojima se zasniva, a često i promjenom državne vlasti. Suštinom nacionalne bezbjednosti i fizonomijom sukobljavanja prisutnih nekih želja izvan granica i izvan pojma rata, te da se posljedice po naciju i državu dešavaju i u miru, kao i unutrašnjosti granica. Novi tj. dvadeset prvi vijek ili milenijum, sa sobom je doneo mnogo novina pa i novih oblika ugrožavanja i sukobljavanja u miru kad su daleko veće nego u ranijim periodima ili posljedica oružanog sukobljavanja u ratu.

Pod oružanim sukobima podrazumjevaju se određene situacije koje se karakterišu upotrebom oružanih snaga i oružja u sukobima. Rat i ratna dejstva su sveobuhvatna i najsnažnija manifestacija oružanog sukoba koga karakterišu intezivna borbena dejstva između sukobljenih strana ili država. Stoga, prelazno period iz redovnog ka ratnom ili vanrednom stanju i ponovni povrćaj u redovno stanje, ne mora uvijek biti jasno izraženo, aformalne objave rata su u savremenim uslovima veoma rijetke. Rat u Vijetnamu, Iračko-iranski sukob, rat na Foklandima, rat u Zalivu, agresija na Avganistan, Irak, Libiju, Egipat, vođeni su bez formalne objave rata.

Savremeno doba svijetu i zemlji planeti donosi nove izazove i rizike koji mogu biti drastično opasniji i pogubniji po bezbjednost ljudi, životinja, energetski izvora (voda i sl.), biljaka i slično. Ovaj fenomen je već započeo svoje poremećaje koji nagovještavaju i katastrofalne posljedice (katastrofalne posljedice su već najavile novu prijetnju na to ukazuju činjenice i primjeri poplava na svim kontinentima, zemljotresi, suše i slično). Stoga, stratezi, naučnici i istraživači moraju iznalaziti strateška i odgovarajuća rješenja za spriječavanje ovih prirodnih pojava. Prema tome, strategija nacionalne bezbjednosti u savremenom svijetu je

vještina vladanja i iskorišćavanja svih sredstava kojima jedan narod ili više naroda u koaliciji raspolaže u datom vremenu. U tome se podrazumjeva oružana sila sa ciljem da se bitni interesi održe i zaštite od neprijateljskih ugrožavanja. Nacionalna strategija kao dokument u kojem je izražen smisao i suština opšte strategije, da što uspješnije predvidi osnovne tendencije za buduće vrijeme i da na osnovu toga pripremi odbrambene i bezbjednosne snage sa svim raspoloživim resursima, kako bi sve bilo upotrebljeno u pojavi prijetećih izazova u razvojnom u bezbjednosnom smislu.

Odbrambeno-bezbjednosna strategija kao značajan državni dokument kojim se regulišu strateški ciljevi društva, uvijek je interesantan problem za istraživače ove problematike za koju veliki broj autora pokušavaju na svoj način definisati ovaj fenomen. Između mnogobrojnih definicija o strategiji, kako kod autora tako i kod država, ukazaćemo na jednu od njih. „Rejmon Aron, smatra da je cjelokupni razvoj strategije išao od užeg shvatanja tog pojma, kao puke primjene sile ka njegovom širem značenju - upotreba sile radi dostizanja ciljeva politike. Stoga, on strategijom podrazumjeva „akciju u slučajevima gdje uistinu poštovanja pravila ne isključuje pribjegavanje oružanoj sili.“¹⁰

Zavisno od pristupa problemu odbrane i bezbjednosti države, strategija nacionalne bezbjednost polazi od saznanja u teoriji opšte strategije, strategije države i rezultata istraživanja u naučnim ustanovama u društvu i u odbrambeno-bezbjednosnom sektoru, (vojsci i policiji) i slično.

3.2. Strategija bezbjednosnog okruženja

Osnovu za izradu strategije bezbjednosti okruženja čini bezbjednosno stanje ili situacije u okruženju društva Republike Srbije. Za projekciju strategije bezbjednosti za budućnost uzimaju se najvažnije činjenica dešavanja, ponašanja i mogućih prijetnji, a koji elementu ukazuju na izuzetnu složenost sa aktuelnim istorijskim i postojećim

---

¹⁰ Aron R. Evolution of Modern Strategic Thought; Problems of Modern Strategy. Part One, No 54. Adelphi Papers, 1969, n 2.

proturiječnostima, sa neriješenim sporovima između država i suprotstavljenim interesima sviju zainteresovanih strana za bezbjednost. Trenutna i prividna bezbjednosna situacija može biti rezultat uspješne kontrole u regionu od strane ekonomsko razvijenih država i članica EU. Kontrolu i nadzor u regionu neprekidno vrše SAD i vodeće države EU uz prisustvo svojih snaga i pojedinih subjekata u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji (Kosovo i Metohija) i Makedoniji. Dok u Hrvatskoj i na Kosovu i Metohiji postoji dodatni problem, a to je nemogućnost povratka na svoja ognjišta srpskom narodu, što predstavlja dodatni problem i postojanje nesigurnosti na ovim prostorima. Protjerivanje srpskog naroda iz Hrvatske nije novina, ovaj problem se pojavljuje iz vremena mnogo ranije, ali je ponovo aktuelan i njihov povratak na svoja ognjišta će dugo potrajati. Uticaj islamskog, albanskog i hrvatskog faktora u regionu sve je izrazitiji naročito u Albaniji, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, i Kosovu i Metohiji i time se povećavaju netrpjivosti između naroda i uvećavaju tenzije za pogoršanje bezbjednosnih odnosa u regionu.

Dodatni problem se pojavljuje i u tome, što pomenuti i aktuelni problemi se ne rješavaju brzo, pravedno i dugoročno, oni se u suštini zamrzavaju na neko duže vrijeme. Ti problemi dodatno mogu ugroziti bezbjednost regiona aktualizacijom napetih tenzija i neriješavanjem gorućih problema. Zatim, dodatni problemi nastaju, što NATO ovaj prostor drži pod svojom kontrolom i čini različite postupke kojima se neki štite, da bi se drugi narodi ugrožavali. U tom slučaju prezentovani pristup nije u funkciji trajne ocjene stanja nego prikaz deskriptivne analize koju svaka država u regionu primjenjuje prilikom definisanja strategije nacionalne bezbjednosti. Međutim, ovaj problem ostaje i dalje kao prepreka za definisanje strategije nacionalne bezbjednost na bezbjednosnom planu jer uvijek postoji više oblika prijetnji za svaku državu u regionu.

Značaj i namjena strategije nacionalne bezbjednosti, podrazumjeva i treba da predstavlja sintezu opredjeljujućih, dejstvujućih i obavezujućih stavova po pitanju odbrane i bezbjednosti države. Strategija nacionalne bezbjednosti treba da bude tako definisana kako bi bila u funkciji i što efikasnija u rješavanju aktuelnih i budućih bezbjednosnih izazova, rizika i prijetnji na državnom i regionalnom planu. U tom slučaju članstvo u OUN, OEBS-u, Paktu za stabilnost Jugoistočne Evrope,

kao i članstvo u drugim evropskim bezbjednosnim organizacijama, stvara realnu pretpostavku za bitne drugačije tretmane vojnopoličkih položaja bilo koje države u svijetu, pa i republike Srbije. S tim u vezi, država Republika Srbija treba da integrisanom državnom moći štiti državne i nacionalne interese, vrijednosti i ciljeve u okviru države, regiona i međunarodnoj zajednici. Isto to važi i za druge države u svijetu. Otuda, strategija nacionalne bezbjednosti namijenjena je da se na osnovu nje usmjere i koordiniraju djelatnosti države u različitim oblastima društvenog života. Istovremeno, radi što efikasnije zaštete nacionalnih interesa i ciljeva.

Potrebe izrade strategije nacionalne bezbjednosti, obaveza je svake države pa i Republike Srbije da izradi i donese svoja zakonska dokumenta. Rizici, sukobi i konflikti između ekonomsko razvijenih država su značajno smanjeni u odnosu na prethodni period, ali lokalni i građanski ratovi, oružani sukobi, oružane pobune i terorizam, postali su velika prijetnja i sve češći napadi i prijetnje kako nekim drugim državama u međunarodnoj zajednici tako i Republici Srbiji. Bez obzira što se konstatuje da velike sile i ekonomsko razvijene ne predstavljaju posebnu prijetnju u novom milenijumu. Ovu tezu demantuje period od 1999. do 2012. Godine u kojem NATO pakt podržan od većeg broja država iz međunarodne zajednice, koji je izvršio vojnu intervenciju i agresiju na nekoliko država u svijetu. Vojnim bombardovanjem iz vazdušnog prostora napadnuta je Republika Srpska, Republika Srbija, Avganistan, Irak, Egipat, Libija, a u polovini 2012. godine građanski rat sa prijetnjom intervencije NATO buknuo je u Siriji. Navedene činjenice potvrđuju da i ovaj period nije pošteđen od državnih vojnih sukoba.

Bezbjednost države može biti ugrožena raznim vidovima političkih, ekonomskih i vojnih pritisaka. I ova konstatacija se potvrdila na slučaju Republike Srbije kojoj su uvedene političke i ekonomske sankcije i na kraju vojna agresija. Sankcije kao oblik pritiska na državu postale su česta pojava nakon iskustva sa Republikom Srbijom, pa se često prijeti i drugim državama uvođenjem političkih i ekonomskih sankcija od strane pojedinih država i međunarodne zajednice. Imajući u vidu navedene činjenice i to stanje, u kojem se ugrožavaju vitalne vrijednosti nacionalnih država i njihovih vrijednosti, interesa i ciljeva u pojedinim periodima razvoja međunarodne zajednice i ovaj segment nacionalnih država je

drastično ugrožen. Prema međunarodnim standardima svaka država ima pravo na zaštitu svojih interesa, ali pojedine članice međunarodne zajednice gube u vidu ta prava pa samostalno ili uz saglasnost nekih država ili međunarodne zajednice remete ovo stanje i vrše prijetnju na pojedine države. Činjenica ponovo pokazuje slučaj Republike Srbije koja ima pravo na svoje interese u zaštiti vitalnih vrijednosti svoje države. Interesi Republike Srbije su protivpravno poništeni i otet je dio njene teritorije tj. Kosovo i Matohija koja je proglašena nezavisnom državom, dok ovakvi primjeri nisu dozvonjeni drugim državama. U ovom slučaju međunarodna zajednica podržava dva aršina, jedni se mogu odcijepiti od matične države bez njenog pristanka, dok drugi to nemaju pravo jer nije interes pojedinih razvijenih država.

Strategija nacionalne bezbjednosti tijesno je povezana sa politikom države i pojedinim subjektima te politike. Ovo se čini neophodnim istaći jer „nisu tradicionalni odnosi između nosilaca političke vlasti tj. raskorak između zakonodavne i izvršne vlasti težište teorijske analize niti glavni uzrok konflikata u novonastalim ustavnim i političkim okolnostima. Ustavna rješenja, posebno ustavna i politička praksa postkomunističkih zemalja, bez sumnje ukazuju da bicefalna egzekutiva koju čine predsjednik (vrhovni komandant Vojske Republike Srbije) i premijer koji su izabrani različitim načinom izbora tj. imaju nezavisne političke legitimitete, predstavljaju glavne subjekte i mjesto mogućeg sukoba nadležnosti“.¹¹

Dakle, Strategija nacionalne bezbjednosti je relativno trajni dokument čije korekcije zavise od promjena u sferi bezbjednosnih interesa i mogućnosti države, a promjena u domenu bezbjednosti izaziva rizike i prijetnje i promjena ustavnopravnog sistema države. Obzirom na višestruke oblike prijetnji u društvu Republike Srbije (vojna agresija, odcjepljenje dijela teritorije, terorizam, prijetenzije susjeda, organizovani kriminalitet, sankcije i slično), stekli su se čvrsti uslovi za promjenu nacionalne strategije, koja treba da definiše postojeće odnose u okruženju i unutar granica, kao i definisanje odgovora na te prijetnje. Stoga strategija nacionalne bezbjednosti predstavlja osnov za izradu vojno-bezbjednosne stra-

---

¹¹ Goran Budžak, Mile Rakić Odnos između zakonodavne i izvršne vlasti na primjeru Ustava Republike Srbije iz 1990. i 2006. godine, Srpska politička misao br. 2/2014., Institut za političke studije, Beograd, 2014, str 253.

tegije, vojne doktrine, programa razvoja odbrambeno-bezbjednosnih snaga, civilne odbrane, planiranje i izgradnju savremenog sistema nacionalne bezbjednosti prema nastalim odnosima u međunarodnoj zajednici i u okruženju.¹²

---

¹² Mitar Kovač, str. 67-142.

4. KONCEPT BEZBJEDNOSNE TEORIJE

Opšte o konceptu bezbjednosti

Studije bezbjednosti od svog početka predstavljaju veliki značaj nauci i međunarodnim odnosima, a u najvećem broju slučajeva se bave ratom i mirom. Poslije Drugog svjetskog rata studije bezbjednosti postale su značajan sinonim za strategijske studije sa izrazitim naznakama na vojne nauke i vojni sektor. Usložavanjem međunarodnih odnosa, porastom i razvojem bezbjednosnih izazova i rizika sa kojima se suočila međunarodna zajednica i države pojedinačno, naročito pojavom novih i savremenih bezbjednosnih oblika i prijetnji, kao pojavom i novih aktera koji usložavaju problem bezbjednosti. Zbog svega navedenog viđenje samog koncepta bezbjednosti i njegove suštine postalo je preusko za nove međunarodne odnose i nacionalnu bezbjednost.

Stoga je neophodno ukazati i razjasniti šta podrazumjeva koncept bezbjednosti. U tom slučaju bezbjednost podrazumjeva određeni cilj kojim se obezbjeđuje ljudima i njihovim vrijednostima potpuna sigurnost koja je ostvarena eliminacijom izazova i rizika preko bezbjednosnih subjekata u jednom društvu. Na ovo se može postaviti konkretno pitanje, da li u teoriji postoji potpuno prihvaćen koncept bezbjednosti i da li je on sporan kao koncept, na to trebaju dati odgovor teoretičari bezbjednosnih nauka. Kad je u pitanju nauka o bezbjednosti, u međunarodnoj zajednici istakle su se dve opriječne škole mišljenja o ovom fenomenu.

Prva škola:

1. „Pripadnici realističke škole, bezbjednost su definisali kao slobodu od objektivnih vojnih prijetnji opstanku države u jednom anarhičkom međunarodnom sistemu. Definicija studija bezbjednosti Stivena Volta (Stephen Walt) možda na najeksplicitniji način izražava tradicijski način viđenja problema. On studije bezbjednosti definiše kao studije prijetnje, upotrebe i kontrole vojne moći. Walt S. (1991.), Buzan Waver i de Wilde 1998.). Ovaj pristup je u suštini zasnovan na jasnom ontološkom stanovištu da je društvena istina prevashodna proizvodu.

2. Fundamentalna pretpostavka ovih teorija jeste epistemološka pretpostavka odnosno način na koji odgovaraju pitanja kako se dolazi do znanja društvenim istinama. Metoda koja stoji u osnovi ovih teorija jeste pozitivistički metod. Osnovno polazište pozitivističkog metoda jeste da društvene činjenice treba posmatrati kao stvar-kao u prirodnim naukama.

Opisivanjem i sređivanjem opažajućih činjenica treba otkrivati uzročne odnose i zakonitosti društvenih pojava. Subjekt koji posmatra i analizira objekt njegove analize su u ovom slučaju odvojeni.

Druga škola: Ova škola posmatra i analizira i objekt njegove analize su u ovom slučaju odvojeni. Druge škole mišljenje tzv. proširivači na čelu sa (Beri Buzanom), dovela je u pitanje ovakvu koncepciju bezbjednosti u proširivanju i produbljivanju agende bezbjednosti studija i po horizontali i po vertikalni. Imajući u vidu horizontalnu dimenziju proširivači smatraju da se koncept bezbjednosti u praksi proširio isključivo sa vojnih na političke, ekonomske, socijalne i ekološke sektore. Vertikalno gladano izmjenjeni koncept bezbjednosti bi trebalo da bude otvoren i za referentne objekte koji nisu država (individue, društvene grupe, čovječanstvo kao cjelina). Ontološko stanovište kritičara tradiconističkog shvatanja bezbjednosti je da su društveni odnosi i bezbjednosne prijetnje plod interesa subjektivne, ideacione, društvene konstrukcije i da ne postoji objektivno, sami za sebe (F.Ejduš 2007.). Ovo je jedno u osnovi anti-esencijalističko ontološko stanovište. Odgovarajući na pitanje da li sitina o društvenoj stvarnosti sadrži jedno jedinstveno, nepromijenljivo, esencijalno značenje ili Beogradski centar za bezbjednu politiku.“¹³

---

¹³ Vladimir Šulović, Teorija bezbjednosne sekuritizacije, Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, www.bezbednost.org 3.

4.1. Koncepti bezbjednosti u novom milenijumu

Opšte o konceptu bezbjednosti

Bezbjednost kao uslov opstanka i djelovanja pojedinaca, grupa, društva, države u okviru međunarodne zajednice, jedan je od osnovnih funkcija o konceptu bezbjednosti novog milenijuma. Da bi se ova tvrdnja potvrdila, na to utičnu postojeće činjenice o kontinuiranom postizanju i ostvarivanju bezbjednosti pored mnogobrojnih prijetnji i opasnosti. Borba za ostvarenje bezbjednosti traje tokom čitave ljudske istorije počev od primitivne pa sve do savremene međunarodne zajednice. Tokom drugog historijskog razdoblja, pojam bezbjednosti nije imao isto značenje u početku tokom istorije i u novom milenijumu. Zbog toga su se njegova različita pojmovna određenja oblikovala u raznim teorijama pa i praksi. Pokušaji definisanja bezbjednosti i njenog sadržaja razlikuje se u tradicionalnim konceptima pa i u današnjem savremenom svijetu tj. u početku, dvadeset i prvom vijeku.

4.1.1. Savremeni koncept bezbjednosti

Bezbjednost kao fenomen savremenog svijeta, je jedan od temelja ljudskog društva u svim fazama njegovog razvoja pa i u novom vijeku. Bezbjednost je jedan od ključnih temelja u očuvanju ljudskog društva i njegovih vrijednosti svake države pa i Republike Srbije. Bez obzira da li se radi o bezbjednosti pojedinca, grupe i društva ili međunarodne zajednice, uvijek se čine napori da se obezbjedi svaka sigurnost, pojedinca, države ili međunarodne zajednice. Sve navedeno je veoma značajno zbog razumjevanja fenomena tj. pojma bezbjednosti, a to je posebno značajno i na historijsko razdoblje i konkretan prostor. Ostvarena bezbjednost je istovremeno interes, cilj i vrijednost za svaku državu, kao i djelatnost pojedinca, grupe, društva i međunarodne zajednice. Zatim bezbjednost je strukturni element opstanka i djelovanja pojedinaca, društva i međunarodne zajednice i ista je jedan od značajnih temelja životnih funkcija. U tom slučaju, pojam bezbjednosti čovjeka i njegove zajednice počinje i teče od postanka pa sve do novog vremenskog doba. Ovaj

pojam u smislu bezbjednosti čovjeka koji se u savremeno doba počeo upotrebljavati gotovo u svim područjima ljudske djelatnosti i njihovog okruženja. Ovaj fenomen kao pojam su istraživali i istražuju mnogi autori, među kojima ima sličnosti, a i razlika u definisanju pojma bezbjednost. Jedan od autora je Arnold Wolfers, čije istraživanje o bezbjednosti čovjeka i nacije smatra se jednim od najkvalitetnijih teoretičara. Autor je sigurnost odredio kao neodređeni simbol (ambiguous symbol) koji može, ali i ne mora imati neko značenje.

Stoga, tradicionalne definicije bezbjednosti polazile su od istraživanja vojne moći države i njene moći. U tom slučaju moderne definicije u odnosu na starije mnogo su šireg zahvata osnova za definisanje ovog pojma, jer njihov fokus koncept više nije fokusiran samo na državu već i pojedinca i svjetsku zajednicu. Međutim, od početka ljudske zajednice do novog milenijuma, zbog velikih i razornih posljedica, rat je predstavljao najveću opasnost, dok u novo vrijeme opasnost predstavljaju i drugi oblici prjetnji, naročito oni koji nisu ranije ni postojali. Početkom novog vijeka, sigurnost se istražuje kao odrednica opstanka ili uslov koji stvara odnose između pojedinca, društva i države. U savremenoj bezbjednosti dominiraju dva koncepta: 1. univerzalnost koji podrazumjeva poštovanje sadržajne cjelovitosti pojma bezbjednosti i demilitarizacija, koja omogućava preovladavanje prethodnog vezivanja bezbjednosti u vojnoj sili.

U ovom slučaju koncept bezbjednosti je proširen od bezbjednosti nacije prema bezbjednosti pojedinca i grupe. Drugo, širenje od bezbjednosti nacije prema bezbjednosti međunarodne zajednice. Treće, bezbjednost je proširena vodoravno i širi se od vojne prema političkoj, nacionalnoj, socijalnoj bezbjednosti i ekološkom okruženju. Četvrto, politička odgovornost za obezbjeđenje bezbjednosti je sama po sebi proširena, a koja se širi od nacionalne države prema međunarodnim organizacijama, kao regionalnim i lokalnim zajednicama i nevladinim organizacijama, javnom mnjenju i medijima. Stoga, bezbjednost se podrazumjeva kao težnja ili želja za slobodom u odnosu na moguće prijetnje. Sve to ukazuje, da je bezbjednost višestruko složen fenomen. Njena složenost se utvrđuje i ogleda već promatranjem osnovne definicije, koja uključuje nekoliko elemenata. U ovom slučaju, definicija bezb-

jednosti podrazumjeva sve vrste i oblike ugrožavanja i sve aktivnosti u eliminisanju tih oblika ugrožavanja.

4.1.2. Traganje za novim konceptima bezbjednosti

Polazeći od činjenica i nastalog stanja u međunarodnoj zajednici u političkim, ekonomskim, pravnim, vojnim, bezbjednosnim, socijalnim i ekološkim uslovima, kao polazišta u pokušaju definisanja fenomena bezbjednosti, uvijek se polazi od bezbjednosti čovjeka pa sve do međunarodne zajednice. U tom slučaju nacionalnu bezbjednost određuju dvije vrste djelatnosti, koje proizilaze iz unutrašnje državne i međunarodne zajednice i njene politike. Bezbjednost nije samo objektivno stanje već i subjektivna verzija. Pri tome, stvarne prijetnje je nemoguće izmjeriti pa u tom slučaju za neke prijetnje i ne znamo.

Ako promatramo stanje bezbjednosti u okruženju, kao globalnoj ili regionalnoj sredini u uticaja na bezbjednost pojedinih država i gledišta okruženja kako globalna i regionalna sredina utiče na bezbjednost pojedinih država, može se pretpostaviti da je završetak ratova i smanjenje naoružanja omogućili poboljšanje bezbjednosti položaja većine država u vojnom smislu. Kad je u pitanju međunarodna bezbjednost veoma je značajno bezbjedno stanje u Evropi koja je uslovljena različitim činiocima. Naročito ako se ima u vidu tranzicija u nekim evropskim državama i težnja prema demokratskom društvenom uređenju i tržišnim uslovima koji su i osnov novog svjetskog poretka. Ti uslovi su devedesetih godina doprinjeli i obilježili veće sukobe i ratove, zbog čega su neke države bile izložene raznim rizicima, a od kojih i danas imaju posljedice. Ako imamo u vidu navedene činioce koji su predstavljali veliku prijetnju po bezbjednost važna je činjenica da u okruženju većine zemalja Evrope danas je bezbjedno stabilno. Ulazkom nekih zemalja u partnerstvo za mir, NATO pakt, Evropsku Uniju su u poziciji manjih opasnosti po bezbjednost u odnosu na druge koje to nisu ostvarile.

Međutim, nakon ovih razmatranja može se steći utisak ili zaključak da globalno ugrožavanje već duže vrijeme donosi određene žrtve. Navedene prijetnje pogađaju svakog čovjeka, društvo i region, bez obzira za određena nastojanja da se izbjegnu prijetnje. Mnogi pred-

stavnicima vlada i građani nisu svjesni težine ugrožavajućih faktora, a nisu ni svjesni da su i sami ugroženi. Isto tako mnogi od njih nisu svjesni da njihovim postupcima i djelovanjima predstavljaju prijetnju prvo drugima, a zatim i sebi. Ovu činjenicu najslabije mogu potvrditi terorističke aktivnosti. Ako neko izvede teroristički akt i time ugrozi njegovu teritoriju i ljude, istovremeno izaziva kontraterorizam i time doprinosi prijetnji sebi, svojoj državi i narodu. U početku dvadeset i prvog vijeka došlo je do povećanja ratnih opasnosti kao i terorističkih djelovanja u međunarodnoj zajednici.

5. BEZBJEDNOSNA KULTURA I NASLIJEĐE U REPUBLICI SRBIJI

Ova cjelina obrađuje bezbjednosnu kulturu, bezbjednost kao sistem i ostvarenje kulturnog naslijeđa društva Republike Srbije.

Bezbjednosna kultura predstavlja izuzetno važan segment i jedan je od osnovnih uslova u procesu očuvanja, sprovođenja i izvršenja bezbjednosne funkcije, a u smislu daljnjeg održavanja i funkcionisanja bezbjednosti. Društvo u kome nije razvijena bezbjednosna kultura, ne može imati ni razvijenu bezbjednosnu zaštitu. Ako ne postoji bezbjednosna zaštita neće i bezbjednosna kultura tog društva.

Opšte o bezbjednosnoj kulturi i naslijeđu

Za bezbjednost kao fenomen interesovali su se istraživači i teoretičari od postanka pa sve do savremenog vremena. Međutim tokom posljednje decenije dvadesetog vijeka došlo je do preoblikovanja zamisli i koncepta bezbjednosti. Veliki broj istraživača i teoretičara smatraju ovaj fenomen nužnim ishodom događaja koji su se događali polovinom i krajem dvadesetog vijeka. Naročito veliki događaj, koji je drastično uticao na izmjene koncepta bezbjednosti predstavlja nestanak Varšavskog ugovora kao protivničkog bloka uspostavljenog u cilju ravnoteže vojnih odnosa. Nakon raspada Varšavskog ugovora odnosi u međunarodnoj zajednici su drastično promijenjeni naročito egzistiranjem i nastankom novih bezbjednosnih neizvjesnosti ne samo na nacionalnom, međudržavnom, regionalnom nego i na globalnom nivou. Nakon raspada Varšavskog ugovora nije se jasno moglo odrediti kako će to uticati na bezbjednost država i na globalnom nivou jer je na sceni ostao samo jedan blok (NATO) koji je u suštini imao za cilj održanje balansa po pitanju vojne moći i uopšteno riječeno po pitanju održanja stabilnog stanja bezbjednosti na globalnom nivou. Na taj način došlo je do stvaranja novih odnosa u odnosu na dotadašnju bezbjednost. Trenutna proturiječnost između aktera novog svjetskog poretka i protivnika takvim idejama je prouzrokovala nove prijeteće izazove i rizike za sve učesnike međunarodne bezbjednosti.

Iako su mnogi teoretičari vršili istraživanja i bavili se pitanjem kulture bezbjednosti, još uvijek ovaj fenomen nije u potpunosti definisan. Na tu nemoć definisanja drastično utiču egzistirajuće mnogobrojne prijetnje i suprotnosti u političko-vojnim odnosima među, pre svega, vojno i ekonomski najjačim državama. Na osnovu doprinosa mnogih teoretičara i postojeće stručne i naučne literatureu oblasti kulture bezbjednosti bilo je moguće pristupiti utvrđivanju, opisivanju, analizi i definisanju pojma kulture bezbjednosti. Tako danas možemo konstatovati da savremeno shvatanje ovog fenomena i njegovog pojma ima svoje mjesto i ulogu u sistemu nauka o bezbjednosti. Ustanovljen je cilj bezbjednosne kulture i njena deskripcija. U praktičnom smislu omogućeno je bolje razumjevanje kulture bezbjednosti, kao i odnos prema istoj. Naročit doprinos je u kontinuitetu shvatanja kulture bezbjednosti kao tradicije tj. kao važnog segmenta kulturnih vrijednosti nacionalnog društva u okviru i van nacionalnih granica.

5.1. Kultura bezbjednosti i njen značaj u zaštiti nacionalnih vrijednosti

Opravdanost i potreba za istraživanjem kulture bezbjednosti i njene uloge u zaštiti nacionalnih vitalnih vrijednosti u okviru i izvan njenih granica ima veliki značaj. Istraživanjem se postiže doprinos saznanja o kulturi bezbjednosti i njenoj ulozi u zaštiti nacionalnih vrijednosti, kao i potvrđivanje postojećeg saznanja o ovom fenomenu i njenom mestu u naučnom i teorijskom smislu. Istraživanje je vršeno analizom dostupne relevantne literature, kako bi se došlo do pouzdanih podataka, odnosno koliko mi razumijemo ovaj fenomen i koliko je on značajan za savremeno društvo u kontekstu novih međunarodnih odnosa u međunarodnoj zajednici. Uočeno je da bavljenje fenomenom bezbjednosne kulture, bar na našim prostorima, je šturo i selektivnog je karaktera. Najčešće se svode samo na onu mjeru koliko je samim autorima tj. istraživačima bilo potrebno za oblast koja im je bila od posebnog interesa. Međutim, bezbjednosnom kulturom kao segmentom bezbjednosti i njenom zaštitnom ulogom, kao kulturnim naslijeđem, skoro da se nisu bavili.

Ova skromna istraživanja o kulturi bezbjednosti i njenom značaju u kulturnom naslijeđu predstavljaju pionirski poduhvat sa ciljem ulazivanja na postojanje ovog problema i njegove uloge u sveukupnom razvoju društva Republike Srbije. U tom slučaju je značajnije što je društvo Republike Srbije u novom milenijumu prošlo kroz velika politička, vojna bezbjednosna, privredna i dr. Iskušenja kojima druge države nisu bile izložene, ne bar u tolikoj mjeri. Društvo Republike Srbije suočilo se sa teškim i dugotrajnim političkim, ekonomskim i drugim sankcijama, koje je uvela međunarodna zajednica, bilo je žrtva NATO agresije, nasilno mu je otet dio teritorije (Kosovo i Metohija) i ista proglašena nezavisnom državom. Južni dio teritorije Republike Srbije bilo je izloženo terorističkim akcijama, a organizovani kriminalitet i korupcija maksimalno su se uvukli i razarali sve društvene pore čemu se još uvijek u potpunosti ne nazire kraj. Sve to ukazuje i potvrđuje činjenice o potrebi istraživanja i ukazivanja na ove oblike prijetnji koji iziskuju još detaljnije istraživanje i ukazivanje na ovaj fenomen te koliko su ista neophodna u izučavanju kulturnog naslijeđa društva Republike Srbije. Istorija pokazuje da naše društvo na ovom prostoru ima istorijsku tradiciju pa tako i kada je riječ o kulturi. Našu kulturnu tradiciju koristila su i druga društva na ovim prostorima. Utoliko je značajnije da se kultura bezbjednosti mora razvijati na višem nivou nego što se stvarno danas nalazi.

Kao jedno od najstarijih društava utoliko više zaslužuje potrebu da razvije kulturu bezbjednosti i njenu ulogu u zaštiti svih vitalnih vrijednosti društva preko svoje dominantne uloge koju ima kao društveno naslijeđe. Međutim, da bi se lakše razumio problem i fenomen kulture bezbjednosti i njena uloga kao kulturno naslijeđe, neophodno je ukazati na koncept bezbjednosti i politike države i međunarodne zajednice na plnu bezbjednosnih odnosa.

Naročito je značajno naglasiti da je Republika Srbija usmjerena na potrebe razvoja koncepta bezbjednosti jer se nalazi u procesu promjena, političkih, bezbjednosnih itd. kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu, a naročito u promjenama bezbjednosne politike. Na sve navedeno ukazuju mnogobrojne postojeće činjenice, koje uslovljavaju nastale promjene u međunarodnoj zajednici. Iste takođe uslovljavaju i promjene koncepta bezbjednosti. Usljed toga je došlo do promjena

kulture bezbjednosti i njene uloge u kulturnom naslijeđu nacionalne i međunarodne bezbjednosti. Promjenom koncepta bezbjednosti dolazi i do promjena kulture bezbjednosti prema ostalim promjenama u sistemu bezbjednosnih nauka pa i samog sistema bezbjednosti. Koncept bezbjednosti kao zamisao se shvata kao mišljenje o bezbjednosti i kao ideja o sistemu bezbjednosti. U tom smislu, pod konceptom bezbjednosti podrazumjevamo nacrt i projekat ideje o bezbjednosti i sistemu bezbjednosti.

Iz navedenog slijedi utvrđivanje organizovane strukture, odnosno određene moći politike bezbjednosti koja zahtjeva i uslovljava mijenjanje i prilagođavanje organizacije potrebama i nastalim stvarnim uslovima. Utvrđivanjem, opisivanjem i definisanjem koncepta bezbjednosti, dolazi se do glavnih ciljeva bezbjednosnog djelovanja, koji predstavlja osnovu za promišljanje o bezbjednosti. Određivanjem referentnih objekata bezbjednosti, kao i njihovih sveukupnih vrijednosti i karakteristikama, dolazimo do utvrđivanja značenja i značaja kulture bezbjednosti, kao i iznalaženje njene uloge i mjesta u savremenim konceptima nacionalne i međunarodne bezbjednosti.

Kako je koncept savremene nacionalne i međunarodne bezbjednosti, postao nezaustavljiv i trajan proces, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu, tako će i kultura bezbjednosti i njena uloga u nacionalnom naslijeđu države i međunarodnoj zajednici postati nezaustavljiv proces usavršavanja i neizbježnih promjena. Pri tome, neće biti samo inicijatori istraživači i naučni radnici, već će biti država i međunarodna zajednica. Na to će je usloviti i obavezati brz proces razvoja ugrožavajućih faktora i potreba za iznalaženje odgovarajućih rješenja u odgovoru na iste.

Kako se povećava interesovanje kod pojedinaca tako će se povećavati interesovanje kod grupa, država i organizacija međunarodne zajednice.

U ovom slučaju, ovdje nisu u pitanju želje pojedinaca ili grupa, već su uzrok brzi i savremeni procesi kako u pokušaju promjene društvenog poretka na globalnom planu koji forsiraju ekonomski moćne korporacije, čiji je cilj jedinstveno tržište i tržišni odnosi u povećanju kapitala. Svaki svjetski i nacionalni proces bilo da je u političkom ili eko-

nomskom planu, ima potrebu zaštite tih procesa, a to se ostvaruje samo procesom uspostavljanja bezbjednosti i bezbjednosne kulture, kako kod pojedinaca i grupa, tako kod društava i organizacija u međunarodnoj zajednici. U tom smislu, koliko se referentni broj objekata bezbjednosti povećava, povećava se interesovanje za kulturu bezbjednosti, kao i njena uloga u kulturnom naslijeđu nacije i države. U tom slučaju, bezbjednost kao i bezbjednosna kultura postaje sve zahtjevnija i složenija. Pri tome, više nije glavno pitanje kulture bezbjednosti kao obrazovni i vaspitni proces na nacionalnom planu, već kako i na koji način uključiti svakog pojedinca u ovaj proces da shvati, razumije i da se prilagodi stvarnim situacijama, a naročito kako i na koji način uključiti u sistem kulture bezbjednosti predstavnike vlasti čiji je ovaj problem jedan od najzahtjevnijih zadataka. Da bi se mogao sprovesti koncept bezbjednosne kulture putem obrazovanja i vaspitanja mora se početi i započeti proces istovremeno odozdo i odozgo. U ovom slučaju postavlja se pitanje zašto u proces se polazi i odozdo i odozgo. To znači da svi građani i pripadnici vlasti moraju biti obrazovani po pitanju bezbjednosne kulture, kako bi se proces sproveo sa obe strane i istovremeno zaživio na svim nivoima, kako među građanima tako i među pripadnicima vlasti. Kad se sprovede bezbjednosni proces, proces bezbjednosne kulture, istovremeno se stiče osjećaj i obaveza da je to naslijeđe nacionalne kulture društva, Republike Srbije. Kad se shvati značaj kulture bezbjednosti i njene uloge u kulturnom naslijeđu, shvatiće se osjećaj, potreba i obaveza bezbjednosne zaštite kulturnog naslijeđa kako unutar granica društva tako i izvan njegovih granica u ovom slučaju Republike Srbije. U nedostatku egzaktno definicije i nerazumjevanjem ovog fenomena, društvo Republike Srbije je iz ovog razloga, kao i iz razloga nedomaćinskog ponašanja prema kulturnim naslijeđima izgubilo mnoge svoje tradicionalne vrijednosti.

Mora se imati u vidu da je srpska nacija i narod vijekovima bio pod upravom tuđina tj. okupacijom, pri čemu su okupatori uništavali srpsku kulturu i dio nje prisvajali. U mnogim slučajevima srpski narod je bio nemoćan da ovo spriječi, ali je kasnije činio i grešku kad je mogao takve stvari sprečavati. Vrijednosti koje su izgubljene iskoristila su druga društva da ih prisvoje i pripišu svom kulturnom naslijeđu, a to su uspjeli upravo zbog odnosa društva Republike Srbije čiji korijeni potiču još iz

vremena Kraljevine Jugoslavije i bivše Jugoslavije, kada su neka kulturna naslijeđa uspostavljena kao zajednička, a na kraju su razdijeljena. Svako društvo u međunarodnoj zajednici posjeduje istorijske nacionalne kulturne vrijednosti i to čvrsto i verno čuvaju, dok to društvo Republike Srbije nije činilo. Na taj način je dozvolilo da se te vrijednosti prisvoje, usvoje i nasljeđe od strane drugih. Kad se govori o kulturnom naslijeđu, misli se na jezik, običaje, teritorijalni integritet, suverenitet, državne granice i mnoge druge nacionalne vrijednosti. Da bi se te vrijednosti sačuvale potrebna je čvrsta svijest, patriotski osjećaj, bezbjednosna kultura i potreba očuvanja tih vrijednosti. Očito je to nedostajalo društvu Republike Srbije, što je dovelo do gubitka velikih nacionalnih vrijednosti.

5.2. Koncept bezbjednosne kulture i naslijeđa

Obzirom na značaj bezbjednosti, bezbjednosne kulture i njenog kulturnog naslijeđa na nacionalnom i međunarodnom planu, neophodno je bar pokušati i objasniti značenje pojma savremenog koncepta bezbjednosti. Bezbjednost kao uslov opstanka i djelovanja pojedinaca, grupa i institucija, društva i države u okviru međunarodne zajednice, jedan je od osnovnih funkcija u konceptu bezbjednosti novog milenijuma ili dvadeset i prvog vijeka. Da bi se ovo potvrdilo na to utiču postojeće činjenice o kontinuiranom postizanju i ostvarivanju bezbjednosti, pored egzistiranja mnogobrojnih prijetnji i opasnosti. Borba za ostvarivanje bezbjednosti traje tokom čitave ljudske istorije počev od primitivne pa sve do savremene međunarodne zajednice. Tokom dugog istorijskog perioda pojam bezbjednosti nije imao isto značenje u početku i tokom istorije pa tako ni u naše vrijeme. Zbog toga su njegova različita pojmovna određenja oblikovana u raznim teorijama pa i u praksi. Pokušaj definisanja bezbjednosti i njenog sadržaja razlikuju se u tradicionalnom konceptu, pa i današnjem savremenom svijetu tj. početku dvadeset i prvog vijeka. Pri tome, neophodno je ukazati na to, šta je zamisao, a šta je koncept bezbjednosti. Da bismo napravili razliku između ova dva pojma, kako ne bi došlo do nedoumice u daljem radu. Zamisao o međunarodnoj bezbjednosti koju razumijemo kao mišljenje o bezbjednosti, predstavlja ideju o sistemu bezbjednosti, kojom se želi da se u postojećim okvirima sistema

unaprijedi njegovo stanje i odnos međunarodne bezbjednosti u skladu i na osnovu ustanovljenih oblika sistemskih rješenja u međunarodnoj bezbjednosti.

Međutim, sa druge strane koncept bezbjednosti predstavlja pojam koji je širi od zamišljene bezbjednosti, a koji obuhvata zamisao skupa mišljenja ili ideja i dijelova određene cjeline. U tom smislu, koncept bezbjednosti možemo podrazumjevati kao sveobuhvatnu zamisao ideja ili mišljenja o sistemu nacionalne bezbjednosti. U istom smislu podrazumjevamo opsežno proučavanje mišljenja o međunarodnoj bezbjednosti, pri čemu se uzimaju u razmatranje svi činioци i odnosi u postojećem međunarodnom sistemu bezbjednosti.

Prema istraživanjima i teoriji nekih autora, država vlastitu moć, po pitanju očuvanja bezbjednosti nalazi u sopstvenoj vojno-policijskoj snazi i slabosti protivnika od koga očekuje prijetnju. Isti smatraju, da je sistem bezbjednosti ostao u osnovi nepromijenjen u uslovima međusobne borbe između država na svjetskoj sceni. Države i dalje samostalno regulišu svoje međusobne odnose. Međutim neki smatraju i privrženi su saradnji kao nužnom obliku odnosa između država u cilju očuvanja stanja bezbjednosti i njenog razvoja. Dakle, mišljenja su da nije u biti države da se samo međusobno nadmeću i da između njih vlada nepovjerenje, već da nacionalne ciljeve bezbjednosti mogu ostvarivati, očuvati i unaprijediti saradnjom i da se u anarhističkom sistemu mogu dostići kvalitetniji odnosi na polju bezbjednosne politike i bezbjednosti uopšte. Prema ovoj teoriji odnosi između država neće biti takvi u kojima bi se sukobi rješavali krajnjim odmjeravanjem snaga, ratom.

Kad je u pitanju globalistički pristup i škola o učenju bezbjednosti neki od autora ovaj pristup svrstavaju u podgrupu alternativnoj-kritičkoj grupi mislilaca bezbjednosti, ali zbog svojih originalnih postavki i rješenja izdvojeni su iz predhodnih razmišljanja o bezbjednosti. Ova grupa mislilaca smatra da je sistem suverenih država ustupio ovo mjesto globalnom društvu.

5.3. Bezbjednosna kultura i naslijeđe

Da bi smo mogli ukazati na značaj bezbjednosne kulture, neophodno je obratiti pažnju na ovaj fenomen, odnosno šta on praktično u suštini problema predstavlja i obuhvata te da bi mogli odrediti kako i na koji način bezbjednosna kultura ima svoj značaj u bezbjednosti i bezbjednosnom naslijeđu. Termin kultura potiče od latinske riječi “*cultura*” što znači gajenje ili obdjelovanje, to jest sve ono što ljudi sami stvaraju kao posebna bića. Međutim, do sada je objavljeno preko 260 definicija u kojima se pribjegava pravljenju klasifikacija i tipologizacije.¹⁴ Posmatrajući kulturu kao društveni fenomen, ona je najbliži i najrodniji pojam civilizacije, jer razvojem kulture nastaji i razvoj određenog društva i civilizacije. U ovom slučaju, postoje određena neslaganja po pitanju odnosa kulture i civilizacije, i ova razlika se ogleda u dva stanovišta: u jednom stanovištu smatra se da civilizacija poprima materijalni sadržaj i u tome gubi duhovnu supstancu. U tom smislu kultura posjeduje duhovno obilježje i to poprima pozitivan predznak, dok civilizacija poprima negativan, a u drugim slučajevima smatra se da civilizacija dobija izrazito pozitivno značenje. Pri tome, ljudski napredak se sagledava preko tehnologije, a svijet preko materijalnih stvari. Kulturne vrijednosti u ljudskom ponašanju i potrebe komuniciranja, predstavljaju temelj cjelokupne kulture koju sačinjavaju postojeće kulturne i tradicionalne komunikacije između društava.

Zakonom Republike Srbije o kulturnom naslijeđu, propisane su mjere tehničke zaštite na pokretnim i nepokretnim kulturnim dobrima. U domenu zaštite pokretnog materijalnog kulturnog naslijeđa, na prijedlog ICOMCC-a usvojenog 2008. usvojena je Rezolucija kojom je prihvaćena jedinstvena terminologija kojom se pod terminom konzervacije podrazumjevaju sve mjere i akcije sa ciljem očuvanja materijalnog kulturnog naslijeđa obezbjeđujući njegovu dostupnost sadašnjim i budućim generacijama.¹⁵ Zakonskim dokumentom, nije regulisano posebno pitanje bezbjednosne zaštite u smislu bezbjednosti. Ali se ovim zakonskim dokumentom i regulativom pod bezbjednosnom zaštitom podrazumjeva ter-

---

¹⁴ Dalibor Kekić, *Kultura bezbjednosti u savremenim svatanjima bezbjednosti* -Ibid, str 136-137.

¹⁵ Službeni glasnik RS, br. 71/94: VII

min očuvanje kulturnog naslijeđa. U nekim raspravama o nacionalnom i međunarodnom pravu, postoje definicije vezanih za ovaj problem, dok u zakonskim i naučnim dokumentima u Republici Srbiji ne postoji posebna definicija po ovom pitanju i veza sa bezbjednosnom zaštitom.

”Oficijalna definicija kulture u Srbiji ne postoji već se pojam određuje na osnovu tri smisla: pod pojmom se podrazumjeva opis nadležnosti Ministarstva kulture (procedure kreiranja i implementacije politike, mreža ustanova i organizacija, projekti, kulturno naslijeđe, itd). U nešto širem smislu pod kulturom se podrazumjeva i obrazovanje u oblasti umjetnosti, istraživanja u oblasti kulture i umjetnosti i kulturni turizam. Najzad, u najširem smislu pod kulturom se podrazumjevaju stilovi života, vrijednosti i vizije multi-etničkog društva u Srbiji.”¹⁶

S tim u vezi, neophodno je poći sa definicijom bezbjednosne kulture koja je prihvaćena i kojom se barata u naučnim i praktičnim krugovima. “Bezbjednosna kultura, je skup ugrožavajućih elemenata koji se pojedinačno i skupno odražavaju na stanje bezbjednosti i raspoloženje ljudi na datom prostoru, sredini ili u objektu u određeno vrijeme...”¹⁷ Da bi se bezbjednosna kultura jedinstveno sprovodila kako kod naučnika, teoretičara, tako i kod praktičara po pitanju bezbjednosne kulture, osnovu i uporište mora imati u bezbjednosnoj politici društva. Na kulturnu politiku određenog društva u najvećoj mjeri utiču kreatori opšte politike u čijem je sadržaju i politika bezbjednosti, a time i bezbjednosne kulture i naslijeđa datog društva. U tipologizaciji modela postoji više pristupa, a to su:” u odnosu na to da li ostvarivanje kulturne politike zavisi od javne podrške ili pak od uslova tržišta; u odnosu na to da li zakonski, finansijski i politički autoriteti, potreban za sprovođenje kulturne politike, ima državno ili paradržavno tijelo pa tako i model može biti državni ili paradržavni; u odnosu na karakteristike kulturne politike pa tako model može biti na primjer liberalni ili tranzicioni.”¹⁸ Na gubitak društvene kulture i njenog naslijeđa utiče više faktora, među kojima je ljudski kao osnovni, istorijski, tradicionalni i uticaj okoline.

---

¹⁶ Compendium of Cultural policy: Country Profile Serbia oktobar 2010

¹⁷ Obren Đorđević, *Bezbjednosni leksikon*, Partizanska knjiga, Beograd, 1086, str.22-23.

¹⁸ Dalibor Kekić, *Kultura bezbjednosti u savremenim svatanjima bezbjednosti*, UDK 338246, Biblioteka, Beograd, 2004.

Ljudsko ponašanje prema kulturi i njenom naslijeđu (tradicionalna kultura, svakodnevna, trajna, moralna, politička, bezbjednosna i pravna kultura), u najvećoj mjeri utiče na razvoj kulture, njeno održanje i očuvanje, kako u svijesti svakog čovjeka, nacije, tako u tradicionalnom fizičkom, psihičkom i duhovnom smislu. Da su ovi principi u potpunosti bili zastupljeni u društvu Republike Srbije, ne bi došlo do gubitka nekih od njegovih nacionalnih vrijednosti koje se nikad ne mogu povratiti.

Istorijska i tradicionalna vrijednosna i kultura potreba predstavljaju temelj cjelokupne društvene i klasne kulture. Kao jedna od osnovnih temelja održanja nacionalne i ljudske kulture, upravo je bezbjednosna kultura i njena uloga u zaštiti kulturnog naslijeđa i njegovih vrijednosti. Osnovni i primarni cilj i zadatak svakog društva u okviru kulture je potreba za sigurnosti društva kao ljudske zajednice, a ta sigurnost u ovom smislu podrazumjeva da će društvo, njegova kultura i naslijeđe biti u potpunosti zaštićeno od ugrožavanja, (nestanka, preotimanja i prisvajanja, preimenovanja njegovih vrijednosti i sl.) od drugih društava. U ovom smislu nagovještavamo, da kultura bezbjednosti može biti ostvarena kao i sve druge kulture preko politike, prava, sociologije kao i putem normativno-pravne regulative, kako bi bila zastupljena u svim segmentima društva.

Ovo je potrebno, značajno i neophodno u shvatanjima u svim procesima ljudske egzistencije kako bi ljudska egzistencija opstala uz zastupljenost bezbjednosti, bezbjednosne politike kao i njene nacionalne postojanosti. Sve to ima poseban značaja naročito kad se ima u vidu savremeno doba i njegova ugroženost. U uslovima nepostojanja adekvatne bezbjednosti i bezbjednosne politike dolazi do gubitka bezbjednosnog naslijeđa i time egzistencije društva, nacije ili čovjeka kao individue.

5.4. Kultura i kulturno naslijeđe bezbjednosti u novom konceptu bezbjednosti

“Kako bismo odredili mjesto i ulogu kulture bezbjednosti u savremenom konceptu, moramo navesti neke od pojava, ili bolje reći pojmova koji su se javili u savremenom razmatranju bezbjednosti, a koje imaju slično značenje kao i kultura bezbjednosti. Tako vrlo bliska sintagma kulturi bezbjednosti je zamisao Egberta Jana "kultura nenasilnih sukoba".¹⁹ “Ovaj koncept ne zahtjeva harmoniju. Nesuglasice i sukob su pretpostavljeni da budu dio političkog uslova ljudi unutar i između država, dok je rat izbačen iz upotrebe kao legitimni instrument politike, osim u svrhu odbrane protiv iznenadnog vojnog napada.

Ako je međunarodno društvo dovoljno jako da podrži legitime mehanizme radi promjene, onda anarhija može postati okvir unutar kojeg međunarodni sporovi i sukobi mogu biti tretirani ili prevaziđeni bez visokog stepena nasilja. Kultura bezbjednosti predstavlja šire polje djelatnosti od kulture nenasilnih sukoba - njoj pripadaju i nasilni sukobi. Drugi vrlo blizak koncept je koncept "kulture mira"²⁰. Treće, navodimo, vid kulture bezbjednosti tzv. stratešku kulturu, koju možemo okarakterisati kao viši stepen kulture bezbjednosti. Ostvaruje se na nivou države ili određenog regiona. Američki teoretičar Robert Kagan smatra da Evropljani i Amerikanci ne dijele u posljednje vrijeme sličnu stratešku kulturu. Evropska strateška kultura i spoljna politika je po njegovom mišljenju "najanemičniji" od svih proizvoda evropskih integracija, dok on Američku stratešku kulturu naziva "kulturom smrti" (culture of death), jer najpre zahtjeva materijalne, ali i ljudske žrtve, koje Amerika podnosi zarad svoje bezbjednosti.²¹

“*Uloga kulture bezbjednosti* u savremenom konceptu je pre svega u emancipaciji pojedinaca i grupa. Emancipacijom se smatra oslobađanje od podčinjenosti, zavisnosti i ugnjetavanja radi dobijanja samostalnosti,

---

¹⁹ Barry Buzan, *People, States and Fear*, op. cit., p. 172.

²⁰ Franz Nuscheler, *World Ecology*, u: Paul Kennedy, Dirk Messner and Franz Nuscheler (eds.), *Global Trends and Global Governance*, op. cit. p. 102.

²¹ Šire objašnjeno u: Robert Kagan, *Of Paradise and Power (America and Europe in New World Order)*, Alfred A. Knopf, New York, 2003, pp. 4 – 11, 49 – 65.

ali i oslobađanje ljudi (kako pojedinaca, tako i grupa) od fizičkih i psihičkih pritisaka koji ih ograničavaju u ostvarivanju onoga što bi oni hteli slobodno da rade. Konačni cilj emancipacije pojedinca je oslobodjenje od raznih pritisaka i uticaja. Emancipacija je proces kulture bezbjednosti. Emancipacijom se dostiže svijest o postojanju prijetnji, izazova i rizika i spremnost odgovora na bezbjednosno pitanje, koji neće dovesti u opasnost živote ljudi i njihovih dobara. Kultura bezbjednosti ima ulogu da se obrazovanjem, vaspitanjem i iskustvom pojedinaca, društvenih grupa i naroda dostigne takav nivo svijesti o bezbjednosti, koji će promijeniti njihovo mišljenje, ponašanje i odnos prema bezbjednosnim pitanjima. Taj odnos prema bezbjednosti mora biti u skladu sa postojećim sistemom bezbjednosti, ne dovodeći u pitanje opstanak ljudi kao i drugih subjekata bezbjednosti. Na neki način, konceptom bezbjednosti postavljaju se poželjni standardi u razmišljanju i ophođenju bezbjednosti; ono što je promišljeno savremenim konceptom bezbjednosti, kulturom bezbjednosti se pretače u stvarnost.

Mjesto kulture bezbjednosti u novom konceptu bezbjednosti je određeno ulogom kompletnog kulturnog obrasca, jer je potreba za bezbjednošću jedna od osnovnih ljudskih potreba. Bezbjednost se mora ostvariti kroz saradnju, dogovor i pregovaranje. Edukacijom kao dijelom kulture bezbjednosti se subjekti bezbjednosti usmjeravaju ka rješavanju međusobnih sukoba mirnim putem. Ljudi formiraju mišljenja o novim pitanjima bezbjednosti, a postaju ih svjesni. Pojedincima su sagledavanjem savremenog koncepta, postali jasniji odnosi na međunarodnoj sceni. Oni su uz pomoć učenja i razumjevanja svog položaja u međunarodnom sistemu vremenom postali njegovi glavni kreatori. Pojedinaac je sada svijestan da više nije odgovoran samo svojoj državi ili recimo opštini, nego ima osjećaj odgovornosti za drugog pojedinca koji je kilometrima daleko od njega. Kultura bezbjednosti u savremenim shvatanjima bezbjednosti je takav obrazac mišljenja, ponašanja i ophođenja, kojim se uzimaju u obzir opsežna shvatanja pojma bezbjednosti, tačnije uzimaju se u obzir svi zahtjevi koji su postavljeni novim konceptom. Njome se moraju uvažiti sve vrste oblika bezbjednosti: pojedinačne, vojne, ekološke, ekonomske i dr. Ona svojim okvirom obuhvata i oživotvoravanje zamisli pojedinačne i kolektivne bezbjednosti, kolektivne odbrane i unapređenja i širenja stabilnosti. Može se konačno potvrditi da je kultura bezbjednosti promjenljiva kategorija koja se pod uticajem

promjene sistema i koncepta bezbjednosti mijenja. Koliko široko shvatamo bezbjednost, toliko shvatamo i kulturu bezbjednosti, koliko referentnih objekata razaznajemo toliko nam je i kultura bezbjednosti složenija.”²²

5.5. Odnos kulture bezbjednosti sa nacionalnim naslijeđem

Da bi ukazali na vezu nacije, njenog kulturnog naslijeđa i bezbjednosti, neophodno je odrediti pojmovno određenje i definisanje nacije, kulturnog naslijeđa i bezbjednosne kulture i uloge bezbjednosti u zaštiti nacionalnih sveukupnih vrijednosti.

“Nacija, ljudi čiji zajednički identitet stvara psihološku vezu i političko zajedništvo. Njihov politički identitet obično podrazumijeva takve karakteristike kao što su zajednički jezik, kultura, narodnost i istorija. Više od jedne nacije može činiti državu, ali termin nacije, država i zemlja često se koriste kao sinonim. Nacionalna država jeste država koju naseljavaju ljudi jedne nacionalnosti.”²³

Nacionalna kultura kao teorijski predmet iz društvenih i humanističkih nauka i po ovim naučnim disciplinama ima blisku vezu sa bezbjednošću kao posebnom naučnom disciplinom. Da bih ukazali na bliskost i odnose bezbjednosti sa kulturom kao disciplinom, neophodno je ukazati na pojmovno uređenje kulture kao teorijske discipline društvenih nauka. “Pojam kulture predstavlja jedan od fundamentalnih pojmova humanističkih nauka. Međutim, upravo oko ovog pojma postoje veoma velika neslaganja u pogledu značenja na koji se ovaj pojam odnosi i u pogledu njegovih konačnih određenja... Pojam kulture se u na širem smislu odnosi na sveukupnost društvenih dostignuća u sveri nauke i tehnike, umjetnosti i politike.”²⁴

---

²² Dalibor Kekić, *Kultura bezbjednosti u savremenim svatanjima bezbjednosti*, Bibliid 0025-8555,56(2004)

²³ Enciklopedija Britanika, Narodna knjiga ,Beograd, 2005. str. 40-41.

²⁴ Dušan Marinković, Uvod u sociologiju, Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad, str.149-152

„Riječ kultura potiče od latinske riječi “colere” što znači: nastaviti, uzgajati, štiti, poštovati. Na osnovu izvoda o poreklu riječi kultura, proističe definicija kulture i njenog naslijeđa. Kultura se odnosi na cjelokupno društvo, naslijeđe neke grupe ljudi, tj. naučne obrasce mišljenja, osjećanja i djelovanja neke grupe, zajednice ili društva.

„**Bezbjednosna kultura**, je skup ugrožavajućih elemenata koji se pojedinačno i skupno odražavaju na stanje bezbjednosti i raspoloženje ljudi na datom prostoru sredine ili u objektu u određeno vrijeme.”²⁵

Analizom usvojenih i navedenih definicija, moguće je ukazati na bliske veze i odnose nacije, njene kulture i naslijeđa sa bezbjednosti ka zaštitnom funkcijom nacionalnih vitalnih interesa, koji obilježavaju i daju indetitet određenoj naciji ili društvu.

Nacija ili društvo čiji indetitet stvara zajedništvo utvrđuje se preko jezika, kulture, narodnosti i istorijskog postojanja. Istorijsko postojanje nacije se prepoznaje i razlikuje od drugih nacija preko jezika i kulture koji mu daju indetitet. Kultura je između ostalog prepoznavanje određene nacije, ali i njena razlika od drugih. Preko kulture nacija ili država produžuje svoj indetitet koji se istorijski prepoznaje prenošenjem naslijeđa određene kulturne baštine. Da bi se očuvala nacija, njena kultura i naslijeđe, pribjegava se bezbjednosti kao redovnom i neizbježnom pojmu pomoću koga se čuva i zaštićuje sveukupna nacionalna vrijednost društva Republike Srbije. Stim u vezi, društvo Republike Srbije ima svoj istorijski indetitet koji se prepoznaje po njegovoj tradicionalnoj, razvijenoj i bogatoj kulturi koja se naslijeđuje iz generacije u generaciju, počev od prvobitne zajednice do dvadeset i prvog vijeka.

---

²⁵ Obren Đorđević, *Bezbjednosni leksikon*, Partizanska knjiga, Beograd, 1086, str.22-23.

6. PRAVNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Važnost koja se u novije vrijeme posvećuje i daje bezbjednosti prevazišla je njen tradicionalni okvir i daje joj šira višedimenzionalna značenja. Pri tome, bezbjednost se pojavljuje u različitim oblicima a među kojima su najčešći: pojedinačna, kolektivna, javna, tajna, državna, privatna i civilna bezbjednost. Savremene integracije i društveni procesi u svim oblastima društvenog života, zahvatili su između ostalog i bezbjednost u društvenom životu. Istovremeno, brojni bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje, postali su toliko nepredvidivi sa činjenicama i tendencijom daljeg porasta i dugoročnog prisustva i time uslovili da sistem bezbjednosti postaje pojam od prvorazrednog značaja. U državnom pravnom poretku u kome nije sistemski riješeno pitanje demokratskog načina odlučivanja, demokratskih odnosa, kao i temeljnih ljudskih prava i sloboda, nije moguće ako sva ta pitanja nisu institucionalno u potpunosti riješena. Međutim, ništa nije drugačije ni po pitanju bezbjednosti, ako ista nije politički, ekonomski i pravno postavljena i uređena i u tim uslovime od bezbjednosti se ne može očekivati da stvori adekvatne bezbjednosne uslove s kojima će biti ostvarena cjelokupna bezbjednost.

Da bi društvo moglo štiti svoje vitalne vrijednosti, interese i ciljeve, država mora pravno urediti, regulisati, osnovati i organizovati sistem zaštite svojih vrijednosti. Da bi sistem bezbjednosti bio pravilno postavljen i da bi funkcionisao i pružio adekvatan odgovor na sve prijetnje, on se organizuje kao posebna cjelovita institucija sadržana sa manje ili više svojih podsistema koji sačinjavaju jedinstvenu organizaciju. Uloga cjelovitog sistema bezbjednosti i njegovih podsistema ili dijelova, sastoji se u pružanju različitih bezbjednosnih usluga, koji se pravno uređuju i dozvoljavaju da pravnim sredstvima pružaju očekivane, ugovorene i izvršene bezbjednosne usluge. Kvalitetno funkcionisanje sistema i njegovih dijelova je dinamičan, složen i specifičan proces koji ne sme dovesti u pitanje zagarantovana prava i slobode ljudi. Bezbjednosna organizacija se reguliše Ustavnim pravom i zakonskim dokumentima koja se usvajaju preko zakonodavnih organa (Parlamenta). Zakonskim dokumentima se određuju granice nadležnosti, prava i dužnosti

kako bezbjednosne institucije tako i izvršilaca poslova u granicama bezbjednosne odgovornosti.

Pravna autonomnost djelovanja elemenata sistema bezbjednosti se odvija u Ustavno-pravnim okvirima nacionalne ili građanske države, uz civilnu kontrolu i nadzor institucija društva.

6.1. Ustavno pravni koncept bezbjednosti

Opšte o ustavno-pravnoj koncepciji

„U svim savremenim društvima ili državama u svijetu, prisutna je tendencija da se politička koncepcija bezbjednosti, realizuje kao ustavno-pravna koncepcija. To zahtjeva potrebe da se ostvaruje neposredno u praksi i u što kraćem vremenskom periodu počev od njenog zasnivanja. Pre nego što se obrazloži značaj, mjesto i uloga ove koncepcije za sistem bezbjednosti u cjelini, potrebno je ukazati na način i pristup, koji obrazlaže referentni okvir koncepcije bezbjednosti, prakse bezbjednosti i njegovu međusobnu uslovljenost. Raspon između teorije i koncepcije bezbjednosti i bezbjednosne prakse, kao što smo već vidijeli je u suštini najveći. Misaone sposobnosti subjekata ili nosioca teorijske projekcije bezbjednosti su znatno veće od realnih mogućnosti u društvu i državi da se ta koncepcija i ostvari. Udaljenost između teorijske koncepcije bezbjednosti i postojećeg stanja bezbjednosti, stalno raste u korist teorijskih ambicija koje projektuju idealno ili željeno stanje bezbjednosti.

Politička koncepcija bezbjednosti kao uža izvedena iz opšte, teorijske koncepcije je mnogo bliža indetifikaciji stvarnog stanja bezbjednosti, jer sadrži pretpostavke, činioce, metode i sredstva za ostvarenja te koncepcije. Jedno od sredstava za ostvarivanje te koncepcije ima i ulogu ustavno-pravne koncepcije, mada ona ima svoje druge konkretne ciljeve i zadatke. Njen primarni zadatak, koji joj je prenesen iz predmetne koncepcije, sastoji se u mijenjanju postojećeg stanja, a ne samo da ga formalno ozakonjuje i uređuje.

Ustavno pravne norme (zakoni) nisu samo cilj nego su i sredstvo u ovoj trajnoj borbi, između stvarnog i mogućeg (željenog) stanja

bezbjednosti. Ustav Republike Srbije je oblik pod kojim se vlast podvodi pod pravo, a pravo (zakon) pretvara u izraz zajedničke (opšte) volje, u manje više racionalan izraz zajedničkih potreba radi opstanka. Vlast se povjerava u opštem interesu i pod uglavnom jasno određenim uslovima državi i njenim organima. Za lakše razumjevanje odnosa među koncepcijama možemo se koristiti analogijom odnosa između pojava politike i prava, koja su predmet naučnog proučavanja političke i pravne teorije. Odnos između ovih pojava se slično reflektuje na njihov metodološki supstrat izložen u navedenim koncepcijama. Država se ispoljava kao pravna i kao politička pojava, pa se i njene funkcije mogu posmatrati u okviru učenja o tim pojavama. Kao pravna organizacija države kategorišu se tri osnovna elementa: *prvo*, što stvara i primjenjuje pravo, putem svojih sankcija, *drugo*, što je organizovana pomoću pravnih normi i *treće*, što je njena djelatnost određena pravom.

Politika se definiše kao pojava na mnogo načina, a uobičajena su dva načina. U širem smislu politika je usmjeravanje društvenog kretanja u određenom pravcu, iz koga se u užem smislu definiše „da se ovo kretanje vrši pomoću države“, koja je po tome prvenstveno politička organizacija. „Država postoji radi vršenja političke funkcije, a pravo je samo sredstvo koje se upotrebljava da bi se država organizovala i mogla uspješnije djelovati. Pravo pruža mogućnost da se u njega stavi, koja hoće politička sadržina. Država kao organizacija i pravo su, dakle samo sredstvo za sprovođenje određene politike pa se mogu uporediti sa svakim sredstvom. U tom smislu, ustavno-pravna koncepcija, koja sublimira državu i pravo treba da realizuje u svojstvu sredstva politiku bezbjednosti, kao dio opšte politike društva, koje je operacionilazovana kao politička koncepcija bezbjednosti.“²⁶

„Kad su u pitanju Ustavna rješenja, a koja se odnose na zaštitu prava i bezbjednosti, regulisana su Ustavom Republike Srbije.“²⁷

---

²⁶ Nikola Ivančević, Sistem bezbjednosti Jugoslavije, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 1992. str.118-120. U daljem tekstu (Nikola Ivančević.)

²⁷ Ustav Republike Srbije Sl. Glasnik RS br.48/98 i 11/98. Beograd, 2006.

6.1.1. Pravno uređenje sistema bezbjednosti

„Pravno uređenje društvenih odnosa, a posebno odnosa bezbjednosti je od posebnog značaja za svaku državu, jer su pored ostalog ovi odnosi osnova za ostvarivanje i obezbjeđivanje sadržine opštih društvenih interesa. Ovaj interes je objektivno prisutan u svakoj državi, nezavisno od prirode društvenog i državno uređenja. Interes prati sve ljudske akcije, nema ni jedne aktivnosti koja karakteriše ljude uključene u zajednicu, a da je ona apsolutno nezavisna i odvojena od nekakvog interesa.“²⁸

Svako društvo i država imaju svoje nacionalne ciljeve i interese, pa i Republika Srbija, a koji mogu biti raznovrsni i oni su obično slični sa određenim razlikama zavisno od društvenog uređenja. Najčešći društveni interesi koji se ostvaruju putem države su politički, ekonomski, bezbjednosni, integritet, suverenitet, teritorijalna cjelovitost, prirodni resursi i slično. Kada su u pitanju interesi, ne izražava svoje interese samo država, već to čine pojedinac, grupa ljudi i organizacije koji imaju i izražavaju svoje interese u okviru države. U tom smislu država mora imati u vidu i ove interese kad ustavno i zakonski reguliše ova pitanja u okviru države.

Globalno društvo kao organizovana i osnovna zajednica udruženih ljudi pokazuje se i kao odgovarajući sistem interesa u kojima se konsoliduje jedan dominantni interes i on je rezultat objektivnih okolnosti i uslova koji predstavljaju rezultat parcijalnih interesa. Prilikom normiranja i regulisanja globalnih interesa uvijek postaju pravilo ponašanja koja su formalno u pravnom smislu odnosa kao obaveza za građane. Preko ovih pravila i sama država uređuje svoja ponašanja kao prava i dužnost svojih građana. U ovom smislu, pravo je tvorevina koja je namijenjena prvenstveno sprovođenju i ostvarenju društvenih interesa.

Sistem bezbjednosti preko svoje funkcije oživotvoruje jedan koji su *pozitivni-e*, a spriječava druge koji su *negativni-e* interese. U tom slučaju funkcionisanje sistema je u stvari neraskidivo vezano sa određenim interesima. U sistemu bezbjednosti kao specifičnom društvenom odnosu prepoznaje se uloga svakog društvenog faktora, kao i zadaci,

---

²⁸ Nikola Ivančević, str.119-120.

položaj, funkcija, uslovi organizacije i djelatnosti, a svaki subjekt bezbjednosti se uređuje na osnovu teorijske i političke koncepcije bezbjednosti.

Dok, društveni subjekti globalnog društva sa mnoštvom njegovih subjekata djeluju i preko prava koje je posredna forma uticaja društva na državu. Međutim, država vrši svoju funkciju propisivanja pravnog uređenja i obezbjeđivanja takvog ponašanja građana odnosno svojih organa preko kojih ostvaruje svoju nadležnost.²⁹

6.1.2. Ustavno regulisanje sistema bezbjednosti

Ustavna koncepcija bezbjednosti je klasična funkcija koja je ostvarivana i ostvaruje se djelatnošću državnih organa i to prijetežno organa državne uprave, a koji imaju svoj normativni izraz u svim ustavnim dokumentima. Međutim, ustavni dokumenti ne uređuju bliže pojam bezbjednosti, strukturu i pojedine elemente. Pojam i funkcija bezbjednosti nemaju elemente definicije ni u pozitivno-pravnom određenju bezbjednosti u ustavnim dokumentima.³⁰

Zakonsko regulisanje bezbjednosti

Da bi mogli u potpunosti sagledati problem ostvarivanja funkcije bezbjednosti u skladu sa ustavnim principima, neophodno je poći od normativnog regulisanja osnovnih funkcija, ovlašćenja i odgovornosti subjekata koji ostvaruju bezbjednosnu funkciju.

Funkcija bezbjednosti kao ustavna kategorija po svom organizacionom karakteru sposobna je, jer u njenom ostvarivanju ne učestvuju samo organi i službe bezbjednosti već i drugi subjekti vezani za ovu oblast. Osim navedenih bezbjednosnih subjekata ili organa u njenom ostvarivanju učestvuju i tužilaštvo, sudstvo, inspekcijiski organi, vojska, privatna i civilna bezbjednost i drugi. U tom smislu, da bi se učinio prikaz potpunog normativnog koncepta neophodno je obuhvatiti zakonsku regulativu i ovih subjekata. Prema tome, podjela normativnih tj. zakonskih akata, kojim se reguliše djelatnost državnih organa u ostva-

---

²⁹ Šire, Nikola Ivančević, str.121-122.

³⁰ Ustav Republike Srbije, Oktobar 2006. godina

rivanju nacionalne bezbjednosti, može se izvršiti prema različitim kriterijumima organa čija djelatnost se reguliše.

Podijela se može izvršiti u dve cjeline i to:

- a) bezbjednosni organi, na zakone koji imaju ulogu da utvrde djelokrug i nadležnosti organa bezbjednosti,
- b) drugi organi koji učestvuju u bezbjednosti, da se utvrdi djelokrug njihove nadležnosti.

Podjela pravnih akata prema pravnoj snazi se naglašava u osnovnoj razlici između teorijskog - konceptijskog stanovišta i pravnih osnova sistema bezbjednosti. Dok, međusobni odnosi koncepcije i pravnih normi posmatraju se u teorijsko-političkoj koncepciji koji su najvažniji činioci koji određuju akciju sistema i djelatnost subjekata bezbjednosti. Konceptijska stanovišta o ostvarivanju stanja bezbjednosti tj. otklanjanje opasnosti, su opredjeljujuća osnova za sve pravne norme, dok rješenja u sistemu se stvaraju u odnosu na osnovnim konceptijskim stanovištima i procjeni oblika ugrožavanja bezbjednosti.

6.1.3. Međunarodno-pravne osnove sistema bezbjednosti

Uvijek kad se razmatra opšte stanje i stanje bezbjednosti u Republici Srbiji, razmatra se ugroženost države kako unutar tako i izvan njenih granica. Prilikom razmatranja i procjena stanja u okruženju uvijek se mora imati u vidu kakvo je okruženje po pitanju bezbjednosti jer takvo ili slično stanje može biti i u Republici Srbiji. Ako je u okruženju pogoršano stanje onda je nemoguće da u Srbiji bude blagostanje, jer često i okolina utiče, u velikoj mjeri, na unutrašnje stanje društva. Poveljom Ujedinjenih Nacija uređuju se međunarodni odnosi u međunarodnoj zajednici i oni su osnovni izvori međunarodnog prava koje se primjenjuje i na nacionalne države, a nacionalna (građanska) država svojim ponašanjem podređuje stavove svom Ustavu u kome se počinje sa sljedećim: Republika Srbija u dobroj mjeri ispunjava obaveze koje proizilaze iz međunarodnih ugovora u kojima je ona strana ugovornica. Međunarodni ugovori koji su potvrđeni i objavljeni u skladu sa ustavom i opšte prih-

vaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka. U tom slučaju, demokratske samostalne države osjećaju se sposobnim da samostalno mogu rješavati sve probleme unutar države. Shodno tome, država mora obezbjediti sva prava građanima u suverenoj državi i uslov da suverena država neće ugrožavati druge države. Svaka država mora da definiše svoje ciljeve i u tom slučaju je jasno da sistem bezbjednosti nije cilj sam po sebi, nego služi kao sredstvo za ostvarenje višeg cilja. Uvijek u državi postoji jedan glavni cilj, a zatim čitav niz posebnih ciljeva, koji se realizuju različitim sredstvima. Između tih ciljeva uvijek se iznalaze rješenja za prevazilaženje unutrašnjih sukoba sa jedne strane i međunarodne zajednice sa druge strane. Kad je u pitanju razvoj međunarodne zajednice i kad se govori o bezbjednosti, svjesne su da se moraju odreći svoje apsolutne suverenosti u međunarodnim odnosima.

„Ograničavanja suvereniteta državi vlašću međunarodne zajednice na osnovu dobrovoljnog pristupa članstvom toj organizaciji, daje se određeni doprinos sa ciljem opstanka društva“³¹ u pomenutoj zajednici. U organizaciji međunarodne zajednice države moraju saradivati i priznavati jedna drugoj pravo na život i opstanak. Shodno ovoj tezi, Republika Srbija teži da postane potpuna članica Evropske unije i politički, obzirom da je teritorijalno na tom prostoru. Članstvom u organizaciji Ujedinjenih nacija i Evropske unije, njene članice ostvaruju mogućnost čuvanja mira i bezbjednosti za cjelu međunarodnu zajednicu.

Povelja Ujedinjenih nacija, kao pravni dokument od velikog je značaja i ima za cilj da stvori i uredi ovu organizaciju, između ostalog, kao najvažnije je osiguranje mira i bezbjednosti u cjelokupnoj međunarodnoj zajednici. U tom smislu stvoreni su uslovi da Generalna skupština Ujedinjenih nacija izradi i usvoji Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, a to se smatra jednim od najvažnijih dokumenata o ljudskim pravima.

Dok, problem spoljne bezbjednosti Republike Srbije je povezan sa savremenim problemima svjetske i evropske bezbjednosti, koji je

---

³¹ Pejanović Ljubo, Bejatović Milorad, Osnovi bezbjednosti, drugo izdanje, Univirzitet Privredna akademija, Fakultet za pravo i pravosuđe, Novi Sad, 2015. Str. 84-85

nemoguće rješavati bez saradnje među državama, a naročito članicama Evropske unije. U tom slučaju, Međunarodno-pravne osnove sistema bezbjednosti predstavljaju samo osnovni koncept osposobljavanja sistema bezbjednosti, za ponašanje u kome je uskraćeno pravo svakoj državi, da na bilo koji način ugrožava interese, bezbjednost i nezavisnost drugih država. Otklanjanje opasnosti ili drugih pojava ugrožavanja spoljne bezbjednosti, sistem treba da rješava mirnim putem, kako bi se ostvarila bezbjednost, mir i pravda da ne budu ugroženi.³²

6.2. Međunarodni propisi i standardi

Međunarodni propisi i standardi propisivani su u poveljama, deklaracijama, ugovorima, sporazumima i dogovorima između država članica međunarodnih organizacija u međunarodnoj zajednici.

6.2.1. Povelja ujedinjenih nacija (1945)

„U izvodu, Povelje Ujedinjenih nacija između drugih pravnih rješenja, usaglašena su i pitanja koja su vezana za naš problem tj bezbjednost i to:

- a) narodi su riješeni da;
  - da se ujedine snage radi održanja međunarodnog mira i bezbjednosti,
  - da se obezbjedi, prihvatanje načela ustanovljenjem metoda da se oružana sila ne upotrebljava, izuzev u opštem interesu,
- b) mirno rješavanje sporova;
  - stranke u svakom sporu čije trajanje može da ugrozi održanje međunarodnog mira i bezbjednosti,
- c) akcije u slučaju prijetnji;

---

³² Šire vidi, Nikola Ivančević, str.136-139.

- Savjet bezbjednosti utvrđuje da li postoji prijetnja miru, povreda mira ili agresija i preporučuje koje će se mjere preduzeti i mnoga druga pitanja.³³

Poveljom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, Generalna skupština može i razmatra opšta načela saradnje u očuvanju međunarodnog mira i bezbjednosti, uključujući i načela na kojima počivaju razoružanje i regulisanje naoružanja i može u pogledu tih načela da daje preporuku članovima ili Savjetu bezbjednosti ili i jednim i drugim. Generalna skupština može raspravljati o svim pitanjima održanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Savjet bezbjednosti UN sastoji se od 15 članova tj. od predstavnika države: Republika Kina, Francuska, Rusija, Velika Britanija, SAD, a skupština se sastoji od stalnih i nestalnih članica.

Savjet bezbjednosti

Prema članu VI Povelje u rješavanju sukoba mirnim putem savjet bezbjednosti može ispitati svaku situaciju koja može dovesti do međunarodnih sukoba ili veće razmjerice. Ako procjeni da data situacija može ugroziti mir, Savjet bezbjednosti može razmatrati problem obeju strana u sukobu i može doneti odgovarajuće mjere. Savjet ne daje preporuke, on direktno može doneti odluku i odlučujuće mjere bezbjednosti, na osnovu ovoga, savjet bezbjednosti je doneo odluku za intervenciju u Koreji 1950. za vrijeme korejskog rata, kada su korišćene koalicione snage, zatim u Iraku i Kuvajtu 1991. Odluka je doneta članu VII kao što su ekonomske sankcije koje su obavezujuće za članice UN. Međutim, ima slučajeva da se izvršavaju vojne intervencije i agresija bez odluke savjeta bezbjednosti, ovom može poslužiti primjer Republike Srpske 1993. Republike Srbije 1999. i drugih zemalja na koje je izvršena intervencija bez odluke Savjeta bezbjednosti od strane NATO pakta.

Međunarodni sud - Ujedinjene nacije i Savjet za bezbjednost su organizovali međunarodne sudove za međunarodna protivzakonita dijela

---

³³ Detaljno vidi, Dragan Simić, nauka o bezbjednosti, Sl. list, beograd, 2002. str.141-145 (u daljem tekstu Dragan Simić.)

dr Ljubo Pejanović, dr Duško Vejnović, dr Mile Rakić

---

i ratne zločine. Osnovan je međunarodni sud u Rimu i za ratne zločine u Hagu.

Savjet bezbjednosti može optužiti građane i države koje nisu članice Savjeta za bezbjednost tj. potpisnice Statuta međunarodnog suda navedenim sudovima, da im oni sude. Primjer ovom je slučaj predsjednika Zimbabvea Robert Mugabe, čije suđenje su zatražile vlasti Australije i Novog Zelanda.

Kontrola naoružanja i razoružanja

Poveljom Ujedinjenih nacija iz 1945. godine regulisano je pitanje osiguranja minimalnog korišćenja ljudskih i ekonomskih resursa u svijetu, a koji su namijenjeni za oružane snage. Iako je razmatrano pitanje naoružanja za oružane snage i njihovog ograničenja to nije trajalo dugo. Pojavom nuklearnog oružja se javilo samo nekoliko nedjelja poslije potpisivanja Povelja koja je obezbjedila podsticaj za sprovođenje koncepta kontrole naoružanja i razoružanja. Postavljanjem na dnevni red prve rezolucije pod nazivom stvaranje komisije za bavljenjem problema nastalim otkrićem atomske energije, kada je i sazvana komisija da sačini konkretne prijedloge za spriječavanje naoružanja atomskim oružjem i bilo kojim drugim oružjem sposobnim za masovno uništavanje. Međutim, Ujedinjene nacije (UN) su organizovale nekoliko foruma po pitanju multilateralnog razoružanja, između čega je i razmatrano zabrane nuklearnih proba, kontrolu naoružanja u svemiru, kao zabrani korišćenja hemijskog oružja, stvaranje zone bez nuklearnog oružja, smanjenje vojnih budžeta i mjera za jačanje međunarodne bezbjednosti.

Shodno uspostavljanju bezbjednosti u međunarodnoj zajednici, često se šalju mirovne snage u različite regione gdje postoje oružani sukobi u cilju ostvarenja uslova za mirovne dogovore, i kako bi onemogućavali dalje sukobe i borbe između sukobljenih snaga. Jedna od tih je uspostavljanje mirovnih pregovora, Istočni Timor gdje su članice UN obezbjeđivale ovu zemlju sve do sticanja nezavisnosti 2001. godine. Ujedinjene nacije pod plaštom kolektivne bezbjednosti su se nadale da će organizacija djelovati u cilju sporačavanja sukoba između naroda i time onemogućavati budiće ratove, ti ideali i nada se nisu u potpunosti obistinili.

Tokom dugogodišnjeg vremenskog perioda tzv. hladnog rata od 1947-1991. godine, kada je svijet bio podijeljen na neprijateljske blo-

kove, značajno je otežavalo sve mirovne sporazume. Po završetku hladnog rata, ponovi su se pojavile želje i zahtjevi da UN ponovo postanu agencija za postizanje mira i međudržavne saradnje. Obzirom da su u tom vremenu nekoliko desetina vojnih sukoba i dalje trajali širom svijeta. Ubrzo je došlo do raspada Sovjetskog saveza kada ju Sjedinjene Američke Države (SAD) ostale kao jedna globalna snaga koja je stvarala nove izazove za UN.

Mirovne snage Ujedinjenih nacija su 1988. godine dobile Nobelovu nagradu za mir, trud i stvaranje organizovanijeg i mirnijeg svijeta, kao i generalni sekretar Kofi Anan. S tim u vezi napominjemo, da je prije ove konstatacije navedeno za nekoliko desetina neprekidnih vojnih sukoba širom svijeta, a u tom periodu su izvršena priznanja i nagrade. O čemu se ovdje radi, nek ostane svima za razmišljanje.

Ostvarenje ljudskih prava

Težnja ka ostvarenju ljudskih prava je bio osnova i razlog za stvaranje i organizovanje UN, bio je povod zvjerstava iz drugog svjetskog rata i genocida, kako bi se takvi slučajevi sprečavali i suzbijali preko zajedničkog tela, u ovom slučaju UN.

Shodno navedenom, Povelja Ujedinjenih nacija, obavezuje sve članice na promovisanje univerzalnog ponašanja i poštovanja ljudskih prava, kao i preduzimanje odvojenih akcija za staranje takovog svijeta.

Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, taj dokument je usvojila generalna skupština UN 1948. godine kao zajednički standard koji trebaju da poštuju i sprovode sve članice skupštine. S tim u vezi, skupština redovno preispituje poštovanje ljudskih prava. UN i njene agencije su glavni podržavaoci poštovanja ljudskih prava naročito zemalja u tranziciji ka demokratiji. Tehnička podrška se posmatra u: slobodnim i fer izborima, poboljšanju pravosudnih sistema, stvaranje ustava, edukacija o ljudskim pravima, i transformisanje vojnih pokreta, a političke partije su značajno doprinjele demokratizaciji širom svijeta. Između ostalog je podržano veće uključenje žena u politički život i povećanje njihovog standarda.

Kad su u pitanju standardi i pravila Ujedinjenih nacija koja su propisana i usvojena Poveljom i koja trebaju da poštuju sve članice UN. Analiziranjem ovog veoma značajnog dokumenta u suštini je to pravno uređeno i služi za sva poštovanja. Da li se ta pravila poštuju od strane ekonomski razvijenih, velikih i vojno-moćnih država, kao i država u tranziciji poštuju, to su značajna pitanja za analizu i razmatranje. Uzmimo primjer uloge ekonomsko razvijenih, vojno-moćnih i vodećih država u međunarodnoj zajednici i njihov odnos na Balkanu 1990-1999. kao slučaj na Srednjem i Bliskom istoku, naročito 2011-2012. godina.

Humanitarna pomoć i međunarodni razvoj

Međunarodne humanitarne organizacije kao što je to Crveni krst, u saradnji sa drugim humanitarnim organizacijama, čija je uloga obezbjeđenja hrane, napitaka, smještaj, glad, elementarne nepogode, ratni sukobi i slične neprilike i aktivnost u njima.

Za te svrhe Ujedinjene nacije su organizovale veći broj organizacija za pružanje svih vrsta pomoći u okviru međunarodne zajednice³⁴.

Ozbiljni bezbjednosni neuspjesi UN

Najviši društveni oblik organizovanja pod nazivom Ujedinjene nacije, pored svojih uspjeha, zabilježile su veliki broj neuspjeha na tlu zemlje planete, odnosno u međunarodnoj zajednici, istaćemo samo neke:

- Neuspjeh sprečavanja genocida u Ruandi 1994. godine, gdje je ubijeno oko milion ljudi, zbog odbijanja pojedinih članova savjeta bezbjednosti.
- Neuspjeh MONUC-a (UNCB rezolucije 1291.) da intervenišu tokom drugog kongokskog rata, koji je pogodio oko pet miliona ljudi, u Demokratskoj Republici Kongo 1998-2002. godina i u sprovođenju i distribuisanju humanitarne pomoći.
- Neuspjeh u srebreničkom slučaju genocida 1995. godine, gdje je ovaj prostor bio proglašen sigurnosnom zonom za izbjeg-

---

³⁴ Koliko, koju i gdje su pružali pomoć, vidi u izvještaju UN.

lice, koji su štitili 600 holandskih vojnika. Ovaj planski nehumani akt su podpomogle i dio međunarodnih snaga da nastane ničim izazvan slučaj.

- Neuspjeh u pružanju humanitarne pomoći u Somaliji, kada su hranu zaplijenile lokalne ratne vođe. U zajedničkom pokušaju SAD i UN i u hvatanju bandi, završio se 1993. godine bitkom za Mogadiš.
- Česta zlostavljanja i silovanja žena i djevojčica od strane vojnika iz mirovnih snaga čija zlodjela još pravno nisu riješena. Zlostavljanja su vršena u mnogo zemalja, a prijavljena su u demokratskoj Republici Kongo, Haitiju, Burundi, Obala Slonovače, i Liberiji, dok u mnogim drugim zemljama su zataškani ovakvi slučajevi. Bilo je ovih zlodjela u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu i Metohiji, ali se sve to i dalje skriva, kao slični primjeri i drugim prostorima.

Ovo je veoma mali broj primjera koji su prikazani, dok toga ima u ogromnom broju, ali zbog korupcije i nedodirivih predstavnika nekih zemalja ovakvi slučajevi se zataškavaju, skrivaju i zabranjuju da se objelodane. Ako analiziramo ove i slične primjere i one koji nisu spomenuti, a kakav je zaključak može se o njemu samo razmišljati.³⁵

6.2.2. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (1975. Helsinki)

Konferencija o bezbjednosti i saradnji u Evropi koja je počela u Helsinkiju od 1973-1975. godine, na kojoj su učestvovali visoki predstavnici: Austrije, Belgije, Bugarske, Čehoslovačke, Danske, Finske, Francuske, Grčke, Holandije, Islanda, Irske, Italije, Jugoslavije, Kanade, Kuipra, Liteštajna, Liksenburga, Mađarske, Malte, Monaka, D.R. Nemačke, S.R.Nemačke, Norveške, Poljske, Portugala., Rumunije, San Marina, SSSR, SAD, Španije, Švedske, Švajcerske, Turske, V.Britanije i Vatikana.

---

³⁵ <https://www.google.rs>

Između drugih obaveza i dogovora, usvojile su sljedeće;

- Suverena jednakost, poštovanje prava svojstvenih suverenitetu,
- Udruživanje od prijetnji silom ili upotrebom sile,
- Nepovredivost granica,
- Teritorijalni integritet država,
- Nemiješanje u unutrašnje poslove,
- Poštovanje ljudskih prava, sloboda i dr.
- Ravnopravnost i pravo naroda,
- Saradnja među državama,
- Savezno uspostavljanje obaveza po međunarodnom pravu i drugo.
- Između navedenog, riješeno je i pitanje mira i bezbjednosti.³⁶

6.2.3. *Pariška povelja za Novu Evropu (1990.)*

Na ovom samitu predstavnici država su usvojili povelju u kojoj su regulisana izemu ostalog i pitanja:

- Nova era demokratije, mira i jedinstva,
- Ljudska prava, demokratija i pravna država-Nova era demokratije,
- Ekonomska sloboda i odgovornost,
- Prijateljski odnosi među državama i učesnicima,
- Bezbjednost,
- Jedinstvo,
- *KEBS i svijet,*

---

³⁶ Detaljno Dragan Simić, str.147-152.

- *Smjernice za budućnost,*
- *Ljudska dimenzija,*
- *Ekonomska saradnja,*
- *Okolina,*
- *Kultura,*
- *radnici i migranti,*
- *Sredozemlje,*
- *Nevladine organizacije,*
- *Nova struktura i institucije KEBS-a i drugo.*

6.2.4. Lisabonska deklaracija (Lisabon 1996. Godina)

Ovom deklaracijom šefovi država su se dogovorili i donijeli deklaraciju kojom se regulišu prava i obaveze između kojih i bezbjednost.

6.2.5. Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi (OEBS 1999.)

Navedenom Poveljom šefovi država su se dogovorili između ostalog i po pitanju:

- Zajedničkih izazova,
- Zajednički temelji,
- Zajednički odgovori,
- Solidarnost i partnerstvo,
- Zajedničke institucije,
- Ljudske dimenzije,
- Političko-vojna dimenzija,
- Ekonomska dimenzija,
- Vladavina prava,
- Zajednički instrumenti i unapređenja,
- i druga prava i obaveze.

6.2.6. Zapadnoevropska unija (ZEU u Briselu 1948.)

U Briselu 1948. godine potpisan je ugovor o prirodnoj, kulturnoj i socijalnoj saradnji. Zatim je potvrđeno u Londonu 1949. godine na prijedlog britanskog diplomate. Međutim, dogovori potvrđivanja i proširenja vršena su više puta, između kojih su: u Parizu 1954. u Rimu 1954. godine.

6.2.7. Petersburška deklaracija (1929.)

Ministri spoljnih poslova i odbrane država članica zapadnoevropske unije u Berlinu 1929. godine donijeli su Petersburšku deklaraciju koja se sastoji od tri dijela:

1. O bezbjednosti ZEU i Evrope,
2. O jačanju operativne uloge ZEU,
3. O odnosima između ZEU.

6.2.8. Evropska Unija (EU 1992.)

Donet je Ugovor o Evropskoj Uniji u Maastrichtu 1992. godine, koji sadrži odredbe o zajedničkoj spoljnoj bezbjednosnoj politici. Zatim su donešene sljedeće deklaracije;

1. Deklaracija o ulozi zapadnoevropske unije i njenim odnosima sa evropskom unijom i atlanskim paktom.
2. Deklaracija Britansko-francuski samit St. Malo, 1998.
3. Evropski savjet Keln 1999.
4. Konferencija o obavezama na osnovu potreba Brisel 2000.
5. Evropski savjet Nica 2002.

6.2.8. Organizacija Severoatlanskog ugovora (NATO Vašington 1949.)

Strane ugovornice ponovo potvrđuju svoju vjeru, ciljeve i načela Povelje ujedinjenih nacija i svoje želje da žive u miru sa svim narodima i svim vladama, zatim se donose:

- ***Strateški koncept saveza Rim 1951.***

Ovim strateškim konceptom dogovoreno je;

- Novo strateško okruženje,
- Izazovi i rizici bezbjednosti,
- Ciljevi i funkcija saveza,
- Svrha saveza,
- Priroda saveza,
- Osnovni zadaci saveza,
- *Širi pristup bezbjednosti*, (dijalog, saradnja, kolektivna odbrana, upravljanje krizama i spriječavanje sukoba)
- *Smjernice odbrane* (novi raspored snaga saveza, smjernice snagama, karakteristike konvencionalnih snaga, karakteristike nuklearnih snaga, i drugo.)

Poziv na partnerstvo za mir (Brisel 1994.)

Varšavska deklaracija 1999.

Odnos NATO-Rusija. Novi kvalitet (Rim 2002)³⁷

---

³⁷ Detaljno vidi, Dragan Simić, str.147-187.

POGLAVLJE D R U G O

TEORIJSKO-METODOLOŠKE OSNOVE
KORPUSA NAUKA BEZBJEDNOSTI

U ovom poglavlju pokušano je dati teorijske i praktične odgovore na postavljena pitanja:

1. Kako je nastala i razvijala se naučna i praktična osnova sistema bezbjednosti ?
2. Koje su to teškoće u konstituisanju nauke iz korpusa bezbjednosti ?
3. Koji su to konstitutivni elementi naučne discipline ?
4. Koji su to i šta su bezbjednosni diskursi ?
5. Koji su to okviri i granice predmetnog područja ?
6. Šta je to naučna utemeljenost u osnovama sistema bezbjednosti ?
7. Koje su to metode izučavanja koje će se primjenjivati ?
8. Gdje je mjesto i uloga osnova sistema bezbjednosti u sistemu nauka ?
9. Koji su to značajni principi i ciljevi izučavanja nastavno-naučnog predmeta ?

1. NASTANAK I RAZVOJ NAUČNOG IZUČAVANJA OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI

U zvanično objavljenoj literaturi pod pojmom bezbjednosti su se podrazumjevali razni sadržaji, koji se razlikuju među autorima. U političkim teorijama ovom pojmu su pridavana različita značenja. Posmatrano iz etimološkog ugla, termin bezbjednost potiče od latinske riječi *securitas – atis*, što znači bezbjednost, odsustvo, opasnost, izvesnost, samopouzdanje, neustrašivost, zaštićenost (*securus* lat. – siguran, bezbjedan, pouzdan, neustrašiv, uvjeren, stalan, čvrst, odan, istinit, slično).³⁸

U engleskom jeziku u upotrebi su dva termina: *security* i *safety*. Termin *security* se koristi u smislu „nacionalne bezbjednosti“ (*secure* – siguran, osigurati) – *national security*, što implicira ostvarenje i čuvanje državnog nacionalnog interesa, dok termin *safety* označava sposobnost

---

³⁸ Conception de la securite, 1986:A/40/553

djelovanja, kako ne bi došlo do nepoželjne bezbjednosne situacije, ili takvih prilika koje mogu ugroziti bezbjednost drugih.

U francuskom jeziku koriste se izrazi securite i surete, dok se u ruskom jeziku koristi termin bezbjednost i znači odsustvo materijalne bijede. U italijanskom jeziku u upotrebi je termin sigurezza (siciramente – sigurno), u albanskom jeziku termin siguri, a u Nemačkom sicherheit.³⁹

Na srpskom jeziku koristi se termin bezbjednost, a izvedeno iz riječi bezbjedno, što, predstavlja bezopasnost, čvrsto, odlučno bez kolebanja, stalno bez prekida, drugim riječima predstavlja odsustvo opasnosti, bezbjednost, odlučnost, čvrstina, gotovost, jasnost, određenost, dosljednost.⁴⁰

U domaćoj literaturi termin security se prevodi sa terminima bezbjednost i sigurnost, koji se najčešće smatraju sinonimima, iako se u suštini radi o dva termina sa različitim značenjima. Riječ bezbjednost podrazumjeva da je neko potpuno bezbjedan i da neće biti ugrožen. Riječ sigurnost podrazumjeva kad je neko bezbjedan, u tom slučaju je siguran da neće biti ugrožen.

Prema tome, za bezbjednost se obično smatra da je nastala kada je nastao i sam čovjek. Sva živa bića su preokupirana opstankom u životu bilo da je nastavkom potomstva i vrste, bilo da je obezbjeđenjem osnovnih sredstava za život ili da se obezbjede od svih oblika prijetnji i ugrožavanja. Od kako čovjek postoji trudio se da obezbjedi osnove za život, što čine i druga živa bića, a kako se svijet razvijao, razvijala se i tehnologija ugrožavanja, ali i tehnologija zaštite i oblici borbe za opstanak.

Danas, u savremenom svijetu, postoje ozbiljni sporovi u naučnim krugovima o sadržini pojma bezbjednosti, s obzirom na širok dijapazon sadržaja, elemenata, pojmova i odnosa u društvenoj, prirodnoj i tehničko-tehnološkoj sferi, koje bi taj pojam trebalo da obuhvati, prilikom mjesta određenja pojma i njegovog definisanja..

---

³⁹ Nedo Danilović, *Savremeni sistem bezbjednosti-skripta-*, Univerzitet Slobomir, Bijeljina, 2007. str.12-18.(u daljem tekstu Nedo Danilović.)

⁴⁰ *Riječnik srpsko-hrvatskog i hrvatsko-srpskog jezika*, izd. Matice srpske, Matice Hrvatske, Novi sad, Zagreb, 1967. godine, -skripta-

Tako se bezbjednost u najvećem broju slučajeva definiše kao odsustvo ugrožavajućih oblika prijetnji, uz odsustvo svih nosilaca tih oblika ugrožavanja. Ali ovo određenje konačno ne daje potpuno rješenje problema. Međutim, oblici, prijetnje i nosioci ugrožavajućih aktivnosti razlikuju se naročito u savremenom društvu, a takođe i od države do države. Osnovne teškoće nastaju u različitim pogledima i posmatranju ovog problema. Ono što je za jednu državu prijetnja, to ne mora da znači da je i za drugu državu. Na primjer za drugu državu to ne predstavlja prijetnju, odnosno može da predstavlja potrebu i slično. Ako to prezentujemo sa drugog aspekta ili viđenja problema, ako je bezbjednost odsustvo od svih oblika ugrožavanja, u tom slučaju se mijenja pogled na pojam ugrožavanja, a samo ugružavanje se posmatra kao problem koji nameće neko drugi u njegovom interesu. Da bi odredili pojam bezbjednosti, a time i njenu definiciju, moramo doći do novog pristupa problemu koji se posmatra kroz analizu sadržaja bezbjednosti. Tako proizilazi da je bezbjednost, u stvari vrijednost (državna, nacionalna, politička, moralna, ekonomska, lična i sl.). U ovom slučaju bezbjednost se objašnjava kao način da se nešto postigne i unaprijedi, a ne samo kao pojava sama za sebe.

U tom smislu, bezbjednost treba shvatiti i kao uslov opstanka i razvoja društva uopšte, nacionalne države, nacije, ljudi i živog svijeta na zemlji.

Bezbjednost ima svoju pozitivnu sadržinu pri čemu se ta sadržina izražava kao zbir pozitivnih pojava, stanja i sveukupnih odnosa u društvu i međunarodnoj zajednici. U tom slučaju, bezbjednost je nedijeljiva (integralna) vrijednost u vremenu i prostoru, bilo kao stanje, politički odnos, organizovana funkcija, filozofski pristup ili nešto drugo. Suprotno bezbjednosti je ugrožavanje višestruko, raznovrsno i sveobuhvatno, kako po vremenu i prostoru tako i po intenzitetu, oblicima i nosiocima. Međutim, ako posmatramo navedene stavove o bezbjednosti i njenom ugrožavanju nameće se pitanje, da li se eliminisanjem nosilaca i oblika ugrožavanja, rješava i problem ugrožavanja bezbjednosti?

Praksa govori suprotno, odnosno da svako nasilje izaziva kontranasilje. Svaka prijetnja ima svoje osnove, a te osnove je dovode do

krajnjeg cilja i u zavisnosti je o kakvim celjevima se radi. To podrazumjeva ako jača bezbjednost da se smanjuje prijetnja, ako se povećava prijetnja u tom slučaju je smanjena bezbjednost i sl.

Pojam bezbjednosti ima više značenja i njegovo određivanje je takođe složeno pitanje. Pored širokog polja proučavanja, u teoriji se vodila rasprava o tome, šta je to uopšte bezbjednost, odnosno da li je: sistem, funkcija, organizacija ili stanje. Od odgovora na ta pitanja, a što je stvar teorijskog opredjeljenja, utvrđuju (određuju) se uži pojmovi, kao što su: država, policija, vojna bezbjednost; međunarodna, nacionalna i kolektivna bezbjednost; spoljna i unutrašnja bezbjednost. Proučavanjem ovih pitanja bavi se posebna naučna disciplina.

Pri određivanju pojma bezbjednosti, polazi se, uglavnom, od stava da je bezbjednost osnovni atribut svake države i tiče se izučavanja se njene politike i prava.

Pojam bezbjednosti može da se posmatra i u jednom specifičnom vidu vezanom za funkciju zaštite, radi odgovora na pitanje: da li je bezbjednost samostalna funkcija ili dio zaštitne funkcije? U odgovoru na ovo pitanje, bitno je teorijsko polazište koje prihvata jednu ili više funkcija države.

Opredjeljujući se u opisivanju zaštitne funkcije, za naučni sistem teorije države koja negira postojanje više funkcija u državi, ne može se dosljedno njemu, prihvatiti stav da bezbjednost se tretira kao djelatnost, kao što osim te, postoje i druge djelatnosti; vojna, kulturna, ekonomska, privredna i druge.⁴¹

Međutim, savremeno društvo sa sobom je donijelo i nove oblike ugrožavanja u odnosu na navedene, a ti oblici ugrožavanja su usloveli države da uključe i druge subjekte bezbjednosti u odnosu na navedene, koji pokrivaju sektore izvan državnog, kao i dijelom unutar istog.

Stoga su uvedeni novi subjekti bezbjednosti radi zaštite i državnih i privatnih vrijednosti, a to su; korporativna i privatna bezbjednost, koje preduzimaju odgovarajuće mjere u privatnom sektoru.

---

⁴¹ Nikola Ivančević. Sistem bezbjednosti Jugoslavije, Univerzitet u Beogradu, Beograd., 1992. Str.29

Dok ekološka i računarska bezbjednost su u funkciji državnog i privatnog sektora. Ovim se proširuju vojne, policijske i privredne djelatnosti.

Univerzalni vidovi bezbjednosne organizacije savremenog društva poznati su pod nazivom: politička bezbjednost, nacionalna ili državna bezbjednost, policijska bezbjednost, vojna bezbjednost i civilna bezbjednost. Iz teorije i prakse je poznato da stanje bezbjednosti opredjeljuje područje nosilaca stabilnosti i njihove aktivnosti, odnosno ugrožavanja datog društva.

U bezbjednosnom leksikonu: bezbjednost se definiše „kao otklanjanje svih aktivnosti i propuštanja koja ugrožavaju lica, javni poredak, objekte ili dati prostor. Različiti subjekti i organi se angažuju na poslovima zaštite određenih vrijednosti i dobara i svako od njih primjenjuje specifične metode i mjere (zakonodavna djelatnost, političke mjere, represivne i druge mjere).⁴²

S obzirom na opasnosti koje sobom nose djelatnosti spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja, bezbjednost može biti spoljna i unutrašnja. Spoljna bezbjednost se odnosi na nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet države, a unutrašnja na nesmetano funkcionisanje konkretnog ustavnog poretka, odnosno društveno-političkog, ekonomskog i pravnog sistema i zaštićenosti drugih dobara, vrijednosti i objekata zaštite.⁴³

Slobodan Miletić, daje veoma prihvatljivu definiciju pojma bezbjednosti: „Bezbjednost je, naime, imenica, i to apstraktna, odnosno misaona imenica koja nije materijalne prirode, dakle, ne može se opipati, već se samo osjeća i zamišlja.“

Čovjek može biti bezbjedan samo onda kada nije izložen opasnostima i prijetnjama i kad je u potpunosti zaštićen od svih oblika ugrožavanja, kako ličnom integritetu, dostojanstvu, zlostavljanju, zatim kad je zaštićena njegova sloboda, prava, socijalna sigurnost, privatna materijalna dobra i sve druge vrijednosti koje su neophodne za opstanak.

---

⁴² Obren Đorđević Leksikon bezbjednosti, Partizanska knjiga, Beograd 1986. str. 25.

⁴³ Nedo Danilović, str.12-18.

Bezbjednost pojedinca ili ljudska bezbjednost je stanje zaštićenog čovjeka od svih mogućih i potencijalnih opasnosti. Pod bezbjednost države ili društva je stanje u kome je država zaštićena od svih oblika opasnosti kojim bi bile ugrožene državne vrijednosti kao što su: osnovni elemenat države vlasti, stanovništva, teritorije, granice, pravnog poretka, društveno uređenje i drugo. U tom smislu, bezbjednost građana nije moguća bez bezbjednosti njihove države i obrnuto bezbjednost države nije moguća bez bezbjednosti njenih građana.

Ukoliko država ne obezbjedi potreban nivo bezbjednosti, ne može se apsolutno govoriti o individualnim slobodama u jednom društvu. Prema tome, sadašnji problem demokratskog društva jeste kako održati nivo proporcionalnosti između slobode i bezbjednosti.

Dakle, bezbjednost je stanje u kome se nalaze pravni subjekti, tj. stanje relativnog prisustva ili odsustva ugrožavanja i/ili povređivanja pravnih subjekata za koje je odgovorna država.⁴⁴

Sa tog stanovišta, Slobodan Miletić na prihvatljiv način definiše bezbjednost i to kao „pravno uređivanim i obezbjeđivanim društvenim odnosima, uspostavljeno, održavano i unapređivano stanje u državi, koje omogućava efektivnu zaštićenost države i građana koji u njoj žive od svih (spoljnih i unutrašnjih) protivpravnih akata (aktivnosti) kojima se ugrožava ustavni poredak, suverenitet, nezavisnost i teritorijalna cjelokupnost države, rad državnih organa, obavljanje privrednih i društvenih djelatnosti i ostvarivanje slobode, prava i dužnosti čovjeka i građanina.⁴⁵

„Kada se ova rasprava tiče međunarodnog sistema, bezbjednost se odnosi na sposobnost država i društava da očuvaju njihovu nezavisnu samobitnost i njihov funkcionalni integritet (Barry Buzan); Postojanu bezbjednost mogu da dostignu samo oni ljudi i grupe koji je ne uskraćuju sa drugima. Bezbjednost se može dostići ako se razumjeva kao proces emancipacije (Booth and Wheeler).

Utvrđivanje punog sadržaja pojma bezbjednosti u savremenim međunarodnim odnosima zahtjeva, znatno širi, oštiji i radikalniji pristup,

---

⁴⁴ Miletić Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd, 1997.

⁴⁵ *Ibid*, str. 13.

što se u okviru modernih studija bezbjednosti krajem 20. i početkom 21. vijeka svodi na sljedeće osnovne forme:

- Koncept bezbjednosti je proširen od nacionalne bezbjednosti na bezbjednost pojedinaca i grupa (pojedinačna i socijalna bezbjednost), što predstavlja pomjeranje predmeta bezbjednosti od bezbjednosti nacije prema bezbjednosti pojedinca, odnosno isticanje značaja pojedinaca i grupa kao referentnih objekata bezbjednosti;
- Proširenje koncepta bezbjednosti, od nacionalne bezbjednosti ka bezbjednosti međunarodnog sistema (međunarodna bezbjednost), ili nadnacionalnom fizičkom okruženju – širenjem na gore, od nacije prema biosferi. Ovo širenje obuhvata utvrđivanje onih referentnih objekata bezbjednosti za koje bezbjednost mora biti garantovana;
- Koncept bezbjednosti se širi horizontalno, što predstavlja klasifikaciju po tipovima bezbjednosti, od vojne, prema političkoj, ekonomskoj i bezbjednosti životne okoline, i
- Politička odgovornost za „obezbjedenje bezbjednosti“, odnosno obuhvatanje svih pomenutih koncepta bezbjednosti se samostalno proširila, od zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i na medijske, nevladine organizacije i civilno društvo u cjelini.

Razmatrajući sadržaj pojma bezbjednosti u redovima „zapadnih“ autora može se reći, da se tretiranjem tog pojma kao djelatnosti izdvajaju sljedeći zajednički elementi ovog pojma:

- a) to su posebne djelatnosti (privredne, kulturne i druge), koje zvanični organi sprovode radi odbrane i zaštite pred bilo kojim opasnostima iz okruženja;
- b) bezbjednosne djelatnosti društva moraju biti usklađene sa njegovim mogućnostima, jer u protivnom može doći do kritične situacije;
- v) bezbjednosne djelatnosti treba predvidjeti u kratkoročnim i dugoročnim planovima;

- g) bezbjednosne planove je neophodno uskladiti sa aktuelnim promjenama u regionu i svijetu.⁴⁶

Kao djelatnost, bezbjednost se direktno povezuje sa zaštitnom funkcijom države, gdje ona označava izvršavanje niza konkretnih mjera i aktivnosti različitih subjekata društva koji učestvuju u sprovođenju zaštitne funkcije. Bezbjednost kao funkcija je nerazdvojni atribut države i podrazumjeva vršenje poslova bezbjednosti radi zaštite određenih vrijednosti i interesa.

Nasuprot stanju bezbjednosti, vidijeli smo, nalazi se stanje ugroženosti (nebezbjednosti), kao činjenica društvenog i političkog karaktera, koja se posebno utvrđuje jer zavisi od mnogih okolnosti. Stanje ugroženosti egzistira istovremeno sa stanjem bezbjednosti, zbog čega stanje bezbjednosti, predstavlja zamišljeni standard, koji se ne može nikad potpuno ostvariti jer je podložan stalnim promjenama. Stanje bezbjednosti nije statično, ono podrazumjeva stalnu aktivnost radi otklanjanja opasnosti koje takvo stanje ugrožava. Stanje bezbjednosti se uvijek ostvaruje u odnosu na stanje ugroženosti. Što je ono povoljnije, to je stanje ugroženosti manje i obrnuto.⁴⁷

U savremenim državama funkcija bezbjednosti je danas mnogo šira u odnosu na prošla vremena, jer djelatnost organa i subjekata bezbjednosti podrazumjeva i određenu djelatnost društvenih i privatnih subjekata koji se bave poslovima bezbjednosti nije primaran zadatak. Na taj način prevaziđeno je gledanje da se zaštitna funkcija države ostvaruje samo preko subjekata bezbjednosti (policije, vojske kao državnih organa i privatnog sektora bezbjednosti u privatnom sektoru djelovanja), čime je izvršeno izdvajanje funkcije bezbjednosti kao samostalne funkcije i njene identifikacije sa zaštitnom funkcijom u cjelini. U odnosu na raniji period, došlo je do bitne promjena u državama i njenih klasičnih funkcija. Bezbjednost u savremenim uslovima posmatra kao politička-bezbjednosna kategorija u okviru integralnog društveno-političkog sistema i društvenih odnosa.

---

⁴⁶ Grizold A, *Međunarodna sigurnost – teorijsko institucionalni okvir*, Zagreb, Fakultet političkih nauka, 1998, str. 28.

⁴⁷ Nedo Danilović, str. 12-18.

2. POKUŠAJ I TEŠKOĆE KONSTUISANJA NAUKE IZ KORPUSA BEZBJEDNOSTI

U mnogim naučnim institucijama, univirzitetima, fakultetima i dr. , izučavanje bezbjednosti je već ustanovljeno kao nauka o bezbjednosti. Pojedini „savremeni“ izazovi i prijetnje na globalnom, tranksacionalnom i nacionalnom nivou uslovljavaju očuvanje i unapređenje bezbjednosti sa prioriternim zadatkom i ciljem - opstankom čovjeka i ljudskog društva uopšte na zemlji. Sve to ukazuje na postojanje određenih napora i pokušaja da se sa razumavanjem razloži i prevlada određena moć koja ne doprinosi dobro i pozitivan razvoj čovjeka i društva.

„ U okviru studija različitih fakulteta problematikom bezbjednosti, dijelimično se bavi niz disciplina društvenih nauka, kao neke prirodne i tehničke discipline koje su manje ili više vezane za problematiku ugrožavanja bezbjednosti. Svaka od tih disciplina uspostavlja svoju metodu u okviru nauke za izučavanje problema bezbjednosti, polazeći od nekih opštih principa saznanja društvene stvarnosti i uzročno-posljedičnih veza uspostavljanja društvenih odnosa. Međutim, bez obzira na relativno veliki broj naučnih disciplina koje se njom bave, sa sigurnošću se može reći da oblast bezbjednosti u prošlosti nije dovoljno naučno i teorijski izučavana.“⁴⁸

Društveni procesi u svijetu pa i u našem društvu sa sobom donose različite promjene između kojih je došlo do izmjenjene zamisli o bezbjednosti uopšte, a naročito njenih savremenih izazova i prijetnji. Sami izazovi i prijetnje istovremeno uslovljavaju i bezbjednosne promjene i usavršavanja jer savremeni oblici prijetnji ne ugrožavaju samo međunarodnu zajednicu na globalnom planu, kao i državu pojedinačno, već i njen sistem i bezbjednost ljudi, kao i njihovih sveukupnih vrijednosti. S tim u vezi mnogi instituti i fakulteti u većem broju država, pristupili su izučavanju bezbjednosti čime su se stekli uslovi za konstpuisanje bezbjednosti kao nauke. Učinjeni su napori kroz niz pokušaja da se dođe

---

⁴⁸ Andreja Savić, Ljubomir Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2006. str. 11-12.

do razumavanja i preovladavanja ostvarenja krajnjeg cilja, tj. stvaranja nauke o bezbjednosti.

U okviru ovog pitanja razmatra se problematika predmetno-metodološkog utemeljenja bezbjednosti, kao samostalne naučne discipline, analizom njenog predmeta i sadržaja proučavanja, shvatamo da ona, pre svega, spada u društvene nauke, a prema svom cilju i metodama pripada grupaciji empirijskih nauka koje se bave istraživanjem objektivnih zakonitosti i pravilnosti na osnovu materijala i dokaza koji čine njihov predmet. Međutim, to znači da bezbjednost uspostavlja čitavu mrežu veza i odnosa sa različitim naučnim disciplinama, kao i naukama iz šireg utemeljenja, iz društveno-humanističkog i drugih naučnih područja.

2.1. Proces disciplinarizacije nauka o bezbjednosti

U vezi pokušaja disciplinarizacije nauke o bezbjednosti i njenog predmetnog konstituisanja tokom dužeg vremenskog perioda se vode debate i rasprave o ovom problemu bezbjednosti pa tako i o njenom ugrožavanju i traže se odgovori na tu problematiku. Da bi se moglo raspravljati o odgovorima na prijetnje neophodno je pojmovno određenje, definisanje i konstituisanje ove nauke, kako bi se vršilo adekvatno i sveobuhvatno izučavanje. Raspravama, diskusijama i istraživačkim poduhvatima, došlo se do određenog saznanja koje ozbiljno pokazuje, koliko je ohrabrujuće toliko je i zabrinjavajuće stanje vezano za bezbjednost. Pod ohrabrujućim elementima tog stanja je svakako činjenica tj. logično očekivanje da bi se moglo konačno rešiti njen konstutativni status i metodološko pitanje bezbjednosne nauke. Ovaj problem bi trebao zabrinuti pre svega vlasti, istraživače i stručnjake u sferi bezbjednosti, ali takođe i druge istraživače i stručnjake drugih naučnih disciplina koji istražuju bezbjednosnu nauku u sklopu drugih i srodnih nauka koje makar malo tangiraju oblast bezbjednosti. Posebno se mora uzeti u obzir da bezbjednost postoji od postanka čovjeka, a do danas nije našla svoje mjesto kao posebna nauka.

Bez obzira na dugu istoriju postojanosti bezbjednosti i danas se osporava njen predmet i mjesto u sistemu naučnih disciplina. U tom smislu, među stručnjacima različitih profila i naučne proviniencije, postoje nesporazumi, a često i opriječna mišljenja, posmatrana u smislu, što je za jedne bezbjednost, to ne mora da znači da je i za druge. Ili kada se za jedne govori da se radi o ugroženoj bezbjednosti za druge to nije ugrožavanje i slično. Takođe, postoje mišljenja da je bezbjednost sociološka disciplina i da crpi njenu vlastitu sadržajnu supstancu, ali i ona mišljenja koja bezbjednost ubraja i svrstava korpusu opštedruštvenih nauka čije supstance usvaja. Takođe, postoje i mišljenja koja smatraju da se radi o samostalnoj naučnoj disciplini. Zbog tih egzistirajućih nesporazumje i razlika u pristupu u odnosu na ovu disciplinu, još uvijek ne postoji jedinstven opšteprihvaćeni stav da je bezbjednost egzaktna i samostalna nauka.

Osim toga, među naučnicima i istraživačima u sferi bezbjednosnih nauka, postoje divergentni stavovi u vezi sadržaja i suštine predmeta proučavanja bezbjednosti. Pojedina shvatanja i tvrdnje o bezbjednosnoj nauci vide u proučavanju socioloških zakonitosti i primjenu drugih naučnih disciplina u nastavnom predmetu. S tim u vezi, ekonomsko razvijene zemlje na istoku i zapadu, kao i evroazijska učenja, „posebno u Rusiji i Kini dosta dugo uspostavljaju i razvijaju promišljanja o bezbjednosti u znatno obuhvatnijim okvirima, koja zahtjevaju, ponekad bezuslovno, gotovo sva pitanja društvenih i jednog broja sa društvenim „dodirnih“ prirodnih nauka, tražeći pri svemu tome sa manje ili više uspjeha i oslonac u filozofiji i u metafizici.“⁴⁹

Analizirajući mnogobrojne definicije bezbjednosti u stranoj i domaćoj literaturi i publikacijama, evidentno je da se bezbjednost najčešće svrstava u sistem društvenih disciplina. Zavisno od autora, njen predmet proučavanja shvataju u užem i širem smislu. Ona se često shvata kao teorijska i praktična disciplina, koja u sebi sadrži i teorijsko i praktično dokazivanje istraživanjem i iskustva u praksi. Kao prilog tumačenju pojma bezbjednosti, navodimo neke studije, između kojih su i; (UN)

---

⁴⁹ Mile Rakić, Duško, Vejinović, Sistem bezbjednosti i društveno okruženje, Banja Luka, 2006. str. 22-23.

*„Bezbjednost je stanje u kome države smatraju da nema opasnosti od vojnog napada, političkog pritiska ili ekonomske prisile, tako da mogu slobodno, da se razvijaju i napreduju.“*⁵⁰ Ova definicija je objavljena 1986. godine. Po objavi ove definicije, prošlo je samo par godina da bi se izvršili politički i drugi pritisci, i uvele ekonomske i druge sankcije Republici Srbiji, a već 1999. godine Republika Srbija je vojno napadnuta, agresijom iz vazdušnog prostora od strane NATO. Ovim aktima nasilja brzo je demantovana navedena definicija UN i time se potvrđuju tvrdnje „što je bezbjednost za jedne, ne mora da znači da je i za druge“. Primjera radi, skoro sve definicije u svojoj osnovi podrazumjevaju da je bezbjednost koja proučava zakonitost prijetnji i odgovore na iste, putem naučnog istraživanja i dokazivanja oblika prijetnji kao i praktičnih metoda suprostavljanja istim. Bez obzira što bezbjednost pojedinih nastavnih disciplina u svojoj osnovi sadrži određene stručne tematike, njihovo društveno utemeljenje zbog toga ne može dovoditi u pitanje njena samostalnost. Ako se uzme u obzir činjenice da u fokusu njenog interesovanja nisu samo sadržaji iz neke nauke predmetnog ili praktičnog područja, već i veoma složene funkcije, modaliteta i forme planiranja, programiranja, pripremanja, organizacije, realizacije i vrednovanja, te podsticaja i motivisanja čitaoca, studenata i istraživača, na maksimalnu aktivnost u stvaralaštvu u procesu kako proučavanja tako i izučavanja.

Uvažavajući navedenu argumentaciju u naučnim krugovima i uz opšte prihvatanje logike prema kojoj svaka disciplina može pripadati samo jednom domicilnom naučnom sistemu možemo zaključiti da to znači i za bezbjednost. U tom smislu, bilo bi prirodno podržati tezu da bezbjednost, pre svega, pripada sistemu društvenih nauka, a kao bezbjednosna disciplina, ima sve uslove da se kvalifikuje, odnosno da dobije atribut posebne nauke. Ovo tim pre jer njen predmet neposrednog proučavanja i interesovanja utemeljuje mimo sistema društvenih okvira. Očigledno je, da značajan dio njenog predmeta situira naučno sistematizovanim i verifikovanim sadržajima iz određenog naučnog područja i didaktičko oblikovana i strukturisana je u posebne nastavne programe, koji se izučavaju kao sadržajni u osnovama konkretnog nastavnog predmeta. Na temelju te njene stručno-programске komponente izvodi se

---

⁵⁰ (Conception de la securite, 1986; A/40/553).

naziv u jezičkom izrazu bezbjednost i zaštita od svih prijetnji i ugrožavanja ljudi, imovine i društvenog uređenja.

Dakle, ta činjenica apsolutno ne daje za pravo pravnicima, politokolozima, ekonomistima, sociolozima i drugima da je nepotrebno lišavaju nužne sadržajno-stručne osnove. Pri tome, potrebno je izgrađivati racionalno izbalansirane pristupe između političko-pravnih, sociološko-ekonomskih i drugih zakonitosti i sadržajne osnove bezbjednosti, kao jednako bitnih i integralnih činjenica njenog valjanog predmeto-naučnog konstituisanja. Iz ove konstatacije slijedi da sama struka nastavnog sadržaja nije i ne može objektivno biti dovoljna za konstituisanje bezbjednosti iz vlastite sadržajne supstance, već se ona oslanja i na druge srodne naučne discipline iz okvira društvenih nauka što doprinosi potpuno predmetnom i sadržajnom zaokruživanju koncepcijske osnove bezbjednosti.

Navedene i mnoge druge činjenice argumentovano dokazuju da je neposredni predmet proučavanja sadržaja bezbjednosti, uključujući i druge oblike bezbjednosnog obrazovanja i djelovanja u okviru određenog predmeta specifične prirode i da se može zaključiti da se nesumnjivo radi o relativno samostalnoj naučnoj disciplini s interdisciplinarnim i multidisciplinarnim normama sa predmetno-konstitutivnom osnovom. Ista se proučava u naučnoj i praktičnoj djelatnosti uz neposrednu primjenu zakonitosti nastave kao konstitutivnog predmeta, odnosno vaspitnog obrazovanja, a čiji se uticaji sve uspješnije proširuju na organizaciju stručnih aktivnosti slušalaca.. Zato se ona ne može svoditi samo na aplikativnu, zanatsku i primjenjenu nauku. Pod njenim patronatom se profilišu, uopštavaju, primjenjuju i provjeravaju gotovo sve nastavne i vaspitno-obrazovne inovacije. Pri tome, nesporno je da bezbjednost i njena zakonitost i organizovana aparatura, modeli i principi zajedno sa selektivno biranim i sistematizovanim sadržajima određene nauke, konstituišu i integralno zaokružuju bezbjednost konkretnog kao nastavnog predmeta.⁵¹

---

⁵¹ Nikola Mijanović, *Konstitutivni i metodološko-epistemološki problem metodike*, Naučni rad, Pedagogija, Beograd, 2002. str. 75-79.

2.2. Istorijsko-komparativni razvoj nauke o bezbjednosti kao zasebne akademske discipline i istraživačkog polja

Određivanje bezbjednosti kao posebne djelatnosti i funkcije je novijeg datuma. Veći broj radova je posvećen shvatanju koja pod pojmom bezbjednosti, podrazumjevaju stanje u državi ili društvu u kome su isključeni protivpravni akti, a naročito oni u kojima se upotrebljava sila i kojima se narušavaju osnovna prava građana i društveno-političko uređenje u državi, kao lična tj. pojedinačna sigurnost i sigurnost materijalnih vrijednosti građana.

Istorijski posmatrano bezbjednost kao pojam datira od postanka čovjeka, jer je uvijek čovjek bio ugrožen od nekog oblika prijetnje. Dok je bezbjednost kao naučna disciplina relativno novijeg datuma. Prvi put nauka daje odgovor na postavljeno pitanje o bezbjednosti studijom koja se pojavljuje poslije ili po okončanju tzv. hladnog rata, na naučnom skupu održanom na Univerzitetu Jork maja, 1994. godine u Torontu.

Međutim, 2005. Godine, od strane Ujedinjenih nacija se prihvataju standardi koji podrazumjevaju bezbjednost sadržanu od tri stuba i koja podrazumjeva: ekonomsku, socijalnu i ekološku bezbjednost.

Bazbednost kao samostalni nastavni predmet i naučna disciplina na našim prostorima pojavljuje se na Fakultetu Odbrane i zaštite Univerziteta u Beogradu, 1992. godine. Sam sistem bezbjednosti je tada postojao manje od deset godina, što ukazuje na činjenicu da se ova disciplina tada nalazila na samom početku svog nastanka i razvoja.

Praktična ostvarivanja integralne bezbjednosti koja je u samom razvoju, za kratko vrijeme nije mogla da otkrije sve prave probleme i kritički ih analiza. Nastali problemi se ne mogu savladati bez teorijskog raščišćavanja i sveobuhvatnih stručnih i političkih rasprava.

Zbog svoje cjelovitosti, bezbjednosna praksa se ne može razumjeti, sama po sebi, bez razumjevanja teorije o integralnoj bezbjednosti našeg društva koje je još u razvoju i tranziciji.⁵²

Profesor dr. Nikola Ivančević je jedan od začetnika teorije bezbjednosti na našim prostorima. Nakon toga, počinje se baviti teorijom bezbjednosti Anton Grizolt iz Ljubljane i njegov naučni nasljednik Siniša Tatalović iz Zagreba.

Nastavak i razvoj naučnog izučavanja sistema bezbjednosti egzistira dve decenije pre pojave knjige sistem bezbjednosti Jugoslavije. Prvi put normativno je upotrebljen termin u Ustavnim amandmanu XXX, usvojenom juna, 1970. godine. Kao pojam, *sistem bezbjednosti* je nastao mnogo ranije, ali je refirmisan u okviru tadašnjih društveno-političkih promjena u Jugoslaviji, a institucionalizovan kroz Ustavne amandmane u Ustavu iz 1974. godine.

Sistem bezbjednosti u stvari je nasljednik sisteme društvene samozaštite kao pojam i sistem datira od ranijeg vremena.

Bezbjednost kao termin u svom sadržaju ima dva osnovna značenja, a to su:

- Političko pravno značenje, a koje se po osnovu političkog opredjeljenja za vladavinu prava i pravnu državu, shvata kao društvena pojava stvarnosti, koja je definisana u Ustavu kao najvišem pravnom aktu države. U ovom smislu shvaćena je integralna bezbjednost koja predstavlja jedan od osnovnih društvenih odnosa i oblika bezbjednosnog organizovanja demokratskog društva.
- Naučno-teorijsko - na osnovu koga sistem bezbjednosti predstavlja naučnu disciplinu. Ako pođemo od termina integralna bezbjednost, ona ima značenje društvenog odnosa kao pojave u praksi, kao i svijesti o i u teoriji te pojave takođe i uz uslov da integralnu bezbjednost posmatramo kao funkciju države koja podrazumjeva institucionalne i pravno-političke

---

⁵² Nikola Ivančević, *Sistem bezbjednosti Jugoslavije*, Unevirzitet u Beogradu, Beograd, 1992. str.10-12.

dimenzije prema Ustavu države. Riječ integralna u svojoj osnovi ima značenje; „*lat. cjelokupan, cjelovit, potpun, ceo, koji čini cjelinu i čvrsto povezivanje, neodvojiv, nedijeljiv i slično*“⁵³

Kad je u pitanju sistem bezbjednosti i termin integralna bezbjednost, ona ima u svom sadržaju svoju osnovu kojom se objedinjavaju i grupišu naučne discipline u teorijskom smislu i zaštitni subjekti u praktičnom smislu.

Dakle, sistem integralne bezbjednosti podrazumjeva funkcionalan i čvrst odnos teorije i prakse u zaštiti svih vrijednosti jednog društva i države, kao i sposobnost političke teorije, da kritički analizira sadržaj i karakter postojećih društvenih odnosa u jednom društvu i među društvima, kao i njihovu bezbjednosnu zaštitu, od svih potencijalnih prijetnji. Naučno-teorijsko proučavanje integralne bezbjednosti, uslovljava dugoročni zadatak, kako naučnim radnicima tako i državnim subjektima, da teorijski obuhvate i objasne institucionalna ostvarenja i društveni sadržaj bezbjednosti.

Po profesoru Nikoli Ivančeviću, uzrok za nedostatke i takvo stanje po pitanju naučnih i teorijskih proučavanja bezbjednosti kao naučne discipline je zbog:

- relativno kasnog konstituisanja sistema bezbjednosti, kao ustavne kategorije iz sedamdesetih godina, što je uticalo na kratko vremensko razdoblje za naučnu obradu, koja podrazumjeva praktičnu provjeru teorijskih stavova o njenom mestu i ulozi u društvu;
- teorija države i prava, politički sistem, Ustavno pravo, sociologija i slične discipline u okviru koje se proučava struktura ili pojedini elementi države i društva, imaju svoj predmet i metodu proučavanja istog.

---

⁵³ Ljubo Mićunović, Savremeni riječnik stranih riječi, Književna zajednica, Novi Sad, 1988. str.198-1999.

- nedostatak adekvatne terminologije je i, specifičnost određenih kategorija pravne države i naučnih pojava, a tim otežava konstituisanje novog sistema bezbjednosti, kao oblik političkog sistema i pravne države građana, iz navedenog ne može se više uspješno proučavati sa razlogom od, polazeći i prethodnih pojava idiološke države, prava i politike.
- polazeći od stava da je društvena stvarnost dovoljno isparcijelisana i obuhvaćene naučnim i teorijskim izučavanjem, od strane postojećih nauka, naučnih disciplina, koje imaju dužu tradiciju za posebnu naučnu disciplinu o bezbjednosti.

U okviru ukupnih mjera za transformaciju sistema obrazovanja, sistem bezbjednosti je uveden u nastavne programe resornih škola svih stepena i fakulteta u SRJ, što je naslijedila i Republika Srbija. Uvođenjem sistema bezbjednosti u nastavne oblasti i istraživačku djelatnost, istaknut je i značaj daljeg razvoja naučnog izučavanja ovoga veoma značajnog predmeta.

2.3. Specifikacija i diferencijalizacija predmetnog područja

Naziv predmeta, pojavljuje se sa višestrukim značenjima sistema bezbjednosti ali i uz činjenicu predstavljanja nastavnog predmeta i nastavne discipline, koja ima svoju samostalnost u obrazovnom sistemu. Dakle, naziv ove discipline je novijeg vremena i nastao je u procesu koncipiranja nastavnih sadržaja ovoga predmeta, tačnije osamdesetih godina dvadesetog vijeka. Za ovaj predmet upotrebljeno je više naziva između kojih su: uvod u društvenu i javnu bezbjednost, osnovi državne bezbjednosti, osnovi bezbjednosti, sistem zaštite i bezbjednosti, sistem bezbjednosti, javna bezbjednost, osnovi civilne bezbjednosti i slično. Bez obzira na različite nazive predmeta o bezbjednosti, svi ti nazivi odražavaju istu njegovu suštinu. Predmet se bavi proučavanjem zaštitne funkcije države kao glavnog pitanja ove discipline. Predmetom se želi opredijeliti terminologija, jer je integralna bezbjednost kompleksan

društveni odnos. On se ne može objasniti proučavanjem samo pojedinih aspekata bez postavljanja naučnog sistema integralne bezbjednosti.

Pored zaštitne funkcije koju ima sistem bezbjednosti, on proučava i odnose građana prema opasnostima kojim se ugrožavaju vitalne društvene vrijednosti i interesi države i društva. Predmetom se proučavaju sve prijetnje do preduzimanja adekvatnih mjera zaštite od istih. Sistem bezbjednosti se određuje preko predmeta proučava i izdvajaju se njegove zaštitne funkcije države i društva. U mnogim državama pa i Republici Srbiji, ovaj problem još uvijek nije doveden do kraja i usavršenosti, to potvrđuju mnogobrojne neriješive prijetnje po bezbjednost države. Takođe, do naših dana nastankom i uvođenjem sistema bezbjednosti kao posebnog nastavnog predmeta nije izvršeno potpuno razgraničenje sa predmetima proučavanja drugih naučnih oblasti i disciplina.

Sistem bezbjednosti kao naučna disciplina, je u razvoju i istom još uvijek slijedi dopunjavanje, kompletiranje i potpuno osamostaljenje sa osloncem na druge srodne naučne discipline. Ovo potvrđuju činjenice da pojedine naučne discipline tvrde da doprinose bezbjednosti i zaštiti društva i države čak više nego što objektivno govoreći o njoj znaju. Kad je u pitanju sistem bezbjednosti kao naučna disciplina, može se kazati da se ne nalazi u ovim problemima i našao je svoje mjesto i svoje značenje u teorijskom i pragmatičnom smislu.

Određivanje sistema bezbjednosti i njegove pripadnosti znači govoriti o njoj kao jednoj od kompleksnih nauka. Međutim, samo klasifikovanje nauke, ne sme se pretvoriti u svoju suprotnost, koja bi služila njenom razdvajanju i izolaciji od ostalih nauka. Svaka naučna disciplina, osim funkcije razgraničenja, ima svoje teorijsko, praktično i pedagoško opredjeljenje. U tom smislu, sistem bezbjednosti predstavlja društvenu i naučnu disciplinu i spada kompleksu društvenih nauka. Prof. Ivančević je u dilemi, kojoj grupi pripada bezbjednost kao naučna disciplina. Ivančević smatra da je najprihvatljivije za bezbjednost da pripada društveno-pravnoj i političkoj nadgradnji društava.

Bezbjednost kao naučna disciplina u odnosu je sa mnogim naučnim disciplinama, između kojih su: političke, pravne, sociološke, eko-

nomske, medicinske, geografske, pedagoške pa i tehničke. Zbog toga je nemoguće egzaktno odvojiti bezbjednost od navedenih naučnih disciplina, jer se ista oslanja na sve njih i time predstavlja u određenom prostoru dio zajedničkih proučavanja.

2.3.1. Proces instrumentalizacije bezbjednosnih nauka

Sistem bezbjednosti predstavlja i naučni sistem, koji se nalazi u jednoj dužoj fazi razvoja. Svaki naučni sistem pa i sistem bezbjednosti se zasniva na određenim pretpostavkama i perspektivama od kojih se polazi u naučnom proučavanju i utvrđivanju njegove strukture. Integralna bezbjednost se konstuisala kao nova naučna disciplina u društvenim odnosima, a koja je veoma značajna za dalji razvoj savremenog društva u kome je i Republika Srbija. U sistemu bezbjednosti, integralna bezbjednost zahtjeva i dalju naučnu obradu u cilju otkrivanja principa, institucija i njegovih zakonitosti.

U stvaranju naučnog sistema integralne bezbjednosti, polazi se od nekoliko pretpostavki ili principa, između kojih su:

1. Za naučni sistem integralne bezbjednosti, posebno je značajno analizirati političke organizacije uređenog društva. Integralna bezbjednost se manifestuje, kao jedna od funkcija određenog društva i nosi karakteristike stanja društvenih odnosa u cjelini.
2. Interpretacija borbe protiv kriminaliteta i drugih oblika prijetnji, kao i iskustva, kao kategorije, treba da doprinjese višem teorijskom uopštavanju.
3. Trenutna praksa suzbijanja pojava oblika ugrožavanja bezbjednosti, nalazi se u toj fazi razvijenosti, kada u sopstvenoj suštini nalazi snage i za sopstvenu zaštitu.
4. Upućenost na sopstvena teorijska obrazloženja i zaokruženja sinteze načela i oblika, koji se zasnivaju na sistemskoj nauci, kao teorijskoj osnovi u borbi za stvaranje i razvoj novih društvenih odnosa.

5. Stvaranje naučnog sistema se izražava i kao konkretna potreba građana, da organizuju zaštitne snage društva kao sopstvene, radi prevazilaženja postojeće prakse.
6. Naučni sistem treba da ima i pedagoška svojstva i da razrađuje sopstvene pojave i kategorije i da čitaoca postupno uvede u osnovne probleme, kojima se bavi.

Naučni sistem bezbjednosti, još uvijek nije zaokružen u potpun sistem, jer je kasno formulisan i nalazi se pred skoro započetim zadacima. U ovoj fazi, njegovog razvoja, ne može se očekivati, svijestrana naučna obrada i kritičko ukazivanje na realnu teorijsku slabost ili proturiječnost, između normativnog i realnog, što je zadatak, svakog otvorenog naučnog sistema. Još uvijek nedostaje dovoljno teorijskih pretpostavki i zakonitosti koje utvrđuje praksa.⁵⁴

Iako je sistem bezbjednosti kao naučna disciplina svoje korijene pronašla osamdesetih godina i otvaranjem njegovog problema devedesetih od strane prof. Ivančevića, sistem bezbjednosti još uvijek nije dostigao svoju savršenost kako u naučnom, teorijskom tako i praktičnom smislu i dostignuću.

2.4. KONSTITUTIVNI ELEMENTI NAUČNE DISCIPLINE

Bezbjednost kao pojam u svom sadržaju ima više značenja i podrazumjeva posebno određene poslove i aktivnosti, a koje sprovode državne institucije, kao i civilna bezbjednost u civilnom sektoru u određenim uslovima i u određeno vrijeme sa kapacitetom kojim raspolaže država, pravni subjekti i pojedinci u određenom društvu. Uglavnom se projektuju i sprovode određeni ciljevi, koji se ostvaruju posredno i neposredno, a zavisni su od postojećeg i nastalog stanja u određenom društvu.

---

⁵⁴ Nikola Ivančević, Sistem bezbjednosti Jugoslavije, Unevirzitet u Beogradu, Beograd, 1992. godina, str, 12-18.

2.4.1. Pojemni okviri

„Bezbjednost države i građana, treba u suštini posmatrati kao borbu onih suprotnosti, kojima se s jedne strane ugrožavaju njihove vitalne vrijednosti, a s druge strane, otklanjaju i neutrališu pojave ugrožavanja (spoljne i unutrašnje opasnosti) sa ciljem da se odbrane i zaštite osnovne vrijednosti, koje omogućavaju nesmetani opstanak i razvoj društva.“⁵⁵

„Pojam bezbjednosti ima više značenja, a njegovo određivanje je takođe složeno pitanje. Pored širokog polja proučavanja, u teoriji se još uvijek vodi rasprava, o tome, šta je to uopšte bezbjednost: sistem, funkcija, organizacija ili stanje. Odgovorom na ta pitanja, što je stvar teorijskog opredjeljenja, utvrđuju se uži pojmovi, kao što su: država, javna i vojna bezbjednost; međunarodna, nacionalna i kolektivna bezbjednost; spoljna i unutrašnja bezbjednost. Proučavanjem ovih pitanja bave se posebno naučne discipline. U određivanju pojma bezbjednosti uglavnom, se polazi od činjenice, da je ona atribut države i izučava njen političko-pravni izraz. Sa transformacijom funkcije države, počelo je proučavanje i njene političko-sociološke suštine, koje se ostvaruju u okviru sistema integralne bezbjednosti. Ovim aspektima i sistem bezbjednosti, kao i naučna disciplina posvećuje posebnu pažnju.

Pojam bezbjednosti može se posmatrati i u jednom specifičnom vidu, vezanom za funkciju zaštite, radi odgovora na pitanje: da li je bezbjednost samostalna funkcija ili dio zaštitne funkcije. U odgovoru na ova pitanja, bitno je teorijsko polazište, koje prihvata jednu ili više funkcija države.“⁵⁶

U teoriji se navode različita mišljenja o pojmu bezbjednosti, uvijek je tretiraju kao funkciju, sa posebnim navodima da je bezbjednost funkcija, koja je nerazdvojni atribut svake države. Bezbjednost podrazumjeva ostvarivanje određenih bezbjednosnih aktivnosti, a radi zaštite određenih vrijednosti društva, nevezano u kojem je pitanju društveno uređenje tog društva. U tom slučaju funkcija bezbjednosti i organizacija

---

⁵⁵ Isto, str. 21-22.

⁵⁶ Mile Rakić, Duško Vejinović, Sistem Bezbjednosti i društveno okruženje, Banja Luka, 2006. str.112-113-

bezbjednosti zajedno sačinjavaju sistem bezbjednosti. Takođe, ne osporava se tačnost ponuđenih definicija, koje bezbjednost određuju kao funkciju, zato što polaze od različitih teorija i metodoloških pretpostavki.

Teorijom bezbjednosti u svijetu, kao i našem društvu se bavi veći broj teoretičara, naročito u početku dvadeset i prvog vijeka. Većina od njih prilikom određenja pojma bezbjednosti, polaze od teorije sistema, koja pojmu funkcije daje drugačije značenje. Prema teoriji sistema svaka pojava, bilo da je prirodna ili društvena, u svojoj cjelovitosti se može posmatrati kao skladan sistem koji sačinjava niz manjih pojava ili podsistema koji sa jedinstvenom funkcijom i organizacijom se povezuje u određen sistem.

Sve to uslovljava nove napore kojima se pronalaze suštinske pojave koje su uvijek složenije od same strukture koja je postavljena u sistemu.

Međutim, najprihvatljivije i najpogodnije mjere radnje i aktivnosti predstavljaju raznovrsni poslovi bezbjednosti, pomoću kojih se štiti društvo ili država, kao lična i materijalna sigurnost građana. Teorija bezbjednosti određuje pojam bezbjednosti kao aktivnost sa kojom se i preko političkih, pravnih, ekonomskih i metodoloških osnova organizuju i sprovode mjere, radnje i aktivnosti radi zaštite države, njenih sveukupnih vrijednosti, odnosno nezavisnost, suverenitet, integritet, ustavno uređenje, kao i lična i materijalna vrijednost građana.

Kontra stanju bezbjednosti, postoji i stanje ugroženosti, koje se posebno utvrđuje, jer isto zavisi od više okolnosti. Ugrožavajući ublici prijetnji egistiraju istovremeno sa bezbjednosnim aktivnostima i zbog toga stanje bezbjednosti uvijek je izloženo tim prijetnjama. Zbog toga standardi bezbjednosti ne mogu se u potpunosti ostvariti jer su podložni stalnim prijetnjama s kojima se ugrožava bezbjednost. Zbog toga stanje bezbjednosti često nije statično jer podrazumjeva kontinuiranu aktivnost, radi otklanjanja tih opasnosti koje to stanje ugrožavaju.

U teoriji bezbjednosti se pojam bezbjednosti definiše i kao organizacija, pomoću koje država reaguje i pruža odgovor preko nosilaca poslova bezbjednosti i zaštite. Preko bezbjednosnih aktivnosti kao djelat-

nosti ostvaruje se osmišljeni, određeni i planirani cilj datog društva, a koji je sadržan u bezbjednosti i zaštiti. Dok u ovom smislu, funkcija zaštite je mnogo šira i ista se ne ostvaruje samo preko subjekata bezbjednosti, već i drugih subjekata koji se bave poslovima bezbjednosti. U prošlim vremenskim razdobljima funkcija državne zaštite se ostvarivala isključivo preko organa bezbjednosti (policija i dijelovi vojske), zbog čega se ova aktivnost podrazumjevala kao samostalna funkcija koja se indetifikovala sa zaštitnom funkcijom. Zbog toga su se ove dve funkcije u određeno vrijeme sjedinile i formirale funkciju društvene samozaštite. Te funkcije su u savremeno doba proširile svoju djelatnost i na privatnu bezbjednost, čija je djelatnost zaštita privatnog sektora. Ova djelatnost je proistekla i uslovljena je promjenama i transformacijom vlasništva imovine koja je većinska u privatnom sektoru, dok je država zadržala manji dio vrijednosti u svom vlasništvu.

„Bezbjednost definisana u navedenom smislu, uz izvesne korekcije, predstavlja djelatnost (ili funkciju kako je još nazivaju) svake države, bez obzira na različite društvene i političke sisteme, jer se prije-težno ostvaruje mjerom i aktivnostima, nadležnih državnih organa u okviru vršenja političke vlasti. Zbog toga je način ostvarivanja ove djelatnosti usko vezan za politički sistem i ustavno uređenje konkretne države, koja ga bliže uređuje.“⁵⁷

„Pod pojmom društveni sistem (za razliku od matematičkih, prirodnih i dr.) najčešće se podrazumjeva uređena i od raznovrsnih elemenata ili saznanja sastavljena cjelina prema unaprijed definisanom gledištu, a radi ostvarenja nekog društvenog cilja. Pojam sistema obuhvata sljedeće elemente:

- 1) postavljen cilj zbog koga je i uspostavljen;
- 2) snage i sredstva za ostvarenje cilja;
- 3) strukturu elemenata sistema (organizacija) preko kojih se ostvaruju pojedine aktivnosti, a radi ostvarenja cilja;
- 4) skup aktivnosti kojim se taj cilj može ostvariti; i
- 5) funkciju strukturnih elemenata radi ostvarenja cilja.

---

⁵⁷ Isto, str. 114-115.

U tom smislu kažemo da je sistem bezbjednosti organizovan društveni sistem preko koga naše društvo ostvaruje funkciju zaštite svojih vitalnih vrijednosti radi opšteg napretka i razvitka društva“.⁵⁸

„Kako bi mogli da odredimo pojam sistema bezbjednosti, neophodno je znati koji je njegov cilj i koje potrebe on zadovoljava. Podrazumjeva se da cilj mora biti doživljen kao potreba i motiv za akciju svih članova klase. Da bi cilj mogao imati ulogu uzroka, potrebno je da budu ispunjeni određeni uslovi: da odgovori stvarnim potrebama društvene grupe; da svijest o cilju bude široko razvijena; da ne bude formulisana previše apstraktno ili od beznačajne društvene grupe; da sredstva predložena za realizaciju cilja budu adekvatna i prihvatljiva itd.

Sistem bezbjednosti, kao i svaki sistem predstavlja misaonu konstrukciju nekog realnog objekta. Taj realni objekat koji se izražava ovim sistemom jesu društvene funkcije. U navedenom smislu, sistem bezbjednosti se može odrediti i kao organizovani društveni sistem preko kojeg društvo organizuje funkciju zaštite svojih vitalnih vrijednosti radi opšteg napretka i razvitka društva.“⁵⁹

2.5. Diferencioni kontrasti

Sušтина, bitnost i metodološka pravila su uvijek osnova i sadržaj prilikom formulisanja pojmovnog određenja i definisanja svakog pojma pa i pojma bezbjednosti. Metodološki i logički postupak upućuje na osnovne i najvažnije metode između kojih su: metod sinonima, analitički metod, sintetički metod, genetički i operacionalni. Prilikom definisanja pojma bezbjednosti, može postići svoj cilj i precizno odrediti sadržaj pojma, moguće je samo ako zadovolji određene uslove i pravila koja ga upućuju na konačan cilj. Pojam treba da se definiše s pojmovima koji su prethodno pokazali jasnoću.

Autori koji pokušavaju definisati određeni pojam, ako ne poštuju metodološka pravila, uvijek će odstupati od pravog sadržaja pojmovnog

---

⁵⁸ Andreja Savić, Ljubomir Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2006. str. 60-61.

⁵⁹ Zoran Keković, Sistem bezbjednosti, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2009. str.85-86.

određenja problema. Osnovna metodološka pravila uslovljavaju da definicija ne sme biti ni preširoka niti preuska tj. kratka. Preširoka definicija biće ona formulacija koja ne uključuje u sadržaj neke od bitnih karakteristika pojma. U tom slučaju postaće neodređena i odnosiće se na širi obim predmeta nego što je obim datog pojma. Definicija mora biti precizna, konkretna i sažeta i da sadrži suštinske karakteristike bez opisa i pojava oblika. Po pravilima, definicija ne može sadržati negativne karakteristike, već potrebne, konkretne i pozitivne osobine i karakteristike. Da bi definicija bila određena, precizna i konkretna, mora sadržati bar jedan od pozitivnih svojstava ili odnosa.

„Pre izvođenja definicije bezbjednosti, u najkraćem sažetom obliku, da se upoznamo sa značenjem riječi prijetnja, opasnost, rizik i ugrožavanje. Prijetnja je moguća opasnost, a opasnost je ono što nanosi ili može da izazove štetu ili zlo. Rizik je opasnost koja se do određene mjere može predvidjeti i kojoj se može odrediti identitet. A ugrožavanje je ono što nas ugrožava, dovodi u stanje nesigurnosti ili je uzrok nesigurnost (nebezbjednost). Bezbjednost možemo definisati i kao stanje u kojem je zaštićen, uravnotežen fizički, duhovni, duševni i materijalni opstanak i razvoj pojedinca i društvene zajednice u odnosu prema drugim pojedincima, društvenoj zajednici i prirodi.“⁶⁰

Da bi se mogla razumjeti bezbjednost kao fenomen uopšte, neophodno je njeno pravilno-pojmovno određenje i definisanje. Da bi se razumjele, ocjenile i uočili nedostaci u definicijama između velikog broja, ponudićemo jedan manji broj definicija od različitih autora, koje će nam poslužiti kao osnova za izučavanja i proširenja definicije.

„Sve do sada poznate definicije bezbjednosti, polaze od cilja ili svrhe organizovanja i ostvarivanja sistema bezbjednosti. U svakom društvu organizovanom kao država. Ciljevi se određuju kao opšti i utvrđuju u najvišem pravnom aktu države (Ustavu), a posebni ili užii u doktrinarnim dokumentima, materijalnim i organizovanim zakonima. Uglavnom se kao posredni i neposredni ciljevi projektuju: odsustvo zla, stanje u kome se ne osjeća nikakva opasnost, stepen odsustva opasnosti koji omogućava nesmetanu egzistenciju i razvoj društva i slično. Uz do

---

⁶⁰ Isto, str.26-27.

sada iznete teškoće, da se objasne složeni pojmovi kao što su bezbjednost i sistem, uslovno se može interpretirati definicija sistema integralne bezbjednosti, političko-pravnom smislu bezbjednost se može definisati kao sistem, preko koga se na pravnim i političkim osnovama, organizuje sprovođenje mjera i aktivnosti društva, radi zaštite njene nezavisnosti, suverenosti i integriteta, ustavom utvrđenog poretka kao i lične i imovinske sigurnosti građana i utvrđenje ovog sistema. Bezbjednost definisana u ovom smislu predstavlja funkciju svake države, jer se ostvaruje mjerama i aktivnostima nadležnih organa u okviru vršenja političke vlasti.“⁶¹

„Bezbjednost je, dakle, složen i težak pojam za definisanje, a time i bezbjolan i širok teorijski koncept. Širina teorijskog zahtjeva koncepta bezbjednosti obezbjeđuju mu veliki značaj u naučnim raspravama. Bezbjednost nije i ne sme biti tema jedne naučne oblasti, ona se mora dokazati kao legitimna iztraživačka preokupacija mnogih naučnih disciplina. Razlog tome je što je „koncept bezbjednosti dovoljno širok da integriše oblast teorije međunarodnih odnosa, međunarodnu ekonomsku politiku, mirovne studije, ljudska prava, razvojne studije međunarodnu istoriju, itd.“ U tom smislu, bezbjednost označava slobodu od straha/odsustvo straha - njena objektivna strana, i slobodu od prijetnji/odsustvo prijetnji-njena objektivna strana, kao i sposobnost da se dostignuti nivo bezbjednosti očuva i unaprijedi. Pun sadržaj pojma bezbjednosti podrazumjeva uslove koji uključuju i negativan i pozitivan mir, eliminaciju, psihološkog, strukturalnog i ekološkog nasilja“⁶²

„ Bezbjednost je stanje i/ili proces i predstavlja odsustvo umišljajno, nehatno ili slučajno izazvanih opasnosti. Ugrožavanje bezbjednosti je svaki nepredviđeni događaj, slučaj, ponašanje, nasilno djelovanje čovjeka, prirodnih ili tehničkih sistema u dužem periodu značajnijeg obima, koji realno dovodi ili može dovesti u opasnost lica i

---

⁶¹ Nikola Ivančević, Sistem bezbjednosti Jugoslavije, Unevirzitet u Beogradu, Beograd, 1992. str.21-22.

⁶² Mladen Bajagić, Osnovi bezbjednosti, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007. str.15-16.

imovinu preduzeća, a može rezultirati gubicima ljudskih života ili zdravlja, gubicima u opremi i/ili gubicima u poslovanju preduzeća.“⁶³

„Državna bezbjednost podrazumjeva zaštitu državnog jedinstva, unutrašnje stabilnosti pravnog i političkog sistema i društvene zajednice u cjelini. Takav stepen zaštite postiže se blagovremenim otkrivanjem i eliminisanjem relevantnih postojećih ili predstojećih pojava i procesa, koji se negativno odražavaju na stanje bezbjednosti same države.“⁶⁴ Da bi se pristupilo definisanju pojma bezbjednosti, neophodno je pristupanje i ugrožavajućim oblicima, koji prijete bezbjednosti.

„Pod ugrožavanjem se podrazumjeva razne prirodne nepogode (poplave, zemljotresi i dr.) i razne bolesti. Ovim stavom nameće se sljedeće pitanje: Da li se eliminisanjem nosilaca ugrožavanja rješava i problem ugrožavanja? Odgovor je najčešće ne, jer nasilje rađa nasilje“.⁶⁵

U ovom stavu, autori su se pozvali samo na neke prirodne prijetnje, a u drugim stavovima spominju i druge. Bezbjednosti prijete društveni, prirodni i tehničko-tehnološki oblici prijetnji i ugrožavanja.

Prilikom pokušaja definisanja pojma bezbjednosti uvijek se moraju poštovati metodološke metode tj. priznata metodologija pomoću koje se određuje redosljed i sadržaj pojmovnog definisanja. Mora se voditi računa o vremenu i periodu u kojme se vrši definisanje ovog fenomena. Nisu isti uslovi za definiciju u XIX (devetnaestom) i XX (dvadesetom) vijeku kao što su u XXI (dvadeset i prvom) vijeku. Novi milenijum i savremeno doba su sa sobom donijeli mnoge novine, kako u oblicima ugrožavanja tako i razvoju društava i njihovog uređenja. Zatim se mora voditi računa prilikom definisanja određenog problema u ovom slučaju pojma bezbjednosti, u tom slučaju, neophodno je utvrditi postojeće i predstojeće oblike ugrožavanja. Kad se utvrde oblici ugrožavanja, neophodno je utvrđivanje obima ugrožavanja i ugroženosti, kao mjere i subjekte za eliminisanje tih prijetnji ili ugrožavanja. Kad se podstignu navedeni elementi, tada se stiču uslovi za definisanje pojma bezbjednosti.

---

⁶³ Milan Daničić, Vojin Pilipović, Sistem zaštite lica i objekata, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, 2011. str.20-21.

⁶⁴ Milan Milošević, Sistem državen bezbjednosti, Policijska akademija, Beograd, 2001. str.3-4.

⁶⁵ Ljubomir Stajić, Radoslav Gaćinović, Uvod u sistem bezbjednosti, Draslar, Beograd, 2007.str.26-27.

U definiciji bezbjednosti sadržani su određeni pojmovi, koji određuju njeno značenje, potrebnost i cjelovitost, a to su: a) bezbjednost, b) sigurnost, c) subjekti zaštite, d) prijetnje, e) cjelovitost zaštite i slično.

Zbog toga je neophodno objasniti svaki pojam i njegovo značenje u jedinstvenoj definiciji.

1. Bezbjednost, je stanje u kome nema ugrožavanja,
2. Sigurnost je stanje koje potvrđuje da je ostarena bezbjednost društva,
3. Subjekti objedinjeni u integralnu zaštitu preko državnih i privatnih bezbjednosnih službi,
4. Prijetnje su; društvene, prirodne i tehničko-tehnološke,
5. Cjelovitost, podrazumjeva zajedničke pojmove, mjere i subjekti sadržani u definiciji.

U vezi navedenog navešćemo jedan od primjera u kojima se nalze ovi termini ili sinonimi.

1. Da bi ja bio siguran, moram biti i bezbjedan.
2. Ja sam siguran kad je stanje bezbjedno.
3. U bezbjednom društvu građani su sigurni da neće biti ugroženi niti njihove vrijednosti.

Prema tome, bezbjednost podrazumjeva, *spriječavanje i suzbijanje prijetnji, upotrebom integrisanih subjekata zaštite, radi obezbjeđenja/ostvarenja sigurnosti građana, društvenog poretka, integriteta, suveriniteta i materijalnih vrijednosti društvene grupe.*

Ponudenom definicijom, pokušano je određenje pojmova i njihovih sadržaja u jedinstvenu formulaciju u kojoj je izbjegnuta preobimnost, uz prihvatanje neophodnih pojmova za cjelovitost sadržaja, čime je izbjegnuta prekratnost definicije. Formulacijom ove definicije ponuđen je doprinos teoriji i praksi bezbjednosti, a time je stvorena mogućnost za kritički osvrt ka kvalitetnijoj definiciji ili njenom potvrđivanju ili povrgavanju.

3. SAVREMENI BEZBJEDNOSNI DISKURSI

„Tradicionalna shvatanja nacionalne bezbjednosti više nisu u stanju da objasne složenu prirodu bezbjednosnih pojava. Za to je pre svega zaslužna promjena karaktera bezbjednosnih prijetnji, što je doprinjelo da se nacionalna bezbjednost, pored vojnih, tumači i ne-vojnim (netradicionalnim) aspektima bezbjednosti. U savremenim uslovima standardna jedinica bezbjednosti ostaje suverena teritorijalna država. Kao osnova tumačenja međunarodnih odnosa i država kao njihovih osnovnih jedinica još prevladava „vestfalski sistem“. Iako se supremacija država pod uticajem globalnih trendova međuzavisnosti osporava, nepobitno je da države i dalje zadržavaju monopol na korišćenjem prinude u međunarodnim odnosima“⁶⁶ Obzirom da je u moderno vrijeme došlo do drastičnih promjena u međunarodnim odnosima na koje utiču želje za novim svjetskim poretkom zasnovanim na tržišnim osnovama, koje uporno prati trend savremenog razvoja oružja i oružja za masovno uništavanje.

Ubrzanim razvojem svjetske politike u kojoj dominaciju imaju ekonomski razvijene države i veliki korporativni sistemi, povećava se prijetnja od ugnjetavanja kod manjih, nerazvijenih i siromašnih država. Mnoge prijetnje su dovele do praktične realizacije tih prijetnji u kojima je izgubio život veliki broj građana širom svijeta, uništena su državna i civilna materijalna dobra među kojima je i Republika Srbija pretrpela ogromne materijalne gubitke usljed NATO bombardovanja 1999. godine. Dok su veliki korporativni sistemi ovladali tržištem u međunarodnoj zajednici zbog čega su ugušena domaća tržišta u mnogim zemljama u svijetu. Sve navedeno ukazuje i zahtjeva potrebu za nova i savremena istraživanja bezbjednosti i bezbjednosnih pojava kojima se ugrožavaju bezbjednosni sistemi i društva u cjelini.

Pored istraživanja prijetnji i opasnosti koje mogu ponovo ugroziti društvo Republike Srbije, neophodno je iznalaženje savremenijih metoda i rješenja za adekvatne odgovore na iste. U tom smislu dolazi se do konstatacije da društvo Republike Srbije nije dovoljno organizovano u istraživanju bezbjednosnih prijetnji i rizika, kao i adekvatnih odgovora na iste. Zatim postoje mnogobrojne nepoznanice kako po pitanju nove svjet-

---

⁶⁶ Zoran Keković, Sistem bezbjednosti, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2009. str.110-112. (U daljem tekstu Z.Keković)

ske politike i politike u regionima, kao i ekonomske nepoznanice o socijalnim promjenama u međunarodnoj zajednici, a time i nepoznanice o novim prijetnjama i mogućnostima odgovora na iste.

Država u bezbjednosnom smislu funkcioniše po pitanju zaštite stanovništva i materijalnih vrijednosti od spoljnih prijetnji, kao pružanje pomoći socijalno najugroženijima. U tom pravcu je koncept nacionalne bezbjednosti formalizovan kroz tradicionalnu praksu na međunarodnom i unutrašnjem planu. Međunarodni odnosi u političkom, ekonomskom socijalnom i bezbjednosnom planu donijeli su mnoge promjene i zahtjeve bezbjednog života i saživota među državama i građanima. Mnoge države i narodi postali su ugroženiji nego što su bili. Zbog toga došlo je do raspada nekih država koje su doprinjele nastanku velikog broja prijetnji po bezbjednost. Raspao se veliki Sovjetski Savez na veći broj država, zatim se raspala bivša Jugoslavija na nekoliko država. Sve te države su postale nove članice međunarodne zajednice i međusobno su ostale u određenoj vezi neke čvršće, a neke labavije. Novi uslovi upućuju na čvršće međusobne odnose između ovih država, kako bi samostalno izbjele nove sukobe i prijetnje i prijetnje drugih država. Da bi te čvrste veze mogle opstati, neophodno je i zajedničko istraživanje i dokazivanje novih i nepoznatih prijetnji po određena društva, kao i povezivanje u političkom, ekonomskom, socijalnom i naučnom smislu i planu.

Poslijehladnoratovski period i raspad nekih država na više manjih društava uticalo je na oblikovanje studija bezbjednosti i to se posmatra u tri pravca.

Jedna grupa teroretičara zalaže se za proširenje neorealističkog pristupa bezbjednosti i izučavanje širih potencijalnih prijetnji bezbjednosti, kao što su ekonomski razvoj, degradacija životne sredine, kao i migracijska kretanja. *Dok drugi* pravac studija bezbjednosti se zalažu za proširenje agendi izučavanja, počev od individualne ili ljudske bezbjednosti, preko nacionalne ili bezbjednosti društva do regionalnog, međunarodnog i globalnog aspekta bezbjednosti. *I treća grupa*, zadržava se na državnocentričnom pristupu izučavanja bezbjednosti, uključujući nove forme bezbjednosti (zajednička bezbjednost, kolektivna bezbjednost i kooperativna bezbjednost).⁶⁷

---

⁶⁷ Zoran. Keković, str. 110-111.

4. OKVIRI I GRANICE PREDMETNOG PODRUČJA

Najznačajniji zadatak osnova bezbjednosti jeste utvrđivanje sadržaja pojma bezbjednosti, jer se u novom milenijumu sve značajno promjenilo, a time i uzrokovalo širenje istraživačkog polja bezbjednosti na način prepoznavanja i izgrađivanja novih istraživačkih pristupa u definisanju i njenom pojmovnom određenju bezbjednosti.

Drugom polovinom dvadesetog a naročito početkom dvadeset i prvog vijeka, u okviru društvenih nauka značajno je došlo do porasta interesovanja za proučavanje predmeta bezbjednosti ne samo u određenju egovog pojma već i istraživanja prirode i uticaja savremenih izvora prijetnji bezbjednosti. U suštini predmet interesovanja za poljem bezbjednosti su suštine izmjenjene bezbjednosti i stvarnosti u ova dva vremenska prostora.

„Naime, različite perspektive istraživanja i razumjevanja *pojma* bezbjednosti imajući u vidu izmjenjeni kontekst bezbjednosti na području dvadeset i prvog vijeka, doprinjeli su da se u svijetu na našim prostorima pojavi obilje novih naučno-nastavnih disciplina čiji je osnovni predmet izučavanje upravo fenomena bezbjednosti. To je upravo ključni razlog što ove discipline i u svom nazivu imaju riječ bezbjednost. Primjera radi, od već prihvaćenog izazova Studije bezbjednosti, sa raznolikim istraživačkim i konceptualnim okvirima i sadržajima, i pojedinih istraživačkih pravaca unutar nauke o međunarodnim odnosima, već duže vrijeme su se ustalili i sami nazivi. Uvod u teoriju bezbjednosti, osnovi bezbjednosti, teorija i sistem bezbjednosti, osnovi sistema bezbjednosti, kao i osnovi civilne bezbjednosti, osnovi bezbjednosti i slično, globalna i nacionalna bezbjednost, međunarodna bezbjednost, uvod u nacionalnu bezbjednost, menadžment u bezbjednosti, korporativna bezbjednost, kooperativna bezbjednost, privatna bezbjednost i drugo. Međutim, konstituisanje i razvoj osnova bezbjednosti kao zasebne nastavno-naučne discipline posljedica je, pre svega potrebe usvajanja početnih i cjelovitih znanja o osnovnim pojmovima koji se tiču bezbjednosti, ali i cjelovitih znanja o

osnovnim pojmovima koji se tiču bezbjednosti.⁶⁸ U tom slučaju, Osnovi sistema bezbjednosti su proistekli iz navedene teorije o osnovama bezbjednosti koja je sistemski istražena i okvirena u predmet koji je konceptiran kroz osnove i sistemski rješenja ovog fenomena.

Osnovi bezbjednosti i sistem bezbjednosti su predmet istraživanja i izučavanja u okviru društvenih nauka i predstavljaju teorijsko-empirijsku naučnu disciplinu. Osnovi i sistem bezbjednosti su samostalna, jedinstvena i sintetička nastavno naučna disciplina. Dok, samostalnost osnova bezbjednosti proizilazi sadržine samog predmeta uz primjenu specifičnih naučnih metoda i činjenica da znanje o njenom predmetu ne druge naučne discipline. Međutim, osnovi bezbjednosti su jedinstvena nastavno-naučna disciplina koja je sadržana kompleksnim naučnim pristupom u predmetu svog istraživanja.

Osnovi bezbjednosti predstavljaju teorijsko empirijsku nastavno-naučnu disciplinu koja, a po načinu svog istraživanja spada u bezbjednosne nauke uz izučavanje fenomena bezbjednosti. Stoga, ova naučna disciplina ima zadatak da na iskustvenom planu istraži, opiše i objasni svoju višeznačnost, složenost i suštinu pojma bezbjednosti.

Predmet istraživanja osnova bezbjednosti i sistema bezbjednosti predstavlja bezbjednost i nebezbjednost tj. savremene izazove i prijetnje bezbjednosti, kao i odgovore tim prijetnjama.

---

⁶⁸ Mladen Bajagić, Osnovi bezbjednosti, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007. str 4-5.

5. NAUČNA UTEMELJENOST OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI

„U naučnim i stručnim krugovima u vojsci postoje različita mišljenja o sistemnosti vojne nauke i kriterijumima klasifikacije, kao i o njenom mestu u naučnim oblastima i naukama u društvu. Prilikom tih razmatranja veoma često se postavljaju pitanja naučne utemeljenosti ratne vještine (polemistike) njene sistemnosti, njenog mjesta u sistemu vojnih nauka, odnosno prema drugim naučnim oblastima i naukama u društvu, odnosno naučnog i stručnog u ratnoj vještini i primjeni njenih rezultata istraživanja. U radu je učinjen pokušaj da se na metodološki korektan način odgovori na navedena pitanja radi stvaranja pretpostavki za efikasnije funkcionisanje naučne djelatnosti u vojsci.

Sistem vojnih nauka čini funkcionalni naučni sistem s različitim stepenom unutrašnje diferencijacije i integracije teorija, disciplina i nauka“⁶⁹

„Svaki sistem je dio većeg sistema. Svaka država formira više velikih sistema, podsistema i mikro sistema. Između njih postoje vertikalni i horizontalne veze, podsredstvom kojih oni funkcionišu kao globalni, državni i društveni sistem.“⁷⁰

Navedeni autori su postavili naučnu utemeljenost sistema vojske u jednom globalnom nacionalnom sistemu bezbjednosti. Ako posmatramo globalni nacionalni sistem bezbjednosti u tom slučaju sistem vojske je podsistem globalnog sistema bezbjednosti, koji je u vezi sa drugim sistemima odnosno podsistemima koji sačinjavaju cjeloviti bezbjednosni sistem. Cjelovitost nacionalnog sistema bezbjednosti sačinjavaju manji sistemi odnosno podsistemi jedinstvenog sistema kao što su: sistem vojske, sistem unutrašnjih poslova, sistem obavještajnih aktivnosti i sistem civilne i privatne bezbjednosti. Navedeni sistemi su dijelovi većeg sistema i sačinjavaju njegovu sadržinu kao posebni sistemi koji su sadržani od više mikro sistema.

---

⁶⁹ Jan Marček, Mitar Kovač, Naučna utemeljenost sistema vojnih nauka, Vojno dijelo 1/97 str 121.

⁷⁰ Andreja Savić, Ljubomir Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2006. str.54

U tom slučaju svaki sistem je sadržan od svojih dijelova ili mikro sisteme koji sačinjavaju elemente sistema preko subjekata, poslova, aktivnosti i snaga koji sačinjavaju jedinstvenu cjelinu, u ovom slučaju kao manje sisteme koji se objedinjavaju u jedinstveni veliki sistem nacionalne bezbjednosti. Pored sistema nacionalne bezbjednosti država je organizovana i sa drugim sistemima koji sačinjavaju njenu sadržinu preko političkog, ekonomskog, ekološkog i informativno-ptopagandnog sistema. Navedeni sistemi sadržani u velikom nacionalnom sistemu obezbjeđuju vitalne vrijednosti države kao što su: suverenitet, nezavisnost, ustavno uređenje, sloboda i prava građana, teritorijalnu cjelovitost i sl. Povezanost manjih sistema ili podsistema u jednom sistemu sa drugim naukama u društvu zaslužuje odgovarajuće mjesto i vezu sa drugim naukama sadržanim sa naučnim disciplinama. Prema nekim teorijama, klasifikacijama i odnosima između nauka odbranbeno-bezbjednosni sistem, pri tome ne uvažava se postojanje ovih sistema kao samostalne nauke kao i pojedinim naučnim disciplinama koje sačinjavaju ovaj sistem.

U tom smislo pojavljuje se dodatni problem u određivanju njegovog mjesta u opštem sistemu nauka. Činjenice potvrđuju da ovaj sistem sačinjavaju njegovi dijelovi nauka i naučnih disciplina iz drugih naučnih podsistema. Funkcionalni sistem bezbjednosnih nauka u suštini čini multidisciplinarni pristup dodatnog i temeljnijeg istraživanja navedenih fenomena.

U tom slučaju sistem odbranbeno-bezbjednosnih nauka se može svretsti u multidisciplinarnu naučnu oblast. Tim određenjem mjesto sistema bezbjednosnih nauka može se posmatrati na osnovu tradicionalnih shvatanja odbranbeno-bezbjednosne nauke kao prijetežno društvene nauke. Međutim, funkcionalni naučni sistem odbranbeno-bezbjednosne nauke sadrži nauku i naučne discipline iz velikog broja naučnih oblasti jednog društva. U tom smislu, sistem bezbjednosnih nauka je otvoreni naučni sistem čiji proces integracije i diferencijacije nauka i naučnih disciplina koje ga sačinjavaju jedinstvenim stvarima i utemeljuje njegovo postojanje, usavršavanje i obilježje u sistemu nauka.

Prema tome, naučna utemeljenost sistema bezbjednosti u jedinstvenom nacionalnom sistemu pripada značajno mjesto sa drugim sistemima koji sačinjavaju društveni sistem, jer on proučava odbranbenu,

bezbjednosnu i zaštitnu funkciju u jedinstvenoj cjelini kako sa sadržajnim podsistemima tako i drugim sistemima za njihovo očuvanje. Razmatranjem ove cjeline njene sadržaje i strukturu sa međusobnim vezama kako unutar sistema kao nauke tako i sa drugim naukama i naučnim disciplinama. Da bih se ostvarilo utemeljenje i osavremijevanje ove nauke sa svim njenim naučnim disciplinama, neophodno je istražiti i ispitati njeno odgovarajuće mjesto u sistemu društvenih nauka, disciplinama i naučnim oblastima u jednom društvu.

Neizbježno je ispitivanje i istraživanje u savremenim i globalnim odnosima u okruženju i na širem planu, naučnih i doktrinarnih odnosa kako bezbjednosnih tako političkih i ekonomskih i na osnovu rezultata formulisati naučnu utemeljenost sistema bezbjednosti sa drugim naukama. Da bih se došlo do zadovoljavajućih rezultata, neophodno je preciziranje i konstituisanje osnovnih sadržajnih elemenata koji čine njenu osnovu. Utvrđivanjem područja stvarnost sa elementima ugrožavajućih faktora u novonastalim uslovima uz utvrđivanje područja stvarnosti uz dobijanje činjenične stvarnosti u novim svjetskim procesima, ova nauka mora iznaći potrebna i adekvatna rješenja za odbrambeno-bezbjednosni odgovor i državno reagovanje na sve moguće prijetnje.

U tom smislu, odbrambeno-bezbjednosni odgovori proističu objektima naučnog proučavanja. Nauka mora iznaći odgovarajuće metode, tehnike i vještine državnog odgovora zajedno sa drugim naukama sa kojima se dodiruje i podržava ova nauka, a sve to radi odgovora na nove i savremene prijetnje. Utvrđivanje kvalitetnih kriterijuma za klasifikaciju bezbjednosne nauke i njenih naučnih disciplina koje sačinjavaju njen sadržaj jeste preduslov za njeno redefinisane doktrinarnih i strategijskih sadržaja naučne djelatnosti u vojno-bezbjednosnoj djelatnosti kao i njeno povezivanje sa drugim naučnim djelatnostima u društvu.

Sistem odbrambeno-bezbjednosnih nauka kao i većina naučnih disciplina nije adekvatno društveno verifikovana. Republika Srbija ovaj fenomen nije u potpunosti doktrinarno i strategijski definisala, a time i utemeljila odbrambeno-bezbjednosni sistem za savremene uslove i globalne odnose u međunarodnoj zajednici.

6. METODE IZUČAVANJA NAUČNOG PODRUČJA

„Višeznačajnost, složenost, često i teorijska neuhvatljivost sadržaja pojma (i termina) bezbjednosti kao osnovnog predmeta izučavanja ove discipline, zahtjeva da se njegovom izučavanju i analizi pristupi prema najstrožijim metodama i naučnim zahtjevima.“⁷¹

Određenje osnova sistema bezbjednosti kao samostalne i relativno mlade nastavno-naučne discipline, kao i njene veze sa drugim društvenim naukama, ukazuje na izučavanje i primjenu poznatih metoda iz oblasti društvenih nauka. S toga, određivanje teorijskih metoda bezbjednosti, a time i osnova sistema bezbjednosti, što ne podrazumjeva da ova nauka treba da bude potpuna samostalna i drugačija u odnosu na primjenu metoda drugih nauka i naučnih disciplina iz oblasti društvenih nauka. Međutim, da bi se koristile ove metode u izučavanju bezbjednosti kao i uzroka nebezbjednosti ukazuje na činjenicu da se radi o društvenim pojmovima iz društvenih nauka u cjelosti. U tom slučaju dolazi se do novih teorijskih i naučnih saznanja o osnovama sistema bezbjednosti sa zahtjevima i analizama istraživanja bezbjednosti. Bezbjednosne prijetnje karakterišu bezbjednosne pojave koje utiču na izbor prilikom primjene istraživačkih metoda djelovanja.

Pri tome, se može konstatovati da je sama bezbjednost složen društveni fenomen sa raznovrsnim i višestrukim izvorima prijetnji koji uslovljavaju nebezbjednost. Naime, osnovi sistema bezbjednosti ili bezbjednosne nauke u izučavanju njenog sadržaja koji se odnosi na ovaj fenomen i njegovo istraživanje koje se vrši kao i kod drugih društvenih nauka. Primjena ovih metoda omogućava pravilno razumjevanje i shvatanje njene prirode, s uzročnopoljsedičnih odnosa i sadržaja samog pojma bezbjednosti i bezbjednosnih izazova. Po Bajagiću, „od opštih naučnih metoda osnova bezbjednosti u istraživanju primjenjuju statističku metodu, realnu dijaletičku metodu, istorijsko-komparativnu metodu, metodu modelovanja i hipotetičko-deduktivnu metodu. Značaj statističkih metoda je što se njenom primjenom obezbjeđuje korišćenje zavidnog fenomena istraživačke građe, čime se doprinosi realnijim i kritičnijim sagledavanju

---

⁷¹ Mladen Bajagić, Osnovi bezbjednosti, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007. str. 25.

savremenih društvenih i bezbjednosnih pojava, pre svega izazova i prijetnji bezbjednosti.

Realna dijalektička metoda kao metoda stvarnog naučnog saznanja predstavlja metodološku cjelinu koja predstavlja sve predmete, pojave i stavri dijalektički složene, jedinstva različitih, suprotnih i proturiječnih činilaca koji su i sami dijalektički složeni. Značaj ove metode je u primjeni i u shvatanju međusobno povezanih i stvarnih činilaca u sistemu bezbjednosti, kako pojma bezbjednosti tako i izazova i prijetnji bezbjednosti.

Komparativna metod se koristi u svojstvu osnovne opšte metode, u cilju da se izvrši kritička analiza koncepta bezbjednosti koji je razvijen tokom dvadesetog vijeka, sa novim činocima koji nameću potrebu teorijskog preoblikovanja sadržaja i pojma bezbjednosti u novim uslovima. U tom smislu se vrši sagledavanje i upoređivanje sadržine savremenih globalnih izazova i prijetnji bezbjednosti, kao i redefinisaju postojećih bezbjednosnih aktivnosti i državnih odgovora na njih.

U ovom smislu, za osnove sistema bezbjednosti koristei se više posebnih naučnih metoda i to su: dijalektička analiza i sinteza, generalizacija i specijalizacija indukcije i dedukcije, klasifikacije, analiza dokumenata i slično.“

Međutim, **komparativna metoda**, podrazumjeva postupak kojim se upoređuje iste ili srodne naučne i teorijske činjenice, pojave, procesi i odnosi, kao i utvrđivanje njihove sličnosti u ponašanju, intezitetu i razlici među njima. U ovom slučaju se vrši upoređivanje bezbjednosnih nauka i naučnih disciplina bezbjednosti s drugim naukama i naučnim disciplinama u društvenim naukama. Istraživanje bezbjednosnih pojava kako u prijetnjama bezbjednosti tako i odgovorima na prijetnje. Ovom metodom dolazimo do raznih uopštavanja, novih zaključaka kojima se obogaćuje problem istraživanja novim saznanjem. Upoređujući između dvije stvari, dvije pojave i dva događaja čime prvo utvrđujemo njihove zajednička značenja, a zatim one koji se razlikuju. Upoređenjima se ističe prvo ono što im je zajedničko, a zatim sve ono u čemu se razlikuju. Upoređenjem zaključno ističemo ono što je zajedničko ili ono što im je različito. Bitno saznanje konporativnom metodom sastoji se u tome što bez upoređivanja nije moguće utvrditi niti sličnost niti suprotnost osobina ili pojava i bez

ovih konstatacija nije moguće istražiti i otkriti naučno ili teorijsko saznanje o bezbjednosnim pojavama i odgovorima na njih.

Statistička metoda, tokom dvadesetog vijeka je postala jedna od najvažnijih naučnih metoda u istraživanju kako drugih tako i bezbjednosnih problema. Ova metoda u načešćim slučajevima se koristi prilikom istraživanja naučnih područja i naučnih disciplina. Njom se mjere statističke metode prilikom primjenjivanja statističkih podataka u naučnom području društvenih i humanističkih nauka. Obzirom da bezbjednost pripada humanističkim naukama, a pripada i ima bliske dodire sa drugim društvenim naukama, statistička metoda je neizbježna prilikom istraživanja bezbjednosnih pojava. Ne korišćenjem statističke metode svaki istraživački rad bi bio besmislen i neodgovarajući i ne bi imao svoje značenje koje treba i mora da posjeduje. Da bih stekli adekvatno saznanje o statističkoj metodi, neophodno je poći od nekih definicija koje je obilježavaju i kojoj daju pravo značenje. Po Serdaru, „Statistika je znanost o metodama za istraživanje masovnih pojava s pomoću brojačnog istraživanja“. Po Čavalu, „Statistika je znanost o metodama pomoću kojih analiziramo pojavu koja nas okružuje, tako da pomoću grafikona i izračunatih pokazatelja otkrivamo njihove strukture, karakteristike i zakonitosti u pojedinim vremenski intervalima te uzročno-posljedične veze između tih pojava“.⁷²

Obzirom da ovaj rad nije iz predmeta statistike ili metodologije, već je namijenjen za istraživanje bezbjednosti i bezbjednosnih pojava i nećemo se baviti definicijama statistike već s oblasti bezbjednosti, s toga ćemo pokušati definisati upravo ovaj problem o kojem je riječ. Problem bezbjednosti u ovom smislu podrazumjeva, *statistička metoda istraživanja bezbjednosti i bezbjednosnih pojava, je osnova pomoću koje analiziramo bezbjednosne ugrožavajuće pojave, kao i metode odgovora istim.*

Dijalektička metoda, se temelji na dijalektičkom materijalizmu kao i filozovskom i naučnom pogledu na svijet, odnosno na nauku sa najopštijim zakonima kretanja i razvitka prirode, ljudskog društva i mišljenja. Osnove u njenom sadržaju su sve pojave, procesi i odnosi u

---

⁷² Ratko Zelenika, Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet, Rijeka, 2000. str. 311-313.

prirodi i društvu kao i različiti oblici kretanja materije i primarnog materijalnog svijeta. Ako primjenimo ovu metodu vezano za naš problem u tom slučaju ćemo bezbjednost istraživati uz primjenu dijalektičke metode sa svim njenim osobinama i zakonitostima. Bezbjednost kao sociolaška, filozofska i materijalna stvarnost uslovljena sa zakonskim kretanjima razvitka društva, prirode i mišljenja, u čemu se pojavljuje ugrožavajuće pojave prema kojima se iznalaze odgovarajuće metode za njihovo spriječavanje i suzbijanje.

Primjenom dijalektičke metode u istraživanju bezbjednosnih pojava kako u smislu prijetnji tako i njihovih eliminacija. time se stvaraju uslovi za njihovo otkrivanje, prepoznavanje, razlikovanje i uočavanje u naučnom i teorijskom smislu. Dokazivanja problema koji je smetnja za adekvatno i kvalitetno funkcionisanje savremenog društva u vremenu globalizacije i višestrukih prijetnji, veliki je doprinos nauci i teoriji, a time i praksi.

7. MJESTO I ULOGA OSNOVA SISTEMA BEZBJEDNOSTI U SISTEMU NAUKA

Pre neog što pristupimo teorijskom razmatranju osnova sistema bezbjednost i gdje je mjesto bezbjednosti u sistemu nauka, neophodno je razmotriti sistem nauka uopšte. Zatim je neophodno ukazati na činjenice da sistem nije naučno i konvencionalno još uvijek u potpunosti usvojen. Da je to tako, mogu poslužiti mnogobrojne definicije i postavke o sistemu bezbjednosti, mnogobrojni autori u svojim teorijama razlikuju u pristupu prema ovoj naučnoj disciplini. Razlike od autora do autora u najčešćim slučajevima se ogledaju u klasifikacijama nauke, o različitim kriterijima i klasifikacijama, pa i u različitim shvatanjima nauke. U najčešćim slučajevima za osnovne klasifikacione kriterijume prijetežno se uzima predmet istraživanja. Cjelokupna naučna saznanja, najpre se dijele na komplekse ili korpuse nauka, čak i na ovim nivoima javljaju se različite podijele. Podijele su usvojene u shvatanjima pojma nauke. U tom slučaju, razlike se ogledaju u različitim viđenjima pojmovnih određenja naučne discipline i same nauke. U tom smislu, neki autori smatraju da postoje kompleksi filozofskih, društvenih, psiholoških, prirodnih i matematičkih nauka. Dok drugi smatraju, da filozofija i matematika nisu nauke već oblici svijesti, a da su psihološke nauke samo grupa društvenih nauka. A ima i onih autora koji smatraju da tehničke i biomedicinske nauke su posebne kompleksne i td.

U ovim slučaju neophodno je istaći da se kompleksi dijele na grupe nauka, grupe na nauke, a neki na naučne discipline. S toga, neki autori bezbjednost podrazumjevaju naukom dok drugi je smatraju naučnom disciplinom, a i jedno i drugo mišljenje se svrstava u društvene nauke. Ako posmatramo klasifikaciju nauka videćemo da je bezbjednost svrstana u humanističke nauke. Analiziranjem mišljenja pojedinih autora i njihovih pogleda na bezbjednosnu disciplinu i njenu pripadnost određenim naukama, kao što su: (pravne nauke), uvod u pravo, teorija države i prav, krivično procesno pravo, krivično pravo, upravno pravo, kriminalistika, kriminologija, vojne nauke, matematika i druge. Ako bezbjednost posmatramo kao humanističku nauku ili naučnu disciplinu,

utvrdićemo da je bezbjednost kao naučna disciplina blisko vezana i za psihologiju, socijologiju, medicinu, geografiju, tehničke nauke i slično.

„Za određivanje pripadnosti sistema bezbjednosti i njenog mjesta u odnosu na druge srodne nauke, što pretpostavlja jasno razgraničenje njenog polja proučavanja, pri tome, mora se poći od klasifikacije nauke. S obzirom da predmet nauke uopšte, čine samo pojedini dijelovi cjeline – društvene stvarnosti – to je svako razgraničenje predmeta naučnog ispitivanja relativno, a tim klasifikacija nauke. Klasifikacija nauke se javlja kao vještačka tvorevina, jer se pojave u svijetu nalaze u dijalektičkom jedinstvu, međusobno su povezane i utiču jedna na drugu. Osim toga, nauke su i po predmetu u stalnom razvoju. Stalno iznalaze nove oblasti istraživanja, zbog čega nastaju nove nauke, a naročito prelazne. Određivanje sistema bezbjednosti i njene pripadnosti jednom od kompleksa nauke, na osnovu klasifikacije nauka, ma po kom kriterijumu bila izvedena, ne sme se predstavljati u svojoj suprotnosti, koja bi služila njenom razdvajanju i izolaciji od ostalih nauka. Utvrđivanje područja proučavanja, predmeta, metoda i cilja, svake naučne discipline, osim funkcije razgraničenja, ima svoje teorijsko, praktično i pedagoško opravdanje. Sistem bezbjednosti je društvena naučna disciplina. Iz kompleksa društvenih nauka, teško je odrediti grupu kojoj pripada. Za sada je najprihvatljivije mišljenje, koje ovu disciplinu svrstava u grupu nauka o državno-pravnoj i političkoj nadgradnji društva. Od drugih društveno-empirijskih nauka, razlikuje se po svom predmetu.“⁷³

„Određivanje predmeta je ključni karakter u sagledavanju mjesta ove discipline u sistemu nauka, tj. njenog razgraničenja od drugih disciplina. Za određivanje predmeta i mjesta u odnosu na druge srodne nauke, što predstavlja jasno razgraničenje njenog polja proučavanja, u tom slučaju mora se poći od klasifikacije nauke, mada se one u stalnom razvoju i iznalaze nove oblasti istraživanja, zbog čega nastaju nove, a naročito prelazne nauke. Stoga određivanje pripadnosti jednom od kompleksa nauke na osnovu klasifikacije, ne samo da se pretvore u svoju

---

⁷³ Nikola Ivančević, Sistem bezbjednosti Jugoslavije, prvi dio, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 1992. str.14-16.

suprotnost, koja bi služila njenom razdvajanju i izolaciji od ostalih nauka.“⁷⁴

„Osnovi bezbjednosti imaju bliske veze sa više pravnih disciplina: uvod u pravo, teorija države i prava, krivično procesno pravo, krivično pravo, upravno pravo i druge. Te veze su posljedica bezbjednosti predmeta izučavanja, odnosno povezanosti pojava i procesa koje ove discipline su posljedica bliskosti predmeta izučavanja, odnosno povezanosti pojava i procesa koji ove discipline izučavaju iz svog ugla interesovanja. Bliske veze osnova bezbjednosti imaju i sa kriminalistikom, kriminologijom i njenim zasebnim disciplinama.“⁷⁵

Bezbjednost kao nauka, odnosno naučna disciplina, je u bliskoj vezi sa dijelom društvenih, dijelom prirodnih i dijelom tehničkih nauka, zbog čega se podrazumjeva kao interdisciplinarna nauka u ovom smislu.

7.1. Komplementarne veze i odnosi sa drugim naukama

Osnovi sistema bezbjednosti, nastoje da se konstituišu kao zasebna naučno-nastavna disciplina, ista ima čvrste i bliske veze sa većinom društvenih nauka, pre svega sa sociologijom, filozofijom, psihologijom, politologijom, istorijom, kriminalističkim naukama, vojnim naukama, pravnim naukama, bezbjednosnim naukama, geografskim, matematičkim i humanističkim naukama.

7.1.1. Odnos sa pravnim naukama

Bezbjednosne nauke ili discipline, imaju značajnu srodnost i vezu sa pravnim naukama i pravnim disciplinama, a kao posljedica njihove povezanosti su pojave koje ove discipline izučavaju i dijelimično se preklapaju nekad u istom, a nekad u različitom smislu.

---

⁷⁴ Andreja Savić, Ljubomir Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2006. str.15-17. (U daljem tekstu Savić-Stajić.)

⁷⁵ Mladen Bajagić, Osnovi bezbjednosti, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2007. str. 22-24.

Pre nego što ukažemo na vezu bezbjednosnih sa drugim naukama i naučnim disciplinama, neophodno je ukazati na bezbjednost i njenu definiciju. „ bezbjednost je otklanjanje svih aktivnosti i propuštanja koje ugrožavaju lica, javni poredak, objekte, dati prostor i siatem bezbjednosti. Različiti subjekti i organi se angažuju na poslovima zaštite određenih vrijednosti, dobara i svako od njih primjenjuje specifične metode i mjere (zakonodavna djelatnost, političke mjere, represivne mjere i dr.“⁷⁶

Odnos bezbjednosti i nauka o upravi, kao empirijska disciplina, a koja se bavi vanpravnim proučavanjem uprave, dok u svom nastanku se bavila u većoj mjeri policijom kao dijelom unutrašnje uprave. Ova nauka ime značajnu bliskost sa predmetom osnovi sistema bezbjednosti naročito u dijelovima kao što su bezbjednosne institucije i drugi upravni subjekti, kad dolazi do određenog preklapanja predmeta. U ovom smislu to ne znači da ova naučna disciplina sa stanovništva policije i drugih bezbjednosnih subjekata iz grane uprave, jer se radi o posebnim disciplinama sa određenim razlikama u smislu uopštenosti izučavanja tako i u pogledu njihovog predmeta.

Osnovi sistema bezbjednost i krivičnog prava, kao različite naučne discipline, imaju funkcionalno jedinstvo, kao predmet je određen onim antiustavnim ponašanjima, kao realnim pojavama koje krivično pravo tretira kao normativne pojave u smislu krivičnih dijela.

Bezbjednost i krivično procesno pravo, definiše postupak u kojim utvrđuje postojanje krivičnih dijela i odgovornost izvršilaca, način postupanja organa otkrivanja, gonjenja i presuđivanja u ovom slučaju kroz osnovi sistema bezbjednosti proučavaju se organizacije, ustanove i kategorije koje organizuju sve protivzakonite djelatnosti koje se manifestuju u vršenju političkih krivičnih dijela.

Odnos bezbjednosti i osnovi prava, su u odnosu što upravno pravo podrazumjeva nauku upravnog prava i isto je jedno od pravnih nauka koje se bavi izučavanjem onog dijela prava koje se odnosi na upravu.⁷⁷ Ona uprava izučava prvenstveno sa pravnog stanovišta, jer nju,

---

⁷⁶ Obren Đorđević, Leksikon bezbjednosti, Partizanska knjiga, Beograd, 1986. str.23-24.

⁷⁷ Grupa autora, Osnovi prava, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Beograd, 1979. str.29-30.

kao i društvenu pojavu, njenu klasu, prirodu i karakter, mjesto i ulogu u sistemu državne vlasti. U tom smislu bezbjednost kao naučna disciplina ima blisku vezu sa ovom naukom jer se radi o pravu države, pravo uprave, a koje se štiti bezbjednosnom naukom koja ga izučava za svoje potrebe.

Odnos bezbjednosti sa kriminalistikom, podrazumjeva odnose dveju srodnih naučnih disciplina čiji predmeti su u većoj mjeri slični na području, kriminalističke, sudske i istražne policije kao i dijela policijskog sistema. Njihovi dodiri se odnose na spriječavanje i suzbijanje terorizma, korupcije, kriminaliteta, kao i drugih pojava iz oblasti bezbjednosti.

Odnos osnova sistema bezbjednosti i kriminologije, podrazumjeva odnose subjekata bezbjednosti na spriječavanje i suzbijanje protivzakonitih djelatnosti.⁷⁸ „Kriminologija je nauka o zločinu. Ovaj termin, prema nekim mišljenjima, označava kriminologiju kao nauku o proučavanju svih oblika krivičnih djela“⁷⁹

Odnos bezbjednosti i sociologije, podrazumjeva sociologiju kao nauku o društvu utemeljenu na egzotnim metodama po uzoru na prirodne nauke, moći kontrolisati, predviđati i upravljati složenim procesom novonastalog građanskog i industrijskog društva⁸⁰ Odnos bezbjednosti i sociologije, naročito su bliski u vremenu globalizacije savremenog društva. U tom smislu globalizacija se odnosi kako na globalizaciju tržišta i kapitala, tako i na globalizaciju kulturnog i političkog sistema. Ona je mnogo više nego internalizacija političkih, ekonomskih i kulturnih relacija.⁸¹ Obzirom da sociologija izučava nauku o društvu, a bezbjednost štiti isto društvo, s toga je veza bezbjednost i sociologije u tom slučaju čvršća, a time ove dve nauke ili naučne discipline imaju veoma blisku vezu kako u naučnom tako i teorijskom i praktičnom smislu.

---

⁷⁸ Savić-Stajić 2006. str. 16-17

⁷⁹ Milo Bošković, Kriminologija, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2007. str. 15-16.

⁸⁰ Dušan Marinković, Uvod u sociologiju, Fabus, Novi Sad, 2005. str.8-10.

⁸¹ Dušan Marinković, Teran, Novi Sad, 2008., str 154-155.

Odnos bezbjednosti i psihologije, podrazumjeva opštu psihologiju i njene discipline koje su takođe, izvori značajni u opštim ili konkretnim saznanjem, čijom se primjenom cjelovitije osvjetljavaju multidisciplinarni fenomeni iz okvira nacionalne bezbjednosti.⁸² „Psihologija je nauka o svijesti i ona se bavi istraživanjem djelatnošću ponašanja i na taj način pokazuje da im je program klasične psihologija kao nauke o svijesti i da je suviše uzan.“⁸³

Odnos bezbjednosti i političkih nauka, odnosi između ove dve nauke imaju posebnu važnost u izučavanju nacionalne bezbjednosti i politike bezbjednosti, zbog izraženih političkih značenja termina i kategorija. Naročito je značajno izučavanje političkog nasilja i međunarodnih odnosa u političkim naukama, što je to veoma značajno za izučavanje bezbjednosnih nauka i njene uloge u politici društva.

Odnos bezbjednosti i ekonomskih nauka, naročito su zavisne u istraživanju pojmovnog određenja globalizacije i njegovom pojavom u procesu globalizacije, naročito u novom milenijumu kada su ove dve nauke postale posebno osjetljive i u osvjetljavanju političkih procesa koji diktiraju multidisciplinarne kompanije ekonomsko razvijenih država i nacionalne ekonomije. Od ovih uslova zavise svi uslovi bezbjednosti države, naročito država u tranziciji među kojima je i Republika Srbije. Bezbjednost je zavisna počev od nacionalne, lične i društvene do globalne, međunarodne i regionalne bezbjednosti.

„Drastične promjene izazvane procesom globalizacije iniciraju mnogobrojni rizici zbog kojih postoje sve manje značajni prostor, vrijeme i granice između država i kontinenta i čiji se tokovi i posljedice sve teže mogu predvidjeti i kontrolisati. Savremeni rizici se drastično razlikuju od ranijih rizika ne samo po svojoj globalnosti, već i po savremenim razlikama, koje on nalazi, pre svega, u industrijskom i postindustrijskom modelu proizvodnje i raspodjele proizvodnih dobara.“⁸⁴

---

⁸² Savić-Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, str.16-17.

⁸³ Ljubomir Žiropođa, Uvod u Psihologiju, Čigoja, Beograd, 2007. str.13-15.

⁸⁴ Stanislav Stojanović, Globalizacija i bezbjednosne perspektive svijeta, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2009. str.102-103.

Odnos bezbjednosti i vojnih nauka, podrazumjeva dve srodne nauke i naučne discipline koje su objedinjene u jedinstvenom sistemu bezbjednosti. U sistemu bezbjednosti sadržano je više srodnih podsistema između kojih je i odbrana, koji sačinjavaju jedinstveni sistem bezbjednosti. Sam sistem odbrane je takođe sačinjen od više njegovih podsistema. „Sistem vojnih nauka čini funkcionalni naučni sistem s različitim stepenom unutrašnje diferencijacije i integracije teorija, disciplina i nauka.“⁸⁵ Sistem bezbjednosti i sistem odbrane u čijem sadržaju je i sistem vojnih nauka, su srodni sistemi koji izučavaju, organizuju i sprovode odbranu i bezbjednost istog društva sa raspoloživim i organizovanim snagama vojske i bezbjednosnih subjekata.

Odnos bezbjednosti sa tehničkim naukama podrazumjeva, istraživanje i primjenu tehničkih sredstava, opreme, materijala, oružja i slično u praksi kod bezbjednosnih subjekata, bilo u zaštiti državnih ili privatnih objekata i imovina kao i ljudskih života i drugih vrijednosti. U tom smislu, „Projektovanje i realizaciju određenih tehničkih sistema za obezbjeđenje zahtjeva, pre svega, valjano definisan zahtjev za zaštitu sa predviđanjem svih elemenata ugroženosti šticeenog objekta.“⁸⁶

Odnos bezbjednosti i medicinskih nauka podrazumjeva, blisku i neprekidnu vezu bezbjednosti sa medicinom. „Medicina je naučna oblast čiji je predmet interesovanja zdravlje i blagostanje života ljudskih bića, najpre podrazumjevajući zdravlje čovjeka, a potom i zdravlje nekih redova životinja.“⁸⁷ Medicinskim istraživanjima i mjerama se sprječavaju obolenja i suzbijaju bolesti, a bezbjednosnim istraživanjima i mjerama se sprječavaju povrede, obolenja i bezbjednost života, od fizičkih prijetnji i ugrožavanja.

---

⁸⁵ Jan Marček, Mitar Kovač, Naučna utemeljenost sistema vojnih nauka. Vojno dijelo 1/97 str.121.

⁸⁶ Rade Đurković Tehnička sredstva, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009. str.10-11.

⁸⁷ Internet sajt.

7.2. Multi-disciplinarni karakter naučne discipline

Bezbjednosne nauke treba da proučavaju bezbjednost sa svih aspekata i ne mogu se zanemariti pripadnici organa bezbjednosti kao ličnosti, što proučava psihologija, niti zakonska ovlašćenja kojim se bave pravne discipline, niti sredstva koja se koriste u sistemu bezbjednosti, a kojima se mahom bave tehničke nauke. Otuda proističe da je nauka o bezbjednosti interdisciplinarna, odnosno da sadrži znanja niza društvenih pa i prirodnih nauka. Kao nauka koja je na početku razvoja, neminovno se oslanja na već provjerena znanja i metode tih tzv. kolateralnih nauka.⁸⁸

Međutim, osnovni cilj nauka o bezbjednosti je konstituisanje autetične nauke sa osobenim konsituntetnima. U tom slučaju, bezbjednost kao nauka ili disciplina oslanja se na druge tradicionalno razvijene i relevantno starije nauke od ove naučne discipline. Bezbjednost je u bliskoj vezi sa društvenim odnosno humanističkim naukama koje između ostalog proučavaju i kolateralne nauke, a pre svega sociologija, psihologija, kriminalistika, kriminologija i druge. Stoga je nauka o bezbjednosti u velikom dijelu zavisna od ovih nauka, zbog čega je u pravom smislu neodvojiva od ovog kompleksa nauka i zbog čega se teško može izdvojiti kao samostalna nauka u pravom smislu. Iz sadržaja kolateralnih nauka se uzimaju znanja o specifičnom predmetu nauke o bezbjednosti uz metode kojima se ovaj predmet može saznavati. Polazeći od ovih činjenica i saznanja i prilagođenih metoda u vezi sa ovim predmetom neophodno je pokretanje istraživanja predmeta nauke o bezbjednosti, kako bih se dobilo autetično znanje te nauke. U ovom slučaju mora se imati u vidu da naučna javnost ne prihvata lako nove naučne discipline i nauke i njihovo konstituisanje, što je slučaj i sa naukom o bezbjednosti. Ovu činjenicu naročito imaju u vidu nauke koje se dotiču i koje imaju blisku vezu sa naukom o bezbjednosti koje je takođe izučavaju i istražuju, kroz svoje naučne discipline. Dok druge nauke bezbjednosne subjekte vide kao sredstvo vladajućih struktura i koje ih posmatraju u vidu primjene sile, a u nekim slučajevima i primjeni diktature. Dok neki teoretičari ovakva miš-

---

⁸⁸ Mile Rakić, Duško Vejinović, Sistem bezbjednosti i društveno okruženje, Udruženje defendologa Republike Srpske, Banja Luka, 2006. str.33-34

ljenja smatraju površnim i politički doziranim. Globalizacija i nove tenzije o savremenom političkom poretku koji se zasniva kroz tržišne odnose, ove razlike gube svoj smisao u novim ili savremenim uslovima. U tom smislu ove razlike gube značaj u odnosu na predhodne vremenske periode i u tom slučaju, savremena znanja o bezbjednosti treba razvijati kao nauku iz više razloga i postojećih činjenica:

Prvo; Bezbjednost kao naučna disciplina je postala izrazito složena pojava, u odnosu na vremenski period kada su uočene sličnosti i razlike, sa drugim naukama. Složenost društvenih pojava u kojim organi bezbjednosti imaju značajnu i delikatnu ulogu u novim svjetskim pa i nacionalnim uslovima. Veliki dijapazon složenih pojava, počev od najosnovnijih humanitarnih pa sve do najsloženijih oružanih prijetnji i rizika. Društveni tj. nacionalni organi bezbjednosti i civilna bezbjednost su Ustavom i zakonskim propisima organizovani da štite nacionalnu bezbjednost i da spriječavaju širenje nebezbjednosti izvan granica svog društva. Uloga navedenih organa i subjekata bezbjednosti je zaštita društveno političkog uređenja, integriteta, poretka, društvenih vrijednosti i svih drugih vrijednost u jednom društvu.

U tom slučaju ovlašćenja i odgovornost im je strogo zakonski regulisana. To znači, da savremene prijetnje u svojoj osnovi posjeduju primjenu sile i upotrebu oružja za masovno uništavanje, što uslovljavaju adekvatan odgovor bezbjednosnih subjekata s ciljem odbrane i zaštite, Ustavom uređenog društva. S tim u vezi, nauka o bezbjednosti u čijem je sadržaju i nauka odbrane, treba da uspostavi savest organa bezbjednosti, naučna istraživanja, saznanja i znanja, kako bih razvila moralni kodeks za ponašanje u delikatnim uslovima i međunarodnim odnosima. U savremenim uslovima skoro svako društvo može biti ugroženo u unutrašnjosti granica i izvan njenih granica. Unutrašnje ugrožavanje može biti izazvano pobunama, neredima, pučevima i građanskim oružanim sukobima, kao i prirodnim nepogodama i tehničko-tehnološkim udesima.⁸⁹

Drugo; na zemlji planeti došlo je do velikog porasta stanovništva, među kojim je nastala velika razlika u socijalnom statusu, pri čemu je

---

⁸⁹ Društva Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije, u Balkanu kao i mnoge druge zemlje u međunarodnoj zajednici su često izloženi ovim nepravilnostima.

došlo do raslojavanja i formiranja sloja bogati i sloja siromašnih, dok je srednji sloj (stalež) skoro nestao. Željom bogatih da se što više bogate i umnožavaju kapital, a da bi to bilo uspješno bogaćenje slijedi na račun siromašnih, a siromaštvo se sve više povećava.

Nezadovoljstvom siromašni dolazi do demonstracija, pojave i uvećanja kriminaliteta, migracije velikog broja siromašnih i njihovo begstvo u bogatije države, a pri tome dolazi do nezadovoljstva kod postojećih građana zbog pridošlica, a istovremeno nezadovoljstvo pridošlica s uslovima u novim prostorima, takođe dolazi do novih problema. Ogromni broj migranata i njihovo neprilagođavanje novonastalim uslovima i situacijama, dolazi do socijalnih, psihičkih kao i političkih problema, kako kod pojedinaca tako i grupa uopšte. U tim uslovima i nemoći država u rješavanju istih, pojedinci, grupacije pa i velike grupe odaju se devijatnim ponašanjima među kojima je i upotreba oružja, narkotika, pljački i drugih ponašanja. U takvim uslovima pojedina društva postaju nemoćna da ekonomski i politički prevaziđu novonastalo stanje i isto prepuštaju bezbjednosnim organima i subjektima, da na svoj način rješavaju ovakve situacije. Da bih državni i civilni organi i službe, mogli ostvariti očekivane rezultate, neophodno je iznalaženje i istraživanje novih saznanja i metoda s kojima raspolaže nauka za prevazilaženje novonastalih pojava.

Treće; U složenoj multietničkoj i multikulturalnoj sredini, pojavljuju se mnogobrojni problemi između različitih grupa. Nesporazumi i netrpljivosti među različitim grupama dovode do zaoštavanja odnosa, a zatim do fizičkih i oružanih sukoba sa velikim posljedicama. Svakom političkom uspjehu doprinose bezbjednosni organi, a politički neuspjesi padaju na teret bezbjednosnih organa. Za svako spriječavanje i suzbijanje devijatnih pojava neophodno je razumno djelovanje sa snagama, argumentima, emocijama i dogovorima. Da bi se na ovom planu ostvarili uspjesi i rezultati neophodno je adekvatno obrazovanje, obučavanje, opremanje i pripremanje za ovakve situacije i za sve navedeno neophodno je korišćenje nauke i naučnih dostignuća. U tom smislu organima, službama i subjektima bezbjednosti su potrebna naučna znanja i dostignuća u prevazilaženju novonastalih i savremenih prijetnji i situacija.

Četvrto; Pojavom i porastom politički-motivisanih prijetenzija agresije i intervencija, separatizma, nacionalizma, organizovanog kriminaliteta, korupcije, terorizma i drugih destruktivnih djelovanja i opasnosti, sve više su bezbjednosni i odbranbeni organi izloženi sukobima sa navedenim opasnostima. Obziroma na navedene probleme i opasnosti nacionalnoj bezbjednosti, subjekti pojedinih država, često postaju nemoćni u spriječavanju i suzbijanju novi pojava i opasnosti. Stoga se, moraju organizovati i udruživati pojedine države u zajedničkoj borbi i odgovoru na savremene pojave i prijetnje.

Organizovanje i udruživanje bezbjednosnih subjekata u savremeno doba došlo je do tih potreba, upravo zbog čestih i rasprostranjenih opasnih grupa na svim prostorima i to se reguliše međusobnim sporazumima i dogovorima između država i bezbjednosnih subjekata. Za udruženo djelovanje i sadejstvu (integrisanju) bezbjednosnih nacionalnih timova i subjekata, potrebno je zajedničko obučavanje i opremanje timova po istom planu i programu, što su mnoge države pribjegle ovoj praksi.

Peto; Bezbjednosni organi i službe sa svojim pripadnicima kao subjekti, odlučuju, planiraju i zajednički donose rješenja na spriječavanju i suzbijanju destruktivnih aktivnosti. Ovakve aktivnosti se organizuju na kooperativnom (integrisanom) planu tj. zajedničkim aktivnostima sa jednom glavnom upravom i upravljanjem iz istog centra. Ovakva organizacija spriječava samovolje dezorganizaciju, zloupotrebu i neangažovanost s ciljem ostvarenja jedinstvenih planova i zadataka. Kooperativno organizovanje subjekata bezbjednosti je moguće na nacionalnom i regionalnom planu. Na nacionalnom planu kooperativno se organizuju svi subjekti bezbjednosti na jedinstvenom planu, dok na regionalnom planu se organizuju subjekti više država na jedinstvenom zadatku. Upravo što je ovaj vid organizacije i djelatnosti vrlo složen, u tom smislu je neophodno zajedničko istraživanje i izučavanje nauke na užem i širem planu. Pri tome se ne izučavaju samo bezbjednosne već i druge nauke koje imaju vezu sa bezbjednosnim, odbranbenim i humanističkim naukama.

7.3. Interdisciplinarna pripadnost područja bezbjednosti

Bezbjednost kao interdisciplinarna nauka ili disciplina, ima potrebu kontinuiranog istraživanja i usavršavanja kao samostalne nauke, iako pripada grupi društvenih nauka i ima potrebu za samostalnošću, naročito ako imamo u vidu predhodna istraživanja i organizovanja bezbjednosti. Iskustva nam ukazuju da parcijalna istraživanja i pristup ovoj naučnoj disciplini nemaju odgovarajuće odgovore na složenost i izazove o ovom fenomenu, koji su se permanentno vremenom uvažavali.

Sve to ukazuje da se javlja potreba za interdisciplinarnim pristupom u bezbjednosnoj nauci, profesiji i praksi. Ovaj pristup podrazumjeva stvaranje nauke i profesije u ovoj oblasti i djelatnosti. Ovaj pristup podrazumjeva bezbjednost kao integralnu naučnu disciplinu koja ima svoj predmet i metodologiju utvrđivanja zakonitosti u bezbjednosnom sistemu. Time nastaje novi kvalitet u bezbjednosnoj nauci, praksi i djelatnosti. Ranije rasute (isprekidane) i disperzovane metode i principi koji su se pojavljivali kao parcijalni i sporedni u sklopu drugih naučnih disciplina.

Novim pristupom i novom kvalitetom se integrišu u jedinstveni sistem, čime se stvaraju sinergetski efekti kojim se pospešuje razvoj bezbjednosti kao discipline i djelatnosti ili profesije. Time postoje uslovi da na višem nivou nauka uspješno rješava probleme bezbjednosnog djelovanja i organizovanja.

Ovim načinom je nastala naučna disciplina o bezbjednosti i bezbjednosnim aktivnostima. Univerzalnost opšte nauke o bezbjednosti ogleđa se u tome, što je ona formulisala opšte principe i zakonitosti o funkcionisanju bezbjednosne djelatnosti. U tom smislu bezbjednost je sama po sebi značajna inovacija koja želi da se osamostali i izdvoji iz grupe društvenih nauka. Integrisana bezbjednost kao naučna disciplina se do sada oslanjala na druge nauke koristeći zajedničke metode i principe u svoju korist i stoga želi da se osamostali sa svojim novim i savremenijim metodama u istraživanju i funkcionisanju bezbjednosne djelatnosti. Ukoliko bezbjednost kao naučna disciplina ili nauka iznađe kvalitetnije i

savremenije metode i principe, time će postići očekivani kvalitet i osvariti svoju samostalnost, zatim će steći uslove za adekvatne odgovore novim i savremenim bezbjednosnim izazovima.

7.4. Značaj, principi i cilj izučavanja nastavno-naučnog predmeta

„Sistem bezbjednosti predstavlja i naučni sistem, koji se nalazi u fazi razvoja. Svaki naučni sistem se zasniva na određenim pretpostavkama, od kojih se polazi u naučnom proučavanju i utvrđivanju njegove strukture. Naučni sistem može da se bavi naučnom obradom, kompleksa, grupe ili samo jednog sistematizovanog područja društvenih odnosa. Integralna bezbjednost se konstituiše kao novi društveni odnos, sistem koji je posebno značajan za dalji razvoj našeg savremenog društva.“⁹⁰Svaki sistem pa i sistem bezbjednosti uslovljava naučnu obradu kako bih se otkrili njegovi principi, institucije i zakonitosti. Prilikom staranja naučnog sistema integralne bezbjednosti, uvijek se polazi od nekoliko pretpostavki ili principa, između kojih su:

- 1) Naučnom sistemu integralne bezbjednosti, posebno je značajna analiza političke organizacije društva. Pri tome bezbjednost se manifestuje kao jedna od više funkcija tog društva.
- 2) Inteprentiranjem odbrane od kriminaliteta i stečenog iskustva, doprinosi se višem teorijskom uopštavanju.
- 3) Dosadašnja praksa u spriječavanju i suzbijanju ugrožavajućih pojava, nalazi se u fazi razvijenosti, kad u sopstvenom sadržaju posjeduje snage i sredstva za samozaštitu i zaštitu drugih.
- 4) Veza sa sopstvenim teorijskim obrazloženjima kao i sinteze načela koja se zasnivaju na sistemnoj nauci kao teorijskoj osnovi u borbi za stvaranje i razvoj novih društvenih odnosa.

---

⁹⁰ Mile Rakić, Duško Vejnović, Sistem bezbjednosti i društveno okruženje Udruženje defendologa Republike Srpske, Banja Luka, 2006. str. 18-19. (U daljem tekstu Rakić-Vejinović)

- 5) Stvaranjem i uređenjem naučnog sistema, doprinosi se konkretnoj potrebi društva, kako bi se organizovale bezbjednosne snage sopstvenog društva radi prevazilaženja postojećih ili mogućih prepreka, ili prijetnji po sam sistem.
- 6) Naučni i teorijski sistem treba da posjeduje i pedagoška svojstva, kao i iznalaženje sopstvenih pojmova i kategorija, kako bih čitaoca uvodio u osnovne probleme kojima se bavi i istražuje.

Prema tome, naučni sistem bezbjednosti još uvijek nije dobio odgovarajuće dimenzije kao potpun sistem, a sa razlogom skorašnjeg formiranja i još uvijek se nalazi pred početnim zadacima. Zatim mu, još uvijek nedostaje dovoljno teorijskih pretpostavki i zakonitosti, a koji se stiču i utvrđuju naročito praksom. „Ova naučna disciplina zasniva se na određenim pretpostavkama od kojih se polazi u naučnom proučavanju i utvrđivanju njegove strukture. Ako integralna bezbjednost zahtjeva naučnu obradu u cilju otkrivanja principa, institucija, i zakonitosti, onda bi oblast bezbjednosti kao njen dio, u stvaranju naučnog sistema pošla od određenih principa (pretpostavki), kao što su:

- 1) analiza političko-pravnog sistema određene države, jer segment civilne bezbjednosti proizilazi iz nacionalne bezbjednosti, koji podrazumjeva zaštitu društvenog poretka i bezbjednosti od strane specijalizovanih institucija države;
- 2) analiza međunarodnih odnosa i mjesto određene države u međunarodnoj zajednici u okviru globalne, međunarodne i regionalne bezbjednosti u širem, te korporativne bezbjednosti u užem smislu;
- 3) interpretacija suprostavljanja pojavama ugrožavanja (unutrašnjih i spoljnih) u međunarodnim i domaćem uslovima, kao kategorije koja treba da doprinjese višem teorijskom uopštavanju;
- 4) stvaranje naučnog sistema kao teorijske osnove u očuvanju civilne bezbjednosti i zaštite legitimnog i legalnog poretka od strane specijalizovanih društvenih organa i kao izraz konkretnih potreba građana da organizuju zaštitne snage društva kao sopstvene;

- 5) naučni sistem treba da ima i pedagoška svojstva i da, razrađujući sopstvene pojmove i kategorije, vršieći postupno uvođenje u osnovne probleme kojim se bavi.

Ova naučno-nastavna disciplina podrazumjeva proučavanje svih aspekata nacionalnog nivoa bezbjednosti, pre svega civilne koja iz nje proizilazi. U najopštijem smislu, radi se, kako o pojavama, procesima i akterima koji ugrožavaju nacionalnu bezbjednost, tako i u vidovima ugrožavanja civilne bezbjednosti svaćena kao lićna, pojedinaćna ili ljudska bezbjednost, kao i suprostavljanju u oćuvanju, kako drzavnog poretka (nacionalne bezbjednosti), tako i civilne (ljudske) bezbjednosti.⁹¹

M. Rakić i D. Vejnović, su analizirali nacionalni sistem bezbjednosti kao naućnu disciplinu koja se zasniva na određenim pretpostavkama i koje se moraju utvrditi i dokazati kao osnova ove nastavno-naućne discipline. Dok, Savić-Stajić iz sistema nacionalne bezbjednosti, proućavaju aspekt nacionalne bezbjednosti iz kojeg odvajaju civilnu bezbjednost kao podsistem ovog sistema, kao pojavu koja je ugrožena od određenih aktera ćije aktivnosti prijete ljudskoj bezbjednosti.

Međutim, naućna metodologija, polazi od teorije saznanja, koja utvrđuju, da naućnom mišljenju su neophodne dve faze, i to: prva, kao iskustvena faza kojom se sakupljaju, opisuju i klasifikuju određene ćinjenice, i druga, je teorijska koja obuhvata tumaćenje ćinjenica, utvrđivanje raznih oblika njihovih veza i odnosa, koji se protežu do formulisanja naućnih zakona, teorija i naućnih sistema. Dok pedagoćki naćin izućavanja integralne bezbjednosti koji kao poseban nastavno-naućni predmet se predaje u strućnim srednjim i visokim školama, na osnovu ćega slušaoci usvoje naućni pogled, a koji je uslovljen na lićnom i kolektivnom pripremanju i angažovanju za bezbjednosnu zaštitu društvaa.

Da bi se zaštitio sistem bezbjednosti određenog društvaa, neophodno je istraživanje i iznalazjenje odgovarajućih metoda i sadržaja pouzdanih saznanja o novim oblicima ugrožavanja. Organizovanjem subjekata bezbjednosti za zaštitu, potrebno je njihovo kvaletetno obućavanje i edukovanje u novim i savremenim uslovima, kako bih stekli nova znanja neophodna za odgovor savremenim prijetnjama.

---

⁹¹ Detaljnije, A. Savić, Lj. Stajić, str.12-13.

POGLAVLJE TREĆE
ORGANIZACIONI DIZAJN STRUKTURE

1. ORGANIZACIONA STRUKTURA

Organizacionu strukturu sačinjavaju određen broj organizacionih komponentata, koji su međusobno povezani u jedinstvenu cjelinu. Kao i organizovanih upravljačkih struktura i izvršilaca u sprovođenju određenih aktivnosti koje su propisane unutrašnjim zakonskim aktima. Spoljašna i unutrašnja događanja mogu uticati na izmjene i promjena sistemskog rješenja ukoliko postojeći ne garantuje odgovarajući odgovor savremenim izazovima.

1.1. Pojmovno određenje organizacione strukture

„Struktura je sastavni dio svakog organizma, organizacije i institucije. Organizacija predstavlja strukturisanu instituciju i oblike. Ukoliko nije strukturisana, organizacija predstavlja gomilu ili grupu neorganizovanih ljudi. Preduzeće kao organizacija ima određenu strukturu, odnosno sistem i raspored unutrašnjih veza i odnosa. I u najmanjem preduzeću postoje čvrsta utemeljenja organizaciona struktura, sa postavljenim unutrašnjim odnosima i hirarhijom. Organizaciona struktura preduzeća pokazuje kako su pojedinci i grupe organizovani u odnosu na zadatke koje obavljaju.“⁹²

Sistem bezbjednosti kao nacionalna organizacija, organizovana je u određenu strukturu sa postavljenim unutrašnjim odnosima i hirarhijom. Unutrašnja organizacija sistema države sastavljena od više sistema, a svaki sistem je organizovan sa više podsistema i svi su međusobno uvezani u jedinstveni sistem koji funkcioniše po hirarijskom sistemu nadređenosti i podređenosti. Nadređenost i podređenost podrazumjeva sistemsko rješenje od nacionalnog do lokalnog nivoa, kao i nadređenost u upravljačkoj hijerarhiji od nacionalnog do lokalnog nivoa.

U tom smislu, značaj organizacione strukture za nacionalni sistem jednak je značaju ljudskoj organizaciji i njenoj povezanosti od

---

⁹² Grupa autora, Organizaciono ponašanje, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007. str. 320-322.

najstarijeg do najmlađeg u hijerarhijskom odnosu među ljudima. Organizacioni bezbjednosni sistem čini građu, sastav i strukturu države, kao i njegovih dijelova koji sačinjavaju cjeloviti sistem. Pri tome, organizaciona struktura predstavlja neophodan temelj svake organizacije pa i sistema bezbjednosti.

U tom slučaju, organizaciona struktura nije statična, već dinamična komponenta organizacije i može se mijenjati djelovanjem spoljnih i unutrašnjih faktora. Djelovanje spoljašnjih i unutrašnjih faktora može uticati političkim, ekonomskim i socijalnim djelovanjima kako izvan tako i unutar nacionalne države. Zatim, do promjena može dolaziti i usljed pojave destruktivnih izazova koji mogu nastati iz okruženja i unutar nacionalne države. Ako se određena država nađe u nestabilnom okruženju, može biti prinuđena da mijenja postojeći sistem i da se prilagođava nastalom stanju kako bi mogla pružiti odgovarajući odgovor izazovima. Isto tako, ako u državi dođe do političkih, socijalnih ili neki drugih potresa, ista će biti prinuđena na organizacione promjene kako u političkom i socijalnom tako i ekonomskom i bezbjednosnom planu.

Nestabilni uslovi u okruženju, zahtijevaju fleksibilnost organizacije kako same države tako i njenih sistema pojedinačno. Te promjene u okruženju mogu, ali i ne moraju uticati na mijenjanje strukture države u odnosu na okruženje, kao i na unutrašnje uređenje. Da bi organizacioni sistemi ili dijelovi sistema u državi mogli usklađeno i homogeno djelovati, moraju međusobno biti čvrsto povezani i integrisani. Jedinostveni sistem može uspješno funkcionisati samo u slučaju povezanosti svih organizacionih dijelova u jednoj jedinstvenoj cjelini. Dobro organizovan sistem može funkcionisati u uslovima čvrste veze, između njegovih unutrašnjih dijelova i čvrste veze u hijerarhijskom upravljanju istim. Integrisanu strukturu jednog sistema sačinjavaju i odnosi među ljudima koji vrše upravljanje i izvršenje poslova u samom sistemu.

Pod organizacionom strukturom se posmatra adekvatno ustrojstvo, odnosno raspored sastavnih organizacionih konponenta koji sačinjavaju jedinstveni sistem ili adekvatno ustrojstvo više sistema u jedan nacionalni jedinstveni sistem. Pri tome, strukturu treba posmatrati

kao dinamičnu kategoriju u okviru koje se uspostavljaju odnosi između njenim konponenta, ljudi i njihove aktivnosti u ostvarenju njenog cilja.

Organizaciona struktura se definiše i postavlja unutrašnjim ustavnim i zakonskim pravilima, obuhvatanjem svih ukupnih veza i odnosa između sistema i sadržajnih konponenta, kao i odnosa među ljudima, počev od grupa pa sve do pojedinca. U tom slučaju organizaciona struktura je sačinjena od operativnih dijelova koji izvršavaju izvršioци svih aktivnosti, kao i strateških dijelova koji sačinjava upravljačka struktura, kao i adekvatnih odgovora na izazove.

Prema tome, organizaciona struktura jednog sistema podrazumjeva, *skup organizacionih konponenta i struktura i izvršenja aktivnosti, koji su međusobno čvrsto povezani u jedinstvenu cjelinu organizovanu po osnovu normativnih akata, dogovora i izvršenja zacrtanih ciljeva.*

1.2. Klasifikacija organizacione strukture

Organizacija kao opšti univerzalni pojam, podrazumjeva svjesno udruživanje ljudi koji imaju za cilj da odgovarajućim sredstvima ispune određene dogovorene i usaglašene zadatke uz najmanje napore u području bezbjednosti. Organizacija podrazumjeva stabilnost, rad i red u sistemu bezbjednosti. Dok struktura označava sastav i vezu unutrašnje organizacije međusobno povezanih dijelova tj podsistema u jedinstvenom sistemu koji funkcionišu u organizovanom sistemu.

Organizaciona timska struktura koja je sačinjena od timova ili subjekata popunjenih ljudskim i materijalnim resursima, sa različitim profilima stepenu obrazovanja i znanja. Organizacionom strukturu se omogućava poboljšanje odnosa i omogućava se rješavanje eventualnih postojećih i mogućih problema u samom sistemu. Organizacijama se unapređuju profesionalne aktivnosti kako bi se izbjegle neorganizovane i nestručne aktivnosti koje bi ugrožavale samu organizaciju tj. sistem bezbjednosti.

U savremenom svijetu i u uslovima globalizacije, organizacija sistema bezbjednosti mora biti prilagodljiva nastalim promjenama i mogućim izazovima. Da bi organizovani sistem uspješno ostvario zahtjevane potrebe mora posjedovati fleksibilnu organizaciju, koja može brzo i efikasno pružiti odgovor izazovima. U savremenim uslovima i velikom broju prijetnji i izazova, nije dovoljno da pojedinac posjeduje individualne kvalitete, to mora posjedovati kompletna ljudska struktura uz davanje prednosti pojedincima koji posjeduju posebne kvalitete u timskom radu. Naučno je utvrđeno i dokazano da se u timskom radu postižu bolji rezultati, kvalitetnije aktivnosti i rezultati. Prema tome, *organizaciona struktura podrazumjeva određeno područje organizacije u kojem se ostvaruju uticaji i autoriteti upravljačkog tima na cjelokupni ljudski potencijal koji je angažovan u sistemu bezbjednosti*. Autoritetom smatramo društvene odnose zasnovane na subordinaciji i nametanju svoje ili pojedinačne volje i mišljenja drugima od strane nadređenih, a naročito se to odnosi na podčinjene u organizacionom sistemu.

Timska organizaciona struktura svoje korijene zasnovala je osamdesetih godina dvadesetog vijeka u velikim kompanijama na Zapadu. U to vrijeme je to bila novina i teorijsko-praktični doprinos u to doba. Danas se po tom šablonu organizaciona struktura sa timskim radom praktikuje u svim djelatnostima, pa i sistemu bezbjednosti. U savremenom svijetu timski rad u svim strukturama je postao trend jer timskim radom se postižu mnogo veći rezultati kako na naučnom tako i praktičnom smislu.

U ovom slučaju, cilj strukture zasnovan na timskom radu ima mnogobrojnih prednosti, kako u korišćenju intelektualne, naučno-stručne i praktične strukture ljudi koji timski rješavaju i najsloženije probleme. Svaki tim ima svog vođu ili odgovorno lice koje upravlja ili rukovodi timom i koji odgovara za sve aktivnosti ispred tima. Sistem bezbjednosti sačinjen organizacionoj savremenoj strukturi kako u djelatnostima tako i timskom radu, pruža mogućnosti kvalitetnijeg organizovanja i izvršavanja zadatih ciljeva koji im je dala država, u ostvarenju bezbjednosti.

1.3. Parametri organizacione strukture

„Parametri organizacione strukture nastaju u procesu organizovanja i proizilaze iz aktivnosti diferenciranja i integracije. Oni određuju oblik i osobine organizacione strukture. Osnovni parametri organizacione strukture su:

- podijela rada-specijalizacija,
- decentralizacije,
- departmentalizacija i
- koordinacija.

Podijela rada-specijalizacija pokazuje kako je definisan ukupan zadatak koji organizacija treba da obavi i kako je taj zadatak izdijeljen na podzadatke i dodijeljen pojedincima i organizacijama jedinicama na izvršenje. Podijelom rada determinišu se poslove pojedinca i poslovi užih organizacionih jedinica. Rezultati podijele rada je stepen i pravac specijalizacije. Poslovi se mogu defencirati po širini što predstavlja horizontalnu specijalizaciju i po dubini što predstavlja vertikalnu specijalizaciju. Horizontalna specijalizacija definiše: širinu posla (broj i raznovrsnost operacija koje pojedinac izvodi na svom radnom mestu, znanja koja se traže od izvršioca i frekvencija ponavljanja radnih operacija. Vertikalna specijalizacija pak označava stepen samostalnosti ili je uključen i u proces odlučivanja o poslu koji obavlja.⁹³

Decentralizacije u sistemu bezbjednosti podrazumjeva hijerarhijski nivo na kojem se donose određene odluke i koje se sprovode. Stepenom decentralizacije izražava se obimom obaveza, prava i dužnosti koje pripadnici sistema dobijaju upravljačkim procesom. Decentralizacija se obično vrši po vertikali i horizontali. Vertikalnom decentralizacijom vrši se prenošenje ovlašćenja na niže nivoe ili strukture u hijerarhijskoj strukturi. Dok horizontalna decentralizacija odražava se načinom raspodijela autoriteta između upravljačkih timova i članova organizacije, a koji raspoložu sa autoritetom na osnovu stručnosti i autoritetom.

---

⁹³ Nedo Danilović, Osnovi organizacije sistema bezbjednosti, Slobomir Bijeljina, 2008. str.152-153.

Deparmentalizacija u obliku parametra organizacione strukture prikazuje način na koji je izvršo povezivanje subjekata na nižem nivou radi formiranja većih bezbjednosnih subjekata. Oblikovanje ovog parametra čini se na osnovu posebno biranih kriterija. Kordinacija, kao parametar organizacione strukture, ukazuje na načine pomoću kojeg je izvršeno usklađivanje aktivnosti pojedinaca i organizacione cjeline u cilju izvršenja planiranih ciljeva.

Usklađivanje aktivnosti se vrši u pravcu vertikalnog i horizontalnog. Vertikalna kordinacija usmjerava načine usklađivanja aktivnosti organizacionog subjekta od vrha do dna, po organizacionoj hijerarhiji. Dok horizontalna kordinacija ukazuje na funkciju pojedinaca, kao i organizacionih subjekata u istom hijerarhijskom nivou.

Međutim, sistem bezbjednosti kao organizovana hijerarhijska organizacija funkcionise po horizontalnoj i vertikalnoj hijerarhiji. Horizontalnu hijerarhiju čine sistemi i upravljački i izvršni timovi, dok vertikalnu organizaciju sačinjavaju podsistem i njihovi upravljački i izvršni timovi. Zatim sistemi i podsistemi se razčlanjuju po vertikali i horizontali po organizacionim dijelovima i izvršiocima u istim.

1.4. Determinante oblikovanja organizacione strukture

Postavljanje, organizovanje, oblikovanje i izgradnja sistema bezbjednosti, predstavlja jednu od najvažnijih uređivačkih odluka izvršnih i zakonodavnih organa države. Veći dio istraživača i autora pokušavali su i pokušavaju da definišu odgovarajuće metode i načela kojima se struktura i organizuje sistem bezbjednosti. Organizacionu strukturu sistema sačinjavaju sadržajni subjekti i njihovi međusobni odnosi kako u strukturi sistema bezbjednosti, tako i odnosi sistema bezbjednosti sa drugim sistemima jedne države. Pored sadržajnih subjekata i njihovih međusobnih odnosa strukturu sistema sačinjavaju i ljudski i materijalni resursi.

Da bi sistem bezbjednosti ostvario odgovarajuće i očekivane rezultate, nisu dovoljne samo postojeće komponente, već usklađivanje

međusobnih odnosa tih komponenata. Ukoliku su poslovni međusobni odnosi razvijeniji, a prijetnje i izazovi delikatniji u tom slučaju proces usklađivanja prijetnji i metoda za sprječavanje i suzbijanje usklađeniji, u tom slučaju će funkcionisanje sistema biti složenije. Komponente organizacionih struktura se usklađuju u obavljanju bezbjednosnih djelatnosti između sadržajnih subjekata u funkciji sistema. U tom procesu se ostvaruju veoma složeni zadaci i aktivnosti kako između organizacionih cjelina tako i pojedinačnih djelovanja. Temeljni stubovi sistema bezbjednosti dobijaju se procesom rasčlanjivanja tj. podijelom sveukupnih poslova na sve subjekte koji su organizovani u ovom sistemu, kao i podijelu poslova između pojedinaca koji sačinjavaju sistem ljudskih resursa u ovom sistemu.

Koordinacija i usklađivanje grupnih i pojedinačnih poslova i zadataka vrši se u okviru funkcionisanja sistema kao i funkcije upravljačkih i rukovodnih timova po linijama rukovođenja od najvišeg do najnižeg subjekta ili organa. Usklađivanjem sadržajnih komponenata i organizacionih dijelova sistema vrši se na dva načina, kao što su: rasčlanjivanje cjelina u procesu izvršavanja zadataka i poslova na pojedinačne organizacione cjeline i povezivanje tih segmenata i organizacionih dijelova u jedinstvene procese rada.

Organizacionim postupcima se zadaci i poslovi u svakoj cjelini rasčlanjuju i dijele na pojedinačne poslove i zadatke, sve do radnih operacija. Organizacionom strukturom se pojedinačni timovi ili grupni zadaci povezuju u efikasne radne procese sistemom međusobne i unutrašnje koordinacije. Dok, efikasnost koordinacija u velikoj mjeri zavisi od primjenjivih instrumenata i planiranog vremenskog redosljeda u obavljanju poslova u sistemu bezbjednosti. Organizaciona struktura sistema bezbjednosti predstavlja složenu i dinamičnu organizaciju sadržanu sa određenim komponentama unutrašnjih odnosa i procesa koji se primjenjuju organizacionim parametrima i metodama. U tom slučaju se primjenjuju odgovarajuće metode i komponenta kao što su:

- ljudski resursi,
- materijalni resursi,
- rasčlanjeni poslovi i zadaci,
- timovi za upravljanje,
- dinamika u obavljanju poslova i zadataka.

Sadržajne komponente ili resursi u sistemu bezbjednosti obezbjeđuju određeni rezultat u funkcionisanju sistema bezbjednosti, a time se dobija i organizaciona struktura sistema bezbjednosti. Ovakav sistem unaprijed sadrži utvrđeni postupak poslova u sistemu i međusobnim vezama, kao i međuodnosima između organizacionih dijelova i pojedinaca. Organizacijom, koordinacijom i primjenom jedinstvenih i propisanih metoda djelovanja, obezbjeđuje se funkcionisanje sistema bezbjednosti, kao i njegova uloga u međusobnim odnosima sa ostalim sistemima države.

1.5. Dimenzionisanje organizacione strukture

Dimenzionisanje i veličina organizacione strukture sistema bezbjednosti, kao i sadržajni oblikacioni broj njegovih dijelova, zavise od veličine države, a time i sistema bezbjednosti. Praktično je da veličina i obim sistema se mjeri većim brojem parametara, između kojih su:

- broj manjih organizacionih cjelina tj. podsistema u jedinstvenoj cjelini,
- broj zaposlenih po svakoj organizacionoj cjelini, kao i broj potrebnih kadrova,
- obim finansijskih sredstava na ukupnom i pojedinačnom planu, kao i veličina sredstava za razvoj sistema,
- broj i stanje raspoložive opreme i sredstava za rad, i
- visine potrebnih finansijskih sredstava i oprema za razvoj.

Imajući u vidu različite parametre kojim se određuje veličina ukupnosti sistema, u tom smislu pojam veličine je relativan, a posebno u komparaciji između drugih potrebnih državnih sistema. Veličina države, obim i broj država koje prijetenziraju na državu, veličina i razmjera izazova, takođe revalitizuju pojam veličine i države i broj cjelina njenog uređenja, a time i broj cjelina u sistemu bezbjednosti. Veličina i broj sistema se mogu upoređivati sa istim i sličnim državama i njihovim organizacionom strukturom. Upoređivanjem sa drugim državama praktikuje se radi određenja veličine države i određenja njenih unutrašnjih struktura.

Sa aspekta određivanja veličine i uticaja sistema bezbjednosti na unutrašnje druge organizacione cjeline (politički, pravni, ekonomski, socijalni) i drugi sistemi i na izbor njegove organizacione strukture, kao i kriterijum veličine sistema bezbjednosti u odnosu na druge sisteme i države kao cjeline, kao i kriterijum za veličinu uzima se:

- broj manjih organizacionih cjelina tj. podsistema,
- broj zaposlenih u svakom dijelu sistema i u sistemu kao cjelini,
- zatim broj drugih sistema koji su potrebni državi.

Broj sistem, kao i broj podsistema u jednom sistemu i potreban broj zaposlenih i broj potrebne opreme, određuje se broj i veličina izazova i prijetnji koji uslovljavaju veličinu sistema, a time i broj zaposlenih.

Istraživanja od većeg broja autora koji se bave bezbjednosnim naukama pokazuju, da se sa porastom bezbjednosnih prijetnji, povećava i složenost rizika po državu, a time i složenost organizacione strukture države. Složenost organizacione strukture uslovljava i broj zaposlenih u njenim organizacionim cjelinama, kao i upravljačkih i rukovodnih struktura i time sredstava i oprema. Na moderizaciju sistema bezbjednosti utiču razvoj i moderizacija država u okruženju, kao i medirizacija struktura koje predstavljaju prijetnju državi i savremeni oblici prijetnji u modernom svijetu.

Koordinacija poslova i zadataka znatno je lakša u manjim nego u većim sistemima, jer je mnogo manji broj komunikacionih veza u manjim sistemima. Ukoliko se država opredijeli na manje organizacione sisteme isti moraju biti daleko organizovaniji, savremeno efikasniji, opremljeniji sa stručno obučanim kadrovima. Stoga nije intecija na formiranje velikih i glomaznih sistema, a da isti budu tromiji i neefikasniji. Da bi sistemi bezbjednosti se proširivali i povećavali, to je moguće povećanjem države sa veličinom teritorije, brojem stanovnika i ekonomski razvijenim društvom. Male države sa malim brojem stanovnika, ekonomski nerazvijene nemaju mogućnosti niti potrebe za povećanjem sistema bezbjednosti.

Kad su manji organizacioni sistemi bezbjednosti, olakšavaju se komunikacije, a na taj način se postiže i njihova efikasnost. Znatno je brža koordinacija istim a samim tim se postiže i brže izvršenje zadataka i na efikasniji način.

Manje države i njihova nemogućnost za razvijanje, u ekonomskom i socijalnom smislu, prinuđene su na udruživanje sa susjednim državama i njihovim politički-bezbjednosnim institucijama preko sporazuma i ugovora o poslovnoj i političko-bezbjednosnoj saradnji na pojedinačnom i globalnom planu. Često u praksi dolazi do odstupanja od navedenih pravila i to se dešava u slučaju poslovne i bezbjednosne saradnje sa drugim državama kod kojih je organizaciona struktura prilagodljiva drugoj strani i isto se može sporazumom regulisati preko čvršće koordinacije sa susjedom. Formulacijom sporazuma između dveju i više strana propisuju se i pojedinačne i grupne uloge i jedne i druge strane, kako se nebi narušili integriteti i samostalnosti među državama.

2. MODELOVANJE ORGANIZACIONE STRUKTURE

„Projektovanje organizacije je postupak konkretizacije teorijskih stavova kojim se jedn organizacioni sistem izgrađuje po ugledu na izabrani model. Model predstavlja osnovno pomoćno sredstvo koje koriste projektanti organizacije kako bi pojednostavili olakšali rad. Modeli organizacione strukture predstavljaju uprošćenu sliku strukture organizovanih sistema. To su složeni dokumenti kojima se na pogodan način prikazuju sve bitne karakteristike organizacionih struktura. Pri tome, osnovne funkcije modela su:

- praktično-primjenjena,
- edukativna i
- istraživačka.“
- Kad je u pitanju modelovanje organizacione strukture sistema bezbjednosti u praktično primjenjene svrhe modeli se primjenjuju radi rješavanja praktičnog problema. Rješavanjem praktičnih problema u ovom smislu podrazumjeva efikasno spriječavanje i suzbijanje ugrožavajućih pojava na najbrže moguće vrijeme bez gubitka ljudstva i njihovog zdravlja, a da se radnja izvrši po planu. Za edukaciju pripadnika bezbjednosnih subjekata, modeli se koriste radi demonstracije u prvom planu, zatim ilustracije kao i boljeg shvatanja predmeta o kojem se raspravlja bilo da je u edukativnom ili praktičnom smislu. Kada je u pitanju istraživački, modeli se koriste radi kompletiranja i proučavanja predmeta istraživanja i dolaženja do novih saznanja. Upotrebom ovakvih modela koristi mogu biti sljedeće:
- omogućavanje analize i eksperimentisanja sa složenim problemima,
- omogućuje se ekonomisanje resursima koji se koriste za analizi date pojave,
- vrijeme za analizu date pojave se značajno skraćuje,
- obezbjeđuje se konkretizacija pažnji na bitne karakteristike pojave koja se istražuje.

Modeli se mogu klasifikovati na različite načine u zavisnosti od kriterijuma koji se tom prilikom koriste. U literaturi se najčeće koriste klasifikacije po broju konponenta, a modeli se dijele na proste i složene. U odnosu na realno postojanje modeli mogu biti apstraktni, misaoni i materijalni. Prema funkciji, modeli se dijele na supstancionalne, strukturalne, funkcionalne i deskriptivne. Prema opštošću znanja do kojih se dolazi, modeli mogu biti opšti, posebni i pojedinačni. U odnosu na oblike sadržaja, modeli se dijele na tekstualne, grafičke, matematičke i analogne.

Dakle, pod modeliranjem organizacione strukture sistema bezbjednosti podrazumjeva se proces izrade modela organizacione strukture, odnosno proces uprošćenog prikazivanja strukture organizacionog sistema, preko ograničenog, unaprijed determinisanog skupa karakteristika.⁹⁴

Prema tome, modelovanje organizacione strukture sistema bezbjednosti, tj. njegovog procesa i izrade modela funkcionalnog sistema koji je unaprijed ograničen sa determinisanim skupom njegovih karakteristika, efikasnosti i funkcionalnosti.

2.1. Ciljevi modelovanja

Modeliranje organizacione strukture sistema bezbjednosti je jedan proces uz njegovo obilježje preko procesa koji podrazumjeva svrshodnost, usmjerenost određenost i cilj. Cilj predstavlja polazno i krajnje ishodište svih procesa koji su neophodni za funkcionisanje sistema bezbjednosti, a on čini osnovu i motiv raznih odvijanja procesa u bezbjednosnim funkcijama. U tom slučaju svaki proces ima svoj neki cilj, a to ne znači da svaki cilj implicira određeni proces. To podrazumjeva da ciljevi nisu indetični za svaki dio sistema i što za realizaciju svakog od njih je neophodno odvijanje posebnog procesa.

Pod posebnim procesom može se smatrati proces aktivnosti prema djelatnosti i potrebama određene cjeline, kako bi se sveukupni

---

⁹⁴ Nedo Danilović, Osnovi organizacije sistema bezbjednosti, Slobomir, Bijaljna, 2008. str.11-17.

procesi cjelina objedinjeno sa mjerama i aktivnostima doveli do zajedničkog cilja koji očekuje organizovani sistem i država u cjelini. Savremeno društvo, savremeni razvoj društva i svih drugih procesa uslovljavaju moderni sistem koji može odgovoriti svim savremenim izazovima. U tom smislu cilj modeliranja je zasnovan pojednostavljenjem buduće strukture sistema bezbjednosti i da isti omogući njegovo vrednovanje od strane kreatora i projekatnata tokom selekcije rješenja, kao i selekcije upravljačkih i rukovodnih struktura koji provode zacrtana i odabrana rješenja.

Izradom modela i integralnog dijela ukupnih procesa i organizacionog projektovanja struktura sistema usmjereno je krajnjem cilju modeliranja i kreaciji systemske strukture, koja će obezbjediti optimalnu realizaciju sistema i njenih ciljeva. Svaka organizacija pa i sistem kao organizaciona strukturalna cjelina ima svoj cilj da produbi definisanu misiju i njenu vrijednost koji sistem treba da stekne, ostvari ili sačuva. Da bih se došlo do odgovarajućih rezultata ciljevi uvijek moraju biti unaprijed određeni i definisani. Određivanje ciljeva treba da bude najvažnija preokupacija svakog dijela i cjelovitosti sistema bezbjednosti. Bez preciznog formulisanja ciljeva nemoguće je sprovesti adekvatno oblikovanje sistema bezbjednosti kao organizacione cjeline, sačinjene od više dijelova ili podsistema.

U stručnoj literaturi postoje različiti pristupi definisanju ciljeva sistema. Prema mišljenju prof. Marjanovića „svaka organizacija ima tri osnovca cilja. Prvi osnovni cilj organizacije je opstanak. To podrazumjeva da svaka organizacija mora da zadovolji izvesne osnovne zahtjeve od kojih zavisi njen opstanak. Prema tome, ciljevi moraju biti postavljeni tako da se obezbjedi ispunjavanje tih zahtjeva. Drugi osnovni cilj organizacije je efikasnost funkcionisanja. Da bi se ovaj cilj ostvario on se mora postavljati tako da se zadovolje izabrani zahtjeva koji uslovljavaju efikasnost funkcionisanja. Pri tome treba voditi računa da se ne dovede u pitanje ispunjavanje zahtjeva koji uslovljavaju opstanak, jer bez, opstanka nema ni efikasnog ni bilo kakvog funkcionisanja. Treći osnovni cilj funkcionisanja organizacije je progres. Njega uslovljavaju

mnogi zahtjevi među kojima terba izabrati one čije će zadovoljenje predstavljati ostvarenje odgovarajućih ciljeva.“⁹⁵.

Ako primjenimo osnovne ciljeve navedene organizacije na sistem bezbjednosti, u tom slučaju osnovni cilj sistema bezbjednost je njegovo organizovanje, postojanje i održivost. Zatim sistem bezbjednosti mora da zadovolji građane, ustavno uređenje i zakonska uređenja. U tom slučaju ciljevi organizovanja sistema bezbjednosti moraju biti tako postavljeni kako bi se obezbjedilo ispiunjavanje zacrtanih zadataka tj. da se održi odgovarajuća bezbjednost građana, imovine, integriteta i suvereniteta države. Ako se ispune svi zahtjevi koji uslovljavaju opstanak u tome će sistem biti efikasan i funkcionalan. Postojanje i funkcionisanje sistema bezbjednosti uslovljavaju mnogi zahtjeva, a naročito oni koji predstavljaju ostvarenje krajnjih ciljeva zbog kojih je sistem organizovan. Da bi ciljevi sistema poslužili njegovoj svrsi, neophodno je njegovo definisanje uz podržavanje određenih načela, odnosno principa. Formiranje i organizovanje sistema bezbjednosti ima za cilj, *njegovog postojanja i održivosti u zaštiti društveno-političkog uređenja, integriteta, a time bezbjednost građana i svih njihovih i društvenih vrijednosti.*

2.1.1. Osnovna načela politike nacionalne bezbjednosti

„Utvrdivanje i sprovođenje politike nacionalne bezbjednosti zasniva se na uvažavanju usvojenih i postojećih sljedećih osnovnih načela:

- *prevencija* – ostvaruje se kroz odlučnost u primjeni odgovarajućih mjera Republike Srbije, za jačanje nacionalne bezbjednosti kroz pravovremenu identifikaciju, prikupljanje informacija i preduzimanje aktivnosti za spriječavanje i suzbijanje uzroka rizika i prijetnji bezbjednosti;
- *pravo na odbranu* – zasnovano je na osnovnim pravima i suverenosti država, u skladu sa Poveljom UN, a uključuje slobodno odlučivanje o obliku i načinu ostvarivanja nacionalne bezbjednosti, kao i o učešću u regionalnim i među-

---

⁹⁵ Nedo Danilović, Osnovi organizacije sistema bezbjednosti, Slobomir, Bijeljina, 2008. str 16-17

narodnim bezbjednosnim organizacijama uvažavajući interese Republike Srbije;

- *kompatibilnost* – podrazumjeva usaglašenost dijelova sistema nacionalne bezbjednosti i prihvatanje i sprovođenje međunarodnih standarda u oblasti bezbjednosti;
- *nedijeljivost bezbjednosti* – realizuje se kroz aktivan doprinos opštoj bezbjednosti, kao i kroz saradnju i partnerstvo sa subjektima međunarodnih odnosa;
- *odgovornost* – ostvaruje se kroz obaveze da se politika nacionalne bezbjednosti realizuje u skladu sa ustavom, zakonom i preuzetim međunarodnim obavezama.⁹⁶

2.2. Principi modelovanja

Funkcionisanje sistema bezbjednosti predstavlja kontinuirani proces praćen većim ili manjim poremećajima koji nepovoljno utiču na realizaciju postavljenih ciljeva od strane države. „Veliki broj varijanti modela, organizacije, strukture i promijenjivih, uslovi u kojima se realizuje postavljeni ciljevi, navode na zaključak da može postojati samo jedan organizacioni model, koji konkretnim uslovima, obezbjeđuje optimalno funkcionisanje organizacije. Tokom vremena je, kao rezultat raznovrsnih i mnogobrojnih istraživanja, niz relativno prihvatljivih smjernica ili principa modeliranja organizacionih struktura“.⁹⁷

Kad je u pitanju modelovanje sistema bezbjednosti kojim se postavljaju određeni ciljevi od države, može postajati samo jedan organizacioni model, koji u konkretnim uslovima obezbjeđuje optimalno funkcionisanje sistema bezbjednosti jednog društva sa osnovnim političkim i bezbjednosnim ciljevima.

---

⁹⁶ Nacionalna Strategija Republike Srbije, Beograd, 2009

⁹⁷ Nedo Danilović, str. 18-19.

2.2.1. Ciljevi politike nacionalne bezbjednosti

„Ciljevi politike nacionalne bezbjednosti jesu unapređenje bezbjednosti građana, društva i države, jačanje institucija nacionalne bezbjednosti, preventivno djelovanje kroz sprovođenje efikasnih mjera i aktivnosti, kao i adekvatno rješavanje rizika i prijetnji bezbjednosti radi zaštite nacionalnih interesa.

Razvoj politički i ekonomski stabilnog i prosperitetnog društva, učešće u izgradnji povoljnog bezbjednosnog okruženja, uključivanje u evropske integracije i ostale regionalne i međunarodne strukture, kao i saradnja sa drugim demokratskim društvima, doprinose ostvarivanju ciljeva politike nacionalne bezbjednosti.

Ostvarivanje tih ciljeva obezbjeđuje se sprovođenjem politike nacionalne bezbjednosti u oblastima spoljne politike, ekonomske politike, politike odbrane, politike unutrašnje bezbjednosti, socijalne politike i politika u drugim oblastima društvenog života uopšte“.⁹⁸

2.3. Modeli organizacije visokih performansi

„Modijel organizacije visokih performansi nam pokazuje kako se na osnovu liderstva, vizije i vrijednosti mijenjaju strategija, strukture i sistemi organizacije. Liderstvo se bazira na filozofiji, funkciji i formi, vizija koja se bazira na pravcu izjednačavanja, dok se vrijednost bazira na kulturi i ponašanjima. Uspjeh je u modelu dostizanja visokih performansi, a one se u :

- kvalitetu proizvoda i usluga,
- dodatnoj vrijednosti za potrošača, i
- finansijskim performansama.

Za primjenu modela potrebni su ljudi koji su eksperti u svojim organizacijama, koji žele da budu nosioci promjena i kojima je potreban okvirni model promjena i analitički pristupa, na bazi dosadašnjeg napredka teorije.

---

⁹⁸ Strategija nacionalne bezbjednosti Republike Srbije, Beograd, 2009.

Mjerenje profesionalnosti rezultata demonstrira nam, poslije određenog vremena da li naš uzročno/posljedični model zadovoljava ili ne zadovoljava u odbacivanju rezultata koje smo ancipirali⁹⁹.

Modelom organizacije visokih performansi nam služi kako i na koji način ćemo mijenjati strategiju i osnovu nje organizovati, ustrojiti i prilagoditi sistem bezbjednosti stvarnim potrebama u vremenu povećanja savremenih izazova i rizika. Formiranje i izradu sistema bezbjednosti se povjerava stručnjacima, ekspertima tj. liderima iz bezbjednosnih struktura koji iza sebe imaju visoke rezultate.

Ovim načinom bi se izbjeglo povjeravanje izrade i organizovanja savremenog bezbjednosnog sistema liderima partijskih organizacija, koji iza sebe nemaju nikakvih rezultata u ovoj djelatnosti. Ocjena i mjerenje rezultata ostvarenih postavljenim sistemom bezbjednosti vrši se nakon određenog vremena, čime će se potvrditi ili odbaciti takva organizacija ili će se mijenjati, ako nije bilo zadovoljavajućih rezultata.

Na osnovu definisanih i usvojenih parametara, metoda i načela po svim organizacionim dijelovima sistema, vrši se mjerenjem postignutih rezultata za svaku cjelinu ponaosob i na kraju za ceo sistem. Primjenom ovog modela organizovanja sistema bezbjednosti moguće su i greške ukoliko se nisu primjenjivali odgovarajući modeli i neznanjem projektanta i one su najčešće u sljedećim greškama i slučajevima, kao što su:

- *Korišćenjem nestručnih kadrova i izrada organizacije pod uticajem partija.* Promjene u izradi novog sistema su nemoguće, ako ih državno rukovodstvo ne organizuje i ne prihvati. Ako ga organizuje i prihvate organizacije i individue koje su nekonpetentne, tada dolazi do neuspjeha u funkciji sistema.
- *Podcjenjivljnjem značaja vizije i eksperata koji vrše promjene;* ako se ne poštuju vizije, parametri i metode koje su usvojene dolazi do usmjeravanja od strane nestručnih lidera, a time i do promašaja.

---

⁹⁹ Predrag Pravdić, Modeli organizacije visokih performansi, Mašinski fakultet Kragujevac, e-mail: ntrifun@sbb.rs

- *Nepoštovanjem komunikacije sa ključnim faktorima drugih sistema i predstavnicima vlasti.* Promjena postojećeg stanja je nemoguća ukoliko ovlašćeni državni organi i rukovodeći subjekti ne žele da izvrše promjene, već se zadovoljavaju postojećim. Ako postojeći sistem zadovoljava potrebama i ako se ne vrše promjene u tom slučaju neće biti velikih šteta. Ukoliko ne zadovoljava postojeće stanje i sistem ne daje rezultate i isti se ne mijenja u tom slučaju nastaju velike posljedice.
- *Kratkoročne promjene u državi i sistemu bezbjednosti.* Ukoliko se pribjegne kratkoročnim promjenama i ne prihvate savremene vizije, u tom slučaju se ne bi ispoštovale puna transformacija koja iziskuje puno vremena, a u kratkoročnim organizacijama je uvijek kratko vrijeme i time se čine veći propusti. U ovoj vrsti promjena, mnogi preipadnici iz tog sastava neće biti promijenjeni i uvijek će težiti starom i onom kako oni znaju i žele. Dok oni koji budu promijenjeni, a posjeduju nova saznanja neće imati podršku cjeline i time će podleći neuspjehu.
- *Kratkoročna promjena i proglašenje preranog uspjeha.* Kratkoročne promjene i brzo objavljivanje promjena i zadovoljenje sa istim uvijek će završiti neuspjehom. Ako tim koji je radio organizaciju sa predhodnim svatanjima izvršio promjene i iste brzo proglasio istovremeno proglašava i svoje greške. Svaka promjena ako nije ušla duboko u kulturu i svijest kod ljudi i svaka brza promjena bez novih kadrova i novijih saznanja brzo pokazuje neuspjehe, a nekad veće nego što su bili u staroj organizaciji.
- *Korporativne promjene u sistemu bezbjednosti.* Korporativne promjene podrazumjevaju, sveukupne promjene u sistemu bezbjednosti uz poštovanje zakonskih pravila društva, ljudskih pravila, pravila u okruženju, pravila koja odlikuju kulturu ljudi u organizaciji koja se transformiše. Korporativnim promjenama podrazumjevaju se promjene u svim dijelovima organizacione struktura, kao i sistema bezbjednosti i kod drugih sistema koji sačinjavaju određeno društvo. Korporativnim promjenama se obuhvataju promede ljudi u

kulturnom, stručnom i patriotskom smislu na svim nivoima. Primjenom odgovarajućim parametara, metoda i principa koji odlikuju bezbjednosni sistem. Prilagođavanje društva pa i sistema bezbjednosti nastalim promjenama i odnosima u okruženju i međunarodnoj zajednici.

- *Sprovođenje uspješnih promjena.* Da bih se uspješno izvršile promjene i izradio odgovarajući sistem bezbjednosti, čije promjene bih pružile kvalitet i da bi se postigli odgovarajući rezultati neophodno je ispoštovati sve potrebne standarde.

Da bi se postigli potrebni rezultati, neophodno je primjeniti savremene standarde, metode i iskustva drugih razvijenih država. Promjeniti sve kadrove koji ne zadovoljavaju potrebne kriterije za savremene uslove, a zadržati sve one koji zadovoljavaju tim standardima. Promjeniti zakonsku zastarjelu normativu i istu usaglasiti sa odgovarajućim pravilima i dokumentima iz Evropske Unije. Primjeniti nove-savremene i dokazane metode, parametre i rješenja kojima se obezbjeđuje kvalitet u novim i savremenim uslovima. Na osnovu navedenih pravila i izvršenih promjena, mogu se očekivati odgovarajući rezultati, a time i pružiti državni odgovor svim izazovima u savremenim uslovima.

3. PROJEKTOVANJE ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Modeli u projektovanju sistema bezbjednosti kao samostalne organizacije u okviru više samostalnih sistema uz primjenu odgovarajućih kriterijuma, se klasifikuje na različite načine. Svaka klasifikacija pa i klasifikacija sistema bezbjednosti ukazuje na određenu kompleksnost postupka prilikom projektovanja ovog tipa organizacije. Cilj projektovanja modela organizacione strukture u ovom sklučaju, a da bih se ostvarili određeni ciljevi i postiglo određeno savršenstvo u budućem rješenju, neophodno je poštovanje metodoloških pravila, normi i ponašanja koji uslovljavaju i teže ka savršenstvu nove organizacione strukture.

Uslovni modeli za poboljšanje i težnja ka novom i savršenijem organizovanju strukture sistema između mnogih su:

- model za poboljšanje organizacione strukture sistema,
- model unapređenja organizacije prioritetnih organizacionih dijelova koji sačinjavaju sistem kao cjelinu, i
- model idealne-optimalne organizacije.

U stečenim uslovima u kojima postoje različita organičenja i prepreke, kao što su kratki rokovi, nedovoljna finansijska sredstva, poremećeni politički odnosi u međunarodnoj zajednici, okruženju pa i unutar državnih granica. Zatim povećanje i učestalost bezbjednosnih izazova i rizika, koji su redovni pratioci u svjetskim promjenama i želji za novim svjetskim poredkom. O ovim ili sličnim prilikama i uslovima, ne može se očekivati od projektanskog tima da izvrši organizaciju i da je dovede do savršenstva. Do savršenstva organizacija sistema se može dovesti samo u redovnom stanju u kojem nema prepreka, ograničenja i drugih uslovljavanja. Ali se ne može od projektanta zahtjevati odustajanje od promjena i izgradnje novih rješenja, sem ako nisu ratni i vanredni uslovi u samom okruženju ili unutar državnih granica.

U stvorenim uslovima, za izradu organizacione strukture i projektovanja nove organizacije koja bi pružila kvalitetnije rješenje, u tom slučaju se posvećuje posebna pažnja unapređenju, obogaćenju i bar približnom dovođenju rješenja savršenstvo. Da bih se dovela organizacija do savršenstva za to su potrebni uslovi koji se često ne mogu steći, jer se radi nekad o kratkom roku, nedostaju finansijska sredstva, da se ne narušava postojeća hijerarhija, ne postoji sluh kod pojedinih vladajući slojeva i slično.

U ovakvim uslovima je nezahvalno organizovati odgovarajući sistem iz raznih objektivnih i subjektivnih razloga koji su česta pojava u uslovima društva Republike Srbije, zbog čega i ne postoji savršenstvo u rješenju ovog problema.

Međutim, svaka promjena koja se učini iako nije dostigla velike promjene, ona donosi poboljšanje i unapređenje u odnosu na postojeće stanje. Ovakva rješenja nisu veliki napreci, ali ipak mogu doprinjeti boljim rezultatima. Dostizanje idealnog ili dovođenje do određenog savršenstva u postizanju rezultata i ispunjavanju zacrtanih ciljeva, najčešće se teži prilikom projektovanja i izrade nove organizacione strukture. Izradom nove organizacione strukture tj. sistema bezbjednosti, vlasti i ovlašćeni timovi koji su angažovani na ovom projektu, moraju biti svjesni odgovornosti prema društvu, a odgovornost se odnosi na savesno planiranje i organizovanje strukture organizacije sistema, kako bi sa tim promjenama doprinjelo boljem rješenju i bez remećenja postojećeg političkog i bezbjednosnog stanja.

Modeli koji su usmjereni na postojeće stanje koje se ne može izremetiti, težište aktivnosti se usmjerava na indetifikaciju i analizu postojećeg stanja u okviru države, kao i stanja u okruženju. Jedna od nepoženjnih osobina u ovom pristupu je bavljenje prošlošću, a ta prošlost se mora mijenjati, a za veće promjene ne postoje uslovi i time se ne postižu veći rezultati. Da bi se postigli očekivani rezultati potrebni su odgovarajući uslovi, a do tih uslova često je nemoguće doći i time se pojavljuju neriješivi problemi, kako za projektante tako i za državu. Da bi se postigla unapređenja i određeni rezultati, neophodno je definisati neophodne kriterije koji će biti primjenjeni u budućem rješenju.

Za postizanje kvaliteta i želja za savršenstvom u funkcionisanju sistema bezbjednosti, uvijek su potrebni osnovni uslovi, a ti uslovi često ne mogu postići i time se ne postižu ni rezultati, a o savršenstvu nema ni približnih uslova. U uslovima Republike Srbije, kad ne postoje ni približni uslovi za savršenstvo izlišno je razmatranje o ovom rješenju. Stoga, se rješenje mora iznalaziti u mogućim i postojećim uslovima sa željom prevazilaženja izazova sa postojećim stanjem.

3.1. Različiti pristupi projektovanja sistema bezbjednosti

Status bilo koje projektovane sposobnosti ne zavisi toliko od sposobnosti sopstvenih kapaciteta da projektuju kapacitet bezbjednosti i njegovu moć, koliko od relativnog uticaja te sposobnosti na okruženje u kome se ispoljava. Dakle, analizu trenutnog statusa kapaciteta bezbjednosti i naročito vojne moći, treba posmatrati na osnovu širokog razumjevanja i u kontekstu međunarodnog, geopolitičkog i bezbjednosnog okruženja¹⁰⁰.

U svakom formiranju sistema pa i sistema bezbjednosti, može se indetifikovati oragnizaciona struktura i proces rada, mada njegovei dijelovi čine cjelinu sistema, a između njih se ne mogu precizno povući granice. U najčešćim slučajevima dolazi do razlika i nesporazuma u pristupu projektovanja ili strukturisanja sistema, upravo proizilaze razlike, a ponekad to može biti suštinska teškoća u organizovanju sistema. Suštinski se može postaviti pitanje da li je to organizaciona struktura ili je to proces aktivnosti subjekata koji sačinjavaju tu strukturu.

Prema sadržaju organizacije sistema bezbjednosti, pojavljuju se razlike u pristupu organizovanja ili projektovanja, proizilaze iz različitog posmatranja sadržaja same organizacije koja se formira. Prema nekim autorima pod organizacijom se podrazumjeva samo struktura, a prema drugima, organizaciju indefikuju kao proces i ne smatraju je kao sistem.

---

¹⁰⁰ Mile Rakić, Uticajni faktori na ostvarivanju nacionalnih interesa Republike <srbije – političko-bezbjednosni aspekt, Politička revija br. 4/2016., Institut za političke studije, Beograd, 2016., str. 241.

Obzirom na različito viđenje organizacije ista je složeni proces koji se može posmatrati u dve različite faze. Pod prvom se podrazumjeva, projektovanje sistema kao organizaciona struktura, i druga je, projektovanje sistema kao organizacije u procesu rada.

Da bi se mogao projektovati sistem bezbjednosti, neophodno je pristupiti metodološkim postupcima koji regulišu određeni redosljed zadataka. Prvi zadatak je formiranje stručnog tima ili više timova, čiji sastav se reguliše posebnim i prihvaćenim dokumentima, a isti su sačinjeni od predstavnika iz ove djelatnosti koji su stalno zaposleni, stručni i obrazovani za organizaciju i projektovanje ove specifične djelatnosti. Predstavnici tima se biraju po stručnosti, obrazovanosti, poznavanjem materije, želje za radom i isključenim ličnim interesima, kao da su prihvaćeni od rukovodnih i upravljačkih struktura. Osnovni uslov za izradu organizacije su elaborati koji su zasnovani unapređenjem organizacije, obogaćenjem sa savremenim metodama djelatnosti i kvalitetnijim rješenjima za promjene, kao i normativno regulisanje navedene materije. Pored lica iz stalnog radnog odnosa, mogu se priključiti stručna lica i eksperti za pomenutu djelatnost izvan postojećeg sistema, kao spoljni saradnici dokazani kao eksperti u navedenoj oblasti.

Ukoliko određena organizacija ne može sastaviti stručni tim prema navedenim kriterijima, može angažovati konsultanske ustanove koji se bave ovim poslovima, uz posebnu saradnju sa timovima iz postojeće organizacije. Ovaj način izrade organizacije ne mora da pokaže veće uspjehe, a ako se uzme u obzir da se ovakve konsultanske ustanove bave ovim poslovima i da pokazuju odgovarajuće rezultate, ovaj vid organizovanja može biti i kvalitetniji oblik projektovanja i organizovanja sistema bezbjednosti.

Prilikom izrade sistema, neophodno je pristupiti i prema stanju postojećeg organizacionog sistema. Ako se pristupi projektovanju i organizovanju sistema po osnovu ovog pristupa, u tom slučaju su moguća dva pristupa prilikom organizovanja navedenog sistema. Prvi pristup se primjenjuje u slučaju kad organizacioni sistem već postoji i pristup kad organizacioni sistem treba iznova organizovati.

Između ova dva pristupa postoje neke i razlike, a iste se podrazumjevaju što je kod projektovanja postojećeg sistema skup mogućih rješenja ograničen, a za projektovanje novog sistema skup mogućih rješenja je neograničen. Pristup organizovanja sistema bezbjednosti prema zahtjevu, a koji se odnosi na određene kriterije kao što su po dubini i po širini projekta.

Prilikom projektovanja sistema po dubini, u ovom slučaju radi se o suštini, stepenu detaljisanja koje se mogu inteprijetirati na širokoj skali, od toga da se projektuju po mikro organizaciji, pri čemu se vrši podijela makro sistema u mikro dijelove tj. u podsisteme sa međusobno čvrstim vezama i zadacima koji sačinjavaju jedinstveni tj. makro sistem. Prilikom organizovanja i projektovanja makro organizacije tj. svake manje organizacije cjeline (podsistema), moraju se definisati sva radna mjesta sa svim pravima, dužnostima i obavezama. Zatim uslovi rada, međusobni odnosi između podsistema i saradnika u svakoj cjelini.

Kad je u pitanju projektovanje sistema po širini, on se razlikuje u zavisnosti da li su zamišljeni kao sveobuhvatni ili parcijalni. Kod sveobuhvatnih zahtjeva, predmet projektovanja je cjelina sistema, odnosno sve njegove funkcije koja ja više ili manje povezana sa ostalim funkcijama u jedinstvenom sistemu. Uvažavajući ulogu i značaj upravljačkih timova kao vrh upravljanja sistemom i baze organizovanog sistema bezbjednosti, dolazi do izražaja kroz susrete, rasprave, diskusije, zahtjeva, koji čine osnovu projektovanja sistema. U tom slučaju, projektantni tim se suočava sa veoma delikatnim izazovima pri čemu uzima u obzir i uključuje sve zahtjeve ovlašćenog vrha tj. upravljačkog tima organizovanog sistema bezbjednosti.¹⁰¹

3.2. Fazni postupak

Fazni model projektovanja sistema bezbjednosti, zasnovan je kao rezultat dugogodišnjeg istraživanja i aktivnosti stručnih timova po pitanju analiziranja i organizovanja sistema, od strana naučno-tehničkog udru-

---

¹⁰¹ Nedo Danilović, str. 20-23

ženja Nemačke. Prema ovom modelu primjenjivane su postupne faze projektovanja organizacije.

Faza definisanja zadatka prilikom projektovanja organizacije u ovom smislu sistema bezbjednosti.

Prva faza :

Definisanje cilja i zadatka projektovanja i utvrđivanja projektne dokumentacije.

- Grubo istraživanje predmeta projektovanja,
- Određenje postavljenog cilja,
- Utvrđivanje projekatana i zadatak projekatana,
- Analiza zakonskih odredbi i metodoloških smjernica za projektovanje,
- Realizacija istraživanja,
- Utvrđivanje materijalno-tehničkih, kadrovskih i finansijskih potreba projektovanja,
- Izrada pregleda zakonskih odredbi potrebnih za projektovanje, usaglašavanje, sa ostalim organizacionim projektima,
- Procjena korisnosti,
- Izrada akta o obavezama,
- Odbrana uspješnosti prve projektne faze pred određenim organima.
- *Druga faza: Izrada organizacionog osnovnog rješenja*
- Grubo istraživanje predmeta projektovanja, rasčlanjivanje organizacionog projekta na području zadatka,
- Određenje definisanje zadatka,
- Izrada koncepcije rješavanja zadatka za pojedina područja zadatka

- Dobijanje organizacionih pretpostavki o tokovima koji se mogu podržati računarom,
- Izrada osnovnog rješenja organizacionog projekta sastavljanjem koncepcije rješavanja zadatka,
- Određivanje potreba za organizacionom tehnikom i materijalnim sredstvima,
- Preziziranje toka i nastavka projektovanja,
- Potvrđivanje rezultata druge projektne faze,
- Ugradnja organizacionog osnovnog rješenja u projektnu dokumentaciju koja služi za donošenje temeljnih odluka.

Treća faza:

Izrada rješenja zadatka i njihovo objedinjavanje u organizacionom projektu

- Detaljno istraživanje predmeta projektovanja,
- Određenje definisanje cilja i zadatka za svako područje zadatka,
- Rasprava o predloženom rješenju,
- definisanje zadatka za izradu projekta obrade podataka za one dijelove procesa koji se mogu automatizovati,
- Definisanje zadatka za izradu odgovarajuće organizacione regulative,
- Izrada prijedloga za nabavku potrebnih uređaja za materijalno-tehničko osiguranje rješenja zadatka,
- Utvrđivanje koristi,
- Obrada dokumentacije organizacionog projekta,
- Izrada plana mjera za uvođenje organizacionog projekta,
- Odbrana treće faze modela i potvrđivanje mjera.

Četvrta faza:

- *Provjeravanje organizacionog projekta i stvaranje uslova za primjenu*
- Ispitivanje uticaja novog rješenja zadatka napostojeće i nove organizacione propise i ostala dokumentacija,
- Nadzor nad osiguranjem materijalno-tehničkih, kadrovskih i organizacionih pretpostavki,
- Školovanje i upoznavanje kadrova stručnih područja sa ciljem, zadacima i granicama projekta,
- Provjera organizacionog projekta,
- Razrada plana mjera za aplikaciju organizacionog projekta,
- Potvrda rezultata provjere projekta,
- Peta faza:
- *Prenošenje organizacionog projekta u praksi*
- Usklađivanje radnji i osiguranje vođenja aplikacije projekta,
- Kontrola pretpostavki za upotrebu organizacionog rješenja
- Provjera organizovanosti uvođenja projekta
- Konačna odbrana projekta.¹⁰²

Da bi se istražio, izradio, organizovao i projektovao projekt sistema bezbjednosti i da bi on dao odgovarajuće rezultate, ispunio zacrtane cinjeve i zakonske odredbe, neophodno je i neizostavno postupanje po navedenom metodološkom-faznom postupku. Ne primjeniti bilo koju od navedenih faza i njenog sadržaja, projekat ne bi ispunio

---

¹⁰² Nedo Danilović, str.33-37.

metodološke i ciljne zadatke, a ne bi ispunio ni rješenja koja nameće savremeni svijet u savremenim uslovima.

3.3. Osnovni pristupi i principi projektovanja organizacije

Osnovni pristupi i principi organizovanja projektovanja organizacije su veoma različiti i oni se odabiraju u zavisnosti od modela organizacije. Izborom pristupa vrši se modeliranje organizacije. Pristupi projektovanju organizacije se odabiraju po sljedećim pristupima:

1. Pristup prema shvatanju suštine organizacije,

Posmatrajući bilo koju organizaciju, u svakoj od njih se može prepoznati organizaciona struktura sa procesima rada iako ona čini cjelinu te organizacije, mada se između njih ne može povući jasna granica. Međutim, najčešće razlike i različiti pogledi u pristupu projektovanja organizacije, iz čega proizilaze razlike među autorima i njihovim mišljenjima, odnosno tad se pojavljuje razlika i pitanje šta za njih predstavlja problem sa njegovim sadržajem predmeta izučavanja organizacione strukture ili procesa rada. U ovom slučaju sadržinu ovog problema sačinjava organizaciona struktura i proces rada u toj organizaciji.

2. Pristup prema tumačenju organizacije,

Između autora i projektanata organizacije, postoje razlike u pristupu, nekad manje, a nekad su veće, a one proizilaze iz različitih tumačenja sadržaja same organizacije. Jedni pod organizacijom smatraju samo strukturu, dok drugi indentifikuju kao proces i ne smatraju je sistemom. Međutim, i jedna i druga grupa naučnika organizaciju svode na jedan segment. Ipak ni jedno ni drugo shvatanje se ne može prihvatiti kao potpuno ispravno. U svakom od njih nešto nedostaje. Projektovanje organizacije predstavnja veoma složen proces koji se odvija najčešće u dve faze;

- projektovanje organizacione strukture,
- projektovanje organizacionog procesa rada.

3. Pristupi u odabiru projektnog tima,

Prilikom sastavljanja timova za projektovanja organizacije između autora se pojavljuju određene razlike u samom pristupu sačinjavanja tima. Među mnogobrojnim pristupima jedan od njih je u vezi sastava projektnog tima i podrazumjeva stalno zaposlene u organizaciji za koju se vrši projektovanje. I sami autori se zalažu za taj pristup kroz odbacivanje članova tima koji sa ličnim interesima, ograničene sposobnosti i stručnosti puni su želja za posebno uvažavanje mišljenja pretpostavljenih. U takvim uslovima rezultati odabira se mogu odraziti na krajnji rezultat projektovanja. Rezultati takvog tima u najčešćim slučajevima se završavaju sa elaboratom o unapređenju organizacije tj. svodenje samo na promjenu organizacije.

Dok drugi pristup preovladava kroz stav da u sastav tima pored lica stalno zaposlenih u organizaciji treba angažovati i spoljne saradnike tj. eksperte za ovu djelatnost. Dok treći pristup podrazumjeva angažovanje stručne konsalting organizacije za izradu i projektovanje organizacije.

4. Pristup prema stanju organizacionog sistema,

U odnosu na stanje organizacionog sistema moguća su dva pristupa projektovanju organizacije, a koja podrazumjevaju: pristup kada organizacioni sistem postoji i pristup kad organizacioni sistem treba tek osnovati.

Između ova dva pristupa postoji određena razlika što kod postojećeg sistema skup mogućih rješenja je ograničen, za razliku od projektovanog gdje u datom momentu skup rješenja nije ograničen.

5. Pristup prema zahtjevu,

Prema ovom pristupu razlikuje se pristup projektovanja organizacije: po dubini i po širini. Prilikom projektovanja po dubini radi se o

detaljsanju, dok projektovanje po širini podrazumjeva, razlike u tome da li su zamišljeni kao sveobuhvatni ili parcijalni.

6. Pristup prema smjeru projektovanja,

Smjer projektovanja definiše smjer projektovanja preko pristupa odozgo na dole, ili preko pristupa odozdo na gore i susretnih pristupa.

Bez obzira na kojem pristupu se projektuju organizacije, timovi se suočavaju sa velikim teškoćama i delikatnim izazovima.¹⁰³

---

¹⁰³ Opširnije, Nedo danilović, Osnovi organizacije sistema bezbjednosti, Slobomir, Bijeljina, 2008. str. 20-23.

4. DIZAJNIRANJE ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Efikasnost sistema bezbjednosti se vezuje za stepen usklađenosti strukture organizacije sa okruženjem. Efikasno bezbjednosno djelovanje ili harmonizacija ponašanja u sistemu zavise od više faktora, između kojih su: parametri organizacije koji zauzimaju značajno mjesto u organizovanju sistema bezbjednosti. Dok je svrha organizacione strukture sistema ostvarivanje njegovih ciljeva i zadataka kao funkcionalne i organizovane strukture u sistemu bezbjednosti. Organizovana bezbjednosna struktura treba da omogući državnim organima brzi i efikasan odgovor na sve izazove, rizike i prijetnje sveukupnoj bezbjednosti koje može nametnuti okruženje.

Sistem mora ispuniti uslove u osposobljavanju bezbjednosnih struktura za efikasno funkcionisanje svakog subjekta ponaosob, kao i za ostvarenje definisanih ciljeva, kao i postizanje željenih rezultata sa što manje utrošenim resursima, kao i onemogućavanje sredstava u eventualnim sukobima. U složenim ekonomskim, bezbjednosnim, političkim i drugim okolnostima, preduslov za uspješno funkcionisanje državnih i privatnih subjekata bezbjednosti jeste usklađenost međusobnih veza i koordinacija na korporativnom planu. Bezbjednosni sistem Republike Srbije pravno i organizaciono je strukturisan u okviru Sistema bezbjednosti Republike Srbije.¹⁰⁴

Dizajniranje organizacije sistema bezbjednosti, podrazumava njegovo oblikovanje, ustrojavanje i prilagođavanje potrebama društva i prema njegovim uslovima funkcionisanja. Na oblikovanje sistema bezbjednosti utiču mnogobrojni faktori koji uslovljavaju na promjene, preuređenje, oblikovanje, dotjerivanje i prilagođavanje potrebama društva i uslova koji diktiraju iznutra i izvan granica zemlje tj. njenog okruženja.

---

¹⁰⁴ Dragan M. Cvetković, Organizacioni dizajn kao jedan od faktora efikasnosti policije, Uprava kriminalističke policije za grad Beograd, Škola biznisa, Beograd, 2010. str.110-117.

4.1. Osnovna polazišta

Kada su u pitanju osnovna polazišta u dizajniranju ili modelovanju sistema bezbjednost smatraju se tzv. polazne tačke a to znači da treba poći od postojećeg stanja bezbjednosti i samog sistema bezbjednosti koje je već egzistira i funkcioniše. Prilikom pristupa dizajniranju sistema bezbjednosti, česta je praksa da se polazi od postojećeg stanja koje u nekim slučajevima doradujemo, prerađujemo ili dotjerujemo potrebama. Dok se nekad pristupa od početka, odnosno od polazne tačke kada se sistem izrađuje u potpunosti kao nova organizacija koja je dizajnirana prema zahtjevima, potrebama i postojećim uslovima u društvu i njegovom okruženju.

4.1.1. Principijelna polazišta dizajniranja

Proces svake organizacije pa i organizovanja sistema bezbjednosti podrazumjeva, principijelna polazišta od kojih se započinje i razvija organizacija sistema bezbjednosti i njegovo dizajniranje prema kvalitetu, funkciji i oblikovanju modela koji je prihvatljiv, prilagodljiv i upotrebljiv u stvarnim situacijama za koje se izrađuje i prilagođava. U tom slučaju prilikom dizajniranja sistema se pristupa primjeni i poštovanju odgovarajućih principa koji će obezbjediti kvalitet dizajniranom sistemu koji će biti prihvatljiv za društvo. Zbog toga se zahtjeva reorganizacija ili organizacija sistema koji se reorganizuje preko stručnih i profesionalnih timova koji moraju poznavati najvažnije principe koji sačinjavaju određenu organizaciju. Kad je riječ o principu i principijelnosti, to podrazumjeva načelo dosljednosti. U ovom slučaju timovi koji vrše dizajniranje sistema bezbjednosti, moraju se držati načela principijelnosti. Biti principijelan u ovom slučaju znači dostojno pristupanje prema zadatku i držanja načela koji oblikuju kvalitetna rješenja bez uticaja nekih faktora.

1. Princip odlučivanja,

Prilikom odlučivanja i donošenja odluke da se izvrši dizajniranje ili oblikovanje sistema bezbjednost u postojećem ili novom obliku, timovi koji odlučuju i donse takvu odluku moraju poštovati načelo prin-

cipijelnosti kojim se izbjegava lična korist, uticaj drugih faktora, pritisci nadređenih i slično. Principijelan pristup kreatora sistema, jedan je od najvažnijih faktora u obezbjeđenju kvaliteta organizacije, kao i principijelno pristupanje oblikovanju organizacije koja će biti prihvaćena, sprovedena i koja će pružiti očekivani odgovor i ispuniti zamišljeni cilj.

2. Princip jedinstva u timovima,

Svaki tim koji djeluje na organizovanju sistema, mora imati i ispuniti društveni cilj zbog kojeg se vrši dizajniranje, oblikovanje i izrada organizacije sistema. Organizacija i tim za organizaciju koji nemaju određeni i zacrtani cilj, nikad ga neće dovesti do kraja niti ostvariti. Efikasna organizacija sistema bezbjednosti i njegovo funkcionisanje, je zavisno od interesa društva, njegovih sadržajnih cjelina (podsystema) koji ga sačinjavaju. Interes sadržajnih elemenata u strukturi sistema upravo se nalazi načelo ili princip jedinstva. Ljudi koji popunjavaju sistem ili organizaciju, takođe imaju svoje različite ciljeve i interese i sve to treba dostići, čime organizaciju dovode do složenosti. U organizaciji je posebno značajno jedinstvo upravljačke i rukovodeće elite, a isto je neophodno na svim nivoima sistema, njegovih cjelina pa do pojedinca.

3. Princip stalnosti sistema,

U organizovanom sistemu bezbjednosti jedan od značajnih principa je stalnost koja se izražava kroz težnju kako bi organizaciona struktura duže egzistirala i održala svoju egzistenciju. Kako je kod svakog čovjeka primarno da što duže živi i da živi kvalitetno, tako je neophodno i težiti za što duže funkcionisanje organizacije sistema, ako mu dozvole uslovi. Da bi sistem duže opstao, neophodne su mu stalne promjene, dopune i oblikovanje prema potrebi i stvarnom stanju.

1. Princip reda i rada,

Osnovno obilježje sistema bezbjednosti je adekvatno uspostavljanje reda i rada u organizaciji. Pod ovim pojmom podrazumjeva se savremena, uređena i organizovana struktura u kojoj je obezbjeđen kvalitet i da svaki organizacioni dio sa ljudskim resursima i sredstvima, ostvari radne i disciplinovane zadatke i ciljeve. Da bi se red i rad održao, potrebno je kvalitetno upravljati sa sistemom i ljudskim resursima i svako

narušavanje ovih principa, negativno se odražava na funkcionisanje sistema i njegovu efikasnost.

2. Princip ravnopravnosti,

Princip ravnopravnosti pri izradi organizacije sistema bezbjednosti, takođe ima veliki značaj u odnosu sa ljudima, kao i međusobni odnos među organizacionim cjelinama koje sačinjavaju cjeloviti sistem. Pomoću principa ravnopravnosti izgrađuje se ravnopravnost kako među ljudima u sistemu tako i među nižim organizacionim cjelinama. Uvažavanje ravnopravnosti je veoma značajno kako ne bi došlo do izdvajanja pojedinaca između drugih ili jedne organizacione cjeline u odnosu na druge. Principom ravnopravnosti ostvaruje se i pravo na ravnopravnost i pri formiranju ove značajne djelatnosti. U ovom slučaju, svi dijelovi sistema moraju biti ravnopravni, a i rukovodioci u njima su u potpuno ravnopravnom nivou. U takvim slučajevima gdje su svi ravnopravni, sistem može pravilno funkcionisati i postiće zamišljeni i planirani cilj.

3. Princip hijerarhije,

Principom hijerarhije u savremenim uslovima kao principom organizacije, ostvaruje se potpuno novi kvalitet i razvojna dimenzija. Klasična teorija hijerarhije polazi od odnosa potčinjenih i nadređenih ka osnovama društvenog odnosa. Međutim, nosioci složenih funkcija i organizacija imaju dominantnije mjesto i imaju viši nivo od nosioca manjih funkcija. Tako se koncepcija hijerarhijskog sistema izgrađuje na složenosti funkcija. Prilikom izgradnje sistema bezbjednosti, mora se voditi račun da se ne stvori hijerarhija u kojoj postoji nadređeni i podređeni, već hijerarhija složenosti funkcija gdje se uočavaju manje i više složenosti kako u cjelinama pojedinačno tako i među rukovodstvom i izvršiocima. U ovom slučaju u hijerarhiji se posvećuje posebna pažnja i tu se može stvoriti razlika u hijerarhiji između znanja i neznanja.

4. Princip ekonomičnosti,

Ekonomija itekako ima svoje mjesto i u redizajniranju sistema bezbjednosti, kao i u svim drugim segmentima društvenog razvoja i organizacije. Ekonomičnost u dobro organizovanom sistemu pokazuje

svoj značaj na principu udruživanja rada ljudi i udruživanja organizacionih cjelina u jedinstveni sistem u ovom slučaju sistem bezbjednosti. Prilikom redizajniranja i oblikovanja sistema bezbjednosti, nosioci organizacije moraju uvažavati zakonitost ekonomije i njene moći i uticaja na razvoj sistema. Pri tome, je neizbježno voditi računa prilikom izgradnje sistema da se ne probijaju ekonomski troškovi već u izgradnji, a to bi se odrazilo na njegovu funkciju. U savremenim uslovima udruživanja organizacionih cjelina u jednu cjelinu samim tim se smanjuju troškovi u izgradnji sistema, tako i u njegovoj funkciji. Time ekonomski princip zaslužuje posebnu pažnju u izgradnji savremenog sistema bezbjednosti u savremenim uslovima i teškoćama na ekonomskom planu. U tom smislu "stanje privrede na zapadnom Balkanu prilično je loše. Međunarodna zajednica, posebno Evropska unija, morala bi učiniti znatno više nego do sada, da bi se uslovi života poboljšali ili bar vratili na nivo od pre desetak godina . Sigurno je da ovakvo stanje ima direktan uticaj na bezbjednost i objektivno predstavlja značajan bezbjednosni izazov".¹⁰⁵

5. Princip bezbjednosnog kvaliteta,

Savremeni svijet i savremeni odnosi su sa sobom donijeli i novine, a te novine su uslov za unapređenje funkcionisanja sistema bezbjednosti kao i njegovog funkcionisanja na principu pružanja kvaliteta usluga. Kada je riječ o sistemu bezbjednosti činjenica je da ovaj sistem u smislu kvaliteta pruža zaista kvalitetne usluge, a kvalitet se plaća, priznaje i nagrađuje. Ukoliko organizaciona cjelina pruži kvalitet visokog standarda i društvo ga prihvata, podržava i na kraju nagrađuje. Pri tome, oblikovanje sistema bezbjednosti u savremenim uslovima se transformiše a na osnovu sistematičnosti i standarda kvaliteta. Pružanje bezbjednosnih usluga prema prihvaćenim standardima i kvalitetnim aktivnostima ima svoje mjesto i prihvata se u društvu na globalnom visokom standardu.

---

¹⁰⁵ Mile Rakić , Dragan Jovašević; Izazovi demokratije, Institut za političke studije, Beograd, 2011.godina ,str. 74.

Kad je u pitanju globalni odnos prema standardima i povećanju kvaliteta usluga bezbjednosti, međunarodna zajednica u velikoj mjeri učestvuje u kvalitetu bezbjednosti. Učešće međunarodne zajednice u kvalitetu posmatra se:

- donošenjem standarda bezbjednosti, koji se primjenjuju u bezbjednosnim subjektima na nacionalnom i globalnom nivou,
- kontrolisanjem primjene, poštovanja i prihvatanja standarda u ovim djelatnostima,
- prihvatanje poslova od strane nacionalnih institucija koje su primjenile standarde i kvalitet od strane drugih država i međunarodne zajednice,
- ocenjivanje kvaliteta pruženih usluga u bezbjednosnim djelatnostima i drugi načini.

Na ovaj način učestvuju u jedinstvenom sistemu kvaliteta, u pružanju i korišćenju bezbjednosnih usluga, koje koristi jedna ili više država, kao i međunarodna zajednica u većini ili u suštini¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ Života Radosavljević, Teorija organizacije, Fakultet za trgovinu i bankarstvo „Janjićije i Danica Karić“, Beograd, 2005.

5. IZBOR I IZGRADNJA ORGANIZACIONE STRUKTURE

Struktura je sastavni dio sveke organizacije pa i sistema bezbjednosti kao institucije. Organizacija predstavlja strukturisanu instituciju sistema bezbjednosti. Kada ne bi bilo organizacije u formulisanju sistema bezbjednosti, u tom slučaju sistem bi predstavljao samo grupu izvršilaca koji su zaposleni u istom. Sistem kao institucija ima određenu strukturu sadržan sa određenim brojem međusobnih veza i odnosa. U sistemu bizbednosti su organizovani veći broj manjih organizacionih cjelina sa čvrsto postavljenim unutrašnjim odnosima i hijerarhijom. Sistem bezbjednosti kao organizaciona struktura države ukazuje kako su i na koji način pojedinci i grupe organizovani u odnosu na aktivnosti koje izvršavaju u toj instituciji. Ovako organizovana institucija kao organizaciona struktura nije statična već je dinamična kao komponenta koja se mijenja pod dejstvom spoljnih i unutrašnjih izazova, prijetnji i rizika.

Prema tome, država i sistem bezbjednosti u savremenim uslovima u stalnom pritisku novih, savremenih, čestih i opasnih pojava koje ugrožavaju državu, društveno uređenje, sistem bezbjednosti, bezbjednost ljudi, imovine i svih drugih društvenih vrijednosti. Ako je sistem bezbjednosti često ugrožen pritiscima i prijetnjama unutar države ili od okruženja, on će biti prinuđen na češće dopune, promjene, izmjene kako organizacije, organizacione strukture, tako rukovodećih timova, pa i dijelimično izvršilaca u sistemu. Nestabilni uslovi u međunarodnoj zajednici, okruženju pa i unutrašnjosti države, često doprinose velika socijalna nezadovoljstva, migracije, političke prijetenzije i dominacije, želje za uvođenje novog svjetskog poretka i sl., su osnovni uslovi za promjene, usavršavanja i borba za opstanak društva, a naročito društava u tranziciji.

Da bi organizacioni dijelovi tj. podsystemi sa manjim organizacionim cjelinama sistema bezbjednosti mogli usklađeno i homogeno dijelovati, moraju biti čvrsto međusobno povezani, integrisani i homogeni po principu korporativnog organizovanja. Organizovani sistem bezbjednosti u savremenim uslovima mora biti ustrojen sa svrsishodnim

rasporedom njegovih manjih cjelina (podsystema ili komponenata), ljudskih i materijalnih resursa kojima su definisani poslovi, ciljevi, zadaci i slično.

Organizacija sistema bezbjednosti se definiše i postavlja unutrašnjim pravnim pravilima i dokumentima, kojima se obuhvataju sveukupne veze i odnosi između sistema bezbjednosti i drugih sistem države, kao i veze i odnosu unutar sistema između manjih organizacionih cjelina. Organizovani sistem bezbjednosti kao institucija države sačinjen je od operativnog dijela koji sačinjavaju izvršioci poslova i aktivnosti, zatim statičkog dijela koji sačinjava upravljačka i rukovodna struktura, koja upravlja i rukovodi institucijom.

Međutim, u organizacionoj strukturi sistema raspoređeni su i izvršioci srednjeg nivoa koji čine rukovodioci ovog nivoa i izvršioci svih profila.

Organizovanjem sistema bezbjednosti prema ovom kriterijumu i metodološkim postavkama, mogu se očekivati rezultati u pružanju državnog i privatnog odgovora na sve prijetnje.

5.1. . Opredjeljujući faktori i determinante pri izboru optimalne varijante Sistema bezbjednosti

Na uređenje i oblikovanje organizacije sistema bezbjednosti i modeliranje organizovanja njegove strukture utiče veći broj različitih faktora. Ovi faktori, čiji je uticaj dominantan u organizovanju sistema bezbjednosti, određuju izbor i karakter oblika organizacione strukture sistema bezbjednosti. U najvećem broju slučajeva teroretičari iz sfere društvenih nauka, a naročito oni koji se bave organizacionom problematikom, ove faktore klasifikuju obično u dve osnovne grupe:

- unutrašnji i
- spoljašni.

Ova podijela na unutrašnje i spoljašne faktore je opšte prihvaćena podijela kod većine teoretičara, ali se teoretičari razlikuju isključivo prema broju faktora koje uzimaju u obzir prilikom formulisanja ovog fenomena. Prema H. Mintzbergu,¹⁰⁷ faktori koji utiču na oblikovanje i promjenu organizacije strukture preduzeća su: starost i veličina, tehnički sistem, okruženje, vlasništvo i sistem upravljanja, kultura i moda.

Ovaj autor pored navedenog uključuje i sljedeće faktore: složenost, i diverzifikaciju poslova, kao i sposobnost preduzeća da reaguje na promjene okruženja.¹⁰⁸ Ako primjenimo navedenu podijelu na ovaj problem uz primjenu opredjeljujućih faktora koji bi mogli poslu njegovu funkcionalno rješenje prema uslovima u kojim se organizuje i funkcionišu.

Prilikom oblikovanja i organizovanja sistema bezbjednosti mogli bi biti osnova u formulaciji ovog problema. Obzirom da se dio autora opredjeljuje za unutrašnje, a dio na spoljašne faktore i u ovom slučaju će biti podijela po ovom principu.

Unutrašnji faktor koji utiču na oblikovanje organizacije sistema bezbjednosti su: ciljevi, strategija, veličina sistema, vrsta tehnologije djelovanja, zadaci sistema, usluga sistema, lokacije u organizaciji i prostoru i zaposleni. Dok spoljašni faktori su: korisnici usluga, bezbjednosna konkurencija, politički, ekonomski, pravni, geografski i drugi činioici.

Uticaj i dejstvo navedenih faktora je veoma različit i zavisi od vrste i složenosti sistema kao i starosne strukture zaposlenih i postojanosti sistema i drugi. Obzirom na povezanost i odnos između faktora u organizaciji ni jedan od faktora ne može se posmatrati izolovano i nezavisno jedan od drugog, oni su međusobno povezani i zajednički im je cilj. Cilj organizovanog sistema bezbjednosti predstavlja najznačajnije obilježje sistema i oni mu određuju rezultate i budućnosti. Ciljevi predstavljaju ono što je željeno sistemom bezbjednosti u budućnosti.

---

¹⁰⁷ Mintzberg, H. (1990) *The Mangers Job*, New York.

¹⁰⁸ Grupa autora, *Organizaciono ponašanje*, Megatrend, Beograd, 2007. str 328-333.

6. POSTUPAK STRUKTURIRANJA ORGANIZACIJE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

U savremeno svijetu i dobu i uslovima, kao i dinamici promjena u međunarodnoj zajednici i nacionalnim državama, dolazi do čestih promjena kako na političkom i ekonomskom tako i na pravnom, socijalnom i bezbjednosnom planu. Kad se govori o promjenama, u bezbjednosnom smislu, na njih utiču mnogobrojni faktori, zbog čega se smatra da ni jedna organizacija nije večna i da je vrijeme i uslovi mijenjaju.

Iz svega navedenog države često pristupaju strukturiranju kako drugih tako i sistema bezbjednosti. Da bih objasnili strukturiranje sistema bezbjednosti, neophodno je odgovoriti na određeno pitanje, šta je to struktura? U ovom smislu, *struktura podrazumjeva, savremenu izgradnju, razvoj i unapređenje kvaliteta kod društvenih snaga i odnosa i njihovih dostignuća u organizacionim, tehnološkim i tehničkim unapređenjima u jedinstvenom organizacijskom sistemu i njegovim užim organizacionim dijelovima bezbjednosti.*

Ako ispoštujemo prethodnu definiciju strukturiranja sistema bezbjednosti postići ćemo zamišljeni i planirani cilj, a to je očekivana struktura sistema bezbjednosti. Primjenom pomenute definicije, organizaciju sistema bezbjednosti će karakterisati česte promjene, a one su uvijek uslovljene iz postojećeg društvenog stanja i njegovog okruženja. Organizovanje, usavršavanje, unapređivanje i mijenjanje su stalni pratioci kako organizacije, tako društva i razvoja savremenog svijeta. Svaka promjena ima svoj tempo i dinamiku razvoja i unapređenja funkcije organizacione djelatnosti. Za strukturiranje i restrukturiranje u najčešćim slučajevima doprinose pojavni oblici prijetnji, konflikata i rizika, zbog čega se i vrše promjene nekad u restrukturiranju, a nekad u strukturiranju. U tom slučaju, razvoj sistema bezbjednosti predstavlja skup nastalih promjena i dešavanja u toku njegovog postojanja, razvoja i funkcionisanja.

Organizaciono strukturiranje sistema bezbjednosti označavaju određeni proces kojim se vrše izmjene, mijenjanje, ili modifikovanje,

postojećeg sistema i njegovih konponenta ili manjih organizacionih dijelova. Da bi se stvorila nova organizacija sistema bezbjednosti u tom slučaju se pristupa izradi potpuno nove organizacije sa novim oblikovanjem cjelokupnog sistema i njegovih dijelova uz uvođenje nove tehnologije, tehničkog razvoja, savrmeniji metoda djelovanja, kao i uvođenje novih djelatnosti, kako bi se sistem prilagodio postojećem političkom, ekonomskom i socijalnom stanju.

S tim u vezi, organizacione strukturirane promjene stvara raju novi pristup sistemu uz nove poslove i aktivnosti sa postizanjem kvaliteta i mobilnosti, kako bi se postigli odgovarajući napretci i krajnji ciljevi. Pristup strukturisanju sistema bezbjednosti uslovljavaju nužne i nove promjene koje su proistekle iz neprekidne težnje društva ka unapređenju i postizanju razvoja, željenih ciljeva i produktivnosti kadrova u jedinstvenom sistemu bezbjednosti. Na strukturiranje organizacije sistema mogu uticati planske ili neplanske promjene, a kojima će se pribići zavisno je od unutrašnjih i spoljnih uticaja i faktora. Planske promjene podrazumjevaju dugoročnu plansku aktivnost države u pravcu promjena organizacione strukture sistema bezbjednosti, radi prilagođavanja nastalih promjena u društvu ili okruženju sa postavljanjem novih kvalitetnijih aktivnosti i time postizanje planskih ciljeva.

Prilikom pristupa izvršenju organizacionih promjena uvijek mora biti zasnovano odgovarajućim pripremama, usaglašavanjima i dogovorima. Da bi se postigli ciljevi uvijek se postavlja pitanje, da li ići u organizacione promjene i dali su se stekli svi uslovi za to? Drugo, kada započeti i kako sprovesti potrebne promjene? Treće, da li su obezbjeđena finansijska sredstva i postoji li politička podrška za promjene?

Međutim, pristup strukturiranju sistema bezbjednosti proističe iz nastalih promjena i potreba društva i takve aktivnosti su obično:

- promjene u tehnološko-tehničkim unapređenjem organizacije sistema,
- promjena organizacione strukture cjelokupnog sistema i svih organizacionih dijelova u istom,
- promjena strukture zaposlenih u svim cjelinama,

- promjena i unapređenje bezbjednosne kulture,
- promjena i unapređenje kvaliteta mjera i aktivnosti.

Svako strukturiranje i promjena sistema bezbjednosti u najčešćim slučajevima se pojavljuju nezadovoljstva, revolti pa u nekim slučajevima i pobune. U ovom slučaju je veliki doprinos za organizaciju je smirivanje zaposlenih i njihovo zadovoljenje o promjenama. Zbog ovakvih i sličnih problema, često društva pribjegavaju smanjenju promjena i izbjegavanju izrade potpuno nove organizacije. U ovim slučajevima pojedinci i grupe se osete ugroženim i strepe od gubljenja pozicija ili radnih mjesta. Unapređenje sistema bezbjednosti prilikom njegovog strukturiranja je i organizovanje kvalitetnijeg upravljanja novom organizacionom strukturom u kojoj je došlo do velikih promjena po svim pitanjima. Menadžment ili rukovodstvo sistema bezbjednosti u novim uslovima mora unaprijediti kulturu bezbjednosnog ponašanja, kvalitetnije rukovođenje, unapređenje kvaliteta upravljanja novim promjenama i postizanje većih rezultata u pružanju bezbjednosnih usluga. Ako se ispune svi zahtjevani, uslovi i pristupi adekvatnim promjenama, tada će se steći uslovi i u postizanju planiranih ciljeva.

7. USLOVI I DINAMIKA ORGANIZACIONIH PROMJENA

Ako se mijenjaju politički odnosi, nastaju socijalne promjene, dolazi do ekonomskih kriza, mijenjaju se državne granice, dolazi do promjena političkih sistema i drugo. U tom slučaju su neizbježne promjene i u sistemu bezbjednosti države, naročito država u tranziciji i razvoju, kao i država koje se nalaze u ugroženom okruženju. Sve napred navedeno, ima te kako negativne uticaje na Republiku Srbiju koja se duži vremenski period nalazi u nestabilnom političkom, ekonomskom i bezbjednosnom uslovima, zbog čega je prinuđena na određene promjene.

Međutim, promjena je aktivnost koja omogućava da se uvode novine u odnosu na postojeće stanje. Novine imaju za cilj promjene postojećeg stanja koje nije davalo odgovarajuće rezultate, zbog čega se vrše odgovarajuće promjene. Organizovanje promjena u savremenim uslovima karakteriše neprekidno mijenjanje onoga što ne pruža kvalitet i što ne doprinosi potrebnim rezultatima. Organizovanje promjena u sistemu bezbjednosti kao djelatnost je stalni pratilac svake organizacije pa i sistema bezbjednosti države. Nekad ređe nekad češće, u glavnom, promjene su način života u demokratskom i savremenom svijetu, kao i u novonastalim uslovima u međunarodnoj zajednici.

Promjene imaju svoj tempo i dinamiku kako unapređenja i razvoja tako i prilagođavanja novonastalim situacijama u međunarodnoj zajednici i u okruženju. Svaka promjena niti je jednostavna niti bezbjolna, ona je određeni proces u kojem nastaju iz zadovoljstva ali i konflikti. Promjene prihvataju oni koji su ih planirali i koji žele promjene, a ne prihvataju ih oni sa zastarjelim mišljenjima i navikama koji teško prihvataju novine i oni su obično nezadovoljni sa svakom promjenom, pa čak nekada iako su svjesni boljem sutra.

Pri tome, do konflikta dolazi između grupa koji su za promjene i onih koji su protiv promjena. Razvoj i unapređenje sistema bezbjednosti, predstavlja skup uvođenja novina koje se dešavaju u vremenu nastanka promjena i razvoja života određenog društva. Prema tome, *promjene predstavljaju određeni društveni proces kojim se mijenja ili modifikuje*

postojeći sistem sa svim njegovim komponentima i kojim se stvara novi oblik sistema bezbjednosti i kao takav se uklapa u novonastalo stanje.

Novoformirani ili modifikovani sistem bezbjednosti čiju organizacionu funkciju su izmjenile novonastale promjene, omogućava ostvarenje novih poslova sa savremenim metodološkim postavkama, pomoću kojih se pružaju kvalitetniji odgovori na sve izazove. Nužnost za uvođenje promjena u postojeći sistem bezbjednosti, proizilazi usljed nastanka i pojave novih prijetnji bezbjednosti, kao i neprekidne težnje razvojem, ostvarenjem cilja i pružanjem adekvatnih odgovora na sve izazove. U savremenim uslovima sistem bezbjednosti se mora često i kontinuirano mijenjati i dopunjavati sa novim metodama, kako bi mogao dati odgovor novim zahtjevima i izazovima.

Prilikom pristupanja izvršenju promjena u sistemu bezbjednosti, one moraju biti planske ili neplanske (često iznuđene). Planske promjene su redovan proces koji je uslovljen spoljnim i unutrašnjim uslovima. Dok neplanske promjene često nastaju uticajima unutrašnjih i spoljašnjih faktora. Planske promjene podrazumjevaju dugorčnu i planiranu aktivnost u pravcu demokratskih promjena u strukturi sistema bezbjednosti. Promjene se vrše sa ciljem prilagođavanja zahtjevima i promjenama okruženja i postavljanja novih savremenijih ciljeva. Neplanske promjene nisu planirane i one su neočekivane i nastaju usljed iznenadnih promjena u okruženju i pojave novih ili čestih izazova i prijetnji bezbjednosti. S toga, u provođenju promjena potrebni su konkretni uslovi i kritična količina prijetnji državi i društvu u cjelini.

7.1. Uzroci organizacionih promjena

Za svaku promjenu sistema bezbjednost, potrebni su određeni uslovi i postojanje uticajnih faktora koji uslovljavaju promjenu. Uticajni faktori i potrebe za promjenama su mnogobrojni između kojih su neki više, a neki manje izraženi u prijetnjama, izazovima i uticajima na promjenu. Između mnogih uticaja na ugrožavanje bezbjednosti, spomenućemo neke od njih:

- *Okruženje i njegov uticaj na ugrožavanje bezbjednosti*

Pogoršani bezbjednosni uticaji na državu i sistem bezbjednosti iz okruženja, jedan je od najznačajnijih i najuticajnijih faktora koji izazivaju rizike a koji uslovljavaju promjene postojećeg stanja u bezbjednosti. Povećavanjem uzroka koji utiču negativno na sistem bezbjednosti, uzrokuje promjene u društvenom uređenju, a time i sistemu bezbjednosti, kako bi se uvele nove i savremenije metode odgovora države na ugrožavajuće faktore. Iz navedenih razloga dolazi do češćih promjena u sistemu bezbjednosti nego što je slučaj sa ugrožavajućim faktorima retkih i manjih uticaja na bezbjednost.

Savremeni svijet sa sobom donosi i nove i drastično opasnije oblike prijetnji između kojih su pojave, usavršavanje i razvoj savremenog oružja za masovno uništavanje, sa kojim raspolaže više država u međunarodnoj zajednici, od kojih su neki u našem okruženju. Političke, promjene u međunarodnoj zajednici, okruženju i kod susjednih država, ekonomske krize, velike migracije, oružane intervencije, oružane agresije, terorističke aktivnosti, organizovani kriminalitet, korupcija su pojave koje u velikoj mjeri imaju uticaj na ugrožavanje bezbjednosti našeg društva iz okruženja.

- *Unutrašnje prijetnje i njihov uticaj na ugrožavanje sistema bezbjednosti*

Mnoge države u svijetu, pa i Republika Srbija su pogodno tlo za nezadovoljstva iz političkih, ekonomskih, socijalnih, separatistički i religijskih motiva. Iz navedenih motiva ili razloga dolazi do pobuna, buntova, štrajkova, demonstracija, oružanih sukoba, terorističkih i kriminalnih aktivnosti, pa i građanskog rata. Sve su to faktori koji manje ili više utiču na promjenu sistema bezbjednosti, kako bi država pružila odgovor tim prijetnjama.

- *Elementarne nepogode i njihov uticaj na promjene*

Elementarne nepogode kao prirodna pojava, takođe imaju velike uticaje kako na ugrožavanje bezbjednosti ljudi, imovine, sistema bezbjednosti i slično, tako i na izvršenje promjena. Čestim pojavama i nastankom velikih ili ogromnih posljedica po bezbjednost ljudi, imovine i drugih

vrijednosti, društvo trpi velike posljedice, a to uslovljava i brze i česte promjene.

7.1.1. Eksterni faktor promjena

Eksterni faktor promjena podrazumjeva manje i veće uticaje političkih i ekonomskih, vojnih i drugih struktura, koje utiču na promjene kako političkog, pravnog, ekonomskog tako i bezbjednosnog sistema. Eksterni faktori sa poznatim metodama vrše određene pritiska na društvo Republike Srbije da izvršava određene promjene u društvu.¹⁰⁹ Uticaj na promjene vrši se neoružanim i oružanim prijetnjama, a zatim i izvršenjem prijetnje. Republika Srbija je u novom milenijumu bila meta između drugih kako neoružanim tako i oružanim pritiscima i prijetnjama.

Neoružane prijetnje

Neoružane prijetnje kao metod pritiska na ispunjenje određenih zahtjeva, a koji imaju za cilj sticanja koristi za njihove svrhe. Neoružane prijetnje Republici Srbiji su sprovedene na način zavodenja sankcija, prijetnja oduzimanja teritorije, prijetnja agresijom i slično. Sve prijetnje su najavljivane kao potreba za ostvarenje navodnih ljudskih prava, uvođenje navodne demokratije i slični pritisci.

Izvršenje oružanih prijetnji

Pod parolom da nisu ispunjeni svi zahtjevi međunarodne zajednice, drugim riječima nekih ekonomsko razvijenih država sa zapada, pristupilo se izvršenju prijetnji.

Bombardovana je Republika Srbija 1999. i Republika Srpska 1995. iz vazdušnog prostora od strane NATO pakta. Nasilno je otet dio teritorije Republike Srbije tj. Kosovo i Metohija od matične države. Ta teritorija je proglašena nezavisnom državom bez pristanka Republike Srbije i nekih drugih država. Izolovana je na određeno vrijeme Republika Srbija od međunarodne zajednice. Izveden je građanski rat u okruženju između bivših republika bivše Jugoslavije, i druge prijetnje i opasnosti.

---

¹⁰⁹ U tom smislu indikativna je poseta Američkog člana Stejt departmenta SAD, Brajana Hojt Li-a, 2017.godine.

Sve navedeno je uticalo na određene promjene u društvu Republike Srbije, ali iste nisu dale očekivane rezultate kako na sprječavanju otimanja teritorije, tako i njenom proglašenju nezavisnom državom. Nisu u potpunosti pruženi odgovarajući odgovori bombardovanju Republike Srbije, kako njihovom sprječavanju, tako i suprotstavljanju. Na promjene su uticali inostrani faktori, tj. oni koji su i vršili prijetnje društvu Republike Srbije. Na promjene su uticali pritiscima na ustupke, pritiscima preko pregovora i omogućavanje terorističkim grupacijama da vrše zločine nad nealbanskim narodima, uništavana su i uništavaju se materijalna dobra, vrše se i dalje pritisci na priznanje te Republike Kosovo i tako dalje.

7.1.2. Interni faktor promjena

Uticaj internih faktora na promjene u Republici Srbiji, može poslužiti mnogim društvima kao primjer nepoštovanja ustava, zakona, ljudskih prava i slično. Separatisti, teroristi, kriminalci, fundamentalisti i drugi dobili su podršku od većeg dijela međunarodne zajednice, da izvrše pritiske i uticaj na promjene u društvu Republike Srbije. Promjene su izvršene kako otimanjem dijela teritorije, tako njegovo proglašenje nezavisnom državom. Oduzeta su sva ljudska prava nealbanskom stanovništvu da se vrate na svoja ognjišta, da učestvuju u razvoju društva, prava na slobodno kretanje i pravo na slobodan život. Svojim uticajem i pomoći dijela međunarodne zajednice, izvršene su promjene društva Republike Srbije u političkom, ekonomskom, bezbjednosnom i socijalnom smislu. Oružane vojne i policijske snage nemaju pristupa teritoriji Kosova i Metohije. Ne raspolažu sa pravima zaštite stanovništva na ovom prostoru od ugrožavajućih faktora.

Politički sistem RS ne funkcioniše na Kosovu i Metohiji. Društvo Republike Srbije na Kosovu i Metohiji ne može da raspolaže sa prirodnim resursima, a time i drugim sredstvima od značaja za privredu zemlje iako su vlasnici Republika Srbija i stanovništvo Južne pokrajine koje čini i albansko stanovništvo. Građani nealbanske narodnosti na ovom prostoru nemaju pravo na slobodan život, pravo na veroispovest, slobodno kretanje na cjeloj teritoriji i slično. Sve navedeno su uticaji

prisilnog izvršenja promjena društva bez učešća vlasti i građana Republike Srbije. Tom prisilnom i nasilnom uticaju na promjene, doprinjeli su uticaji i podrška dijela međunarodne zajednice, kao i separatisti i teroristi iz dijela albanskog naroda na Kosovu i Metohiji, kao dijelu teritorije Srbije.

7.2. Proces organizacionih promjena

Promjene u sistemu bezbjednosti ne dolaze same po sebi, niti se uvode automatski, čak u nekim slučajevima i kad je sistem u određenoj krizi. Kriza može nastati iznenadno, brzo i neočekivano tako da ne postoje mogućnosti za sprovođenje nekih brzih promjena ili njegovih većih izmjena za kratko vrijeme. Naročito sistem može biti u određenoj krizi u vjereme nastanka brze, neočekivane i neplanirane vanredne situacije koja može biti prouzrokovana ljudskim faktorom, tehničko-tehnološkim udesima i prirodnim nesrećama. U tom slučaju do promjena može doći samo kad se za iste steknu odgovarajući uslovi. Kad je riječ o promjenama u sistemu bezbjednosti, model i proces promjena se odvija obično u najmanje tri faze:

- otvaranje procesa promjena,
- mijenjanje procesom postojećeg stanja, i
- zatvaranje ili okončanje promjena.

Otvaranje procesa promjena je skup određenih, planiranih i ciljnih aktivnosti koje predstavljaju pripremu na uvođenje promjena. U ovoj fazi se izražava potreba za promjenama, a problemi koji postojeće stanje izazivaju su ciljevi, pravci i uslovi promjena i subjekti koji trebaju te promjene okončati. Rukovodioci usmjeravaju pravilne, potrebne i odgovarajuće metode promjena pri čemu pojedinci, grupe i institucije uvode i prihvataju nužnost tih promjena. Otvaranje ili otpočinjanje promjena predstavlja fazu u kojoj se savlađuju nastali otpori promjenama, jer postojeća struktura posjeduje određenu statičnost koja ih održava u postojećem stanju, koje su oni ostvarili i koje zadržavaju i koje im pogoduje kao takvo.

Obzirom da otvaranje procesa promjena podrazumjeva napuštanje postojećeg stanja, navika i metoda rada, kod zaposlenih se stvara

osjećaj ličnog gubitka interesa. Taj otpor se stvara u najčešćim slučajevima zbog stečenih navika na postojeće stanje, a odvikavanje od istog mnogo dugo traje i postaje bolno.

Mijenjanje procesa postojećeg stanja, podrazumjeva djelimičnu ili kompletnu promjenu postojećeg stanja u sistemu bezbjednosti. Promjena postojećeg stanja može otpočeti, kad se steknu uslovi za to, a uslovi se stižu kad se potpuno izvrši faza otvaranja procesa promjena. Promjene podrazumjevaju iznalaženje i prihvatanje novih ideja, stavova, vrijednosti i rješenja, kao i organizacionog ponašanja zaposlenih. Transformacija sistema bezbjednosti i uvođenje novina prilikom mijenjanja postojećeg stanja je takva, u okviru koje se mijenjaju neki dijelovi organizacije, organizacione strukture, tehnologija, uslovi rada i slično.

Proces izmjena, dopuna ili kompletnih promjena vrše stručna, izvršna, rukovodna i ekspertska lica ili timovi koji uvode novine i promjene u postojećem sistemu, pripremaju, obučavaju i dovode kompetentna lica da aktivno učestvuju u promjenama i da izvrše te promjene, kao i da ih kasnije sprovedu.

Zatvaranje ili okončanje promjena, podrazumjeva fazu stabilizovanja sistema bezbjednosti u promijenjenom stanju i novim uslovima. Novo stanje predstavlja novu organizaciju sistema, nova ponašanja izvršilaca i sprovođenje novih i savremenih metoda, normi i rješenja koji treba da ostvare planirani cilj izvršenih promjena. Zatim, zatvaranje procesa podrazumjeva novi model sistema bezbjednosti, ponašanja zaposlenih, mehanizma koordinacije između manjih organizacionih cjelina (podsystema), dopuna sa sredstvima, opremom i novim modifikovanim ciljevima.

U fazi zatvaranja ili okončanja procesa promjena, je faza kojom se omogućava da ono što je uvedeno, naučeno, postavljeno i prihvaćeno bude i praktično realizovano. Da bih organizacione systemske promjene bile prihvaćene, promjene se moraju integrisati u kontinuirano ponašanje kod svih zaposlenih. Ove tri navedene faze su osnova i proces kojim su izvršene neophodne i modifikovane odgovarajuće i prihvaćene promjene, koje će tokom vremena pokazati kvalitet i potvrditi ideje ili će ih povrgnuti, za sve to je potrebno određeno vrijeme.

7.3. Program radikalnih organizacionih promjena

Obzirom da su promjene stalni pratilac političkih, ekonomskih, socijalnih reformi, istovremeno su pratilac i bezbjednosnih promjena koje uslovljavaju nove i savremene metode ili oblici ugrožavanja i događanja u savremenoj međunarodnoj zajednici. Kad su u pitanju organizacione promjena u sistemu bezbjednosti iste su uslovljene strukturalnim djelovanjima promjena, kao što su:

- promjene tehničko-tehnološkim procesima,
- promjene organizacione djelatnosti sistem bezbjednosti,
- strukturalne i systemske promjene, i
- promjene ponašanja i djelovanja kod izvršilaca.

Kad su u pitanju *promjene u tehničko-tehnološkim procesima* iste podrazumjevaju, uvođenje, primjena i sprovođenje novih tehnologija, tehničkih sredstava i opreme koja se koriste u bezbjednosnom sistemu i ostvarenje novih i savremenih istraživanja i otkrivanja opasnosti uz korišćenje tehnologije i tehničkih sredstava.

Promjene organizacione djelatnosti tj. sistema bezbjednosti izvršene su novim postavljanjem organizacione strukture uz primjenu i poštovanje novih i savremenijih metoda i aktivnosti u djelovanju bezbjednosnih subjekata i zaposlenih.

Promjene strukture djelovanja sa novim i savremenim izradom organizacione strukture koja je prilagođena savremenim uslovima, potrebama i mogućim prijetnjama, kako bi subjekt pružio odgovarajući odgovor svim prijetnjama.

Promjena u ponašanju zaposlenih, podrazumjevaju novine u pripremama, obukama i usavršavanjima zaposlenih kod kojih se mijenja kultura bezbjednosnog ponašanja, mijenja se pristup izvršenju zadataka i prilagođavanje novim i savremenim uslovima koje im pruža nova organizacija sistema bezbjednosti.

7.3.1. Organizacione transformacije

Organizaciona transformacija sistema bezbjednosti, podrazumjeva promjenu postojeće organizacione cjeline ili djelatnosti ili promenu njenih dijelova (podsisema) koji sačinjavaju njenu cjelinu. U ovom smislu promjene se odnose na administrativne područje postojeće organizacije sistema bezbjednosti, a koje obično uključuju sljedeće:

- bezbjednosnu strategiju sistema bezbjednosti,
- metodološki pristup u sprovođenju aktivnosti i primjena odgovarajući metoda djelovanja,
- primjena sistema kvaliteta i unapređenje kvaliteta kod izvršilaca i njihovo nagrađivanje.

Promjena bezbjednosne postojeće strategije je posljedica pojave, porasta i izvršenja novih oblika prijetnji, izazova i rizika, kao i promjena političkih, ekonomskih, socijalnih i drugih uslova u međunarodnoj zajednici, okruženju i unutrašnjosti države. Navedene prijetnje su uslov za izvršenje promjena u organizaciji i aktivnostima u sistemu bezbjednosti i njegovim bitnim komponentama koje su sadržane u jednoj cjelini.

Obim i dubina promjena zavisi od cilja planiranih promjena i da li se radi o reorganizaciji sistema bezbjednosti u cjelosti ili odgovarajućoj organizacionoj transformaciji do koje su doveli postojeći odnosi u okruženju ili na nacionalnom planu. Kad se radi o reorganizaciji sistema bezbjednosti, ona predstavlja organizacione promjene čiji je cilj prilagođavanje organizacije sistema postavljenim zahtjevima i situacijama u okruženju ili na nacionalnom planu. Cilj nove reorganizacije je, modifikacija postojeće strukture sistema da bi on postao funkcionalan, efikasan i pružio odgovarajući odgovor promjenama. Kad se vrši samo reorganizacija sistema, ne vrše se izmjene njegovih izvornih osnova već njegovih komponenata koji se prilagođavaju osnovnoj verzije u novim uslovima. Dok organizacija sistema bezbjednosti podrazumjevaju radikalne promjene i strukture sistema u cjelosti.

7.3.2. Promjene organizacionih struktura

„Koncept organizacionog razvoja, sa nizom nedostataka koji ga karakterišu (primarna orjentisanost na mikroorganizacione promjene,

orjentisanost na parcijalne promjene, orjentisanost na evolutivne promjene i td.), ne odgovara svim potrebama savremenih organizacija koje egzistiraju u dinamičnim i vrlo nestabilnim uslovima. Iz tog razloga se, krajem 70-tih i početkom 80-tih godina dvadesetog vijeka, pažnja istraživača usmjerila ka iznalaženju novih koncepata organizacionih promjena koje bi na adekvatniji način odgovorile zahtjevima savremenih uslova poslovanja. U organizacionu i menadžment teoriju i praksu uvodi se koncept organizacione transformacije koji, u odnosu na koncept organizacionog razvoja, organizacione promjene tumači na kvalitetno drugačiji način¹¹⁰.

Nastanak koncepta i karaktera organizacione transformacije u sistemu bezbjednosti bitan je zbog čestih promjena u društvu, međunarodnoj zajednici i u odnosima uopšte. Koncepta organizacionih transformacija zasniva se pojavama i promjene ravnoteže u političkim i drugim odnosima. Organizaciona transformacija sistema bezbjednosti podrazumjeva, da se model organizacije sastoji u smjenjivanju relativne stabilnosti i ravnoteže u međunarodnoj zajednici, u kojem periodu se sistem usavršava. Suština organizacije i transformacije savremenog sistema bezbjednosti, sadrži promjenu u kadrovima, njihovim ponašanjima, koji inciraju promjene dijelova organizacionog sistema.

U ovom slučaju ukazuje se na težnju da se organizaciona transformacija sistema bezbjednosti prikaže kao posljednja faza u razvoju novog koncepta organizacionog razvoja. Pri tome, organizaciona transformacija uključuje intervenciju na makroorganizacionom i mikroorganizaciono nivou koji su upućeni na rekonstruisanje sistema u cjelosti. U tom slučaju organizaciona transformacija podrazumjava brze promjene, a koje se drgo i planski pripremaju i koje se mogu izvršiti u relativno kratkom vremenskom roku, a time da se dovede do radikalnih promjena organizacionig performansi.

Model procesa organizacione transformacije sistema bezbjednosti ne postoji kao univerzalni model koji bih se koristio kao osnova. Svaki sistem, pa i sistem bezbjednosti ima svoje specifičnosti koje su uslovljene međunarodnim odnosima, pojavom novih prijetnji i uslovljavanja odgo-

---

¹¹⁰ Nedo Danilović, str. 93-94.

vora postojećem stanju i prijetnjama koje se spriječavaju i suzbijaju u datom vremenu.

7.3.3. Reinžinjeri

„Reinžinjeri (engl. reengineering nem) predstavlja radikalni redizajn poslovnih procesa radi njihovog dramatičnog poboljšanja. Radikalni redizajn znači otpočivanje od početka umjesto mijenjanja ili modifikovanja postojećih načina rada. Reinžinjeri tipično dovodi do organizacije koja ima specifičan skup osobina.“¹¹¹

Priroda i karakter reinžinjeri u uslovima poremećenih odnosa u međunarodnoj zajednici, dinamične nestabilnosti u okruženju, a tradicionalni način organizovanja ne obezbjeđuje postizanje željenih, očekivanih i planiranih rezultata. Tromost, sporost i zastarjelost funkcionisanja postojećeg sistema bezbjednosti sa velikim brojem upravljačkih struktura i birokratski odnosi, ne odgovaraju potrebama u novonastalim uslovima.

„Dvadesetih godina dvadesetog vijeka pojavio se reinžinjeri, kao koncept radikalnih organizacionih promjena kojim se pokušava prevazilaženje nedostatka tradicionalnih organizacija i njihovo prilagođavanje zahtjevima savremenog poslovanja. Postoje mnogobrojne definicije reinžinjeri. Među njima najčešće citirana je ona čiji su autori Michael Hammer i James Champy, vodeći zagovarači reinžinjeri. Oni koncept reinžinjeri definišu kao „fundamentalno promišljanje („rethinking“) i radikalni redizajn poslovnih procesa u cilju ostvarivanja dramatičnih poboljšanja u kritičnim, savremeno merljivim performansama, kao što su troškovi, kvalitet, usluge i brzina“.¹¹²

Suštinu i primjenu reinžinjeri u organizacionim promjenama sistema bezbjednosti podrazumjeva sljedeće faze:

- fundamentalne promjene sistema,
- radikalne promjene sistema,
- dramatične promjene, i

---

¹¹¹ Grupa autora, (Milutin Srdić), Poslovni leksikon, Velarta, Beograd, 2009. str.662-663.

¹¹² Nedo Danilović, str. 99-100.

- procesi.

Fundamentalne promjene sistema bezbjednosti,

podrazumjevaju temeljne promjene cjelokupnog sistema i njegovih manjih organizacionih cjelika tj. podsistema.

Sprovedenjem reinžinjerina u fundamentalnim promjenama sistema bezbjednosti, rukovodioci ili rukovodni timovi, moraju da postavljaju osnovna pitanja o svojim cjelinama i načinu njihovog djelovanja i funkcionisanja. Odgovori na postavljena pitanja su zahtjevi rukovodioca da preispitaju osnovna pravila i pretpostavke na kojima se zasniva funkcionisanje sistema i da utvrde na koji način te prailne pretpostavke utiču na ostvarenje ciljeva sistema bezbjednosti.

U ovom slučaju reinžinjerin traga za kvalitetnim odgovorima, a koja se odnose na pitanja, „šta treba da rade? i „kako to da rade?“ Reinžinjerin u ovom slučaju odbacuje ono što jeste i usmjerava se na ono što bi moglo biti.

Radikalne promjene u sistemu bezbjednosti odrazumjevaju

U ovom slučaju reinžinjerin dovodi do radikalnih promjena. To ne znači da reinžinjerin vrši potpuno poboljšanje postojećeg organizacionog modela, već njegovo radikalno mijenjanje, odnosno novo kreiranje. „Reinžinjerin podrazumjeva zanemarenje svih postojećih struktura i procedura i iznalaženje potpuno novih načina za obavljanje poslova. To je pristup „čistog lista papira“ koji ne trpi ograničenje koje nameće postojeća organizacija i postojeći način njenog funkcionisanja“.

Dramatična primjena reinžinjerina u promjeni sistema bezbjednosti podrazumjeva, potpunu i konpletnu promjenu sistema bezbjednosti, u kojem se uvode novine i način funkcionisanja istog.

U ovom slučaju, „reinžinjerin nije sredstvo za postizanje marginalnih, već dramatičnih poboljšanja organizacioni perfomansi. Dok se od većeg broja malih, sukcesivnih unapređenja može eventualno očekivati značajni kumulativni efekti, a od sprovođenja reinžinjerina, očekuje se dramatično poboljšanje rezultata rada.“

Procesi u sprovođenju primjenom reinžinjeringa u organizovanju sistema bezbjednosti podrazumjevaju

„Orijentacija u procesu smatra se najvažnijim aspektom reinžinjeringa. Reinžinjering polazi od pretpostavke da se organizacione performanse kreiraju u procesima, a ne u strukturama u kojima se ti procesi odvijaju. Ukoliko se žele radikalna unapređenja načina funkcionisanja organizacije, kao i njenih rezultata, neophodno je promijeniti proces, a ne strukturu organizacije.“

Međutim, reinžinjering je fundamentalan radikalan i dramatičan pristup poboljšanju organizacionih procesa i performansi. On se razlikuje od koncepta koji se zalaže za unapređenje performansi kroz inkrementalne promjene jer afirmiše brze i radikalne promjene koje su u skladu sa zahtjevima okruženja. Uspješno sprovođenje reinžinjeringa podrazumjeva primjenu odgovarajućih principa. Na osnovu praktičnog iskustva u privatnom i javnom sektoru je formulisan određen princip za koji se smatra da obezbjeđuje poboljšanje performansi putem reinžinjeringa i transformacije.¹¹³

Prema tome, primjena reinžinjeringa sa svim njegovim metodama u organizovanju sistema bezbjednosti i njegovim promjenama je značajno i uslovno za stručne timove koji vrše promjene organizacije sistema bezbjednosti.

7.3.4. Restruktuiranje organizacije

„Da bi pojam restrukturiranja organizacije savremenog sistema bezbjednosti mogao biti definisan neophodno je, prethodno, odrediti nominalno značenje pojma restrukturiranja organizacije. Takođe je potrebno izvršiti analizu saznanja o pojmu restrukturiranja organizacije u dostupnoj literaturi, kako bi to saznanje osnove bilo moguće odrediti, sadržaj pojma restrukturiranja organizacije posebne namene“¹¹⁴

Pojam restrukturiranja organizacije savremenog sistema bezbjednosti, je jedan od metoda organizacionih promjena sistema bezbjednosti i

---

¹¹³ Nedo Danilović, str.99-101.

¹¹⁴ Nedo Danilović, str.107-108

jedan od načina za ostvarivanje kvalitetnijih promjena u organizovanju sistema bezbjednosti, dok pojam oraganizacije podrazumjeva, oblik ustrojstva institucije u društvenim djelatnostima sa stanjem i strukturom koja sačinjava organizacioni sistem. Organizovani sistem bezbjednosti sadržan je sa sistemom funkcija koje izvršioci obavljaju kako bi postigli zamišljene ciljeve.

U tom smislu, sistem kao organizacija sadrži skup određenih uloga, a društvena grupa koja vrši poslove je skup ljudi. Organizacija sistema kao naučna disciplina ili nauka sa primjenom odgovarajućih naučnih metoda izučava pojave, zakonitosti i faktore razvija organizovanje, konstruisanje i funkcionisanje organizacionog sistema sa ostvarenjem određenih ciljeva. Restrukturiranje organicacije sistema bezbjednosti, predstavlja određeni proces sveobuhvatnih stanja organizacionih cjelina, rukovodstva i timova za vođenje promjena, kojim se radikalno mijenja postojeće stanje i organizuje novi model funkcionisanja u cilju poboljšanja njegovih perfomansi. Restrukturiranje organizacije sistema bezbjednosti predstavlja proces sveukupnih djelatnosti i ljudskih resursa sa posebnim njegovim karakteristikama, koje se posmatraju u sljedećem:

Sveobuhvatne promjene, planske promjene, vođene promjene, radikalne promjene i promjene usmjerene poboljšanju performansi.

1. sveobuhvatne promjene restrukturiranja, obuhvataju promjene cjelokupnih dijelova sistema i njegovih podsistema, a ne samo promjenu pojedinih njegovih dijelova.
2. Planske promjene restrukturiranja, obuhvataju promjene koje rukovodstvo sistema posebne namene preduzima prema unaprijed utvrđenim planom i ciljevima,
3. Vođene promjene restrukturiranja, predstavlja proces kompleksnih promjena u cilju uspješne realizacije, koje je obavezno pažljivo i precizno vođenje promjena od strane rukovodstva sistema.
4. Radikalne promjene restrukturiranja obauhvataju radikalnu i korijenitu promjenu sistema, a sprovođenjem restrukturiranja

uspostavlja se stanje organizacije daleko drugačije od postojećeg pre promjena.

5. Promjene ka poboljšanju performansi, usmjerene su ka poboljšanju tj. imaju za cilj restrukturiranja sistema posebne namene kako bi racionalno koristio postojeće resurse uz postizanje efekata i planiranih ciljeva.

Restrukturiranje organizacije sistema bezbjednosti je potreban proces, kojim se vrši promjena, a zasnovana na planiranom pristupu kojim se tretiraju organizacioni problemi, kao i promjena postojećeg stanja i sticanje uslova za nove i savremenije djelovanje zaposlenih lica i njihov pravilni odgovor prijetnjama.

7.4. Otpor organizacionim promjenama

Društva ili države u tranziciji i razvoju, među kojima je i Republika Srbija, vrlo teško prihvataju demokratske promjene. Dijelovi društva koji su navikli na određeni sistem i stanje u kome su živjeli i radili i koji su gradili, ne mogu da shvate da su ta vremena prevaziđena i trebaju da se mijenjaju. Zaposleni građani u državnom sektoru u dužem periodu i većim dijelom svog radnog vijeka, su naučili i prihvatili postojeće stanje koje su dijelimično modifikovali i prilagodili svojim potrebama i željama, vrlo teško prihvataju i razumjeju da se postojeće stanje mora mijenjati.

U svakom društvu pa i u Republici Srbiji, jedan dio građana želi da zadrži svoj status, poziciju, navike i uslove u kojima su proveli svoj radni vek i isto ne žele mijenjati. Drugi dio građana te promjene žele, hoće i čine, odnosno predstavljaju pokretačke snage koje žele i hoće promjene.

Oktoobra 2001. godine demokratske snage su inicirale promjene, a druge su se suprostavile istim zbog čega je došlo do demonstracija, okupljanja i sukoba 05.10.2001. godine. Nakon toga, došlo je do rušenja socijalističkog sistema i zavođenja novog - demokratskog koji nije u potpunosti ispunio očekivanja. Sve to dovodi do gubitka vremena u

razvoju i postojeće stanje nestabilne privrede se nastavlja, a demokratske snage ne uspevaju pravovremeno ostvariti zamišljene ciljeve i namjere, svoje želje radi zadovoljenja svojih potreba i ostvarenja krajnjih ciljeva.

Snage koje ne žele promjene su u strahu od novog i nepoznatog, a ustaljene navike zaposlenih su po njih povoljnije u odnosu na novine koje su donijele demokratske promjene. Osnovni cilj promjena demokratskih snaga je sklanjanje ili marginalizovanje snaga koje se suprotstavljaju promjenama kako bi demokratske snage stvorile uslove za vršenje promjena u društvu, pa tako i u samom sistemu bezbjednosti.

7.5. Trasiranje ključnih pravaca organizacionih promjena

Organizacione promjene sistema bezbjednosti su uslovljene mnogobrojnim faktorima koji su uticali na promjenu i na osnovu čega su izvršene adekvatne organizacione promjene postojećeg sistema bezbjednosti u jedan novi sistem, bilo da je izvršena potpuna promjena ili je izvršena rekonstrukcija. Svejedno je kako je izvršena promjena, činjenica je da je ona izvedena i ta promjena je učinila sistem novim i od koga se očekuju kvalitetnije aktivnosti i izgradnja modernog sistema bezbjednosti. U tom smislu taj „novi“ sistem se „uvodi“ u funkciju i očekuje se da će dati određene rezultate i ostvariti planirane ciljeve. Ovim je u izvesnom smislu utemeljen jedan novi oblik bezbjednosti koji će se učvrstiti i zauzeti odgovarajuću poziciju na neko vrijeme, nekad veoma dugo nekad duže ali u nekim slučajevima i relativno kratko.

Bez obzira na koje je vrijeme sistem ograničen on se utemeljio, učvrstio i trasirao svoju funkciju. Na promjenu sistema bezbjednosti su uticali eksterni i interni faktori koji su i doveli do njegovih promjena i na taj način mu dali jednu novu dimenziju koja će ostvariti odgovarajuće rezultate u novim uslovima. Procesom organizacionih promjena izvršene su izmjene kako sistema u cjelini tako i po njegovim dijelovima čime je sistem bezbjednosti potpuno transformisan, pri čemu su ostvareni uslovi za njegovo kvalitetno funkcionisanje i pružanje boljih rezultata u odnosu na prethodni. Organizacionom transformacijom sistem je stekao novu

osnovu i funkciju, koja će ga odlikovati u postojećem organizacionom smislu, čime isti ima osnovu utemeljenja i pružanja kvalitetnijih bezbjednosnih usluga.

Primjenom reinžinjerina u radikalnoj transformaciji, sistem bezbjednosti je dobio nove uslove kojim će se omogućiti kvalitet pružanja usluga u novim trasiranim putevima. Prilikom izrade, dorade i rekonstrukcije postojećeg sistema bezbjednosti, uvijek su postojale prepreke zbog čega su pojedinci ili grupe ljudi spriječavali izmjene organizovanje istoga, bojeći se za svoje pozicije i opstanak u novom sistemu.

Tim otporima moraju se suprotstaviti pokretači promjena u smislu dokazivanja, pokazivanja i sticanja novih rezultata, da su promjene bile potrebne i da iste daju očekivane rezultate, čime bi se promjenila svijest kod onih koji su spriječavali ove aktivnosti. Promjenom svijesti i prihvatanje nove organizacione strukture utemeljen je novi sistem bezbjednosti na savremenim osnovama sa rezultatima pružanja kvalitetnijih usluga bezbjednosti.

8. PROFIL I VRSTE ORGANIZACIONE STRUKTURE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Profili i vrste organizacione strukture sistema bezbjednosti se obrađuju preko centralizovanog sistema bezbjednosti, preko decentralizovanog sistema bezbjednosti, sistema bezbjednosti tranzicionih zemalja, sistema bezbjednosti slabih država i drugih oblika organizovanja.

8.1. Centralizovani sistem bezbjednosti

Centralizovani sistem bezbjednosti podrazumjeva sveobuhvatni, širok, veliki po širini i po dubini sistem čija je centralizovana i organizovana organizacija u jednom modelu kojim se može upravljati, kontrolisati i dijelovati. Prilikom organizovanja sistema bezbjednosti u vertikalnom i horizontalnom raslojavanju, uspostavlja se centralizovani sistem kojim se upravlja iz centra preko vertikalne i horizontalne organizacije upravljanja i funkcionisanja. Kad govorimo o vertikalnoj organizaciji sistema bezbjednosti smatramo da je to hirarhijski sistem koji je raslojen i organizovan odozgo na dole, tj. od najvišeg prema najnižem kako u organizacionom smislu cjelina, tako i u hirarhijskom smislu rukovođenja i obavljanja poslova.

U vertikalnoj organizaciji komunikacija između organizacionih cjelina i izvršilaca, obavlja se po osnovu vertikalnog komuniciranja između ljudi. Kad je u pitanju organizovanje sistema bezbjednosti u horizontalnom smislu, smatra se organizovanje organizacionih jedinica po horizontali i u tom pravcu je usmjerena i njihova funkcionalnost, komunikacija i obavljanje poslova. Drugim riječima, možemo posmatrati centralizovani sistem u kome se vrši organizacija po metodu gornjeg i donjeg sloja sistema. Gornji dio sistema podrazumjeva organizacionu cjelinu koja se nalazi u gornjem dijelu organizacije ili na najvišem dijelu organizovanog sistema, kako u organizacionom tako i poslovnom pravcu. Dok donji dio sistema podrazumjeva najniže organizacione cjeline ili izvršioce u jednom centralnom sistemu. U tom slučaju, gornji ili viši

organizacioni dio implementira sloj iz visokog nivoa kako organizacije i menadžmenta tako i izvršilaca.

8.2. Decentralizovani sistem bezbjednosti

„Pojmovi centralizacije i decentralizacije odlučivanja izvode se iz obima u kome se autoriteti i odgovornost dijelegiraju na niže nivoe ili zadržavaju na vrhu organizacione strukture. Najkraće riječeno, decentralizacija je posljedica (rezultata) dijelegiranja autoriteta i odgovornosti, dok je centralizacija posljedica njihovog izostanka. Dijelegiranje autoriteta i decentralizacijom uloga podređenih u odlučivanju jača, dok se izostankom dijelegiranja i centralizacijom ta uloga smanjuje.¹¹⁵“

Pojam decentralizacije podrazumjeva prenošenje dijela upravljanja i djelovanja na niže organizacione cjeline, a koje su u podređenom statusu u odnosu na cjeloviti sistem bezbjednosti, ali sa povećanjem autoriteta. Granica i stepen odgovornosti i djelovanja je na teritorijalnom principu i granicama odgovornosti određenih organizacionih cjelina, koje i dalje ostaju u jedinstvenom sistemu bezbjednosti. Decentralizacije sistema bezbjednosti u najširem smislu predstavlja kompleksan pojam koji podrazumjeva često i neprekidno smjenjivanje centralizovanih vidova uređenja sistema bezbjednosti, a koji proističe iz šireg društvenog procesa, a decentralizacija u tom smislu predstavlja dvosmisleni pojam čiji okviri nisu zadovoljavajuće definisani.

Prema nekim teroretičarima postoje određene konfuzije u pogledu decentralizacije. Decentralizacija sistema bezbjednosti nije preporučljiva da se vrši u svakom vremenu, za to se mora procenjivati vrijeme i uslovi za takve aktivnosti. U ovom smislu, decentralizacija je drugačije organizovanje sistema bezbjednosti u odnosu na centralizovani. U centralizovanom sistemu bezbjednosti svi poslovi se upravljaju i usmjeravaju iz jednog centra, dok kod decentralizovanog sistema se uvećanje nadležnosti nižih organizacionih cjelina, ali ti dijelovi i danje ostaju pod višim upravnim institucijama sistema.

---

¹¹⁵ Obrad Stevanović, *Bezbjednosni menadžment*, Kriminalističko policijska akademija, Beograd, 2012. str. 174- 175.

Međutim, centralizacija i decentralizacija je stanje u kome se definišu nadređenosti i podređenosti u organizovanim hirarhijskim odnosima i tako sistem može biti održiv i funkcionalan. Kad je u pitanju podijela poslova između hirarijskih jednakih cjelina i manji organizacionih cjelina koje su u jedinstvenom sistemu nema bliske veze sa decentralizacijom. U tom slučaju, centralizacija i decentralizacija podrazumjeva osnovne oblike sistemskog uređenja u kojem se problemi centralizacije i decentralizacije regulišu prema djelatnostima i njihovom značaju važenja. To se drugim riječima može potvrditi, da decentralizovanim sistemom se može upravljati, a da se sa blizine takođe može kvalitetno upravljati.

Međutim, sistem bezbjednosti države u decentralizovanom obliku organizacije je sistem određenih normi koje imaju različito organizaciono područje važenja pri čemu je jedinstveni sistem bezbjednosti u direktnoj vezi sa državnom vlasti, a decentralizovani dijelovi i njegovi upravljački timovi su podređeni tom sistemu. U decentralizovanom sistemu bezbjednosti organizacione jedinice ili subjekti imaju uži teritorijalni ili organizaciono-okvirni domašaj i primjenjuje se u onim okvirima i granicama svoje odgovornosti.

8.3. Sistem bezbjednosti tranzicionih zemalja

Veliki broj država u međunarodnoj zajednici koje su prošle i one koje tek prolaze period tranzicije susreću se sa mnogobrojnim bezbjednosnim problemima. Samo sentencijalno ćemo spomenuti neke od njih, a opredjeljenje na ovaj relativno mali broj država sa osvrtom na njihov nacionalni sistem nas je usmjerila ograničenost ovog rada, ali i značaj država koje su u okruženju Republike Srbije. Međutim, značaj i drugih država u okruženju i šire nije ništa manjeg značaja sa aspekta ove problematike.

8.3.1. Sistem nacionalne bezbjednosti Republike Hrvatske

Politika nacionalne bezbjednosti

Osamostaljenjem Republike Hrvatske i izlaskom iz sastava bivše Jugoslavije, i njenom sticanju nezavisnosti, njeno političko rukovodstvo se usmjerilo u dva glavna strateška cilja. Prvi cilj Republike Hrvatske je bio ulazak u članstvo NATO-pakta i uključivanje u partnerstvo za mir i Evropsku Uniju. Zatim je ključni cilj u inostranoj politici upravo transformacija spoljne politike uz ubrzani razvoj partnerske saradnje. Takva politika ubrzo je donijela rezultate i rezultirala npr. odlaskom hrvatskih oružanih snaga, u statusu posmatrača, na učešće u četiri vojne vežbe, dok je u jednoj vežbi učestovala kao aktivni učesnik. Ovim je Hrvatska realizovala svoj željeni (strateški) cilj – ulazak u NATO. Uključenjem u akcijski plan za članstvo MAP Republika Hrvatska je postala i formalno članica NATO alijanse.

Ulaskom u navedene saveze, Hrvatska vrši preoblikovanje svojih bezbjednosnih ciljeva pod budnim okom ovih međunarodnih organizacija. U svrhu stvaranja strateških zakonskih pretpostavki za transformaciju svog ustava nacionalne bezbjednosti (sigurnosti). Tokom 2002. godine usvojen je veći broj zakonskih dokumenata iz oblasti nacionalne bezbjednosti i odbrane. Usvojena je Strategija nacionalne sigurnosti i Strategija odbrane kao i niz zakona kojim se regulišu pretpostavke za reformu oružanih snaga. Na taj način je Hrvatska izgradila sistem primjerenog demokratskog i političkog odnosa. Kako se piše u Hrvatskim dokumentima, u vezi saradnje sa navedenim organizacijama, Hrvatska je u pogledu reformi postigla ohrabrujuće rezultate i napredak.¹¹⁶

„Politika nacionalne bezbjednosti Republike Hrvatske se bazira na znatnim interesima i kontaktima sa multiregionalnim sistemima bezbjednosti i odbrane u cilju razvoja odbrambenih sposobnosti i sveukupne bezbjednosti države. Na osnovu takve saradnje 2002. godine usvojena su dva glavna dokumenta, Strategija za nacionalnu bezbjednost i Strategija odbrane, koja su od ključne važnosti i od interesa za nacionalnu bezbjednost Republike Hrvatske. Pored Strategije za nacionalnu bezbjednost, opšti bezbjednosni cilj i interes Republike Hrvatske jeste i izgradnja pret-

---

¹¹⁶ Tatalović S. Grizold A. Cvrtila V. *Suvremene sigurnosne politike*, Gold marketing-tehnička knjiga, Zagreb, 2008. str.103- 107.

postavke za slobodan, pravedan i stabilan, politički, ekonomski i socijalni razvoj. Ako se ovo realizuje putem već postignutih i preko posebnih bezbjednosnih ciljeva za rezultat će imati: osposobljavanje, razvoj, i sprovođenje odgovarajuće politike, mjera i aktivnosti kod institucija na bezbjednosnom planu, a koje čine:

- izgradnja povoljnog međunarodnog bezbjednosnog okruženja na regionalnom i globalnom planu uz podršku međunarodnih bezbjednosnih integracija i aktivnosti sa drugim demokratskim državama;
- razvoj stabilnog ekonomskog napretka i dugoročna sposobnost na izgradnji održivog bezbjednosnog mehanizma i bezbjednosnih resursa, i na uspješnim bezbjednosnim odgovorima i mehanizmima, u cilju uspješnog pružanja odgovora na bezbjednosne prijetnje.

Vitalni nacionalni interesi Republike Hrvatske su trajni i prvenstveno se odnose na zaštitu najviših vrijednosti definisanih Ustavom Republike Hrvatske. Osnovni zadaci sistema bezbjednosti su obezbjeđivanje sposobnosti za samoodbranu i visoko obezbjeđivanje sposobnosti postojećeg potencijala i veliki spektar zadataka. Osnovni zadaci koji se postavljaju Republici Hrvatskoj da su oružane snage glavni bezbjednosni potencijal po pitanju bezbjednosti države i sa zadatkom ostvarivanja i individualne bezbjednosti. Posebnu ulogu i zadatak imaju u zaštiti ustavnog poretka demokratskog političkog sistema, kao i zaštiti svakog čovjeka i građanskih prava u državi.

Pored navedenog može se zaključiti da se Republika Hrvatska opredijelila za oblikovanje i sprovođenje bezbjednosne politike koja je naznačena integracijama i multilaterizmu. Po prijemu u NATO i EU za Hrvatsku i dalje ostaje nekoliko značajnih ciljeva, ali i problema u različitim sferama izgradnje bezbjednosti i odbrane koje mora ubrzano rješavati i modernizovati, odnosno prilagoditi potrebama, pre svega, NATO-u.

Institucije koje upravljaju sistemom bezbjednosti

Institucije koje upravljaju nacionalnom bezbjednosti su: predsjednik, parlament i Vlada Republike Hrvatske.

Predsjednik, predstavlja i zastupa državu u zemlji i inostranstvu, a bira se na opštim neposrednim i slobodnim izborima tajnim glasanjem sa mandatom u trajanju od pet godina. Između ostalog i komanduje sa oružanim snagama.

Parlament, hrvatskog sabora se bira na opštim, neposrednim i slobodnim izborima tajnim glasanjem sa mandatom od četiri godine.

Vlada, kao izvršna vlast izabrana na prijedlog predsjednika ima presedavajućeg i podpredavajućeg i određeni broj članova Vlade. Za svoj rad odgovara predsjedniku i parlamentu Republike Hrvatske. Između ostalog upravlja sistemom bezbjednosti preko ministra unutrašnjih poslova i drugih rukovodilaca.

Komponente sistema bezbjednosti, sistem bezbjednosti je sačinjen od određenog broja komponenata koje predstavljaju: *Odbrambeni* sistem kojim upravlja ministar odbrane. *Policijski* sistem, je organizovan kroz strogo centralizovani i sa hijerarhijskim odnosima. Ministarstvo za vanredne situacije zaduženo za javnu bezbjednost, policiju, organizovani kriminalitet otkrivanje krivičnih dijela, pronalaženje i hvatanje počilaca kaznenih dijela i njihovo privođenje, održavanje javnog reda i mira, zaštita javnih ličnosti i prostora i mnoge druge značajne djelatnosti u bezbjednosti.¹¹⁷

8.3.2. Sistem nacionalne bezbjednosti Bosne i Hercegovine

Politika nacionalne bezbjednosti

---

¹¹⁷ Detaljnije vidi, Oliver Bakrevski, Milan Milošević, Savremeni bezbjednosni sistem, Skopje, 2010. str.99-123. (u daljem tekstu Bakreski-Milošević)

Politika nacionalne bezbjednosti Bosne i Hercegovine zasnovana je na problemu egzistiranja neizvjesne stabilnosti, tako da njena bezbjednost praktično i danas zavisi od međunarodnog vojnog prisustva. Kratkoročno gledano ova prisustva stranih oružanih snaga verovatno će potrajati još određeno vrijeme iako se očekivalo da će ono biti kratkotrajnog karaktera.

Prisustvo međunarodnih subjekata je obezbjeđeno sve dok državne institucije, čiji je predmet i odgovornost u očuvanju stabilne bezbjednosti i mira uopšteno posmatrano. Sve dok BiH ne bude sposobna da samostalno funkcioniše u bezbjednosnom smislu i dok se ne obezbjede svi potrebni uslovi za razvoj modernog društva uz izgradnju sposobnosti i efikasnosti oružanih snaga u cilju postizanja stabilnog stanja bezbjednosti u državi. Dakle, sve dok se ne steknu i ne ostvare ovi uslovi prisustvo stranih bezbjednosnih snaga će ostati. U ostvarivanju velikih napora društvo na prostoru cjele Republike BiH, biće i dalje činjeni veliki naponi u reformama bezbjednosnog sektora, koji obuhvata borbu protiv korupcije do socijalnih i ekonomskih reformi, odnosno sve dok bezbjednosni sektor ne postane efikasan.

Sve navedeno se bazira na jasno definisanim nacionalnim i bezbjednosnim ciljevima strategiji koja može da se koristi za izgradnju nacionalnog konzesusa. Nacionalna bezbjednosna strategija treba da održi interese koji su prioritetni za BiH. Kao bezbjednosne prioritete moguće je odrediti: zaštita nezavisnosti, suverenitet i teritorijalni integritet, zaštita ustavnog poretka i garantovanje ljudskih prava i sloboda, razvoj samoodržive ekonomije i postizanje uslova kvaliteta životne sredine za građane: pristupanje kolektivnom sistemu za bezbjednost, kao realno najpovoljnijem načinu za realizaciju bezbjednosnih prioriteta BiH.¹¹⁸ Republika Bosna i Hercegovina je u decentralizovanom sistemu bezbjednosti koji je organizovan u sistem bezbjednosti Federacije, a kao podređeni sistem bezbjednosti je sistem bezbjednosti Republike Srpske.

Institucije

---

¹¹⁸ Vidi Bakreski-Milošević, str.126-128.

Institucije koje su nadležne, između ostalog, i za sistem bezbjednosti u Republici Bosni i Hercegovini su:

Predsjedništvo Republike BiH, kao kolektivni tripartetni organ sačinjen od predstavnika triju entiteta. Jedan entitet sačinjavaju predstavnici bošnjaka i hrvata, dok drugi predstavljaju predstavnici iz Republike Srpske, koji se biraju neposrednim izborima u entitetima, sa mandatom od četiri godine i mogu biti birani još jedan mandat. Presjedništvo predstavlja Republiku unutar i izvan njenih granica. Odluke se donose konsenzusom. Predsjedništvo ima nadležnost kao kolektivni organ isto kao predsjednik u drugim državama. Predsjedništvo ima ulogu nad bezbjednosnim sektorom u smislu kreiranja politike bezbjednosti.

Parlament Republike BiH,

kao zakonodavna vlast i sastoji se od dva doma i to; Predstavnički dom i Dom naroda. Predstavnički dom izabran na teritorijalnom principu tj. 2/3 iz Federacije i 1/3 iz republike Srpske. Predstavnički dom se bira neposrednim izborima iz svakog entiteta, dok je Dom naroda sastavljen od predstavnika 2/3 iz federacije i 1/3 iz Republike Srpske. Dom naroda u federaciji i Republike Srpske biraju se od oba entiteta. Parlamentarni dom ima nadležnost, između ostalog i za sistem bezbjednosti.

Savjet ministara

je organ izvršne vlasti BiH. Vršiti dužnost i poslove vlade i bira ga parlament BiH. Savjet je odgovoran Predstavničkom domu kao izvršni organ. Savjet ministara ima nadležnost nad bezbjednosnim sistemom, kao i nad ključnim resorima kao što je bezbjednost i odbrana. Savjet ministara postavlja i razrješava direktora policije isto je i za bezbjednosnu agenciju i vrši kontrolu nad agencijom za bezbjednost.

Komponente sistema bezbjednosti

Sistem bezbjednosti sačinjavaju bezbjednosne komponente kao što su: policijski sistem koji se odnosi na ministarstvo za bezbjednost BiH, u čijem je sastavu ministarstvo za unutrašnje poslove u entitetima, zaduženo za međunarodni terorizam, spriječavanje kriminaliteta, borba

protiv trgovine ljudima, ilegalne migracije, i druge značajne funkcije. Dok bezbjednosna agencija BiH vrši otkrivanje izvršilaca terorističkih akcija, šverca narkotika, i drugih kriminalnih akta. Ministarstvo za bezbjednost je odgovorno za prikupljanje informacija od značaja za bezbjednost BiH.

Ministarstvo za bezbjednost je organizovano od sljedećih organizacionih cjelina : sektor za zaštitu i spasavanje, sektor za pravne, kadrovske, opšte i materijalno-finansijske poslove, za analitiku, procjena i strategijska analiza, migracije, azil, borba protiv terorizma, organizovani kriminalitet trgovina narkoticima, informatički kriminal i zaštita telekomunikacija, zaštita granice, i javnog reda i mira. Posebno mjesto u organizacionoj strukturi za upravljanje ima organizacija ministarstva kao što je granična policija BiH, državna agencija za istrage, saradnja sa strancima, inspektorat, interpol i slične aktivnosti.

Odbrambeni sistem

Po potpisivanju „Dejtonskog sporazuma“ izvršene su reforme odbrambenog sektora BiH u pravcu uvođenja profesionalne vojske i ukinute su entitetske oružane snage i objedinjene su u jedinstveni sistem BiH.¹¹⁹

8.3.3. Sistem nacionalne bezbjednosti Crne Gore

Politika nacionalne bezbjednosti

Politika nacionalne bezbjednosti Crne Gore republike je usmjerena na načela demokratije, vladavine prava i orijentacija je na evropske integracije i jačanje evroatlantskih integracija. Strategija regulative, uzimajući u obzir strateške interese i vrijednosti Republike Crne Gore glavni su strateški ciljevi i interesi nacionalne bezbjednosne politike. Tu se ubrajaju: odbrana suvereniteta, nezavisnosti teritorijalnog integriteta: zaštita života i imovine građana i ekonomskih dobara: razvoj odbrambenog kapaciteta, integracija u NATO i EU, formiranje politike i dobrosusjedskih odnosa kao i koordinacija na regionalnom i globalnom nivou, jačanje demokratije, pravne države, i cjelokupna zaštita društva i prava nacionalnih ma-

---

¹¹⁹ Detaljnije vidi, Bakrevski-Milošević str.133-153.

njina, cjelovita pravna uređenost nacionalne bezbjednosti u saglasnosti sa ustavom Republike Crne Gore.

Upravljanje nacionalnim sistemom bezbjednosti

Upravljanje nacionalnim sistemom bezbjednosti uređeno je ustavom Republike i zakonskim dokumentima. Upravljanje sistemom bezbjednosti obezbjeđuje koordinaciju i saradnju sa raznim organizacijama i institucijama kombinovano sa civilnim, policijskim i vojnim nadležnostima na nivou države. Upravljanje sistemom nacionalne bezbjednosti vrše: skupština, predsjednik, vlada, i nacionalni savjet za bezbjednost.

Skupština Republike Crne Gore

Skupština Crne Gore bira se na mandat od četiri godine i skupština ima mnogo zakonodavnih nadležnosti, između mnoge su i nadležnost nad nacionalnim sistemom bezbjednosti.

Predsenki Republike Crne Gore

Predsjednik Republike Crne Gore bira se na opštim i neposrednim izborima tajnim glasanjem u mandatu na pet godina i može biti biran dva puta uzastopno. Predsjednik Republike izvršava mnogobroje državne obaveze između kojih i nadležnost nad nacionalnim sistemom bezbjednosti.

Vlada Republike Crne Gore

Vlada, na osnovu ustava i zakonskih propisa, sadržana je od predsjednika (premijer) i određenog broja ministara. Ispred vlade za sistem bezbjednosti odgovaran je ministar unutrašnjih poslova. Ispred vlade, nacionalnu bezbjednosnu politiku vodi, predlaže strategiju bezbjednosti, strategiju odbrane, kao i zakone u oblasti odbrane i bezbjednosti i druge poslove iz ove djelatnosti.

Sistem nacionalne bezbjednosti

Sistemom bezbjednosti se čuva jedinstvo, obezbjeđenje zaštite nacionalnih interesa i vrijednosti, bezbjednost je organizovana na dva načina tj. pravca; civilno jedinstvo, civilno-vojna i civilno-policijska sarad-

nja u oblasti bezbjednosti, kao razvoj civilnog sektora i sve institucije sistema bezbjednosti.

Struktura sistema bezbjednosti

Struktura sistema nacionalne bezbjednosti je sadržana od: ministarstvo za vanredne situacije, ministarstvo odbrane, ministarstvo bezbjednosti, agencija za nacionalnu bezbjednost, sudstvo, i druge institucije koje su značajne za bezbjednost.¹²⁰

8.3.4. Sistem nacionalne bezbjednosti Republike Makedonije

Politika bezbjednosti Republike Makedonije.

Nove promjene međunarodne bezbjednosne sredine i bezbjednosnog okruženja države, kao i strategijsko opredjeljenje Republike Makedonije, temelji se na nekoliko načela koja treba da obezbjede realizaciju vitalnih vrijednosti na osnovu raspoloživih resursa i mehanizmama potrebnih za realizaciju bezbjednosnih ciljeva. Za realizaciju navedenog i svega drugog potrebnog za modernizaciju bezbjednosti, su obezbjeđene zakonske norme. U tom smislu doneto (usvojeno) je nekoliko dokumenata od strategijskog značaja sa kojima je i pravno regulisana nacionalna bezbjednost Republike Makedonije.

Institucije nacionalne bezbjednosti

Sobranje, (parlament) kao najviši zakonodavni organ Republike Makedonije, donosi svu neophodnu zakonsku regulativu među kojima su i bezbjednosna dokumenta.

Predsjednik, Republike Makedonije

Predsjednik ima veoma široko ovlaštenje kako u zemlji tako i izvan njenih granica, među kojima je i politika bezbjednosti države tj. u okviru njenih granica i u državnom okruženju.

---

¹²⁰ Detaljnije, Bakrevski-Milošević, str. 154-171.

Vlada, je najviši izvršni organ Republike Makedonije koja takođe ima veliko ovlašćenje, kako unutar tako i izvan državnih granica. Među mnogobrojnim zadacima vlada ima nadležnost i nad sistemom bezbjednosti. U tom smislu, vlada predlaže Sobraanju značajna strateška rješenja po pitanju bezbjednosti i upravlja bezbjednosnim službama preko ministra unutrašnjih poslova i Ministra odbrane.

Komponente sistema nacionalne bezbjednosti,

Komponente sistema nacionalne bezbjednosti Republike Makedonije su: Policijske snage, oružane snage, bezbjednosne službe, i druge institucije i agencije iz oblasti odbrane i bezbjednosti.

Demokratska kontrola nad bezbjednosnim sektorom

Demokratska kontrola nad bezbjednosnim sektorom, podrazumjeva pravno regulisane institucije koje su ustavno ovlašćene za ovu djelatnost. Ovaj organ je nadležan za političku kontrolu bezbjednosnih institucija. Parlament (sobranje) kao najviši zakonodavni organ i najviše demokratski izabrano tijelo voljom naroda je najveći čuvar demokratije. Parlament i vlada vrše nadzor nad bezbjednosnim službama, dok je parlament nadležan i nad vladom Republike Makedonije.¹²¹

---

¹²¹ Detaljnije vidi, Bakrevski-Milošević, str. 231-252.

9. STRUKTURA SISTEMA NACIONALNE BEZBJEDNOSTISTI REPUBLIKE SRBIJE

„U užem smislu, strukturu sistema nacionalne bezbjednosti čine institucije i organi države koji upravljaju, planiraju, organizuju, usklađuju i ostvaruju propisane mjere i aktivnosti u sistemu bezbjednosti. Struktura sistema je sastavljena iz njegovog isnstitucionalnog, funkcionalnog i normativnog dijela.

Bezbjednosnu strukturu sistema u širem smislu čini sistem nacionalne bezbjednosti i institucije civilnog društva, koje svojom djelatnošću doprinose opštem stanju bezbjednosti i imaju veliki značaj za nacionalne interese bezbjednosti u cjelini. Institucionalni dio bezbjednosne strukture sistema bezbjednosti Republike Srbije čine upravljački i izvršni dio.“¹²²

9.1. Politika nacionalne bezbjednosti Republike Srbije

Tradicionalna bezbjednosna politika društva Republike Srbije je potraga za bezbjednosnim statusom u međunarodnim okruženju i takva politika predstavlja važan nivo u odnosu na druge sisteme državne politike. Politika nacionalne bezbjednosti Republike Srbije determinisana je od različitih faktora, kao što je tradicija, složeni odnosi i opšti stav na politički plan zemlje u međunarodnoj zajednici.

Institucije za upravljanje nacionalnim sistemom bezbjednosti.

Državne institucije koje upravljaju nacionalnim sistemom bezbjednosti su: predsjednik Republike Srbije, Narodna skupština i vlada Republike Srbije.

9.1.1. Predsjednik Republike Srbije

Predsjednik Republike Srbije na osnovu ustava se bira na neposrednim izborima i tajnim glasanjem na mandat od pet godina. Po ustavu

---

¹²² Zoran Keković, *Sistem bezbjednosti*, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2009. str.142-143.

Republike Srbije, predsjednik ima velika i široka ovlaštenja na osnovu kojih predstavlja državu u zemlji i međunarodnoj zajednici, između ostalog i predlaže premijera Narodnoj skupštini, proglašava zakonska dokumenta, može da raspušta Narodnu skupštinu, postavlja i razrješava ambasadore, daje pomilovanja osuđenima, imenuje Generalnog sekretara predsjednika, imenuje šefa kabineta predsjednika, komanduje oružanim i bezbjednosnim snagama, predsjedava savjetom za nacionalnu bezbjednost, i mnoge druge nadležnosti.

9.1.2. Narodna skupština Republike Srbije

Narodna skupština (parlament) je najviši zakonodavni organ koji usvaja zakonsku normativu, planove i druga zakonska dokumenta od posebnog interesa za državu i društvo. Predstavници skupštine (poslanici) se biraju opštim i neposrednim izborima i tajnim glasanjem saglasno Zakonu o izborima. Poslanici se biraju na mandat od četiri godine, a predsjednika biraju poslanici između svojih redova.

Narodna skupština Republike Srbije u domenu nacionalne bezbjednosti ostvaruje zakonodavni-upravljački uticaj na sve segmente sistema bezbjednosti sa ustavnotvornom i zakonodavnom djelatnošću. Kao najviši zakonodavni organ, Narodna skupština Republike, Srbije kad je u pitanju bezbjednost, odlučuje o ratu i miru, svoju neposrednu kontrolu ostvaruje preko skupštinskog odbora za odbranu i bezbjednost. Pored navedenih odbora može formirati i druga skupštinska tela preko kojih će vršiti demokratsku civilnu kontrolu nad drugim državnim subjektima, a čija djelatnost se odnosi na bezbjednost.

9.1.3. Vlada Republike Srbije

Vlada je sastavljena od premijera i određenog broja ministara i drugih državnih činovnika. Premijera predlaže Narodnoj skupštini predsjednik republike, a premijer predlaže skupštini ministre i druge državne činovnike. Vlada ima veoma širok dijapazon ovlaštenja i zadataka među kojima su i poslovi nacionalne bezbjednosti i odbrane. Poslovima nacio-

nalne bezbjednosti upravlja ministar za unutrašnje poslova, a odbranom i oružanim snagama upravlja ministar odbrane. Zatim agencijama za bezbjednost upravljaju direktori agencije, koji odgovaraju vladi za svoje poslove. Vlada obezbjeđuje i finansijska sredstva za potrebe nacionalne bezbjednosti, upravlja i drugim organizacijama za bezbjednost, obezbjeđuje realizaciju međunarodnih ugovora i sporazuma u oblasti nacionalne bezbjednosti. Izvršava sudsku vlast, sprovodi zakonsku normativu, upravlja svim ministarstvima, među kojima su i ona koji imaju odnos sa bezbjednošću: ministarstvo spoljnih poslova, ministarstvo odbrane, ministarstvo unutrašnjih poslova, ministarstvo pravde, ministarstvo finansija i ekonomije, ministarstvo poljoprivrede, ministarstvo građevina i saobraćaja i bezbjednosno-informativnom agencijom.

9.1.4. Struktura sistema bezbjednosti

Strukturu sistema nacionalne bezbjednosti Republike Srbije sačinjavaju državne institucije civilnog društva, kao što su ministarstva i agencije: ministarstvo odbrane u čijem su sastavu oružane snage, ministarstvo unutrašnjih poslova u čijem sastavu su: policija, bezbjednosni informativna agencija, sektor za vanredne situacije i drugi subjekti. Kriterijumi i podijela subjekata u sistemu bezbjednosti, a koji obuhvataju upravljačke, izvršne i civilne strukture.

A) konvencionalni subjekti su;

- obavještajno-bezbjednosne službe,
- policija,
- vojska,
- sudstvo,
- tužilaštvo, inspekcije,
- zatvorske službe i slično.

B) Nekovencionalni subjekti su;

- predsjednik Republike,
- parlament,
- vlada,
- ministarstvo inostranih poslova.

C) Ostali suplementarni organi su;

- organi lokalne samouprave,
- javne službe,
- privredna društva,
- obrazovne institucije i drugi.

Funkcionalni dio strukture sistema bezbjednosti sačinjavaju djelatnosti i aktivnosti preko kojih se sistem bezbjednosti sprovodi ili funkcioniše. Funkcionalne djelatnosti su aktivnosti sa kojima se sistem uspostavlja i razvija. Dok sistemski subjekti su djelatnosti koje se sistemski direktno sprovode preko policijskih, vojnih kao i preko institucija države tj. nacionalne bezbjednosti, preko kojih se ostvaruje bezbjednost sa grupisanim aktivnostima sa sljedećim subjektima i to:

9.1.5. Odbrana Srbije

Djelatnost odbrane se razvija i odražava preko svojih sposobnosti, da zaštiti i odbrani suverenitet, državne granice, teritorijalni integritet, vazdušni prostor, prirodne resurse, materijalne vrijednosti, stanovništvo i druge vrijednosti od svih prijetnji i rizika uz korišćenje vojne sile sa strateškim razmjerama uz sopstvenu sposobnost da zaštiti i odbrani sveukupne vrijednosti društva. Zatim, održavanje i unapređivanje unutrašnje bezbjednosti, upravljanje vanrednim situacijama, učestvuje u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama. Sve to uz poštovanje pravnog uređenja i poštovanje pravni i bezbjednosnih normi društva i drugo.

9.1.6. Bezbjednosna struktura nacionalne bezbjednosti

Bezbjednosnu strukturu sistema nacionalne bezbjednosti, čine predmetno i hijerarijski različiti sadržaji tj. njegovi podsistemi ili dijelovi sistema i to: policijski, odbrambeni, obavještajno-bezbjednosni, pravosudni, i drugi, a kao dio izvršne strukture sistema bezbjednosti. Osnovne komponente sistema bezbjednosti predstavljaju unutrašnja i spoljašna bezbjednost, a njegovi podsistemi se razvrstavaju po djelatnostima na unutrašnju i spoljašnu bezbjednosnu aktivnost.

9.1.7. Savjet za nacionalnu bezbjednost

Savjet za nacionalnu bezbjednost Republike Srbije, predstavlja poseban dio strukture nacionalne bezbjednosti. Po osnovu pravnog rješenja, kao država u neposrednom okruženju i država u procesu tranzicije i transformacije, je obrazovala ovo tijelo koje vrši djelatnost iz oblasti nacionalne bezbjednosti. Zatim je vlada osnovala i Biro za koordinaciju rada službi bezbjednosti. Nacionalni savjet bezbjednosti kao tijelo je zadužen za kontrolu i nadzor rada organa nacionalne bezbjednosti. Savjet se stara o nacionalnoj bezbjednosti, oblasti odbrane, unutrašnjih poslova, bezbjednosno-informativne agencije (BIA), vojnih službi bezbjednosti (VB), vojnoobavještajne agencije, (VOA), razmatra značajna pitanja iz nacionalne bezbjednosti i slično, usmjerava i usklađuje rad navedenih organa, stara se o usaglašavanju primjene propisa i vrši mnoge druge poslove. Članove savjeta sačinjavaju predstavnici iz državnih organa po svojim funkcijama i to:

1. Predsjednik Republike,
2. Predsjednik vlade,
3. Ministar odbrane,
4. Ministar unutrašnjih poslova, ministar pravde, načelnik generalštaba VS,
5. Direktor BIA, i
6. Načelnik VOA.

Sjednice savjeta saziva predsjednik Republike i predsjedava sjednicom, a sjednice se održavaju po potrebi i najmanje jednom u tri mjeseca tokom jedne godine. Predsjednik Republike na sjednicu može pozvati i druge koji nisu članovi savjeta, obično su to rukovodioci nekih državnih organa.

Kordinacija bezbjednosnog sektora

Bezbjednosnim sektorom kordiniraju: savjet za nacionalnu bezbjednost, Biro za kordinaciju, i drugi subjekti.

Ostvarivanje demokratske kontrole nad sistemom bezbjednosti

Za političku kontrolu subjekata bezbjednosti nadležna je Narodna skupština (pralament) Republike Srbije.¹²³

A) Odbrambeni-vojni sistem

Koncept bezbjednosti u kome se nalazi vojna bezbjednost samo je jedan od elemenata višedimenzionalne bezbjednosti. Odnos između nacionalne i savremene bezbjednosti i nacionalne odbrane, predstavlja odnos između opšte (nacionalne bezbjednosti i posebnog (nacionalne odbrane). Odbrambeni sistem u korelaciji sa ostalim elementima sistema bezbjednosti odgovoran je za odbrambenu funkciju i prevashodan zadatak spoljne bezbjednosti države. Funkcije odbrambenog sistema su: odvracanje mogućeg napadača, odbrana teritorije, učešće pripadnika oružanih snaga u mirovnim misijama, zaštita stanovništva i materijalnih dobara, kao i otklanjanje posljedica ratnih razaranja i elementarnih nesreća i katastrofa. Sistem odbrane Republike Srbije dio je sistema nacionalne bezbjednosti i predstavlja jedinstvenu, strukturno određenu i funkcionalnu cjelinu snaga i subjekata odbrane čiji je cilj zaštita odbranbenih interesa Republike Srbije.

a) Vitalni odbrambeni interesi Republike Srbije su:

- očuvanje suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Srbije i zaštita bezbjednosti građana,
- izrada povjerenja, unapređenje bezbjednosti i stabilnosti u regionu, i
- saradnja i partnerstvo sa međunarodnim bezbjednosnim organizacijama i institucijama demokratskih država.

Zaštita odbrambenih interesa je jedinstvena funkcija države i realizuje se kroz vojnu i civilnu odbranu. Nosilac vojne odbrane je Vojska Republike Srbije, a u ostvarivanju civilne odbrane angažuju se državni organi, organi državne uprave, organi autonomnih pokrajina (Kosovo i Metohija trenutno nisu pod kontrolom organa Srbije već pod kontrolom međunarodne zajednice), organi jedinica lokalne samouprave, privredna društva, javne službe i ostali subjekti i snage sistema odbrane.

---

¹²³ Vidi, Bakrevski-Milošević, str.71-99

Subjekti sistema odbrane su: građani, državni organi, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnici, i Vojska Srbije. Snage odbrane su ljudski i materijalni potencijali Republike Srbije, odnosno organizovane strukture subjekata sistema odbrane. Međutim, u savremenom društvu i savremenim odnosima i tehnološkog razvoja ljudi su ostali kao najznačajniji resurs sistema odbrane.

b) Upravljački dio sistema odbrane

Pod upravljačkim dijelom sistema odbrane spadaju:

Narodna skupština Republike Srbije,
Predsjednik Republike Srbije,
Vlada Republike Srbije,
Ministarstvo odbrane, i
Generalštab Vojske Republike Srbije.

Narodna skupština Republike Srbije, donosi zakone i druga opšta zakonska dokumenta iz oblasti odbrane, ostvaruje demokratsku i civilnu kontrolu Vojske Srbije i sistema odbrane i odlučuje o visini sredstava za finansiranje odbrane.

Predsjednik Republike Srbije

Predsjednik Republike komanduje Vojskom, u skladu sa ustavom i zakonima

Vlada Republike Srbije

Vlada utvrđuje i vodi politiku odbrane usvaja i predlaže Narodnoj skupštini RS strategijska i planska dokumenta u oblasti odbrane, budžet za potrebe odbrane, zakon i druga opšta akta iz oblasti odbrane i donosi odluke od značaja za odbranu.

Ministarstvo odbrane

Obavlja poslove državne uprave koji se odnose na; politiku odbrane i strategijska planiranja, međunarodnu saradnju u oblasti odbrane i vojnu saradnju, planiranje i pripremanje Vojske Srbije, državnih organa, privrednih društava, drugih pravnih lica i građana u izvršavanju zadataka u oblasti odbrane Republike Srbije. Sprovodi mjere zaštite i spasavanje u domenu svoje odgovornosti i druge poslove u skladu sa zakonom. Mini-

starstvom odbrane rukovodi kao član Vlade Ministar odbrane i predstavlja Vladu po pitanju odbrane u zemlji i inostranstvu.

Generalštab Vojske Republike Srbije

Vrši pripremu upotrebe, komandovanje i kontrolu vojske i izgrađuje i kontroliše njene operativne i funkcionalne sposobnosti u skladu sa zakonima i ovlašćenjima Republike i Ministra odbrane.

Vojska Republike Srbije

Vojska Republike Srbije brani zemlju od svih vrsta neoružanih i oružanog ugrožavanja spolja, a izvršava i druge misije i zadatke po ustavu i zakonu o odbrani i principima međunarodnih prava. Misije i zadatke vojske definiše Narodna skupština.

Civilna odbrana

Civilna odbrana je dio jedinstvenog sistema odbrane. Organizuje se na nivou Republike Srbije, pokrajina, lokalne samouprave, na obezbjeđenju pretpostavki za funkcionisanje sistema odbrane. Dok je zaštita i spasavanje prešlo u nadležnosti MUP-a RS.¹²⁴

Napred navedeni zakonodavni, izvršni organi vrše upravu i kontrolu nad odbranom i vojskom Republike Srbije, dok vojska i druge države pravne institucije i građani su izvršiooci odbrane u nastanku opasnosti ili ratnog stanja.

Strategijsko planiranje, sastavni je dio funkcije upravljanja sistemom odbrane. Preko navedene funkcije najviše tijelo zakonodavne i izvršne vlasti definišu i verifikuju nacionalne interese i celjeve. Politika odbrane predstavlja osnovu izrade normativnih i doktrinarnih dokumenata iz sistema odbrane. Doktrinom Vojske Srbije i strategijskog pregleda odbrane se zaokružuje doktrinarni okvir procesa reformi i postignutih koncenzusa u političkom odlučivanju Republike Srbije i njenim ciljevima i dinamičnim reformi sistema odbrane.

---

¹²⁴ Zoran Keković, str.158-161.

Strategija nacionalne bezbjednosti predstavlja opšte programsko stanovište čijom realizacijom se štite interesi Republike Srbije od svih prijetnji i rizika po bezbjednost društva.

Strategija odbrane je najviši strateški dokument u oblasti odbrane u kojem se definišu stavovi o bezbjednosnom okruženju, odbranbenim interesima, misijama vojske, razvoj sistema odbrane i drugo.

Doktrina Vojske Republike Srbije, sačinjava osnovni doktrinarni dokument u kojem se definišu opšta opredjeljenja o vojnoj djelatnosti, organizovanju, pripremama, upotrebi i obezbjeđenju Vojske Srbije u miru i ratu, u skladu sa ustavom i strategijom odbrane Republike Srbije.

Plan razvoja sistema odbrane predstavlja osnovni dokument srednjoročnog planiranja odbrane. Plan razvoja sistema odbrane sadrži ciljeve, osnovna opredjeljenja, resurse, dinamiku, i nosioce organizovnih promjena i drugo.

B) Policijski sistem

Reorganizovanjem sistema bezbjednosti u Republici Srbiji, policija je postala nosilac unutrašnje bezbjednosti sa zadatkom da obezbjeđuje opštu, ličnu i imovinsku sigurnost i zaštitu građana. Svojim načinom organizovnja policija predstavlja organ državne izvršne vlasti koji je nadležan za održavanje javnog poretka, lične i imovinske sigurnosti građana. Promjenom u sistemu bezbjednosti, policija je preuzela dio odgovornosti od vojske, odnosno preuzela je zaštitu državnih granica. Aristotel navodi da u njegovo vrijeme policija je imala važnu ulogu u izvršenju sudskih odluka, čuvanjem zatvorenika i vođenjem evidencije osuđenih, ali je na taj način postala i omražena jer ne donosi veliku dobit, niti je ko žela da uzima za sebe, a ako je uzme želi da radi po zakonu.¹²⁵ U našem vremenu policija predstavlja organ izvršne vlasti koji je formiran na osnovu zakona i ima nadležnost u očuvanju javnog poretka, reda i mira u državi.

Svojim načinom rada vrši spriječavanje, suzbijanje i eliminisanje svih pojavnih oblika kriminaliteta i druge zadatke koji su vezani za

---

¹²⁵ Isto, str.148-149

eliminaciju prijetnji ljudima, materijalnim vrijednostima i uopšte sistemu bezbjednosti. Kada je riječ o zaštiti ljudi materijalnih i drugih vrijednosti, policija vrši kompletnu zaštitu u državnom i privatnom sektoru kao i u privatnom za koji nema nadležnost privatna bezbjednost. Privatni sektor vrši dio zaštite, kako ljudi materijalnih vrijednosti i drugih vrijednosti, ali u koordinaciji sa policijom. Klasifikacija navedenih sistema i modela izvršena je prema preovladavajućim, ustavnim i drugim zakonskim odredbama našeg pravnog sistema ali i na osnovu, tj. u skladu sa međunarodnim pravnim aktima u kojima je regulisana oblast organizovanja, opremanja, funkcionisanja policije itd.

Promjenom političkih odnosa u međunarodnoj zajednici i uspostavljanjem demokratskih sistema u nacionalnim državama, došlo je i do promjena u policijskim sistemima gdje ovaj centralizovani i zatvoreni sistem ima stroge hijerarijske odnose, dok decentralizovani i otvoreni imaju izražen stepen autonomije. U ranijim političkim sistemima, kojih još ima u dijelu međunarodne zajednice, policijski sistem je centralizovan, međutim u demokratskim društvima u većem broju država nedvosmisleno došlo je do decentralizacije u kojoj policija ima znatan stepen autonomije.

Bez obzira na policijsku autonomnost država i dalje ima značajnu centralizovanu ulogu nad policijskim subjektima. U konceptu tripartitne podjele državne vlasti, policija zauzima izuzetno značajno mjesto kao organ izvršne vlasti i sa inherentnim nadležnostima u zaštiti i očuvanju javnog poretka u društvu. U savremenim uslovima i društvima „postoje tri različita pristupa prirodi i ulozi policije i to su: liberalni, konzervativni i radikalni. Prema liberalnom gledištu, policija je u suštini neutralno tijelo, čiji je zadatak održavanje unutrašnjeg reda zaštitom individualnih prava i sloboda.

Prema tom stanovištu policijske snage djeluju u okviru širokog koncezusa i imaju snažan legitimitet, zasnovan na shvatanju da policija podržava društvenu slabost i obezbjeđuje ličnu sigurnost. Konzervativno gledište naglašava ulogu policije u očuvanju autoriteta države i ističe se značaj policije kao organa prinude. Policijske snage se vide kao mehanizam političke kontrole. Radikalno viđenje policije posmatra policiju

kao sredstvo represije u korist države, a ne u interesu stanovništva i služi elitama, a ne masama.“¹²⁶

U najvećem broju slučajeva vlasti, država primjenjuju radikalno rješavanje pobuna, demonstracija pa i ustanaka sa policijom u nekim slučajevima i sa vojskom. U radikalnom pristupu organizovanja i funkcionisanja policije zadatak policije je vrši zaštitu vlasti od građana, a ne zaštitu građana od vlasti kad ova na primjer sprovodi teror. Zbog toga ovaj vid upotrebe policije nije prihvatljiv za građanske mase kad su nezadovoljne i kad se pojavljuju u štrajkovima, demonstracijama i pobunama npr.

Međutim, na osnovu ustava i zakonskih dokumenata u kontekstu prava i dužnosti policije, ona ima značajna ovlašćenja i pravo na upotrebu prinude, ako se narušava red i mir u društvu.

Pravna ovlašćenja policije

Pravni osnov za rad i postupanje policije čini međunarodni i nacionalni izvor prava. Međunarodni izvor prava u doktrini se klasifikuje po više različitih osnova i kriterijuma. Po osnovu univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine, evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda iz 1950. godine, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima sa Fakultativnim protokolom iz 1966. godine, konvencije protiv torture i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine i sličnih dokumenata. Najvažniji pravni osnov za rad, postupanja i organizaciju policije svake države čine njeni unutrašnji izvori prava i propisi.

Što se tiče organizacije policijskog sistema Republike Srbije, pravno i organizaciono je strukturisan u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Ministarstvom rukovodi i upravlja ministar unutrašnjih poslova koji je i član vlade.¹²⁷

C) Obavještajno-bezbjednosni sistem

---

¹²⁶ Zoran Keković str 149-150.

¹²⁷ Zoran Kaković, str.148-151.

Subjekti, odnosno službe bezbjednosti su dio sistema bezbjednosti, a prema njihovoj nameni one predstavljaju jedan od glavnih subjekata za ostvarenje i sprovođenje politike države. Odnosno, nadležne su za preduzimanje i sprovođenje potrebnih aktivnosti i mjera kojim se država štiti od aktuelnih ili mogućih prijetnji od strane neprijatelja. Ove službe predstavljaju specijalizovani organ koji obavlja specifičnu djelatnost i primjenjuje mjere, radnje i sredstva kojima se ostvaruje funkcija bezbjednosti društva. Primarni zadatak ovih službi je ostvarivanje bezbjednosnih aktivnosti na otkrivanju, praćenju, spriječavanju i suzbijanju destruktivnih i drugih negativnih aktivnosti koje ugrožavaju društvo i državu, na unutrašnjem i međunarodnom planu. Kad je u pitanju unutrašnja opasnost po bezbjednost države pod negativnim djelovanjem se smatraju aktivnosti motivisane separatističkim, nacionalističkim, kriminalnim, terorističkim i drugim aktivnostima. Što se tiče međunarodnih prijetnji u njih ubrajamo subverzivne, obavještajne, terorističke i druge slične aktivnosti kojima se ugrožava društvo Republike Srbije iz inostranstva.

Podijela službi bezbjednosti,

„Podijela službi bezbjednosti u Republici Srbiji podrazumjeva organizacionu strukturu u sljedećem: obavještajna služba, kontraobavještajna služba, služba za zaštitu ustavnog poretka, služba za zaštitu ličnosti i objekata i protivteroristička obavještajna služba.“ (Zoran Keković, str. 165). Nakon demokratskih promjena u Republici Srbiji početkom 2001. godine, Vlada Republike Srbije, je reformisala Ministarstvo unutrašnjih poslova i izvršila određene promjene. Najznačajnije promjene izvršene su transformacijom resora državne bezbjednosti MUP-a RS, odnosno izdvajanja ove službe iz Ministarstva unutrašnjih poslova u samostalnu agenciju pod nazivom Bezbjednosno informativna agencija (BIA) i organizaciono je vezana za Vladu Republike Srbije.

Pod ovim nazivom agencija je počela da radi polovinom 2002. godine. Nakon razdvajanja Republike Srbije i Crne Gore, Republika Srbija je naslijedila četiri obavještajno-bezbjednosne ustanove i to: u okviru Ministarstva odbrane Vojno-obavještajnu agenciju i Vojno-bezbjednosnu agenciju; U okviru Ministarstva spoljnih poslova Službu za informisanje i dokumentaciju i Službu bezbjednosti.

Reorganizacijom i uvedenim promjenama Vojno-bezbjednosna agencija (VBA) i Vojno-obavještajna agencija (VOA), implementirane su u okviru Ministarstva odbrane, a Služba bezbjednosti je ostala u okviru Ministarstva spoljnih poslova. Krajem 2007. godine usvojen je zakon o osnovama uređenja Službi bezbjednosti RS, kojim je osnovan i Savjet za nacionalnu bezbjednost, kao operativno tijelo koje obavlja određene poslove i zadatke iz oblasti nacionalne bezbjednosti i usmjeravanja i usklađivanja rada službi bezbjednosti.¹²⁸

9.2. Obavještajno-bezbjednosne ustanove Ministarstva odbrane Republike Srbije

Nakon izvršenih demokratskih promjena 2001. godine, izvršena je reorganizacija i promjene i kod bezbjednosnih službi. Obvještajno-bezbjednosni sektor Ministarstva odbrane čine: Vojnoobavještajna agencija (VOA), Vojnobezbjednosna agencija (VBA) i Vojnodiplomatska predstavništva. Vojnoobavještajna agencija (VOA), predstavlja resornu kontraobavještajnu službu. BOA je nadležna za realizaciju zakonom propisanih poslova, kao što su:

- otkrivanje, praćenje, spriječavanje, suzbijanje i presijecanje obavještajnih i drugih djelatnosti koje vrše strane službe, organizacije, grupe i pojedinci usmjereni protiv Vojske Srbije.
- Otkriva, prati, spriječava, suzbija i presijeca aktivnosti i djelovanje unutrašnjeg i međunarodnog terorizama i drugih subvezivnih aktivnosti, usmjerene protiv vojnih komandi i jedinica i ustanova Vojske i Ministarstva odbrane Srbije.
- Otkriva, istražuje i dokumentuje krivična dijela iz nadležnosti vojnih sudova, krivična dijela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Srbije i najtežeg dijela sa elementima organizovanog kriminaliteta.

Pri izvršavanju svojih poslova, ustavno-zakonskim uređenjem VBA i VOA, koriste sve savremene metode obavještajnog rada tj. tajne

---

¹²⁸ Detaljnije, Zoran Keković, str.165-167

metode agenture, infiltracije u strukture sumnjivih organizacija i sumnjivih djelatnosti uz tajnu primjenu savremenih tehničkih sredstava i opreme koja služe za tajno prikupljanje podataka, informacija i drugih podataka. Navedene aktivnosti specijalizovane agencije obavljaju u cilju zaštite i odbrane društva i države od svih prijetnji koje su usmjerene na vojsku, odbranu i bezbjednost društva.

9.3. Obavještajno-bezbjednosne ustanove Ministarstva spoljnih poslov

Zakonom o uređenju službi bezbjednosti Republike Srbije iz 2007. godine, izvršene su i unešene systemske promjene u Ministarstvu spoljnih poslova, a koje se odnose na ukidanje službe za istraživanje i dokumentaciju (SID). Služba bezbjednosti Ministarstva spoljnih poslova, predstavlja resornu službu bezbjednosti, čiji su zadaci preventivne bezbjednosne aktivnosti, protivprislušnu, kontraobavještajnu zaštitu zaposlenih u objektima Ministarstva spoljnih poslova, kao zaposlenih u objektima diplomatsko-konzularnim predstavništvima i misijama RS u drugim zemljama. Služba bezbjednosti prema zakonu bezbjednosti Republike Srbije vrši poslove:

- Vršiti bezbjednosne provjere lica koji se zapošljavaju u Ministarstvo inostranih poslova.
- Obezbeđuje zaštitu zaposlenih u objektima Ministarstva inostranih poslova i diplomatsko-konzularnih predstavništva, od protivpravnih aktivnosti.
- Prikuplja podatke i izrađuje analize o bezbjednosti zaposlenih u predstavništvima RS u inostranstvu i Ministarstva spoljnih poslova u zemlji.
- Dostavlja informacije, podatke i izvještaj o svom radu.

Služba bezbjednosti Ministarstva inostranih poslova, ima pravo kad to iz bezbjednosnih razloga zahtjevaju obavještajno-bezbjednosne službe, u skladu sa zakonom da osnuju posebnu organizaciju sa statusom pravnog lica i uređuju njihov rad u vezi sa službom. (Keković, str.169-171).

9.4. Bezbjednosno informativna agencija Republike Srbije (BIA)

Izvršenim promjenama u Republici Srbiji 2001. godine reorganizacijom sistema bezbjednosti, izvršene su promjene i kod državne bezbjednosti kako se ova služba ranije nazivala, a kojoj je dat novi naziv Bezbjednosno-informativna agencija Republike Srbije (BIA). Bezbjednosno-informativna agencija Republike Srbije (BIA), organizovana je kao specijalizovana samostalna vladina ustanova, zadužena za obavještajne, kontra-obavještajne i ostale poslove zakonom i drugim aktima uređene. Zakonom o bezbjednosti BIA, iz 2002. godine iz nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova, izdvojena je dotadašnja nadležnost koje se odnose na zaštitu bezbjednosti Republike Srbije, kao otkrivanje i spriječavanje djelatnosti koje su usmjerene na podriivanje ili rušenje Ustavom utvrđenog poretka RS.

Osnivanjem ove agencije izmešteni su poslovi i djelatnosti iz MUP-a i prenešena na ovu agenciju koja je stekla svojstvo samostalnog pravnog lica. Zakonom su definisani poslovi i zadaci Bezbjednosno-informativne agencije u sljedećem:

- Vršiti zaštitu bezbjednosti RS, otkriva, spriječava sve aktivnosti koje su usmjerene na podriivanje ili rušenje poretka RS.
- Vršiti kontraobavještajne aktivnosti na prikupljanju, analiziranju, obradi i ocenjivanju podataka o djelovanju stranih obavještajnih službi, grupa i pojedinaca usmjereni protiv RS.
- Vršiti obavještajne poslove djelovanjem u inostranstvu i zemlji u cilju prikupljanja podataka političke, bezbjednosne, ekonomske i vojen prirode, koji su usmjereni protiv društva RS.
- Vršiti i druge poslove iz domena bezbjednosti usmjereni prema RS po pitanju organizovanog kriminaliteta, unutrašnjeg i međunarodnog terorizma kao i druge najteže oblike krivičnih dijela. Kontrolu i nadzor BIA vrše nadležni državni organ koji je zadužen i za druge bezbjednosne subjekte. Agencijom rukovodi neposredno direktor i za svoj rad je odgovorna vladi Republike Srbije. Odgovorna je i Narodnoj skupštini, Odboru za bezbjednost.

Centrala BIA je organizovana u sljedećem:

- Bezbjednosna uprava,
- Uprava za tehničku podršku,
- Obavještajna uprava,
- Uprava za međunarodnu saradnju,
- Uprava za logistiku,
- Uprava za analitiku i
- Regionalni centar.

Pored navedenih uprava, postoji i institut bezbjednosti i obrazovno-istraživački centar.

Saradnja BIA i MUP-a odnosi se na obezbjeđivanje različitih neposrednih oblika pomoći, pod čime se podrazumjeva fizička, stručna, tehnička i druga pomoć i sve to na osnovu prethodnog dogovora. Bebednosno-informativna agencija u pisanoj i usmenoj formi, dostavlja Ministarstvu unutrašnjih poslova informacije i izvještaje o negativnim aktivnostima koje su usmjerene protiv bezbjednosti društva.

9.5. Biro za koordinaciju rada službi bezbjednosti

Demokratskim promjenama kako kod zakonodavnih tako i kod izvršnih organa izvršena je i reorganizacija navedenih subjekata i time je organizovan Biro kao koordinaciono tijelo Savjeta za nacionalnu bezbjednost. Biro kao koordinaciono tijelo za bezbjednost, operativno usklađuje rad službi bezbjednosti i izvršava zaključke nacionalnog savjeta za bezbjednost iz svoje nadležnosti. Ovaj organ je sačinjen od prestavnika stručnih službi tj. rukovodilaca. U Biro se postavljaju: direktor Bezbjednosno informativne agencije (BIA), Vojno-bezbjednosne agencije (VBA) i Vojno-obavještajene agencije (VOA) i sekretar Savjeta za nacionalnu bezbjednost. Dok po pozivu Biroa mogu biti uključeni kao koordinatori i učestvuju u radu;

- Predstavnik Ministarstva spoljnih poslova iz službe za bezbjednost,
- Direktor policije i načelnici uprava,

- Republički javni tužilac,
- Direktor uprave carinom
- i drugi rukovodioci iz državnih institucija.

Biro za koordinaciju rada službi bezbjednosti kako po pitanju organizacije tako i zadataka se uređuje Poslovníkom savjeta za nacionalnu bezbjednost u okviru svoje nadležnosti.

Između ostalog, Biro za koordinaciju vrši određene aktivnosti kao što:

- utvrđuje zadatke koji se izvršavaju operativnim usklađivanjem djelatnosti službi bezbjednosti, kao službi bezbjednosti i drugih državnih organa sve to u vezi što koordinira njihove aktivnosti,
- utvrđuje operativno usklađivanje u pojedinim slučajevima, a ne sve u cjelosti aktivnosti,
- osniva mješovite radne grupe za operativne zadatke, a koje usklađuje i utvrđuje njihove zadatke,
- analizira rezultate operativnog usklađivanja i o tome obavještava Savjet za nacionalnu bezbjednost i to najmanje jedan put u šest mjeseci.

Obzirom na ustav i Zakonska dokumenta Republike Srbije, ugovore i sporazumje između institucija, posebno odbrane, policije i bezbjednosnih službi, zaključuje se:

da je bezbjednost cjelovita i nedijeljiva, bez obzira na zakonsku regulativu po institucijama, po osnovu koje je uređenost bezbjednosti utvrđena po različitim državnim institucijama.¹²⁹

9.6. Pravosudni sistem

U svakoj dobrooragizovanoj državi u kojoj je nepoznata ili veoma niska stupa korupcije i organizovanog kriminaliteta, pravosudni sistem je efikasan, uvažen i sprovode se sve njegove odluke. Dok u zemljama koje su u razvoju i ekonomsko-nerazvijenim, korupcija i organi-

---

¹²⁹ Detaljnije, Zoran Keković, str.175-177.

zovani kriminal spriječavaju i onemogućavaju, kako pravilno donošenje sudskih odluka, tako i njihovo neizvršavanje. U tom slučaju, bez efikasnog pravosudnog sistema nemoguće je ostvariti kako državne tako i građanske interese, ciljeve i po pitanju nacionalne bezbjednosti. Sistemski zakoni koji regulišu pravosudni sistem u Republici Srbiji su: zakon o uređenju sudstva, zakon o javnom tužilaštvu, i zakon o javnom pravobranilaštvu. Međutim, nadležnost suda se ustanovljava ustavom i zakonima. Vrste sudova opšte nadležnosti i posebni sudovi. opštinski, okružni, apelacioni i Vrhovni sud Srbije, predstavljaju sudove opšte nadležnosti. Posebni sudovi su trgovinski sudovi, Viši trgovinski sud i Upravni sud. Svi sudovi su samostalni i nezavisni.¹³⁰

Pored navedenih sudova, posebnu funkciju i po pitanju bezbjednosti imaju Javno tužilaštvo. Javno tužilaštvo je državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih dijela (sve i šire o tužilaštvu i tužiocima, vidi u zakonima o tužilaštvu). Kad je u pitanju efikasnost sudova i tužioca u Republici Srbiji, isti će biti efikasni u onoj mjeri u kojoj bude smanjivana korupcija i organizovani kriminalitet.

Kad je u pitanju bezbjednost, nezavisnost sudstva je jedan od najznačajnijih funkcija u ovoj djelatnosti i jedan je od prioritetnih zadataka vlasti da sudstvo dovedu do njegove potpune samostalnosti, kako bi se ostvarila i potpuna bezbjednost u društvu.

Što se tiče saradnje sudstva sa drugim subjektima bezbjednosti bez bliske i tesne veze između ovih institucija po pitanju spriječavanja i suzbijanja kriminaliteta, nema ni potpune bezbjednosti.

9.7. Inspekcijски organi

Ustavom i zakonskim propisima, poslove državne uprave, obavljaju ministarstva i drugi organi državne uprave. Ustavom su načelno uređena pravila državne uprave, dok bliže nadležnosti, prava i obaveze u izvršavanju inspekcijских aktivnosti se regulišu odgovarajućim zakonskim i podzakonskim dokumentima. Određena ministarstva kao državni

---

¹³⁰ Zoran Keković, str. 177

organi uprave, predviđeno je i vršenje inspekcijskih poslova i nadzora nad djelatnosti za koju su određeni.

Inspekcijski nadzor se uređuje posebnim zakonima. Dok funkciju inspekcijskih organa u domenu bezbjednosti, organizovani u raznim državnim upravama. Inspekcijska ovlašćenja su u najvećoj mjeri represivnog karaktera, dok im je preventivna aktivnost u manjoj mjeri zastupljena. Inspekcije vrše pregled, preduzimaju mjeru obezbjeđenja u slučaju opasnosti po živote i zdravlje ljudi, zabranjuju rad i aktivnost, nalažu potrebne mjere i to sve može imati velike posljedice za stanje bezbjednosti zaštitu preduzeća, ustanova i drugih organizacija, zajednica i građana. Inspekcijski organi su i značajni kao dio sistema zaštite ustavnosti i zakonitosti. Kad je u pitanju bezbjednost, neophodno je posebno skrenuti pažnju na inspekcijske poslove iz ove djelatnosti.

Inspekcije preko inspektora vrše pregled pojedinačnih zakonskih akata i dokumenata, vrše saslušanje i uzimaju izjave od odgovornih lica, pregledaju poslovne objekte i robu, uzimaju uzorke i vrše analize uzoraka, i spriječavaju vršenje opasnih aktivnosti po bezbjednost zdravlja i života ljudi, kao i životinja. Zatim pokreću odgovarajuće sankcije za učinjene prekršaje ili krivična djela. Prema svojim ovlašćenjima inspektori mogu nalagati sljedeće:

- nalažu rješenjima, izvršenje odgovarajućih mjera i radnji i određuju rokove u vezi toga,
- izriču mandatne kazne uz podnošenje prijave nadležnim organima,
- izdaju privremene zabrane djelatnosti,
- donose mjere obezbjeđenja u slučaju opasnosti po život i zdravlje kod ljudi ili životinja,
- obavještavaju i druge organe o navedenom, odgovorene i druge aktivnosti.

Što je društvo uređenije i u kojem je iskorenjena korupcija i organizovani i drugi kriminalitet, u tom slučaju je potrebno manje izvršilaca u inspekcijskim organima, a što je veća korupcija i kriminalitet u tom slučaju državi je potrebno i više vrsta inspekcija i izvršilaca inspektora.

S tim u vezi, gdje je korupcija i organizovani kriminalitet razvijeniji, u tim društvima sudske i izvršne odluke su svedene na minimum, a prekršiocu su u većem broju nedodirljivi. Kad bude iskorenjen organizovani kriminalitet i korupcije u tom slučaju činjenje krivičnih i drugih prekršaja biće na najmanjoj mogućoj mjeri i inspektorske odluke će biti izvršavane, a bezbjednost će biti daleko organizovanija i građani će biti bezbjedniji.

9.8. Carinski sistem

Svaka država i društvo ima potrebu da vrši trgovinsku razmenu roba sa drugim državama i susjedima i ta razmena roba vrši se prelaskom na državnim granicama, čiju putanju kontrolišu carinske službe svake države. Kontrolu, propust robe i carinjenje upravo vrše carinski organi, čime štite interese društva. Te aktivnosti na graničnim prelazima čine carinsku politiku svih država pa i Republike Srbije.

U tom slučaju, pojam carinske politike sačinjava skup propisanih i dogovorenih mjera carinskog sistema koje sprovode carinski organi. Carinska politika podrazumjeva aktivnu i pasivnu političku aktivnost. Međutim, pod aktivnom carinskom politikom podrazumjevamo pod efikasnošću carinske politike, a koja se podrazumjeva na idejama efektivne carinske zaštite. Zaštita se odnosi na primjenu odgovarajućih mjera i instrumenata na sektoru izvoza roba. Dok, pasivna carinska politika podrazumjeva primjenu instrumenata carinske zaštite prilikom uvoza roba.

Prema tome, carinska zaštita se odvija preduzimanjem odgovarajućih mjera zaštite, čime se ostvaruje carinski sistem zaštite i time stvaraju uslovi za odgovarajuću bezbjednost. Preduzimanjem carinske kontrole na graničnim prelazima Republike Srbije, sprječavaju se sve protivzakonite aktivnosti u robnom prometu, a time obezbjeđuje i bezbjednosna zaštita. Savremeni svijet je postao ugrožen sa višestrukim savremenim oblicima prijetnji, a čije aktivnosti se mogu vršiti i na graničnim prelazima. Novi oblici prijetnji na graničnim prelazima, a koji imaju vezu sa bezbjednošću su: terorizam, korupcija, trgovina ljudima,

narkoticima, cigarama, automobilima, duvanom, dragocjenim metalima i drugim aktima krivičnih dijela sa kojima se susreću carinski organi.

Spriječavanjem i suzbijanjem navedenih krivičnih dijela ostvaruje se bezbjednost granica, ljudi, materijalnih i drugih vrijednosti društva. Obzirom da se međunarodna zajednica našla u vremenu ekonomske krize i povećanja organizovanog kriminaliteta, međunarodna zajednica pokušava da iznađe nove metode protiv ovih dijela. Svjetska carinska organizacija koja okuplja 171 carinskih administracija širom svijeta, želi da kordinira i asistira u sprovođenju okvirnih standarda, koji bi doprinjeli koordiniranom unapređenju carinskih procedura i aktivnosti.

Carinski okvirni standardi u svjetskoj trgovini podrazumjevaju:

- ostvarenje veće bezbjednosti od terorizma nakon incidenta 2001. godine,
- olakšicama da se ostvari lanac prometa bezbjednim.

Okvirni standardi su izvedeni iz postojećih mjera za bezbjednost olakšica SCO i programa koji su razvile članice.

Standardi su podijeljeni u dva stuba i to:

- a) saradnja između carinskih administracija,
- b) saradnja između carine i privrednih zajednica.

Navedenim dogovorima, sporazumima i primjenom novijih metoda carinskog djelovanja, ostvaruje se bezbjednost ljudi, imovine, sistema i drugih vrijednosti društva.¹³¹

9.9. Sektor zaštite i spasavanja

Izvršenom reorganizacijom Sektora za zaštitu od požara MUP-a i Sektora civilne zaštite u Ministarstvu odbrane, došlo je do spajanja ova dva sektora od kojih je organizovan Sektor za zaštitu i spasavanje, koji je organizovan kao samostalna institucija u okviru MUP i organizaciono vezana za ministra za unutrašnje poslove. Sistem zaštite i spasavanja u Republici Srbiji, istorijski je uvijek bio dijelom vezan za MUP, a dijelom za

---

¹³¹ Detaljnije, Zoran Keković str. 182-183

vojsku i predstavljao je vojnu koncepciju civile zaštite u sklopu odbrane i zaštite. U vremenu pre Prvog svjetskog rata, formirani su prvi odredi Civilne zaštite popunjavani od civilnog stanovništva. Dok je Srbija bila jedna od prvih država u Evropi koja je u to vrijeme formirala industrijsku miliciju u čijem sastavu je bila i vatrogasna služba.

Razvojem društva, a sa tim i prijetnji, civilna zaštita je sve više postajala značajna i neophodna u vidu spasavanja, kao u miru od elementarnih nepogoda i tehničkih udesa, tako u ratu od ratnih dejstava. Pojavom oružja za masovno uništavanje, Civilna zaštita je postala sastavni dio odbrane i zaštite društva, da bi se ovaj značajni segment društva regulisao međunarodnim konvencijama o Civilnoj zaštiti.¹³²

Kao institucija u Republici Srbiji, Civilna zaštita se zakonski uređuje prvi put 1948. godine kada je obrazovano odijeljenje protiv-avionske zaštite. Dok zakonom o odbrani 1955. godine ovo odijeljenje prerasta u Službu civilne zaštite. Zakonom o narodnoj odbrani 1965. godine kao i zakonom o odbrani 1991. i 1994. godine, Civilna zaštita se organizuje u okviru Ministarstva odbrane.

Međutim, Zakon o vanrednim situacijama se usvaja 2010. godine kojim se reguliše pitanje zaštite i spasavanja. Sistem zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama u Republici Srbiji, sada je u nadležnosti u više državnih organa i to:

Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.¹³³ Nešto u manjoj mjeri nadležnost imaju i Ministarstvo zdravlja (prva medicinska pomoć), Ministarstvo građevina (zaštita i razčišćavanje), Ministarstvo pravde (sudstvo i tužilaštva), (sankcionisanje neizvršenja zaštite i spasavanja) i drugi organi.

Obzirom na značaj i potrebe zaštite i spasavanja, proširena je djelatnost i nadležnost u više državnih institucija i time je zaštita i spasavanje dobila svoj odgovarajući značaj u društvu Republike Srbije.

---

¹³² Detaljnije, Ljubo Pejanović, Rade Đurković, *Bezbjednost u Vanrednim situacijama*, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2011. str.82

¹³³ Detaljnije, Zoran Keković, *Sistem bezbjednosti*, Fakultet Bezbjednosti, Beograd, 2009. str. 185-187, (u daljem tekstu Zoran Keković).

10. SISTEM BEZBJEDNOSTI TZV. „SLABIH DRŽAVA“

„Glavni pojam današnjice nije višak, već manjak državne moći. Na globalnom jugu postoje brojne „sližbe države“, kvazidržave, kao odraz kolonijalnih zavještačenja ili tranzicije, sa nebezbjednošću građana, jer država ne može da osigura zakon i red. U takvim državama postoji više vrsta nasilja, od onog – po Galtungovoj terminologiji – jedne protiv druge društvene grupe na bazi rasizma, religije, pola, boje kože i drugo, preko strukturalnog nasilja koje donosi globalizacija kao oblik imperijalizma, hegemonizma i drugo, do širokih kategorija narušavanja ljudskih prava i prijetnji iz prirode.“¹³⁴

Da bismo razumjeli sistem bezbjednosti tzv. slabih država neophodno je navesti da se svaka država karakteriše preko tri osnovne funkcije:

- bezbjednost,
- javna dobra i
- vladavina prava.

Preko *prve* tj. bezbjednosne funkcije, država funkcioniše tako što obavlja svoju ustavnu i zakonodavnu funkciju preko bezbjednosnih i drugih subjekata, što građanima garantuje spoljnu i unutrašnju bezbjednost, pri čemu su građani i njihove vrijednosti sigurni od svih mogućih prijetnji.

Drugom funkcijom država funkcioniše putem upravljanja društvenim-prirodnim resursima, ekonomskom politikom, obrazovanjem, zdravstvom, održavanjem infra-strukture, zaštitom životne sredine. Ovakvim načinom upravljanja, država obezbjeđuje građane sa osnovnim životnim resursima koje preko države ili direktno koriste za svoju egzistenciju.

Trećom funkcijom država reguliše, obezbjeđuje, sprovi i kontroliše vladavinu prava, kao i obezbjeđenje drugih ljudskih prava koja im garantuje Ustav i dr. Zakonski akti.

---

¹³⁴ Isto., str.250-251

Na osnovu činjenice koliko država uspješno ili neuspješno obezbjeđuje tj. ostvaruje i ispunjava navedene obaveze i funkcije, države se mogu uslovno klasifikovati na slabe, propadajuće ili propale države. Pod propalom državom smatraju se države koje su bankrotirale i za njih se ne može reći da su države u pravom smislu. S obzirom na to da i pored postojanja centralne vlasti ne mogu vršiti ni jednu od navedenih funkcija. „Najizrazitiji primjer ovakvih država jesu Somalija i Avganistan i druge države sa sličnom privredom. Propadajuće države su uglavnom one države u kojima se odvija proces demokratizacije političkog sistema, dok teritorijalnu cjelovitost države ugrožavaju separatističke grupacije (na primjer Šri Lanka). One ne mogu garantovati svim svojim građanima bezbjednost, ali i pored toga centralna vlast pruža javne usluge većini svojih građana i uživa izvestan stepen legitimiteta.“¹³⁵

Ako analiziramo navedenu teoriju sistema bezbjednosti propalih država i uzroke njihovog propadanja i isto uporedimo sa postojećim stanjem u Republici Srbiji, stiču se utisci da država Srbija ništa nije u boljem stanju od Avganistana i Somalije. Ovo je naročito izraženo obzirom da je stanje privrede države i stanje bezbjednosti tzv. Uže teritorije Srbije, veoma bezbjedno. Međutim, separatističke grupacije na Kosovu i Metohiji, korupcija i kriminalitet ugrožavaju bezbjednost Republike Srbije i uz pomoć nekih razvijenih zapadnih država i dalje nastoje da Kosmet proglase nezavisnom državom.

Nastankom tog stanja, sistem bezbjednosti Srbije ne ispunjava svoju funkciju, državni organi, odnosno subjekti bezbjednosti ne kontrolišu ovaj prostor već to čine Međunarodne snage sa kosovskim službama. Zatim, na tom prostoru građani nealbanske narodnosti, a naročito srpske, nemaju pristupa prirodnim resursima niti imaju korist od istih.

Prema tome, ako Vlasti Republike Srbije ne promjene postojeće stanje i ako se nastavi situacija tj. sa ugrožavanjem naših građana na Kosmetu može se podrazumjevati da i ona, po pitanju bezbjednosti, pripada grupi propadajućih država.

---

¹³⁵ Zoran Keković, str. 311-312.

U slabim državama državni sektor bezbjednosti oblikuju, usmjerauju i finansiraju državne institucije ali na neefikasan način.

Neefikasnost sistema bezbjednosti u direktnoj je vezi sa nestabilnošću vlasti da vrše druge dve funkcije. Da ovakve i slične države i njihovo nefunkcionisanje sistema bezbjednosti u najvećoj mjeri utiču pritisci iz međunarodne zajednice, politički i ekonomski odnosi i teška ekonomska situacija koja u najvećoj mjeri direktno doprinosi teškom bezbjednosnom stanju i njegovom usmjerenju ka raspadu države.

Ekonomska situacija u društvu drastično utiče na raspodjelu dobara, smanjenju državnih prihoda nastanku visokog stepena nestabilnosti, neefikasnosti državne administracije, nedostatak političkih i ljudskih sloboda, usljed čega dolazi do porasta nivoa korupcije, organizovanog kriminaliteta i drugih nepravilnosti koje prate ovakva društva. Kad je u pitanju Republika Srbija i njeno stanje u odnosu na navedenu teoriju o slabim državama, tome u najvećoj mjeri doprinosi visoki stepen korumpiranosti političara, pripadnika službi bezbjednosti, egzistiranje organizovanog kriminaliteta i ugrožavanje ljudskih prava, pri čemu navedene negativne pojave društvo Srbije vode ka grupi slabih država.

Na nastanak ovakvog stanja u velikoj mjeri doprinosi neefikasnosti pravosudnih, odbrambenih i bezbjednosnih snaga i subjekata, čime se olakšava povećanje korupcije i organizovanog kriminaliteta kao i drugih destruktivnih ponašanja u državama pa tako i Republici Srbiji. Na destruktivno i drugo negativno ponašanje određenih grupa utiče ekstremizam, separatizam religijske razlike i slično, kojima se pridružuju inostrane terorističke grupacije i snage određenih država s ciljem izazivanja pobuna, demonstracija, građanskih sukoba, pa i rata, kako bi se država dovela u stanje nestabilne bezbjednosti.

Kao primjer ovome može poslužiti slučaj Iraka, Libije, Egipta, Sirije i drugih država. Kad je u državi došlo do ovakvog stanja odbrambeno-bezbjednosni sistemi gube očekivanu funkciju i legitimitet, a time se pogoršava stanje bezbjednosti u državi. Ovakvi primjeri ako nastanu u državi koja je u tranziciji i političko-ekonomskoj krizi, dovodi do karakterističnih društvenih odnosa, a time i do neefikasnosti pravno-bezbjednosnih subjekata. Kad država dođe u ovakvo ili slično stanje brzo

se javljaju akteri koji nude određene usluge i pomoć i predstavljaju alternativu državnim organima. U takvim slučajevima često dolaze i grupe iz svijeta organizovanog kriminala, kako bi takve situacije iskoristili za ostvarivanje lične i najčešće nezakonite koristi. Uz nastalo nasilje društvo oblikuju po svojoj volji. Takođe, takav državni aparat proizvodi i ne-državne aktere koji im kasnije služe kao nosioci aktivnosti protiv političkih protivnika. U tim slučajevima, preko ovih timova se vrše obračuni sa političkim protivnicima, idiološkim neistomišljenicima a glavni akteri su po pravilu skriveni u senci odakle vladaju nastalom situacijom. U takvim novonastalim uslovima formiraju se određene grupe koje po pravilu čine glavne faktore koji djeluju na slabljenje države. One to čine na način što npr. podstiču i produžavaju nestabilnost države.

To se vrši ili čini preko sljedećih faktora, a to su:

- strukturni faktori,
- kulturni faktori,
- ekonomski faktori,
- socijalni faktori, i
- politički faktori.

Navedeni faktori su jedni od najčešćih oblika prijetnji po državu i njenu stabilnost koji mogu dovesti do njene nestabilnosti, a time i ozbiljne ugroženosti.

10.1. Politički faktor

Kad je riječ o diskriminatorskim političkim institucijama, koje u slabim državama, umjesto uravnotežujućih, podstiču podsticajni povratni uticaj, čineći slabo društvo još slabijim i nestabilnijim. Zatvoreni, autoritativni sistem verovatnoće će vremenom generisati sa velikom količinom nezadovoljstva kod građana, još ako se koriste interesima nekih etničkih grupa, a interese drugih grupa gaze realizacija njihovog cilja u velikoj mjeri može biti sa pozitivnim ishodom za njih. Ova teza je primjenjena u Republici Srbiji gdje je inostrani faktor pomagao albansku etničku grupu da dođe do svojih vijekovnih ciljeva u ostvarenju državnosti, dok većinski srpski narod i druge nacionalne manjine su tlačili,

ugnjetavali, ubijali, protjerali sa ognjišta i ni danas im ne dozvoljavaju da ostvare svoj san povratka na svoja ognjišta. Na račun ove grupe su ostvareni ciljevi jednog sloja kod albanskog naroda, dok je drugi, većinski dio, postao siromašniji, a žrtve su ostale bez svoje domovine i imanja.

Političkim i nepromišljenim odlukama jednog broja ekonomsko-razvijenih država u međunarodnoj zajednici potpomognute su separatističko-terorističke grupacije da dovedu do građanskog rata na Kosovu i Metohiji. Nosioi ove vrste ekstremne politike i sad drže pod kontrolom ovaj prostor koji je otet od matične države crpeći njegove prirodne resurse. Pored navedenog, stvorene su i kriminalne grupe koje se bave raznovrsnim protivzakonitim kriminalnim i zločinačkim aktivnostima u kojima učestvuju i grupe iz tih vodećih država i koje udruženo ugrožavaju ceo region i predstavljaju prijetnju po bezbjednost ne samo Republike Srbije.

U novo doba i savremenom svijetu političke tranzicije su prouzrokovane kolapsom autoritarne vladavine, demokratizacijom ili političkim reformama koje u mnogim slučajevima i pod određenim uslovima takođe mogu da učine državu podložnom nasilju. Pojavom i jačanjem nacionalističkih ideologija, kao što je etnički nacionalizam i religiozni fundamentalizam, takođe može da dođe do destabilizacije države. Sa ovim političkim fenomenom se susrela Bosna i Hercegovina i Srbija na Kosovu i Metohiji. Sa ovim opasnim fenomenom suočavaju se mnoge države i uz činjenicu da se sa ovim grupama često solidarišu ekonomsko-razvijene i susjedne države koje imaju svoje ciljeve i interese u razbijanju države i dovođenja do slabljenja njene bezbjednosti.

10.1.1. Strukturni faktori

Strukturni faktori koji djeluju sa ciljem slabljenja države. Organizuju unutrašnju bezbjednost države po sopstvenom modelu. Među takvim državama ima i onih koje su namerno stvorene kao slabe države i

kad se uključe i ovi faktori daleko brže napreduju i mnogo lakše doprinose još većem slabljenju takve države. U tim državama su krhke granice kao i političke institucije, koje nisu u stanju da održe potrebnu kontrolu nad teritorijom kojom upravljaju. Ovaj oblik upravljanja i kontrole nad teritorijom u novoosnovanim državama ili slabim državama stvoren je najčešće kod onih država koje su se odvojile od Sovjetskog Saveza i bivše Jugoslavije. Takođe, ovih slučajeva ima u Africi od kojih su neke u procesu formiranja nastale kao slabe, a neke su dovedene u ovo stanje tek nakon njihovog nastanka.

Pored unutrašnjih faktora djeluju i spoljašnji faktori na slabljenju države među kojima su smanjenje pružanja pomoći ovim državama, čime se dovodi društvo u tešku ekonomsku krizu i usmjerava na propadanje. Pored nepružanja pomoći, inostrani faktori se mešaju u tzv. unutrašnje stvari tih država jer u istima prouzrokuju unutrašnje neredne, pobune i sukobe i sve to po, najčešće, istom šablonu. Započinje se sa upotrebom prekomerne sile, kršenjem ljudskih prava, nedovoljnom demokratijom i slično. U takvim odnosima stvaraju se korumpirane grupe na vlasti koje se bave organizovanim kriminalitetom u kome imaju svoje ciljeve i interese, a ostvaruju i ciljeve svojih nadležnika ili finansijera.

Kad se oslabi data država i kad vladajuće strukture nisu sposobne istom da upravljaju ili da su stvorenim uslovi koji odgovaraju inostranom finansijeru, tad se društvo dovodi do oružanih sukoba pa i građanskog rata. Sve to je već viđeno na Bliskom istoku. Kad uspostave kontrolu nad vladajućim i vojnim strukturama tada postaju gospodari tog društva i prostora. U tom društvu se stvaraju nove vladajuće grupe koje su bili nosioci pobuna i sukoba i koje dovode na vlast svoje ljude tj. svoju vlast koja postaje sluga inostranog finansijera.

Kad država postane potpuno slaba a stanovništvo očajno dolazi do pojave grupa u tim državama koje saosjećaju sa građanima i započinju sa svojom odbranom od takve vlasti. Međutim, drugi i dalje ostaju sluge svog gospodara. Po istom šablonu inostranog faktora dovođene su neke države u Africi do slabljenja i siromašenja u svakom pogledu. Takođe i mnoge države otcepljene od Sovjetskog saveza, neke države na Bliskom

Istoku, kao i što je bio slučaj u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, Republici Srbiji.

Na ovim prostorima Srbi, Hrvati, Muslimani, Albanci i druge nacije i nacionalne manjine vijekovima su živjeli na istim prostorima i imali zajednički suživot. Međutim, iz međunarodne zajednice određene grupe koje se bave ovim prljavim aktivnostima su dovele ove narode do građanskog rata i krvoprolića i bivšu SFRJ pocepali na samostalne države koje u manjoj ili većoj mjeri drže pod kontrolom i koje su najčešće slabe države.

10.1.2. Ekonomski faktor

Ekonomski i socijalni faktori prouzrokuju velike probleme u povećanju razlika i ekonomske nejednakosti. Manje države sve više postaju zavisne od ekonomsko najrazvijenijih država i time sebe sve više dovode u zavisnost i stanje podčinjenosti. Kao zavisne i podčinjene, prinuđene su na mnogobrojne ustupke koji ih koštaju i političkih, ekonomskih i socijalnih žrtvovanja, a time i kriza koje su fundament za slabljenje države.

Prvo, U istočnoj Evropi, Africi, bivšem Sovjetskom Savezu, bivšoj Jugoslaviji i drugim državama koje su sa centralno-planskih prešle na tržišne ekonomske sisteme stvoreno je mnogo ekonomskih problema. Problemi su nastali u vidu nezaposlenosti građana, galopirajućoj inflaciji, iscrpljivanju prirodnih resursa, ekonomskih neprimjernih reformi itd.

Drugo, diskriminatorski ekonomski sistem, bilo da vrši diskriminaciju na klasnoj ili etničkoj osnovi generiše nivo frustracija koji proizvodi nezadovoljstvo, pobune, nasilje i slično. Nejednake ekonomske prilike, pristup, prirodnim resursima i ogromne razlike u standardu života, stvaraju nepravednost i protivzakonitost. Sve ovo je uticalo na društvo u Republici Srbiji gdje je došlo do raslojavanja na ogromni broj siromašnih i manji broj enormno bogatih građana. Do bogaćenja je došlo ulaskom u politiku i stvaranje pozicija sebi i svojim saradnicima da na nedozvoljen način se bogate, a na račun drugih koji su sve siromašniji.

Ovi i slični primjeri raslojavanja doveli su do ogromnog porasta siromašnih u većem broju država, čija ekonomska stopa neprekidno stagnira i time dovodi do ekonomskih posljedica. Ovaj ekonomski problem je naročito izražen kod siromašnih država Trećeg svijeta, koji ne mogu na ovaj problem odgovoriti i time sve više postaju siromašnije. Dok bogate države ulažu sredstva u određene države kao tzv. pomoć, a u stvari se radi o njihovim interesima gdje sve više obogaćuju svoj kapital i postaju sve bogatiji, a žrtve sve siromašnije.

10.1.3. Temeljna obilježja i specifičnosti sistema bezbjednosti

Temeljna obilježja sistema bezbjednosti sagledavaju se preko različitih političkih uređenja i samog karaktera uređenja sistema bezbjednosti, počev od sistema bezbjednosti slabih država, preko autoritarnih i totalitarnih do demokratskih sistema bezbjednosti.

10.1.4. Bezbjednosna struktura slabih država

Bez obzira da li su slabe države uzrok ili posljedica loše državne strukture, bezbjednosne institucije slabih država mogu se kategorisati u smislu njihove slabosti u zavisnosti da li se mogu oduprijeti novim izazovima ili su one samo pokretači unutrašnjeg ili spoljnog razvoja situacija. U određenim situacijama i bezbjednosne institucije mogu predstavljati faktor nestabilnosti. Ovo najčešće u uslovima kad ne mogu da se suprotstave bezbjednosnim izazovima. Zatim, kad su dovoljno jake bezbjednosne institucije da same proizvode i da održe nestabilnost države. U ovim slučajevima često imaju pomoć od spoljnog i unutrašnjeg faktora i time znatno lakše i brže državu dovode do nestabilnosti. Destabilizujući faktori koji se pojavljuju izvan granica određene države ili kod susjeda, mogu izazvati sukob u cilju ostvarenja svojih političkih, ekonomskih, ideoloških pa čak i bezbjednosnih ciljeva i interesa. Ovi oblici prijetnje su veoma pogodni kad u državi žrtvi već postoje uslovi, koji pogoduju za izazivanje sukoba, a to se naročito dešava kad bezbjednosne institucije ne vrše svoju funkciju. Kad se vrše ovakve aktivnosti, države ugroživači to čine protivpravno jer se mešaju u unutrašnje stvari druge suverene dr-

žave. Ovakvih primjera postoji mnogo u međunarodnoj zajednici. Najčešće to čine velike i ekonomski razvijene države koje se mešaju u unutrašnje stvari manjih i slabih država, čime ih dovode do mnogo težeg stanja nego što bi bilo bez njihovog uplitanja i mešanja. Međutim, sistem bezbjednosti slabih država može nositi karakteristike unutrašnje slabosti koju generišu sukobi u okviru vlasti ili drugih jakih grupa.

Politika jakih država je usmjerena na nejake države u cilju ostvarenja isključivo sopstvenih ciljeva koje ostvaruju preko svojih vojnih i bezbjednosnih snaga, kao i drugih predstavnika (državnih organa i subjekata) svoje države. Često se pojavljuju unutrašnji faktori u borbi za vlast kojim se priključuju inostrani faktori kako bi pomogli ciljnim grupama da bi na kraju imali svoje saveznike koji će ostvarivati njihove ciljeve u toj zemlji. Pored navedenih faktora, ranjivost i ugrožavanje države može biti prouzrokovano slabljenjem postojećih državnih struktura, nasilnom političkom tranzicijom, političkim, ekonomskim, vojnim i drugim pritiscima, kako bi se nasilno izazvale političke i ekonomske reforme u cilju pozicioniranja marionetskog režima u državnoj meti, a sve u skladu sa sopstvenim interesima, namjerama i ciljevima.

Političkoj eliti u državi žrtvi nesumnjivo je najteže stanje kad dođe do unutrašnje političke i socijalne destabilizacije i političkih previranja kod građana a naročito kada im se priključi spoljni faktor sa veoma jakim snagama. Tada država postaje nemoćna i najčešće ne može da se odupre tako jakom pritisku i nasilju tj. ugrožavanju spolja i iznutra . Naponi za suprotavljanje unutrašnjem i spoljnjem faktoru u spriječavanju destabilizacije u slabim državama, treba da budu rukovođeni odgovarajućom odbranbeno-bezbjednosnom strategijom i državnim politikom u dva pravca. Jedan pravac predstavljaju dugoročni naponi usmjereni na uslove koji nasilne uslove čine manje verovatnim, među kojima su ekonomski, socijalni problemi sa modelom socijalne politike, kako bi se izbjegla diskriminacija. Drugi pravac, podrazumjeva usredsređenje na institucije političkog sistema, u pravcu njihovog jačanja, a pre svega sistema bezbjednosti i odbrane, kako bi se zaštitile društvene vrijednosti od svih oblika prijetnji.¹³⁶

---

¹³⁶ Detaljnije, vidi, Zoran Keković, str. 251-265.

10.1.5. Autoritativni sistem bezbjednosti

U državama sa autoritativnim režimima, sistemi bezbjednosti su sveobuhvatni jer su u njima raširene bezbjednosne službe u smislu saradnje sa mnogim „saradnicima“ preko kojih je uspostavljena totalitarna bezbjednosna kontrola na svim nivoima. U tim sistemima veoma je teško organizovati opoziciju da bi se ista organizovala protiv sistema tj. Aktuelne političke vlasti u državi. Ne retko su u takvim državama skoro svaki iole bezbjednosno i politički interesantan pojedinac ili grupa neprekidno praćeni bilo da se radi o praćenju od strane pripadnika službi ili saradnika bezbjednosnih institucija. Takođe, gotovo je nemoguće bilo kakvo organizovanje i priprema akcija a naročito njihovo izvođenje u tajnosti a koje su usmjerene protiv državne politike tj. vlasti jer se iste blagovremeno otkrivaju. Dakle, u tako uspostavljenim državnim sistemima su uspostavljene službe koje vrše vertikalno i horizontalno praćenje i druge obavještajne i kontraobavještajne radnje kojima su mete građani ili državni službenici od interesa za obavještajno-bezbjednosnu djelatnost. Pratinja se vrši preko izvršilaca, saradnika, slušanjem telefonskih razgovora, putem kamera i sličnih sredstava. Ako posmatramo ovu vrstu režima i pokušamo izvršiti analizu rada može se zaključiti da u jednom pravcu takav rad je opravdan i doprinosi izgradnji stabilne bezbjednosti u državi. Sa druge strane može se govoriti i o posljedicama tj. štetnosti takve djelatnosti. Kad su svi bezbjednosno interesantni građani pod pratnjom i nadzorom onda je znatno smanjena ili otežana mogućnost pripremanja i izvršenja krivičnih ili dijela uperenih protiv političke vlasti i države u cjelini. Sa drugog aspekta sumnjivi i potencijalni izvršioc i npr. krivičnih dijela ali i oni građani na koje se samo sumnja mogu imati ograničenu slobodu kretanja, organizovanja i pravo na traženje političkih promjena putem demonstracija ili štrajkova i sličnih aktivnosti. Ovakvih primjera ima mnogo u državama širom svijeta a naročito se ističu primjeri u bivšem SSSR u kome je bilo puno separatista i separatističkih težnji za otcepljenjem i stvaranjem nove države. Sovjetska vlast je bila pripremljena i blagovremeno je sprijećavala takve pokušaje ugrožavanja bezbjednosti države i državne politike.

Međutim, države koje su se odvojile od Sovjetskog Sveza ni blizu ne mogu da kontrolišu prijetnje koje im sljede u postsovjetskom periodu

razvoja, jer njihove bezbjednosne službe nisu imale onu moć koju su imale dok su bile u sastavu SSSR-a, odnosno nakon što su se osamostalile. Sličnu sudbinu je doživjela i bivša Jugoslavija, a problemi su nastali padom komunističkog sistema, po mnogima autokratskog režima, kada su se separatističke grupe uz pomoć stranog faktora organizovale i relativno lako odvojile od države i stvorile nove države. U tom periodu aktuelna vlast svojom političkom neodlučnošću i podijeljenošću nije mogla adekvatno reagovati na subjekte bezbjednosti koji su takođe bili podijeljeni i nisu mogli ili želeli kontrolisati novonastale procese zbog čega se država brzo raspala. Pre ovog vremena, etničke razlike su kontrolisane od centralne vlasti i tadašnjim bezbjednosnim snagama su brzo otkrivane, suzbijane i gušene sve prijetnje centralnom režimu tj. vlastima Jugoslavije. Slična situacija je bila za vrijeme vladavine Sadama Huseina u Iraku gdje opozicija nije imala mogućnosti da se organizuje i da vrši prijetnje protiv političke vlasti i uspostavljenog društveno-političkog sistema u državi. Tek kada su se stekli uslovi uz nesebičnu i otvorenu pomoć stranog faktora to su i uspjeli. Isti je ili sličan slučaj i sa M. Gadafijem u Libiji Ugandi... i najnoviji primjer u Siriji, Jemenu.....

Dakle što su snage bezbjednosti države organizovane i sposobnije da drže građane pod punom bezbjednosnom kontrolom u tom slučaju protivnicima postojećeg režima će biti veoma teško da se organizuju i da ruše postojeću političku vlast u državi. Međutim, nemaju svi autokratski režimi sposobne bezbjednosne resurse koji bi mogli da prate sve protivnike režima, a to je najčešće i najizraženije u siromašnim državama koje ne mogu da finansiraju organizovanje modernih sistema bezbjednosti zbog čega u njima protivnici aktuelne političke vlasti i uspevaju da se organizuju pa i izvedu određene aktivnosti protiv vlasti. Ali ima i siromašnih kao što je slučaj Haitija u kome, u periodu dok je bio na vlasti Fransa Divalije, politički protivnici nisu mogli da se organizuju i da na bilo koji način ugroze uspostavljeni društveno-politički sistem. U siromašnim državama nije dobro organizovan sistem komunikacija te protivnici žive u izolovanom prostoru i nemaju mogućnost da se tako lako organizuju i da ugroze vladajući sistem. Primjer je Sirija, koja je dugo odolevala prijetnjama na unutrašnjem planu. Sirijske vlasti su ugrozili pobunjenici organizacijom i uz pomoć stranog faktora koji je

izazvao građanski rat koji nije povoljan ni za jednu stranu jer je država pretvorena u ruševinu a nastao je i ogroman broj izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja.

10.1.6. Totalitarni sistem bezbjednosti

Totalitarni sistem bezbjednosti podrazumjeva cjelovitost ili potpunost organizovanja sistema bezbjednosti koji označava ideologiju ili praksu sveobuhvatnih intervencija ili aktivnosti u društvu od strane države ili neke organizacije. Prema tome, sveobuhvatnost se odnosi na stepen kontrole koja se uspostavlja nad društvom određenog tipa političkog sistema. U ovom slučaju, društvo je potpuno podređeno državi ili nekoj političkoj partiji ili organizaciji. Prilikom uspostavljanja totalitarnog uređenja ono ima za cilj i posljedicu totalnog podređenja svih činilaca u društvu i svih drugih oblika društvenog povezivanja. Povezivanje u ovom smislu podrazumjeva povezanost politike, kulture, umjetnosti, i religije koje su organizovane da povezano funkcionišu u jedinstvenoj cjelini. U tim slučajevima se odražava politička, ekonomska i fizička moć ideja. Kad su u pitanju totalitarni organizacije ili pokreti koji imaju za cilj nasilnog dolaska na vlast i uspostavljanje takvog političkog sistema u kome će oni preko državnog aparata uspostaviti punu kontrolu nad cjelim društvom. Pojedini autori, čine razliku između totalitarizma i autokratizma. U slučaju autokratizma radi se o vladavini odozgo, pri čemu se u državi ili državom vlada bez obzira na volju i saglasnost naroda.

Na ovaj način se vrši gušenje protivnika ili opozicije, a ne radikalizam, kao što je ukidanje razlike između država i građanskog društva. U ovom slučaju autokratski režimi mogu da tolerišu visok stepen privrednih, verskih i drugih sloboda. Ova vrsta režima često se koristi kao ideološko-vrijednosni ili kao individualističko-liberalna koncepcija društva i države. Pri tome, totalitarizam podrazumjeva svako tendencionalno uplitanje države u sferu ličnih sloboda prema pojedincima i grupama i njihove privatnosti. Ovaj režim su uspostavljali Mussolini u Italiji, Hitler u Nemačkoj, Staljin u SSSR-u i drugi. U suštini, totalitarni režim se svodi na strahovladu ili diktaturu jednog čovjeka ili manje grupe ljudi iz vrha

vlasti, političke partije ili pokreta. U ovim slučajevima ne postoji niti važe principi demokratije i potpunih ljudskih prava što u sebi nosi demokratski politički život. Kao najprimjernijem, totalitarni režimi se poistovećuju, sa pre Drugog svjetskog rata, fašističkim (u Italiji, Japanu, Bugarskoj i sl.), rasističkim (u afričkim zemljama) i ultrastaljinističkim pokretima i režimima (SSSR, Albanija i sl.).

S obzirom na promijenjene okolnosti i taktiku ovih snaga, govori se o neofašističkim, neonacističkim, neostaljinističkim i drugim vrstama ideologija. Navedeni režimi imaju dosta zajedničkoga i smatraju se kao antidemokratski režimi ili antidemokratski politički sistemi.

Da bi razumjeli neke od navedenih totalitarnih sistema, neophodno je spomenuti neke od njih. *Staljinistički* sistem odvijao se preko državne vlasti, partijske i najveća vlast je bila u rukama tajne policije tzv. NKVD. U pravom smislu sistem bezbjednosti nije funkcionisao već je funkcionisao po principu tajnovitosti. Italijanski fašistički sistem zasnovan na teroru sa ciljem gušenja revolucionarnog radničkog pokreta od strane Konzervativnog autokratskog sistema. Nemački nacionalizam u vidu Trećeg rajha, u kome je vlast bila koncentrisana i zavisna od službi bezbjednosti i u kome je nacistička vlast vršila potpunu kontrolu preko bezbjednosnih službi.

10.1.7. Savremeni modeli i sistem bezbjednosti demokratskih država

„U etimološkom smislu riječ demokratija potiče od grčke riječi demos (narod) i kratein (vladati), a to bi u prevodu značilo da je demokratija vladavina naroda. Međutim, očito je i da pojmovi koji čine ovu dvoslojnu leksimu nisu jednosložni i da sam predmet koji označavaju istorijski neprekidno evoluirao, odnosno, nema isto značenje u svim razdobljima društvenog razvoja.“¹³⁷ Ako analiziramo navedeno pojmovno određenje demokratije, može se zaključiti da je demokratija vladavina naroda. Shodno tome ako narod vlada, onda se pitamo sa kime će vladati.

---

¹³⁷ Isto, str.264-265.

U tom smislu ekonomski jake države i države sa „apetitima“ kolonizatora su demokratiju razumjele da su upravo oni demokratski narod koji treba da vlada i vladaju malim, nejakim i slabim državama. Sa stanovišta malih naroda takva demokratija po zapadnom scenariju nije pogodna za male narode jer se oni osjećaju podčinjenima.

Prema tome, *mi bi demokratiju podrazumjevali kao vladavinu narodne vlasti koja je proistekla iz volje svog naroda koja je jedina ovlašćena da sobom vlada.* Demokratija se može posmatrati kao oblik vladavine, ali i kao način društvenog življenja i odnosa u društvu. U savremenom svijetu i savremenim uslovima, demokratija ima veću podršku naroda od onih autoritativnih režima. Zatim demokratije mogu biti više otvorene javnom protivljenju od ostalih politika, a modifikuju politiku u skladu sa javnim mišljenjima tj. voljom naroda. Od velikog je značaja uvažiti javnost i mišljenje javnosti koje se u demokratiji mnogo više i znatno lakše uvažava nego u autoritativnim režimima. Dakle, nesporno je i veoma lako uočljivo da se demokratija razlikuje od mnogih drugih oblika društvenopolitičkih uređenja ili režima. Međutim, u zapadno-evropskim demokratskim državama demokratski sistemi imaju veći sluh i podršku javnosti i u tome se razlikuju od drugih režima koji nemaju toliku podršku.

a) Tipovi demokratskih država

Sa aspekta sistema bezbjednosti demokratskih država, važno je razmotriti tipove režima, odnosno političkih sistema, čiji su sistemi bezbjednosti sastavni dio državne vlasti i organizacije. Jedan dio zapadnih država Japan, Britanija i druge imaju parlamentarnu vladu u unitarnjoj državi. U Velikoj Britaniji i nekim drugim zapadno-evropskim državama, izvršna i zakonodavna vlast efektivno su spojene umjesto da su razdvojene u određenim zakonodavnim i izvršnim granama. U ovim državama, politički autoritet je više centralizovan nego u Sjedinjenim Američkim Državama, koji je u sklopu federalne države gdje je razdvojena vlast između zakonodavne i izvršne grane.

Dok u unitarnjim državama postoji samo jedna vlada, a ne više razdvojenih državnih i lokalnih vlasti. Takvi sistemi su u Sjedinjenim Američkim Državama, Nemačkoj, Švajcarskoj i Kanadi. Međutim, u

SAD, podijela moći između centralne države i lokalne vlasti, kao podijela između izvršne i zakonodavne moći dozvoljava da se stvara podijeljenost autoriteta i umnožavanje pristupa individuima ili interesnim grupama.

Obzirom na veći broj kompromisa koji je potrebno postići u donošenju odluka države koje pate od kriza autoriteta i koje su razdvojene, ekonomskim, političkim, religijskim, etničkim, rasnim, jezičkim ili drugim kulturnim razlikama, teško mogu dijelovati efikasno u međunarodnim krugovima. Države koje su nastale od bivše Jugoslavije, ilustruju ovu kategoriju, njihovi građanski ratovi smanjili su im mogućnosti takvog djelovanja.

b) Demokratski režimi i bezbjednosne prijetnje

U literaturi su različita mišljenja o demokratskim vladama, a najčešće se demokratske vlade smatraju kao slabim i nestabilnim i da ne mogu da se nose sa prijetnjama kao što su bile u prošlosti. Demokratski sistemi podržavaju neslaganja i suprostavljanja mišljenja. I mnogi teroretičari su mišljenja da su demokratske zemlje ranjivije na terorističke i slične prijetnje nego neki drugi politički sistemi. Takođe se smatra, da represivna vlada može biti ravnodušna prema sudbini svojih građana, a da u demokratskim sistemima nije taj pogled prema sopstvenim građanima ravnodušan.

Kad su u pitanju nedemokratski sistemi prema stranim građanima ne mogu imati taj odnos kao prema sopstvenim građanima. Zbog toga moraju biti nešto otvoreniji, prilikom pokretanja nekog postupka stranih građana u svojoj zemlji. Ako ne mogu postupiti u smislu demokratskog ponašanja, bar moraju pokazati volju za pregovore i rješavanje problema stranih građana. U demokratskim sistemima prevencija prema terorističkim i sličnim prijetnjama, otežava postupke upravo zbog tolerancija i demokratskog ponašanja. Ovakve teze se zastupaju kod istinito-demokratskih sistema, ali ne i kod sistema koji se predstavljaju kao demokratski u stvari su nedemokratski. Porastom terorističkih incidenata u nekim državama pokazuje da su neke demokratske države podložne terorističkim incidentima i terorističke grupacije i da teže djeluju protiv terorističkih akcija.

Upravo zbog ovih pogodnosti, prekršioi tj. izvršioi terorističkih aktivnosti, poslije izvedenog incidenta beže baš u te demokratske sisteme da se sklone ili bar da budu blaže sankcionisani u odnosu na druge tj. nedemokratske sisteme. Ovim problemom su najugroženiji demokratski sistem u zapadnoevropskim državama, dok u SAD nije ovaj slučaj prisutan u velikoj mjeri. Međutim, postoje i drugi razlozi zašto su demokratske i slabe zemlje bile češća meta prijetnjama i zašto su motivi terorističkih grupa usmjerene na takve države. Teroristi traže te sisteme zbog velikog broja pristalica njihovim aktima nasilja koji su često zbog demokratskog ponašanja pod manjom kontrolom, čime postaju izvori od interesa za terorističke akcije. Totalitarni ili autoritativni sistemi su u većoj mogućnosti da uguše ili kontrolišu aktivnosti unutar svojih granica, čime se ograničavaju efekti terorističkih i drugih prijetnji ili mobilizacije iz redova stanovništva.

Primjer SSSR-a poslije Drugog svjetskog rata kad disidenti nisu dijelovali javno jer su bili na razne načine izolovani, a njihove aktivnosti i akcije su blagovremeno otkrivane i spriječavane. Samim tim njihovi napadi nisu dospeli do publike ili pristalica. Međutim, slučaj 2001. godine napad na objekte Svjetskog trgoviskog centra u SAD, dostigao je veliki i široki odjek širom svijeta, ali i kod pristalica i istomišljenika koji su podržavali terorističke akcije kao vid borbe protiv političke vlasti. Vlasti SAD nisu bile u mogućnosti da preduprede ove prijetnje zbog čega su i bili izloženi istim. Prema tome, svaki sistem ima dobre i loše osobine, zavisno kome šta odgovara, a kome ne odgovara. Demokratija ima osobine tolerancije, ali je zbog toga ranjivija, dok su totalitarni ili autoritarni sistemi kruti prema građanima pa i prijetnjama prema njima, ali su bezbjedniji od svih prijetnji i rizika.

10.2. Tendencije i pravci razvoja sistema bezbjednosti u globalizovanim uslovima

„Riječ globalizacija potiče od latinske riječi globus - lopta, ali se pod ovim pojmom podrazumjeva i zemaljska kugla. Globalizacija je proces širenja, produbljivanja i ubrzavanja svjetske međuzavisnosti u svim

aspektima modernog života, počev od kulture, pa sve do kriminala, odnosno od sfere finansija do sfere duhovnosti. Najčešće se spominje u kontekstu ekonomije, politike i kulture. Ekonomsku globalizaciju karakterišu organizacija proizvodnje i obim razmene širom svijeta. Političku globalizaciju karakteriše rasprava o budućnosti nacionalnih država zbog opadanja njihove moći. Kulturnu globalizaciju odlikuje mešanje različitih kultura.

Pojam globalizacija pominje se u raspravama ekonomista od 1980. godine, a u društvenim naukama u upotrebi je još od 1960-ih godina. Iako se smatra dugotrajnim procesom, ne postoji saglasnost o tome kada je započet proces globalizacije. Najčešće se smatra da globalizacija počinje nakon završetka Hladnog rata (1989. - 1990.), nestankom bipolarnosti u svijetu. Neki autori smatraju da kraj Drugog svjetskog rata i formiranje međunarodnih organizacija predstavljaju početak procesa globalizacije, a ima i onih koji su mišljenja da globalizacija počinje sa industrijskom revolucijom koja predstavlja prekretnicu u ekonomskom razvoju, posljedice globalizacije su različite. Veća imigracija, veći značaj međunarodnih organizacija (MMF, Svjetska banka), razvoj globalnog tržišta roba i kapitala, povećanje društvene nejednakosti, porast zagađenja, promjena klime, globalno zagrevanje, formiranje međunarodnog krivičnog suda i širenje komunikacija, samo su neke od najznačajnijih posljedica globalizacije.¹³⁸

Savremeno doba sa sobom je donijelo mnogobrojne promjene u odnosima u međunarodnoj zajednici. Između tih promjena došlo je do procesa i u svjetskom poretku u kojem se pojavljuju želje za nekim novim svjetskim poretkom u globalnom smislu. Proces, cilj i želja za promjenama na globalnom prostoru, imao je za posljedicu i neke destruktivne pojave i prijetnje, koje su izazvale regionalne i lokalne napetosti i konflikte. Između tih regionalnih konflikta (1990. – 1995.) našao se i region Balkana u čijem prostoru se razvijala napetost, konflikti i na kraju građanski rat.

---

¹³⁸ Momir Ostojić, Priručnik Uvod u bezbjednost, Visoka strukovna škola za ekonomiju i bezbjednost, Beograd, 2012.

Smirivanjem konflikta na Balkanu ubrzo se pojavili konflikti i građanski ratovi u arapskom regionu (2011. - 2012. i dalje). Sve navedeno je uzrokovalo novim izazovima, rizicima i prijetnjama bezbjednosti kako na pomenutim regionima tako i možda nekim novim, uslovljeni su sve izraženijim razlikama u ekonomskom razvoju pojedinih država i naroda. Nisu samo u pitanju ekonomski i socijalni uzroci kriza oni su samo osnova i razlog za širenje i produbljivanje tih kriza koje uzrokuju pojedine države sa preteziom kontrole i upravljanja tim i drugim prostorima. Savremeni svijet je zbog toga postao opterećen mnogim neizvjesnostima, s tim što je njegovo glavno obilježje u oblasti bezbjednosti, smanjenje opasnosti od tradicionalnih vojnih sukobljavanja i direktnog konfrontiranja velikih sila, s jedne strane, i pojava mnoštva novih nevojnih izazova, rizika i prijetnji, s druge strane.

Novi i savremeni vek doneo je i nove međudržavne i međuregionalne odnose, kako na političkom, ekonomskom i socijalnom planu tako i na bezbjednosnom, koja je postala krhka i osetljiva na savremene prijetnje. Otuda, nakon završetka Hladnog rata, a posebno nakon promjene strukture, uloge i funkcije NATO koja je usljedila na Vašingtonskom samitu 1999. godine, dolazi do proširenja značenja pojma bezbjednosti. U naučnim krugovima sve više je u opticaju nova pojmovna sintagma „globalna bezbjednost“, kao direktna posljedica velikih geopolitičkih promjena krajem 20. i početkom 21. vijeka. Širenjem pojma bezbjednosti na sve aspekte društvenog života, ona se pojavljuje tamo gdje nekad nije bila i time je prestala da biva isključivo vezan za državu i nacionalnu bezbjednost, kako je to nekad bilo. Bezbjednosna uloga sve više se odnosi na poštovanje ljudskih i građanskih prava pojedinaca, religijskih i nacionalnih grupa. To je jedan, u osnovi, novi futuristički poredak koji bi trebao da usljedi kao posljedica ekonomske globalizacije svijeta. Ekonomska globalizacija svijeta upravo je osnova cjelokupne globalizacije za kojom teže korporacije u jedinstvenim tržišnim i robnim odnosima na zemlji planeti.

Nesporno je da proces globalizacije utiče na proširenje značenja ovog pojma u globalnu bezbjednost, tj. u bezbjednost planete Zemlje. To je dovelo do „kritične tačke u odnosu na redefinisane koncepta bezbjednosti, jer ne postoji jedinstven pristup u definisanju globalne bezbjedno-

sti, koji bi bio univerzalan i prihvatljiv“.¹³⁹ Upravo je jedinstvena definicija bezbjednosti kamen spoticanja kako kod istraživača tako i praktičara. Mnogi autori danas ističu da je ideja globalizacije Američka ideja, zasnovana na unipolarizmu, odnosno na činjenici da, nakon pada Berlinskog zida i raspada Varšavskog pakta, Amerika je nesporno postala vodeća sila, na političkom i vojnom planu u međunarodnoj zajednici. I kao što je nekada avangarda u komunizmu bio proletarijat, avangarda u globalizmu su korporativne elite koje drže u svojim rukama skoro 70% ukupnog kapitala u svijetu. To samo produbljuje krizu između siromašnih i bogatih zemalja u svijetu, odnosno sve više proširuje krizu između Sjevera i Juga.

Da je bezbjednost postala ranjiva, kako kod nerazvijenih tako i kod razvijenih država, u prilog ovome spominjemo incident tj. teroristički napad na objekte SAD 2001. godine. Ovaj savremeni fenomen i slične prijetnje donijeli su novu svijest o tome da svi ljudi dijele jednu planetu i čine globalnu zajednicu u kojoj moraju da se uvažavaju i neka pravila kako bi se moglo živjeti zajedno. Osnovni problem zajedničkog života u globalnoj zajednici je u tome što su pravila globalnih procesa zajednice samo u interesu velikih i moćnih država, dok su na štetu drugih. Ukoliko se istinski želi ostvariti globalna bezbjednost svih na planeti zemlji, onda ta pravila moraju biti u korist svih na planeti. Tim pravilima mora se pokloniti posebna pažnja siromašnima, kao i moćnima, moraju odražavati bazično osjećanje pristojnosti i socijalne pravde.¹⁴⁰ Upravo to nije postignuto sadašnjim modelom globalizacije koji snažno zahvata i zemlje u tranziciji.

Globalizacija je svjetski fenomen koji korijenito obilježava savremeno vrijeme, u kojem oblikuje politiku, ekonomiju i društveni život svijeta. Globalizacija kao cjeloviti proces koji se odnosi na sve, ali pravila nisu ista za sve, i zbog toga ne obećava bolje sutra svima sem nosiocima globalizma. Ovaj univerzalni proces, koji podrazumjeva intenzivno ekonomsko, tehnološko, političko, idejno-kulturološko i vojno povezivanje ljudi, naroda i država, po modelu zapadne civilizacijske para-

---

¹³⁹ Avramov, Smilja: *Bezbjednost u 21. vijeku*, Zbornik radova SIMBON 2001. Beograd, str. 426–429.

¹⁴⁰ Vidjeti šire: Stiglic, E. Džozef: *Protivrečnosti globalizacije*, SBM-x, Beograd, 2004, str. 15.

digme, pri čemu, dobija sve više na intezitetu, sa sve izraženijom tendencijom zahvatanja svih sfera individualne i kolektivne egzistencije ljudi. Ovom univerzalnosti i zajedništvom se teži eliminacija prijetnji po bezbjednost nosioca poretka, ali se ne garantuje bezbjednost drugima. Da bi to moglo biti tako, primjer je NATO bombardovanje Srbije i drugih Arapskih država koje upravo nisu nosioci globalnih odnosa već su isključiva meta na kojoj se vrše procesne promjene.

Globalna perspektiva svijeta i univerzalizacija standarda sveukupne društvene organizacije država i naroda u njemu danas kao da je više nego izvesna.¹⁴¹ Ti primjeri upravo su osnova sumnji i dilema koje prate fenomen globalizacije i zbog čega se postavlja pitanje. Da li je globalizacija prijetnja ili prilika za eliminaciju prijetnji, odnosno, da li će globalizacija svijet učiniti boljim, šireći prostore tehnološkog progressa, mira, saradnje i demokratskog razvoja ljudi, naroda i država? ili će, pak, ona biti u funkciji „afirmacije“ principa moći, totalitarizma, nejednakosti, nasilja i neizvjesnosti, tj. u funkciji svih onih tendencija koje će nužno proizvoditi podijeljenost i suprotstavljenost u svijetu.¹⁴²

Prema tome, neosporna su pitanja i dileme da li će biti bolje ili ne, naročito ako ukažemo na ekspanziju NATO-a, (Republika Srpska, Republika Srbija, Avganistan, Irak, Egipat, Tunis, Libija, Sirija i neke druge) zemlje. Sa porastom vojnog intervencionizma i sprovođenju koncepta demokratizacije pojedinih zemalja gdje se mogu prepoznati nastojanja super sila i finansijskih centara moći da uspostave takvu preraspodjelu resursa u svijetu. Rok eliminisanosti, neizvjesnosti, a koji se odnosi na nedostatak ključnih energenata i jeftine radne snage, trajati veoma dugo. U tom se sumnja namjera moćnih u duhu pitanja, dali je jedini način promjena i uvođenje demokratije vojno mešanje, intervencije, agresije i slično.

U tom smislu tvrdi se da novi identitet NATO-a jasnije ukazuje na njegovo prerastanje u vrhunsko operativno tijelo u sferi bezbjednosti koje će ubuduće artikulirati, izazivati i kontrolirati sva krizna žarišta u

---

¹⁴¹ Vidjeti šire: Stojanović Stanislav, *Bezbjednost i izazovi procesa globalizacije*, Vojno dijelo br. 1 iz 2005. Beograd, str. 23.

¹⁴² *Isto*, str. 23–24.

svijetu i biti apsolutni čuvara globalnog sistema bezbjednosti postavljenog na standardima i vrijednosnom sistemu SAD. Ima analitičara koji smatraju da NATO kroz raznovrsne kooperativne programe razvija fleksibilnu mrežu sa velikim brojem država evro-atlantskog prostora i na taj način razvoj njihovih vojnih potencijala i usmjerava ga na globalnu interventnu sposobnost i njihovo usklađivanje sa Američkim strateškim konceptom globalne bezbjednosti.¹⁴³

Obzirom da ne postoji opšta saglasnost međunarodne stručne javnosti oko definisanja pojma „globalna bezbjednost“, niti se pod njom mogu podrazumjevati bezbjednost svih žitelja naše planete. U tom slučaju, preostaje nam jedino da razmotrimo još četiri pojma unutar globalne bezbjednosti čije su određenje diktirale institucije unutar kojih su i nastali: u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija. Isto tako, pojam kolektivne bezbjednosti, a u okviru NATO-a, podrazumjeva, pojam kolektivne odbrane, kooperativne bezbjednosti, saradnje u bezbjednosti, integralne bezbjednosti, koalicija voljnih i bezbjednosna zajednica i tako dalje.

a) *Kolektivna bezbjednost i Kolektivna odbrana*

Pojmovi Kolektivna bezbjednost i Kolektivna odbrana su termini koji označavaju dva koncepta bezbjednosti koji su nastali u HH vijeku. Oba ova koncepta podrazumjevaju jednu dugoročnu, formalnu obavezu između grupa država, da se štite bezbjednosni interesi pojedinačnih članica njihovih zajedničkih sfera.¹⁴⁴

Kolektivna bezbjednost je termin koji označava stanje sistema bezbjednosti unutar grupe savremenih država. U ovom sistemu, države članice sistema kolektivne bezbjednosti slažu se u odricanju od upotrebe sile i u pomaganju bilo kojoj članici sistema u slučaju da druga članica pribjegne upotrebi sopstvene vojne i druge sile. To je sistem za nasilan odgovor međunarodne zajednice na kršenje međunarodnog mira, a koji je uperen protiv naroda jedne ili grupe suverenih država unutar sistema kolektivne bezbjednosti. Prema istaknutom britanskom advokatu Adamu

---

¹⁴³ *Isto*, str. 38.

¹⁴⁴ Vidjeti šire: Ričard Koen, *Saradnja u bezbjednosti – Novi horizonti za međunarodni poredak*, Fond za otvoreno društvo – Srbija, Beograd, 2005. godine, str. br. 5. Evropski centar za studije bezbjednosti Džon K. Maršal, rasprave Centra Džon K. Maršal br. 3, Garmish-Paterkirchen, 2005, str. 5.

Robertsu „kolektivna bezbjednost je sistem bezbjednosti na regionalnom i svjetskom nivou, u kojem svaka država prihvata obavezu da je bezbjednost jedne od njih, briga svih ostalih država i one pristaju da se uključe u kolektivni odgovor na prijetnje ili narušavanje mira¹⁴⁵.

U definiciji kolektivne bezbjednosti Adama Roberta govori se o kolektivnom odgovoru, a ne pominje se upotreba vojne sile. Osnovna razlika između sistema kolektivne odbrane i kolektivne bezbjednosti je ta što se u sistemu kolektivne odbrane upotrebljava vojna sila kada se radi o zajedničkoj odbrani, a u sistemu kolektivne bezbjednosti to nije slučaj. Osnovne institucije sistema kolektivne bezbjednosti su: Ujedinjene nacije (UN) i Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE).

Prva savremena institucija kolektivne bezbjednosti bila je Liga naroda, osnovana poslije završetka Prvog svjetskog rata. Prema osnivačkom aktu ove u hijerarhiji najviše međunarodne organizacije, njene članice su bile obavezne da brane jedna drugu od napada drugih članica unutar Lige naroda. Međutim, iz poznatih razloga fundamentalnog neslaganja liberalne demokratije, fašizma i komunizma ...¹⁴⁶, koji su bili prisutni unutar članica ove organizacije, Liga naroda nije bila uspješna u postizanju bezbjednosti i stabilnosti.

Zbog neefikasnosti Lige naroda, ova organizacija se na kraju Drugog svjetskog rata, voljom njenih članica, transformisala u Organizaciju Ujedinjenih nacija (OUN) u kojoj se, prema članovima 41. i 42. povelje Ujedinjenih nacija dopušta djelovanje država članica radi čuvanja i uspostavljanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Na osnovu Povelje UN, međunarodna zajednica treba da izvrši pritisak na prekršioca mira, bilo nevojnom prisilom ili upotrebom vojne sile.¹⁴⁷

Sredinom sedamdesetih godina HH vijeka (1975.) formirana je Konferencija o bezbjednosti i saradnji u Evropi (SSCE), koja je kasnije

---

¹⁴⁵ Isto, str. 22.

¹⁴⁶ Garent Evans, časopis udruženja diplomaca Centra Džordž K. Maršal „Bezbjednost i društvo“, Beograd, novembar/decembar 2005. godine, str. 22.

¹⁴⁷ Vidjeti šire: Bruno Simma, *Parlamentarni nadzor bezbjednosnog sektora – Načela, mehanizmi i praksa*, Charter of the United Nations, Interparlamentarna unija i Ženevski Centar za kontrolu oružanih snaga, Beograd, 2003. godine, str. 17.

promjenila ime u Organizaciju za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE), čija je osnovna uloga da osigura kolektivnu bezbjednost Evroazijsko-atlantskog regiona. Osnovna uloga ove bezbjednosne organizacije najbolje se može vidjeti u Priručniku OSCE u kojem se eksplicitno navodi „polazeći od premise da je bezbjednost nedijeljiva, države učesnice imaju jednak udio u bezbjednosti Evrope, i s toga treba da saraduju da bi spriječile izbijanje kriza ... . Ono što proizilazi iz ovog tvrđenja jeste činjenica da saradnja može da koristi svim državama članicama, dok stvaranje nesigurnosti ... može da ugrozi dobrobit svih“¹⁴⁸.

Zbog toga zemlje članice OSCE saraduju da bi spriječile pojavu kriza koje bi mogle da ugroze ovu bezbjednost. Organizacija o bezbjednosti i saradnji u Evropi nije vojna organizacija, već bezbjednosna organizacija različitih država unutar jedne zajedničke institucije u kojoj mogu ravnopravno da razgovaraju o bezbjednosnim pitanjima od zajedničkog interesa. OSCE ima 55 država članica i ona aktivno radi na ranom upozorenju, prevenciji konflikata, kontrolisanju kriza i rehabilitaciji nakon prestanka konflikata. OSCE nema sredstva i mehanizme kojima bi mogla da spriječava svoje države članice jer sve države članice unutar ove organizacije imaju isti status. Sve odluke unutar institucija OSCE donose se konsenzusom. Ovo je jak ograničavajući mehanizam za moćne države koje su snagom svoje vojne, političke ili ekonomske moći spremne da preduzmu odlučujuće korake kako bi se obračunale sa bezbjednosnim problemima.

Kolektivna odbrana je termin koji označava ugovorni odnos između država, u kojem se dve ili više država obavezuju na uzajamnu pomoć u slučaju spoljašnjeg napada. Najbolji primjeri takvih ugovornih bezbjednosnih aranžmana su: Severnoatlantski savez (NATO); Evropska Unija (EU) i Organizacija Američkih Država (OAD).

Prvi primjer kolektivne odbrane sadržan je u NATO-vom članu 5, koji glasi: „...Oružani napadi na jednu ili više zemalja Alijanse će se smatrati kao napad na sve njih. Shodno tome, one prihvataju da svaka od njih dijeluje ona-

---

¹⁴⁸ Garent Evans, časopis udruženja diplomaca Centra Džordž K. Maršal „Bezbjednost i društvo“, Beograd, novembar/decembar 2005. godine, str. 22.

ko kako smatra da je neophodno, uključujući i upotrebu oružane sile, da bi se ponovno uspostavila i održala bezbjednost Severnoatlantske oblasti.“¹⁴⁹

Iako član 5 ne podrazumjeva automatsko obavezivanje na upotrebu oružane sile od strane NATO-a, mnogi poznavaoци kolektivne odbrane smatraju da taj član upravo to znači, zbog toga što je NATO savez u svojoj osnovi vojni savez namijenjen za zajedničku odbranu, odnosno institucija kolektivne odbrane koji ima prvenstveno vojni karakter¹⁵⁰.

Drugi primjer kolektivne odbrane, sadržan u članu 10, paragraf 7 prijedloga Ustava EU, glasi: „Ukoliko je država članica žrtva oružane agresije na svojoj teritoriji, druge države članice su obavezne da joj pruže pomoć i podršku svim sredstvima koje im stoje na raspolaganju, u skladu sa članom 51. Povelje UN.

Definisanjem ovog paragrafa u članu 10 Ustava EU, autori prijedloga Ustava su imali na umu da će Evropska Unija u bliskoj budućnosti postati organizacija kolektivne odbrane koja će imati obavezu da brani zajedničke interese i teritoriju Evropske Unije.“¹⁵¹

Razmatrajući pravila te demokratske kolektivne i pojedinačno-nacionalne bezbjednosti pojedinih zapadnih država i NATO pakta, demokratijom se podrazumjeva pravo na upotrebu vojne sile na svaku državu za koju smatraju da može biti prijetnja za njih. Međutim, pod tom vrstom demokratije se ne podrazumjeva da napadnuta država može da se brani u slučaju prijetnje ili agresije. Shodno navedenom je primjer Republike Srbije koja se branila u agresiji NATO pakta 1999. čiju ulugu su shvatili da je nedemokratska i da je upotrebila prekomernu silu u svojoj odbrani i odbrani svog dijela teritorije tj. Kosovo i Metohiju. U tom smislu slijedi pitanje, šta je u ovom demokratija po zapadnom sistemu?

10.3. Sličnost i razlike između klasičnih i savremenih sistema bezbjednosti

---

¹⁴⁹ *Isto*, str. 21.

¹⁵⁰ *Isto*, str. 21.

¹⁵¹ Nedo Danilović, str.36

Svaki sistem bezbjednosti ima svoje dobre i loše osobine i ne postoje idalna rješenja niti sistemi koji bi mogli garantovati idealno ili potpuno bezbjedno i stabilno stanje bezbjednosti. Među sistemima bezbjednosti ima sličnosti i razlika, a koji će se sistem odabrati i koji je najpogodniji za dato društvo taj će se prihvatiti i ustrojiti u društveno uređenje.

Sistem bezbjednosti slabih država

Sličnost ovog sistema sa drugim sistemima je diskutabilna, jer nisu sva društva istog društvenog uređenja, pa im ne mogu biti ni isti sistemi bezbjednosti. Od društveno političkog i ekonomske uređenosti i stanja države zavisi mogućnost izgradnje i funkcionisanja sistema bezbjednosti kao, uostalom, i od interesa i ciljeva određenog društva, zbog čega i organizuju sistem bezbjednosti i na osnovu koga će štiti svoje nacionalne (društvene) interese i ciljeve. Jedino što se može reći da im je zajedničko u tome je što svako društvo mora imati i organizovati sistem bezbjednosti prema svojim potrebama kako bi zaštitilo svoje nacionalne interese i ciljeve. U kojoj će se mjeri sistem razlikovati od drugih sistema zavisi naročito od riješenosti da se štite nacionalni i državni interesi i ciljevi svake države za sebe.

Međutim, sistemi bezbjednosti slabih država mogu nositi karakteristike unutrašnje slabosti koje generišu sukobi u okviru vlasti ili drugih jakih grupa. Politika jakih država je usmjerena na nejake u cilju ostvarenja isključivo svojih ciljeva koje ostvaruju preko svojih vojnih i bezbjednosnih snaga, kao i drugih predstavnika svoje države. Često se pojavljuju ugrožavajući unutrašnji faktori u borbi za vlast kojim se priključuju finansijeri ili nalogodavci inostranog faktora kako bi pomogli ciljnim grupama obezbijediti uslove za ostvarenje njihovih ciljeva, i da bi na kraju imali svoje saveznike koji će ostvarivati njihove ciljeve u toj zemlji.

Pored navedenih faktora, ranjivost države može biti prouzrokovana slabljenjem postojećih državnih struktura, političkom tranzicijom, političkim, ekonomskim, vojnim i drugim pritiscima, kako bi izazvali političke i ekonomske reforme i uveli novi (marionetski) režim po svojoj volji. Političkoj eliti u državi žrtvi je najteže stanje kad dođe do unutrašnje destabilizacije i previranja i kad im se priključi spoljni faktor sa

veoma jakim snagama. Tada država postaje nemoćna jer ne može da se odupre tako jakom pritisku i uticaju koje rezultuje često i nasiljem. Najosnovnija slabost ovog sistema je osetljivost, ranjivost i slabost političke vlasti, privrede države pa tako i samog sistema bezbjednosti zbog čega država ne može u potpunosti ostvariti svoju ulogu tj. potpunu zaštitu države i društva u njoj.

Autoritarni sistem bezbjednosti

U državama sa autoritarnim režimima sistemi bezbjednosti su sveobuhvatni i u njima su raznovrsne bezbjednosne službe sa mnogim saradnicima preko kojih je uspostavljena totalna (rigorozna) bezbjednosna kontrola na svim nivoima. U tim sistemima veoma je teško organizovati opoziciju koja bi se borila protiv vlasti u državi na legalan način. Skoro svaki pojedinac i grupa se neprekidno prate, bilo da se to vrši od strane pripadnika službi bezbjednosti ili njihovih saradnika. Gotovo je nemoguće bilo kakvo organizovanje i priprema akcija a da se iste izvedu u tajnosti, odnosno da se iste blagovremeno ne otkriju i spriječe. U takvim sistemima su uspostavljene službe za vertikalno i horizontalno praćenje uz korišćenje različitih metoda nadzora građana ali i državnih službenika. Suštinska ličnost ovog sistema sa drugim sistemima je veoma mala osim što je organizovan sa istim ciljevima kao i drugi sistemi bezbjednosti. Dakle, realno se drastično razlikuje od sistema slabih država kako u organizaciji, funkcionisanju, čvrstini i otpornosti na ugrožavanje.

Totalitarni sistem bezbjednosti

Totalitarni sistem bezbjednosti podrazumjeva cjelovitost ili potpunost organizovanja sistema bezbjednosti koji označava ideologiju ili praksu sveobuhvatnih intervencija ili aktivnosti u društvu od strane države ili neke organizacije. Sveobuhvatnost se odnosi na stepen kontrole koja se uspostavlja nad društvom određenog tipa političkog sistema. U ovom slučaju, društvo je potpuno podređeno državi ili nekoj političkoj partiji (partokratija) ili organizaciji. Prilikom uspostavljanja totalitarnog uređenja namjera je ali i posljedica je totalno podređenje svih činilaca u

društvu i svih drugih oblika društvenog povezivanja interesima vlasti. Ovaj sistem se razlikuje od sistema slabih država po tome što je čvršći i obezbjeđuje veće garancije, dok se od autoritativnog razlikuje u tome što je ovaj sistem idiološki i u rukama je države ili političke partije koja u najvećem broju slučajeva vlada primjenom torture.

Sistem bezbjednosti demokratskih država

Sistem bezbjednosti demokratskih država najbliži je poželjnom, efikasnom i moderno organizovanom sistemu bezbjednosti i predstavlja u suštini odraz savremenog društva i njegovog organizovanja radi sopstvene zaštite. Sa aspekta sistema bezbjednosti demokratskih društava, važno je razmotriti tipove režima odnosno političkih sistema, čiji su sistemi bezbjednosti sastavni dio društvenopolitičkog sistema države. Jedan dio zapadnih država Japan, Britanija i druge imaju parlamentarnu vladu u unitarnoj državi. U Velikoj Britaniji i nekim drugim zapadno-evropskim državama, izvršna i zakonodavna vlast efektivno su spojene umjesto da su razdvojene u određenim zakonodavnim i izvršnim granama. U ovim državama, politički autoritet je više centralizovan nego npr. u Sjedinjenim Američkim Državama, koji je u sklopu federalne države gdje je razdvojena vlast na zakonodavnu i izvršnu. U unitarnim državama postoji samo jedna vlada. Dakle, ne više razdvojenih državnih i lokalnih vlasti. Ovaj sistem se razlikuje od drugih prvenstveno što je organizovan, ustrojen i funkcioniše na demokratskim osnovama. Demokratske osnove su uspostavljene zbog većeg broja subjekata koji učestvuju u upravljanju sistemom države pa tako i sistemom bezbjednosti što kod drugih sistema to nije slučaj.

POGLAVLJE ČETVRTO

KLJUČNA POLAZIŠTA I FUNDEMANTALNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Ovo poglavlje treba da pruži odgovore na konceptualne osnove sistema bezbjednosti kao i na opšte odrednice novog sistema bezbjednosti u Republici Srbiji, ali i metodološki postupak bezbjednosnih agendi.

1. KONCEPTUALNE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

“Istorijski posmatrano, sistem bezbjednosti je uvijek zavisio od političkih struktura koje su bile na vlasti. Ove strukture životno su zainteresovane da ostvare odgovarajući uticaj na sistem bezbjednosti u cjelini i sve njegove elemente, kao pouzdano sredstvo za ostvarivanje njihove generalne politike u razvoju i upravljanju društvom. Da bi sistem bezbjednosti bio efikasan mehanizam u zaštiti društva od svih oblika ugrožavanja njegovog demokratskog razvoja, politika nastoji da uz pomoć pravne države oblikuje bezbjednosni sistem koji će obezbjediti normalno funkcionisanje ustavnog poretka.”¹⁵²

Pre nego što pristupimo razradi konceptualnih osnova sistema bezbjednosti, neophodno je ukazati i dati odgovor na pitanje, šta je to konceptualna osnova sistema bezbjednosti? Konceptualne osnove podrazumjevaju zamišljeni, smišljeni i sastavljeni koncept osnova sistema bezbjednosti u Republike Srbije. Drugim riječima to je osmišljena aktivnost sa osnovnim elementima i pravcima njenog ostvarenja i utvrđivanja sistemskog pojma o bezbjednosti. „Od samog svog nastanka studije bezbjednosti predstavljaju središte nauke o međunarodnim odnosima, baveći se prevashodno pitanjima rata i mira. U godinama nakon Drugog svjetskog rata, studije bezbjednosti postale su sinonim za strategijske studije sa izrazitim fokusom na vojni sektor.

Međutim, usložnjavanjem agende međunarodnih odnosa tj. porastom broja ekonomskih i ekoloških izazova sa kojim se međunarodna zajednica suočava, pojavom novih bezbjednosnih izazova, rizika i prijetnji, pojavom novih aktera u međunarodnim odnosima, tradicionalno viđenje samog

---

¹⁵² Nedo Danilović, str. 116-122

koncepta bezbjednosti, odnosno same njegove suštine, postalo je preusko.¹⁵³ Konceptualna analiza osnova sistema bezbjednosti slična je i ima zajedničkih osnova sa definicijom, tj. u mjeri kojoj ona sažima značenje bezbjednosti, a radi uspostavljanja jedinstvenog naučnog cilja. U tom smislu, pretpostavka od koje se polazi u konceptualnoj analizi tj. da je značenje pojma sa pretpostavkom da je u nekoj mjeri već pojam poznat, ali da nije potpuno izražen.

Koncept ima ulogu da otkloni svaku dvosmislenost i nedosljednost prilikom njegovog korišćenja. Konceptualna analiza ne rezultira novom definicijom. „Pretpostavka od koje se polazi u konceptualnoj analizi je da je značenje pojma koji se istražuje u većoj ili manjoj mjeri od već poznato, ali i da on najčešće nije ekscipitno izražen. Učiniti eksplicitno ovo značenje koncepta tako što će ukloniti dvosmislenost i nedosljednost prilikom njegovog korišćenja, svrha je konceptualna analiza. Konceptualna analiza ne rezultira novom definicijom. To nije komparativna analiza definicija. To je radnja sa svrhom formulisanja jedne nove sveobuhvatne definicije. Radije, ona formuliše najmanje zajednički imenilac koji izražava zajedničke konceptualne odlike koje leže u osnovi različitih koncepcija bezbjednosti. Dakle, definicija pojma bezbjednosti nije dovoljna, već je osim nje neophodna i posebna tekstualna orijentacija.“¹⁵⁴

1.3. Opšte odrednice novog sistema bezbjednosti

Savremeno određenje nacionalne bezbjednosti i njegove odrednice, podrazumava prilagođavanje nacionalne bezbjednosti savremenim i demokratskim uslovima koje nameće savremeni svijet i koja se prilagođava okruženju. Nacionalna bezbjednost danas obuhvata cjelokupnu bezbjednost društva bez obzira da li je nacionalno ili građansko društvo. Međutim, sistem bezbjednosti Republike Srbije ne može biti potpuno isto kao kod drugih država u okruženju. Nemoguće je uspostaviti sistem

---

¹⁵³ Vladimir Šulović, Značenje koncepta bezbjednosti i teorija sekuritizacije, Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, Beograd, 2010. str.1-2

¹⁵⁴ Isto, str. 1-2.

bezbjednosti na istim osnovama kod nacionalnih društava i građanskih društava.

Republika Srbija je država građana i kao takva se smatra građanskim društvom. Kad su u pitanju države u okruženju neke su isključivo nacionalna društva. Republika Albanija, Hrvatska, Mađarska i druge su nacionalna društva i prema njihovim ustavnim rješenjima se ne pominju kao građanska tj. kao država građana kao što je to slučaj sa Republikom Srbijom. “Republika Srbija je država Srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrijednostima.”¹⁵⁵ To znači da sistem bezbjednosti Republike Srbije garantuje bezbjednost svih građana, a ne samo srpskih građana. U ovom slučaju sistem bezbjednosti je prilagođen prema društvenom uređenju sa nacijom i drugim narodima i manjinama. Sistem bezbjednosti mora da obezbjedi sve neophodne bezbjednosne uslove kako ne bi došlo do sukoba među grupama po nacionalnoj osnovi, dok objektivno riječeno u nacionalnim državama ne postoji opasnost po ovom pitanju.

Prema tome, sistem bezbjednosti mora biti prilagodljiv stvarnom društvu sa ciljem da ostvaruje bezbjednost svim građanima bez obzira na vjeru, nacionalnost, rasu i ideološku opredjeljenost. U tome se sistem bezbjednosti i razlikuje od nacionalnih sistema u kojima se garantuje bezbjednost nacije, dok se ostali narodi i manjine ne spominju. Kad je u pitanju bezbjednost nacije i organizovanje nacionalnog sistema bezbjednosti, u navedenom slučaju, ostavruju se sva prava samo jednoj naciji. Kad je u pitanju više nacija i nacionalnosti, ostavruje se bezbjednost svim narodima i nacionalnim manjinama. Prema tome, ostvarivanje bezbjednosti svim narodima i nacionalnim manjinama predstavlja višestrukost ostvarivanja bezbjednosti u smislu: bezbjednost ljudskih prava svim narodima i nacionalnim manjinama, bezbjednost veroispovesti, religije, kulture, ideologije, političkog opredjeljenja i drugo. Dok se u nacionalnim sistemima ostvaruje bezbjednost samo jednom narodu ili naciji, a to podrazumjeva obezbjeđenje ljudskih prava, veroispovesti,

---

¹⁵⁵ Ustav Republike Srbije.

nacionalnosti, političkog operedljenja i slično samo jednoj naciji. U tom smislu je razlika nacionalne od građanske bezbjednosti, što je slučaj u Republici Srbiji kao državi srpskog i drugih naroda i narodnosti.

Pojam nacionalne ili građanske bezbjednosti

„Jedan od bitnih obilježja pojma nacionalne bezbjednosti jeste njegova otvorenost, po kojoj zavisno od promjene okolnosti, vremena i mjesta, uključuje i isključuje pojedine nove i neke stare vrijednosti. Tradicionalne vrijednosti nacionalne bezbjednosti predstavljane su kao borba za opstanak u najširem značenju države, njen nacionalni opstanak, fizičko samoodržanje, teritorijalni integritet, politička samostalnost, kvalitet života, nacionalni indetitet, nacionalnih interesa...

Nacionalna bezbjednost je stanje nesmetanog ostvarenja, razvoja uživanja i optimalne zaštićenosti nacionalnih i društvenih vrijednosti i interesa koji se dostiže i unapređuje kroz funkciju bezbjednosti građana, nacionalnog sistema bezbjednosti uz sprovođenje nacionalnih bezbjednosnih mehanizmima kao i uz odsustvo (pojedinačnog, grupnog kolektivnog) straha, od otklanjanja njihovog ugrožavanja te kolektivnog osjećaja spokojstva, izvesnosti i kontrole nad razvojem budućih pojava i događaja od značaja za život društva i države“.¹⁵⁶

Ostvarivanje bezbjednosti jednog društva podrazumjeva unutrašnju i spoljnu bezbjednost, odnosno ostvarivanje bezbjednosti u odnosu na unutrašnju i spoljnu opasnost. U ovom slučaju ostvaruje se istovremeno i bezbjednost na globalnom planu. Dakle, pojam međunarodne bezbjednosti u ovom smislu podrazumjeva zaštitu teritorijalnog suvereniteta i integriteta države od svih prijetnji i rizika koji mogu dijelovati izvan granica države, odnosno iz njegovog užeg i šireg okruženja. Dok, pod pojmom unutrašnje bezbjednosti smatra se ostvarivanje bezbjednosti eliminacijom svih prijetnji i rizika koji mogu nastati unutar granica države. Kad se eliminišu sve prijetnje unutar i izvan granica države ili kad ne postoje prijetnje i rizici po državu zaključuje se da je država bezbjedna.

Komponente nacionalne ili građanske bezbjednosti

---

¹⁵⁶ Saša Mijalković, Nacionalna bezbjednost, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011. str.160-161. (u daljem tekstu Saša Mijalković)

Prema S. Mijalkoviću, „ideja o komponentama nacionalne bezbjednosti najpre asocira na strukturu funkcije (grupa potfunkcija) stanja i/ili sistema (grupa podсистема i subjekata) nacionalne bezbjednosti. Stanje nacionalne bezbjednosti je kvalitetan status vitalnih društvenih vrijednosti i interesa koji je ostvaren u određenim sferama i sektorima društvenog i državnog života. Tako je, uvažavanjem različitih kriterijuma, moguće indetifikovati više komponenti nacionalne bezbjednosti. Najopštija i najstarija podijela, posmatra prema:

- unutrašnju bezbjednost, i
- spoljašnu bezbjednost.

Unutrašnja bezbjednost je zaštićenost vitalnih društvenih vrijednosti i interesa unutar granica zemlje, od ugrožavajućih pojava koje prvenstveno nastaju iznutra, ili kombinovane (podpomognute) sa ugrožavajućim faktorima koji dolaze spolja.“¹⁵⁷

Kad se govori o jednonacionalnom društvu i njegovom ugrožavanju unutar države, manja je vjerovatnoća da će doći do međunacionalnih sukoba, a time i prijetnji jer ne postoje druge nacije i nelogično je da se jedna nacija sukobi sama sa sobom, a na nacionalnoj osnovi.

Dok kod građanskih društava u kojima postoje dve ili više nacije ili nacionalne manjine, kao što je slučaj sa Republikom Srbijom, objektivno govoreći češće i lakše može doći do međunacionalnih sukoba. Primjer takvog sukoba je bio u autonomnoj pokrajini Kosovu i Metohiji, a rezultati toga su poznati. Dakle, mnogo je lakše organizovati i ustrojiti sistem bezbjednosti i njime garantovati bezbjednost u jednonacionalnom društvu, u odnosu na višenacionalna društva u kojima je sistem bezbjednost mnogo ugroženiji, ranjiviji i nestabilniji.

Kada je u pitanju spoljna bezbjednost, takođe se razlikuju kako prijetnje tako i bezbjednosna rješenja. Društva sa višenacionalnim grupama su pogodnija za „mešanje u unutrašnje stvari“ drugih država preko određenih nacija ili manjina kojima se pruža pomoć pod plaštom zbog navodnih ugrožavanja ljudskih i manjinskih prava. Dok kod jednonacionalnih društava je to manje vjerovatno izuzev u nekim slučajevima da se otvoreno izaziva

---

¹⁵⁷ Saša Mijalković str.163-166

nacionalna mržnja i sukobi u jednoj naciji. Kod jednonacionalnih društava postoje politički protivnici, ali su protivrjenja i politički sukobi zasnovani na političkim stavovima i ideologijama, a ne na nacionalnoj osnovi. I u ovom slučaju sistem bezbjednosti u višenacionalnim državama su ranjiviji u odnosu na jednonacionalna društva.

Strukturiranje i prikazivanje nacionalne bezbjednosti, koji je sačinjen od više komponenata koje su često međusobno isprepletane, međusobne i međuzavisne, je teško distancirati jednu od drugih. Svako ugrožavanje neke od komponenti za posljedicu ima ugrožavanje cjelovitog sistema čime se pokazuje koliko su međusobno vezane komponente u sistemu. Ovo samo ukazuje na činjenicu da je sistem bezbjednosti nedjeljiv i uvijek je cjelovit ako su mu sve komponente bezbjedne.

Dileme u nacionalnim sistemima bezbjednosti,

„Terminološki, obilježavanje nacionalne bezbjednosti nameće izvesne dileme da li je ispravnije koristiti sistem „državne bezbjednosti“ ili sintagmu „nacionalne bezbjednosti“? Dileme se mogu razrešiti na nivoima etimološke (semantičke) analize obeju sintagmi (državna, nacionalna, pridev bezbjednosti-imenica) odnosno analiza bezbjednosnih fenomena koji su obilježeni u praksi.“¹⁵⁸ S. Mijalković je postavio pitanje da li su državna ili nacionalna bezbjednost, što su takođe nedefinisani pojmovi uopšte pa tako i nedefinisani kod nas. Bivša Jugoslavija pa tako i Republika Srbija u sistemu bezbjednosti su bile organizovane u dva pravca i to: državna bezbjednost koja se starala o bezbjednosti društva izvan njegovih granica, i javna bezbjednost koja je bila zadužena za unutrašnju bezbjednost. U postojećem ustavnom uređenju Republike Srbije ove dve strukture su organizovane pod drugim nazivima i sa drugačijim funkcionisanjem i organizovanjem. Sintagmu državna bezbjednost je naslijedila Bezbjednosno informativna agencija (BIA), dok je javnu bezbjednost naslijedila policija. I jedan i drugi sektor je ostao bliži starom nazivu sa izmjenjenim djelatnostima i aktivnostima koje su prilagođene novim aktuelnim uslovima. Dakle, i dalje se postavlja pitanje kako odrediti sintagmu bezbjednosti u višenacionalnim društvima i kako je regulisati drugačije u odnosu na jednonacionalna društva i njihovu bez-

---

¹⁵⁸ Isto, str.165-167.

bjednost? Ovakve i slične probleme ne mogu rešiti teoretičari već državni zakonodavni subjekti (Skupština Republike Srbije) koji su odgovorni za Ustavna i zakonodavna pitanja društva. Stoga se samo pokreće pitanje zbog dileme kako i na koji način prevazići ovaj problem.¹⁵⁹

1.4. Različiti konceptualni pristupi bezbjednosti

Da bi mogli razumjeti koncept i okvire sistema bezbjednosti, neophodno je ukazati šta su to konceptualni okviri sistema bezbjednosti. *Konceptualni* okviri bezbjednosti zasnivaju se na pojmovnom određenju i definisanju samog koncepta bezbjednosti, kao njegovih osnova i sistemskih sadržaja. U tom smislu, sistem bezbjednosti ima mnoge i brojne i korisne definicije i karakteristike koje ga obilježavaju i određuju čime mu determinišu funkciju. *Sistem bezbjednosti* države, je organizovana sistemsko institucija čiji je cilj zaštita i ostvarenje cjelokupne bezbjednosti svih vitalnih vrijednosti društva, od sveobuhvatnih prijetnji i rizika, kao i ostvarenje uslova da ne nastaju nove prijetnje pojedinačnoj i cjelokupnoj bezbjednosti.

Sistem bezbjednosti je sistemsko institucija uređenog društva čiji je ustavni i zakonodavni zadatak zaštita društva u cjelini od unutrašnjih i spoljašnjih prijetnji. *Unutrašnje i spoljašnje prijetnje* kao pojave društvenog, tehnološko-tehničkog i prirodnog karaktera mogu predstavljati prijetnju u okviru granica i izvan granica jednog određenog društva. Takođe ove pojave mogu predstavljati i globalnu prijetnju da se istovremeno ili naizmjenično pojavljuju u prostoru jednog regiona pa i šire u okviru međunarodne zajednice. U tom slučaju, *prijetnje* su odsustvo garancija bezbjednosti koje proističu iz političkih i pravosudnih normi i instrumenata kojima se štiti cjelokupna vrijednost društva. Odsustvom pravnih, pravosudnih, političkih i bezbjednosnih normi i neefikasnosti bezbjednosnih subjekata, obezbjeđuju se uslovi za nastanak destruktivnih djelovanja i aktivnosti. Izvršioци destruktivnog djelovanja su protivnici

---

¹⁵⁹ Obzirom na organičenost rada, šire o ovom problemu, Saša Mijalković str.160-170

sistema, nezadovoljnici, socijalno ugroženi izvršioци i razni plaćenici i dr. kriminalna lica i organizacije.

Konceptualni pristup bezbjednosti, podrazumjeva osnovnu zamisao koja je sačinjena i uokvirena u jednu sistemsku cjelinu koja je prihvaćena i usvojena od strane zakonodavnih institucija, čiji je cilj ostvarenje bezbjednosti sveukupnih društvenih vrijednosti. *Ostvarenje bezbjednosti* se sprovodi preko ljudske djelatnosti i planiranih mjera kojima se sprječavaju i suzbijaju sve negativne i protivzakonite aktivnosti, kako ne bi došlo do ugrožavanja, a time i nastanka štetnih posljedica. Prema tome, konceptualnim pristupom kroz sistemski rješenja i ostvarenja bezbjednosnih mjera, radnji i aktivnosti ostvaruje se bezbjednost građana, imovine, vitalnih vrijednosti i drugih vrijednosti sa kojima raspolaze uređeno društvo. Ostvarenje konceptualnog pristupa se vrši putem odgovarajućih rješenja, savremenih metoda rada, primjene odgovarajućih mjera preko zaštite pre svega ljudskih života, njihovog zdravlja, ekologije, materijalnih sredstava i društvenog poretka.

Putem *zaštite* obezbjeđuje se sveukupna bezbjednost, na osnovu identifikacija sveobuhvatnih prijetnji i rizika. Na osnovu toga, bezbjednosni subjekti preduzimaju mjere prevencije, ublažavanje prijetnji, adekvatnog odgovora na prijetnje uz zaštitu bezbjednosti kako građana tako i izvršilaca prijetnji. Sistemom bezbjednosti i djelovanjem bezbjednosnih subjekata preventivnim djelovanjem ublažavaju se prijetnje i represivne aktivnosti. Pored obezbjeđenja bezbjednosti države, obezbjeđuju se ljudska prava, sloboda kretanja, sloboda od nastanka straha i slične aktivnosti.

Sve navedene sistemske aktivnosti se planiraju, organizuju i sprovode u onoj mjeri u kojoj se nameću ugrožavajući faktori prijetnji i rizika. Na osnovu procjena sveobuhvatnih prijetnji koje podrazumjevaju unutrašnje i spoljašnje prijetnje, planiraju se i sprovode odgovarajući odgovori tim prijetnjama. Adekvatnim rješenjima se ostvaruje bezbjednost društva i svih njegovih vrijednosti i ispunjavaju se kratkoročna i dugoročna ljudska, sistemska i zakonodavna dijela koja su Ustavom zagarantovana u svakom društvu pa i društvu Republike Srbije.

1.4.1. Metodološki postupak formalizacije bezbjednosnih agendi

Da bismo razumjeli postupak i način formalizacije bezbjednosnih metodoloških agendi, moramo znati šta je to *metodološka agenda*. „Metodologija je znanost o cjelokupnosti svih oblika i načina istraživanja, pomoću kojih se dolazi do sistemskog i objektivnog znanstvenog znanja ili znanstvene discipline u kojoj se kritički ispituje i eksplicitno izlažu različite, opšte i posebne znanstvene metode naziva se metodologija.“¹⁶⁰ *U ovom smislu metodologija je nauka o sticanju znanja i primjeni metodoloških metoda rada, pomoću kojih se dolazi istraživanjem do odgovarajućih i objektivnih metoda, preko kojih se dolazi do krajnjeg istraživačkog cilja. Dok riječ agenda u ovom smislu, podrazumjeva određeni dijelokrug rada koji nam određuje šta i kako treba sprovesti u sistemskom i bezbjednosnom planu teorije istraživanja bezbjednosne nauke.*

Prema tome, metodološki postupak formalizacija bezbjednosnih agendi podrazumjeva, kako i na koji način ćemo bezbjednosne metode ugraditi u sistemsku rješenja, pomoću kojih će funkcionisati sitem bezbjednosti.

---

¹⁶⁰ Ratko Zelenika, Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Rijeka, 1988. str.281-284.

2. TEORIJSKE OSNOVE SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Ovim pitanjem, obrađuju se posebna pitanja i to: teorija sistema bezbjednosti, i opšta teorija sistema i ključne naznake, metodološke osnove teorije sistema, pojam sistema u opštoj teoriji sistema i elementarna svojstva, klasifikacija i karakteristike sistema i podijela sistema sa aspekta globalnog obilježja, čime se kompletiraju teorijske osnove sistema bezbjednosti.

2.1. Teorija sistema bezbjednosti

Teorija sistema bezbjednosti obezbjeđuje potrebne teorijske i metodološke osnove za istraživanje, izučavanje, organizovanje i stvaranje uslova za primjenu, cjelovitog sistema, kao i njegovih organizacionih dijelova ili podsistema, u jedinstvenom sistemu bezbjednosti.

Sistemski pristup teoriji, predstavlja poseban način razmišljanja koji se temelji na teoriji sistema, kao jednoj generalnoj opštoj teoriji koja se razvila početkom prošlog vijeka, ali je posebno došla u primjenu u društvenim naukama sredinom prošlog vijeka.

Teorija sistema kao cjeline je ukupno područje koje se temelji na filozofskom konceptu koji je cjelovito međusobno povezano. Iz tog polaznoga tj. filozofskog koncepta o međusobnoj povezanosti svih organizacionih dijelova, kao i pojava, od kojih su nastale systemske nauke koje se dalje dijele u dve grupe. Jedna grupa je opšta teorija sistema, a druga grupa su specijalizovane teorije sistema. Opšta teorija sistema, ustvari, se bavi opštim zakonitostima funkcionisanja bilo kojeg sistema, bez obzira da li se radi o pravnom, političkom, socijalnom ili bezbjednom sistemu, dok specijalizovane systemske teorije govore o pojedinim aspektima funkcionisanja određenih vidova sistema, odnosno funkcionisanja manjih dijelova sistema bezbjednosti.

Dok, pod specijalizovanim teorijama sistema podrazumjeva se oko 40 različitih naučnih disciplina. Neke od njih, koje su bliske studentima društvenih nauka, su: pravna, politička, sociološka, ekonomska, ekološka i bezbjednosna, koje su osnova svih društvenih teorija. To su zapravo društveno-političko-humanističke nauke, koje izučavaju i koje su srodne sa bezbjednosnim naukama i iste su osnova bezbjednosnih disciplina; Međutim, pored navedenih nauka tu je i informatika koja je teorijska podloga o tome kako nastaje informacija i komunikacije u sistemu bezbjednosti, a pravna nauka je osnova u zakonskom rješenju i upravljanju sistemom; U ovom slučaju je neizbježna i medicinska nauka koja se bavi o bezbjednosti zdravlja i predstavlja osnovu u sistemu bezbjednosti sa ovog aspekta. Dok tehničke nauke imaju svoju osnovu u bezbjednosnom sistemu sa aspekta primjene tehnike u ostvarivanju bezbjednosnih mjera.

Pre detaljnijeg razmatranja problematike teorije sistema treba reći da postoje dva načina razmišljanja kao što su : klasični i sistemski. Klasični način razmišljanja se svodi na induktivno istraživanje. Pri čemu indukcija predstavlja zaključivanje iz pojedinačnog ka opštem. To je zapravo metod mišljenja i razmišljanja kojim se dolazi do odluke na osnovu posmatranja. Prema tome, ovdje se sistem bezbjednosti kao jedna cjelina, zaključuje na osnovu njegovih sastavnih dijelova (podsistema), pri čemu se iz sistema ili podsistema izdvajaju određeni subjekti koje rastavljamo na još sitnije organizacione dijelove.

Analizom sistema bezbjednosti se vrši uz posmatranje svakog njegovog dijela ili segmenta koji ga čine cjelovitim, i dijelova u njegovom okruženju tj. drugih sistema (pravni, ekonomski, politički, ekološki i dr.) koji sačinjavaju društveno uređenje i jedne države, ali isto tako i šire okruženje izvan granica države sa svim mogućim prijetnjama i rizicima unutar i izvan granica. Klasična analiza zanemaruje okruženje, dok je srž sistemskog razmatranja okruženja ključno u odnosu na ono što razmatramo. Kada ne bi bilo dijelovnja prijetnjama iz okruženja i kad se sistem uredi, svaki bi sistem bio idealaniji ili blizu idealnosti. Međutim, u realnosti, svaki sistem je u interakciji sa svojim okruženjem, odakle su i najčešće prijetnje i rizici.

Upravljanje sistemom se bazira na konceptu sistemskog razmišljanja. Koncept sistemskog razmišljanja počiva na sedam ključnih i osnovnih principa, a to su:

Sve je u suštini sistem, a njegovi dijelovi su svi podsistemi. Da bi razumjeli sistem bezbjednosti, moramo znati njegovu definiciju, odnosno da znamo šta je to sistem bezbjednosti?

Sistem bezbjednosti je skup određenih cjelina ili njegovih dijelova koji su međusobno povezani vertikalnim i horizontalnim linijama ili relacijama, kako bi se ostvarili određeni i očekivani ciljevi. Drugim riječima, sistem bezbjednosti je sastavljen iz dijelova koji su međusobno povezani sa četiri zavisna aspekta, koji se oslanjaju jedan na drugi i to:

- planiranim idejama,
- organizacijom i mjerama,
- ljudskim i materijalnim resursima,
- komunikacijom i informacijama.

Planirane ideje su uvijek zamišljene kao idealane, a to ne mora uvijek da znači da je tako, što zavisi od problema na koje će naići. Pretpostavka se može potvrditi, ali i opovrgnuti. Organizacija sistema i mjera je propisana zamisao koja je prenetu u organizaciju sistema, čiji je zadatak sprovođenje odgovarajućih i neophodnih mjera, kako bi sistem ostvario svoj cilj tj. bezbjednost svih građana i države u cjelini.

Ljudski i materijalni resursi, su organizacioni kapaciteti preko kojih se sprovode sistemski rješenja radi ostvarenja bezbjednosti. Komunikacije i informacije, su međusobno vezane i nerazdvojive između rukovodećeg i izvršnog kadra, odnosno rukovodilaca i izvršilaca, koji sistem čine ostvarljivim, efikasnim uz korišćenje komunikacija i informacija o realizaciji mjera i postojećih saznanja o prijetnjama. Preko ove četiri tačke sistem bezbjednosti ne može se do kraja opisati i u potpunosti objasniti. Sve to, zbog mnogobrojnih pojava i problema, kako u samom sistemu tako i u ljudskim resursima, kao i neizvjesnosti i dinamike bezbjednosnih pojava, koja se unaprijed teško može predvidjeti u potpunosti. Iz tog razloga treba savladati pojednostavljenje kompleksnih sistema u cilju njihovog detaljnog posmatranja zajedničkim djelovanjem i saradnjom, dva ili više sistema ili dijelova sistema, u svrhu ostvarivanja zajedničkog cilja tj.

ostvarenje sveukupne bezbjednosti. Kod poslovnih sistema zajedničkim aktivnostima i djelovanjima predstavlja se zajedničko djelovanje, dva ili više članova tima ka postizanju zajedničkog cilja, pri čemu se očekuje da njihov zajednički učinak bude veći od sume pojedinačnih učinaka. Dinamičnim posmatranjem, pojave koje se dešavaju ili odvijaju preko sistema ili iz okruženja (uključujući jedinstvo vremena i prostora) nas uči da nikad ne posmatramo realni sistem statično, već u funkciji vremena i stvarnog stanja koje nas okružuje.

Posmatrajući sistem kao cjelinu je u stvari sistemsko mišljenje koje je posmatrano preko svega onoga na šta sistem utiče i onoga što utiče na sistem iz okruženja ili njegovog sadržaja. Međutim, ništa nije apsolutno, sve je relativno i proizilazi iz zakona prirode i društvene regulative koji se baziraju na zajedničkom sistemu.

Da bi se sistem u cjelosti razumjeo, prezentirao i predstavio, neophodno je predstaviti njegovih šest ključnih naučnih disciplina koje su integrisane u teoriji sistema bezbjednosti:

Opšta teorija sistema

Opštom teorijom sistema bezbjednosti se definiše metodološki pristup i teorijske osnove u proučavanju sistema bezbjednosti;

Kibernetika

Kibernetika kao nauka bavi se upravljanjem i povratnom spregom, istraživanjem, dobijenim informacijama i organizovanom strukturom sistema bezbjednosti;

Teorija informacija

Teorija informacija je naučna disciplina o znakovima i znakovnim sistemima, koji su usvojeni i koji su u sadržaju strukture sistema;

Informatika

Kao naučna disciplina, bavi se simbolima, podacima, porukom i informacijom;

Informatika je nauka o prikupljanju, obradi, oblikovanju, korišćenju i čuvanju informacija. Bavi se obradom i prenosom informacija i izgradnjom hardvera za informacione sisteme. Prema tome, informatika nije samo nauka već i djelatnost.

2.2. Opšta teorija sistema i ključne naznake

Da bi razumjeli teoriju sistema bezbjednosti, neophodno je da saznamo njene fenomene koji je oblikuju i označavaju. U tom smislu, opšta teorija sistema bezbjednosti podrazumjeva naučnu disciplinu koja se bavi istraživanjem različitih i suprotnih, kao i njihovih međusobnih veza u funkcionisanju i strukturi organizovanog sistema bezbjednosti. Predmet proučavanja u teoriji sistema bezbjednosti je organizovani sistem, uokviren međusobnim vezama i odnosima, kao i unutrašnjim i spoljnim uticajima posmatranih elemenata i to unutar sistema kao i njihova veza i odnosi sa njegovim okruženjem. Osnovne postavke opšte teorije sistema su:

- Opšta teorija sistema posmatra predmete i pojave kao sisteme čiji su elementi, svojstva i procesi zasnovani na uzajamnoj povezanosti, zavisnosti i međudejstvu ovih elemenata;
- Sistem bezbjednosti je zasnovan na uzajmnoj vezi sa i između njegovih dijelova (podсистема), kao i drugih sistema u društvu i njegovom okruženju.

Konkretno stanje sistema, u određenom momentu posmatranja, nije konstantno i nepromijenljivo, već je sistem cjelina koja se razvija - čiji su elementi kroz uzajamnu interakciju orijentisani ka postizanju zajedničkog cilja; Svakom organizacionom dijelu je cilj da postigne rezultate kako u svojoj organizaciji tako i sa drugim cjelinama u jednom sistemu.

Strukturirana cjelina ne može imati autonomne i međusobno izolovane dijelove; Organizacioni dijelovi (Subjekti ili podsystemi), ne mogu odvojeno i svaki za sebe djelovati, oni djeluju u jednoj cjelini u zajedničkom postizanju krajnjeg cilja.

Svaki sistem podrazmeva različite tipove otvorenosti prema svom okruženju; Sistem bezbjednosti je otvoren i u uzajmnoj je vezi sa drugim

sistemima (politički, pravni, ekonomski, vojni, ekološki, društveni i slično). Elementi ili dijelovi strukturane cjeline (sistema) se specijalizuju za pojedine parcijalne funkcije, što je bitna pretpostavka za određivanje njihovog mjesta i doprinosa ukupnoj funkciji sistema kao cjeline i međusobnoj interakciji elemenata; Svaki organizacioni dio ima svoju djelatnost, a sve djelatnosti sačinjavaju uokvirenu cjelinu koja podrazumjeva sistem bezbjednosti.

Svaki sistem je istovremeno i dio neke složenije i kompleksnije cjeline (princip hijerarhije); Sistem bezbjednosti je uokvirena cjelina sadržana od više manjih dijelova i po hirarhiji su podčinjeni sistemu kao cjelini. Svaka pojava ili element pojave posmatra se u svojoj prostornoj i vremenskoj dimenziji; Pojave koje se odvijaju kroz sistem podrazumjevaju planske mjere i aktivnosti koje su suprotne od ugrožavajućih djelovanja, a koje se eliminišu tim mjerama.

Kretanje i razvoj, održavanje dinamičke ravnoteže i prilagođavanje promjenama omogućuje funkcionisanje i razvoj sistema; Savremeni svijet je dinamičan i podložan stalnim promjenama i izazovima, a time i sistem bezbjednosti je uslovljen.

Kombinovanim dejstvom pozitivne i negativne povratne sprege objašnjavaju se svi složeni mehanizmi regulacije i funkcionisanja sistema bez obzira na njihovu prirodu (pravni, vojni, bezbjednosni, ekološki, ekonomski, politički, itd.). Svi ovi sistemi su u uzajmnoj vezi i ostvaruju zajedničke interese.

Ovakav pristup teoriji sistema bezbjednosti je našao najveću primjenu upravo u organizacionim naukama i poslovnoj ekonomiji iz koji je i proistekao ovaj sistem. Savremeni svijet i savremeni odnosi su drastično uticali, interakcije brojnih ekonomskih sila i brzine promjena, zbog čega institucije moraju konstantno iznova procenjivati svoju viziju i prilagođavati se nastalom stanju kako bi prebrodile promjene u okruženju.

Socijalne i ekonomske promjene u međunarodnoj zajednici su uticale na sistem bezbjednost koji je izložen stalnim izazovima i rizicima, a upravo te prijetnje odražavaju stanje, njihove svrhe i strukture.¹⁶¹

2.3. Metodološka osnova teorije sistema

Sistemske pristup čine metodološke osnove svih sistemskih nauka, pa i nauka o bezbjednosti. Sistemski pristup je jedan metodološki način kojim opisujemo funkcionisanje pojava koje definišemo kao sistema. To znači, da je bilo koji problem ili pojava koju definišemo kao sistem, možemo posmatrati isključivo korišćenjem sistemskog pristupa.

Prva pretpostavka podrazumjeva da smo pojavu definisali kao sistem.

Druga pretpostavka podrazumjeva, da tu pojavu koju smo definisali kao sistem uvijek posmatramo u interakciji sa okolinom, odnosno da je nikada ne posmatramo izolovano. Međutim, ovo može imati određene posljedice u tome što, onda tu pojavu definišemo kao otvoreni sistem.

Treća pretpostavka podrazumjeva da ponašanje tih pojava uvijek je nelinearno. U tom slučaju odgovor, linearnost se vezuje za koncept zatvorenosti sistema. Ako se primjeni druga pretpostavka, da je pojava koja je definisana kao sistem uvijek u interakciji sa okolinom, onda koncept linearnosti nije primjenjiv jer se početna stanja koja su definisana određenim uzrocima mijenjaju zbog veza sa okolinom. U tom slučaju, u sistemu bezbjednosti u njegovom okruženju često se javljaju promjene, koje mogu promijeniti tu pojavu, a to utiče na način na koji ta pojava funkcioniše. Pri tome, se ne može pretpostaviti da će se ta pojava razvijati linearno i da će zavistiti samo o početnim uslovima. Stoga, dolazi i do neizvjesnosti koje su rezultat uticaja sistemske okoline.

Četvrta pretpostavka podrazumjeva da će permanentni cilj i očekivanje kontinualno poboljšavati funkcionisanje sistema, i to znači kao stalni proces poboljšanja.

---

¹⁶¹ Grupa autora, Osnovi teorije sistema-inžinjeri, Bor, 2009. str. 8-11.

Prema tome, sistemski pristup predstavlja način kako posmatramo pojavu ako je definišemo kao sistem, i ako je pretpostavimo kao njenu povezanost sa okolinom, i zbog te povezanosti sa okolinom odbacimo stav o linearnosti. Zatim, ako sistem želimo poboljšati u smislu njegove sposobnosti da ostvari svoje ciljeve i u smislu njegove sposobnosti. Isto tako, da ti ciljevi uvijek ostvaruju na racionalan način, tj. da sa što manjeg broja resursa, bude sistem što efikasniji.

Osnovni pojmovi sistema bezbjednosti, u području teorije sistema i njegove organizacije u potpunosti utiču na njegovu funkcionalnost i to su:

- Ciljevi sistema bezbjednosti;
- Okruženje sistema sa drugim sistemima;
- Sredstva, resursi sistema, ljudi i materijalni resursi;
- Aktivnosti sistema bezbjednosti sa njegovim podsistemima i
- Upravljanje i kontrola sistemom bezbjednosti.

Sistemski pristup se ostvaruje uz pomoć primjene intelekta (mišljenja), zasnovanih na sistemskom mišljenju i opštoj teoriji sistema. Na osnovu kriterijuma funkcionisanja organizacije sistema tražimo njegovo optimalno rješenje. Potom, ovo rješenje koristimo za definisanje modela sistema bezbjednosti. Na sistemu modela se vrše eksperimenti, pri čemu je ključno da model sadrži ključne karakteristike originalne organizacije. Kriterijum ocenjivanja treba da odluči šta treba korigovati na prvobitnom obliku organizacije. Suština proučavanja je u poboljšavanju organizacije sistema i način upravljanja istim.¹⁶²

2.4. Pojam sistema u opštoj teoriji sistema i elementarna svojstva

Pojam sistema bezbjednosti nije jednostavno odrediti zbog niza principijelnih teškoća, jer taj pojam sa jedne strane treba da zadovolji uopštenost, a sa druge strane praktičnu primjenjivost. U određivanju pojma „sistem“ najčešće se polazi od osnovnog stepena koji se prihvata

---

¹⁶² Isto, str. 11-14

sa svih aspekata i nivoa posmatranja, i u tom smislu sistem predstavlja skup koji je sačinjen od određenih elemenata.

Prema tome, sistem bezbjednosti je određeni skup procesa koji su međusobno povezani određenim odnosima i sa kojima se ostvaruje određeni cilj. U tom slučaju, procesi su osnova mjera i aktivnosti, koje sprovode zaposleni u sistemu sprovođenjem mjera i aktivnosti do krajnjeg cilja.

Međutim, da bi se sistemom bezbjednosti organizovao i da bih funkcionisao, potrebno je da su ispunjeni određene uslove:

- Postojanje elemenata ili procesa,
- Postojanje veza među organizacionim dijelovima sistema,
- Postojanje zajedničkog cilja zbog koga je sistem i organizovan,
- Funkcionisanje po sistema sa aktuelnim pravilima,

Svaki sistem na osnovu navedenih 5 uslova se formira kako bi:

- Imao određenu strukturu;
- Vršio određenu funkciju;
- Sprovodi mjere.

U ovom slučaju, bitni činioci sistema bezbjednosti su:

Elementi - dijelovi (cjeline ili podsistemi). Elementi sistema ne funkcionišu izolovano jedan od drugog, već su u uzajamnoj vezi, pri kojoj se svojstva svakog elementa određuju i ponašanjem i funkcijom ostalih elemenata sistema.

Svojstva složenih sistema koja se ne određuju samo pojedinačnim svojstvima sastavnih dijelova, nego i karakterom njihovih međusobnih veza i uticaja. Svojstva sistema se mogu mijenjati u zavisnosti od rezultata rada sistema, kao i uslova okoline u kojoj sistem funkcionise.

Veze u sistemu bezbjednosti su subjekti koja povezuju sistem u cjelini, odnosno povezuju elemente sistema u jednu cjelinu. Veze su sve ono što povezuje elemente i svojstva, tako da sve to funkcionise kao jedno cjelina. Veze postoje kako između elemenata sistema, tako i između podsistema posmatranog sistema, a isto tako između elemenata i dijelova

drugih sistema iz okoline. Takođe, veze u sistemu mogu biti direktne ili indirektne. Povezivanje svojstava sistema vezama se može testirati na određeni način, što znači da možemo procenjivati da li su te cjeline međusobno povezane direktnom ili indirektnom vezom.

Struktura sistema bezbjednosti, je skup svih međusobnih veza, odnosno i stabilni društveni poredak i relativno stabilan raspored uloga svake cjeline ili podsistema. Strukturu sistema čine elementi, ali elementi između kojih postoji određena zakonitost svojstvena datom sistemu kao integralnoj cjelini.

Kod realnih sistema pojam **funkcija** obuhvata: tok operacija, ponašanje i način djelovanja ljudi u sistemu kao i njegovih dijelova.

Još jedan bitan činioc sistema je **podsystem**. Podsystem je nešto što nazivamo funkcionalnom komponentom većeg sistema, a veći sistem uvijek ima dve ili više konponenata ili podsistema. Postoje dve karakteristike na osnovu kojih utvrđujemo da li se neka pojava naziva podsystemom ili ne. Prva karakteristika je da ta pojava može funkcionisati kao cjelina, kao samostalna jedinica, i s druge strane (druga karakteristika) da može biti dio neke veće cjeline u kojoj predstavlja jednu funkcionalnu komponentu, te da se zbog promjene u svojstvima te komponente događaju promjene u svojstvima cjele pojave. Ukoliko pojava zadovoljava oba navedena uslova, onda se može nazvati podsystemom.

Osnovne karakteristike sistema

Na osnovu svega napred navedenog osnovne karakteristike sistema se mogu definisati na sljedeći način:

Sistem je skup podsistema i organizacionih dijelova sistema, njihovih međusobnih veza i međusobnih uticaja koji djeluju funkcionalno zajednički, radi ostvarenja planirane funkcije i krajnjeg cilja. Sistem se može razložiti na podsysteme, do najnižih organizacionih dijelova sistema.

Organizacioni podsystem je jedan od dijelova sistema pogodan za realizaciju procesa. Organizaciona cjelina ili služba u sistemu je najsitniji dio oraganizacione strukture sistema, koji se ne može dalje razlagati bez

narušavanja njegove funkcije. Svaki dio dijeluje makar na još jedan drugi dio sistema i na svaki razmatrani dio dijeluje bar jedan drugi dio iz sistema.

Granica sistema dijeli fizički i funkcionalni sistem od njegovog okruženja. Sistem dijeluje na okruženje i okruženje dijeluje na sistem kroz promijenjive okruženja.

Projektne promijenjive predstavljaju ulazne promijenjive, na koje se može dijelovati u fazi modelovanja sistema. Projektne promijenjive se definišu na nivou sistema, podsistema i elementarnih podsistema. Performanse sistema predstavljaju rezultat rada sistema i stepen ispunjenja postavljenog cilja;

Promijenjive okruženja se odnose na karakteristike okruženja sistema, odnosno iskazuju stepen i način na koji okruženje sistema dijeluje na sistem i na njegove performanse. Sistemski prilaz problemu u bezbjednosnoj praksi podrazumjeva da on mora biti proučen sa teorijskog aspekta - naučno zasnovan. Naravno, teorijski pristup predstavlja idealizaciju stvarnosti, pri čemu koeficijent te idealizacije raste srazmerno kompleksnosti problema.¹⁶³

2.5. Klasifikacija i karakteristike sistema

Osnovna klasifikacija i karakteristike sistema bezbjednosti obično se mogu definisati na sljedeći način:

Sistem je skup dva ili više njegovih podsistema i organizacionih dijelova sistema, njihovih veza i međusobnih uticaja, koji djeluju i funkcionišu, radi ostvarenja određenog cilja. Sistem se može podijeliti na podsisteme, do najmanjih organizacionih dijelova.

Organizacioni dijelovi ili službe sistema je najsitniji dio sistema, koji se ne može dalje dijeliti bez narušavanja njegove funkcije. Svaki dio dijeluje makar na još jedan dio sistema i na svaki razmatrani dio ili cjelinu dijeluje bar jedan dio ili služba iz sistema. Granica sistema bezbjednosti dijeli fizički i funkcionalni sistem od njegovog okruženja

---

¹⁶³ Detaljnije i preciznije vidi: Isto, str. 17-20.

(drugih sistema u društvu). Sistem dijeluje na okruženje i okruženje dijeluje na sistem kroz promijenjiva okruženja.

Projektne promijenjive predstavljaju ulazne promijenjive, na koje se može dijelovati u fazi modelovanja sistema. Projektne promijenjive se definišu na nivou sistema, podsistema i elementarnih podsistema. Performanse sistema predstavljaju rezultat rada sistema i stepen ispunjenja postavljenog cilja.

Promijenjive okruženja se odnose na karakteristike okruženja sistema, odnosno iskazuju stepen i način na koji okruženje sistema dijeluje na sistem i na njegove performanse.

U savremenom okruženju društva kao i samog sistema između drugih sistema, prisutni su brojni drugi sistemi koji se međusobno razlikuju po stepenu složenosti i koji su u sadržaju društvenog uređenja. Jednostavni (prosti) sistemi sadrže malo sisteme ili dijelove sistema, a time je i broj veza i međuodnosa mali. Složeni sistemi imaju veliki broj podsistema sa međusobnim vezama i odnosima, pa se njihova stanja, ponekad teško mogu predvidjeti.

Društveni sistemi podležu društvenim zakonitostima, pa se u skladu sa njima i razvijaju. Elementi tog sistema su: organizaciona struktura, ljudstvo tj. ljudski resursi, materijalni resursi, mjere i aktivnosti i mjesto djelovanja. Dalje, pored međuzavisnosti jedinica u okviru posmatranog sistema postoji i nužna povezanost sa podsistemima i jedinicama drugih sistema kao i sa okolinom. Na kraju, kao narednu karakteristiku sistema, treba istaći da je posmatrani sistem (sistem koji se istražuje) uvijek dio (podsystem) sistema višeg reda (na primjer, sistem bezbjednosti kao sistem je podsystem među drugim sistemima društva. Svaki sistem posjeduje određena svojstva. U tom smislu, elementarna svojstva sistema su:

Determinisanost, sa aspekta ovog svojstva sistemi mogu biti: determinisani i vjerovatni. Ukoliko je sistem sastavljen od podsistema čije ponašanje u narednom periodu vremena može da se predvidi (odno-
sno čija su buduća stanja poznata) onda se radi o determinisanom sistemu. Sistem, čije buduće ponašanje nije moguće predvidjeti, već samo

pretpostaviti, predstavlja verovatni sistem-kod ovakvih sistema pronalazi se najveće moguća verovatnoća za predviđanje budućeg ponašanja. Naravno, mogućnost determinisanosti sistema zavisi u velikoj mjeri od njegove složenosti. Što je sistem složeniji, teže je uspostaviti njegovu determinisanost.

Struktura sistema, ukazuje na način formiranja veza između pojedinih podsistema ili dijelova sistema. Najčešći slučaj je da se složeni sistemi budu sa nepoznatom strukturom. Kada postoji veoma mali broj informacija o stanju nekog sistema za njega se može reći da ima nepoznatu strukturu i time ulazi u sferu verovatnih sistema. Dovoljan broj informacija o podsistemima i vezama između njih koji se može koristiti radi predviđanja verovatnog budućeg stanja, podrazumjeva poznatu strukturu sistema.

Pouzdanost sistema bezbjednosti, predstavlja verovatnoću da će sistem, odnosno njegovi podsistemi ostvariti zahtjevane funkcije na način utvrđen osnovnim ciljem, odnosno parcijalnim ciljevima, ali u datim uslovima u postojećem okruženju. Definisani su otvoreni i zatvoreni sistemi. Zatvoreni sistemi nisu povezani sa okruženjem, odnosno postoji samo međuzavisnost podsistema i elemenata samo unutar sistema. Ovakvi sistemi ne postoje u praksi, u tom smislu, egzistiraju samo otvoreni sistemi.

Optimizacija, optimalnost podrazumjeva svojstvo koje obezbjeđuje najbolja moguća stanja sistema, podsistema i njihovih veza u odnosu na okruženje, što dovodi do ostvarivanja unaprijed postavljenih ciljeva.

Dinamika, predstavlja svojstvo sistema da prelazi iz stanja u stanje u funkciji vremena. Drugim riječima da prelazi iz redovnog u vanredno i iz vanrednog u redovno stanje ili situaciju. Pošto se u bezbjednosti obično radi o rješavanju kompleksnih problema, uz korišćenje velikog broja resursa, neophodno je ovom problemu prići na jedan organizovan način. Najlogičniji i najispravniji pristup je projektni pristup rješavanju problema u savremenom poslovanju uz sistemski prilaz problemu. Na taj način se optimizacija sistema bezbjednosti podrazumjeva kao program koji se sastoji iz većeg broja projekata optimizacije pojedinih podsistema.

Sistemska prilaz problemu u bezbjednosnoj praksi podrazumjeva da on mora biti proučen sa teorijskog aspekta - naučno zasnovan. Naravno, teorijski pristup predstavlja idealizaciju stvarnosti, pri čemu koeficijent te idealizacije raste srazmerno kompleksnosti problema. Kao korekcija pretpostavkama učinjenim u teorijskom pristupu koristi se empirijska baza u rješavanju problema. Na taj način se teorijske pretpostavke provjeravaju u praksi i vrši njihova neophodna korekcija.

Kako je već riječeno, u realnosti postoje samo otvoreni sistemi, to znači da se pri sistemskom prilazu mora razmatrati i okruženje. Okruženje se može posmatrati kao skup sistema i njihovih svojstava koji nisu dio bezbjednosnog sistema ali djeluju na dinamički proces u sistemu. Na taj način okruženje može dijelovati na sistem kao ograničenje ili stimulacija. Najčešće se posmatra i jedan i drugi efekat okruženja i jednom društvu, a to su:

Politički sistem, pravni sistem, ekonomski sistem, društveni sistem i ekološki sistem. Dok podsystem u bezbjednosnom sistemu kao unutrašnje okruženje podrazumjevaju; odbranbeni, policijski, bezbjednosni, i civilni podsystemi.

U praksi je uticaj okruženja veoma teško kvantifikovati. Informacije je najčešće potrebno konvertovati u prihvatljiv oblik, a zatim realizovati kroz sistem.¹⁶⁴ Ako izvršimo klasifikaciju društvenih sistema koji su u najbližjoj vezi i međusobnim odnosima, a na bezbjednosnom planu i to su; vojni, policijski, ekonomski, politički, i ekološki sistemi.

2.6. Podijela sistema sa aspekta globalnih obilježja

Podijela sistema bezbjednosti sa aspekta globalnih obilježja, izvršena je preko podijele: organizacionih sistema i sa aspekta internih obilježja, čime je kompletirana podijela sistema sa aspekta globalnih obilježja.

---

¹⁶⁴ Isto, str. 20-23

2.6.1. Podijela organizacionih sistema

Prema Z. Kekoviću i zvaničnoj literaturi, podijela sistema se vrši u sljedećem: na proste, složene, determinističke, stohaističke, dinamičke, otvorene i zatvorene sisteme.

Prosti sistemi, su oni koji sačinjava mali broj elemenata ili podsistema, sa manje unutrašnjih veza i veza sa okruženjem.

Složeni sistemi, su oni sistemi sa velikim brojem podsistema, kao internih i eksternih veza.

Deterministički sistemi, su oni čije se ponašanje može predviteti na osnovu poznavanja nekih struktura i načina funkcionisanja, u kojim najčešće spadaju prosti sistemi.

Stohastički sistemi, su oni čije ponašanje nije ili je teško predvidljivo, u koje najčešće spadaju složeni sistemi.

Statistički sistemi, su oni koji postoje, a ne funkcionišu i u kojima ne postoje izvršne i upravljačke funkcije.

Dinamički sistemi, su oni koji su u stalnom procesu mijenjanja i u kojima je naglašena potreba za upravljačkim funkcijama.

Otvoreni sistemi, su oni koji su pod stalnim uticajem okruženja i stalno djeluju na okruženje.

Zatvoreni sistemi, su oni koji ne primaju uticaje okruženja i ne djeluju na okruženje.

Prema tome, sistemi bezbjednosti pripadaju grupi složenih, otvorenih, dinamičkih, i stohastičkih sistema.

2.6.2. Podijela sistema sa aspekta internih obilježja

Obilježja sistema su: interakcija, složenost, determinizam, entropija, regulacija, hijerahija, deferencijacija, ekvifinalitet, funkcionisanje, stanje, kretanje i ponašanje.

Interakcija je razmena odnosno protok informacija, energije ili materije između elemenata sistema i između sistema i okruženja.

Determinizam, je karakteristika dopunjavanja mogućnosti razdvajanja sistema. On se izražava izvesnim funkcionalnim odnosom između egzistencijalnih i endogenih promijenjivih.

Entropija, je mjera u suzbijanju nereda, dezorganizacije, nestanak i raspadanje ugrožavajućih faktora, čemu teži svaki sistem. Okruženje često ugrožava opstanak sistema bez obzira dali su sistemi otvoreni ili zatvoreni.

Regulacije, je postizanje ciljeva sistema uz uvažavanje efekata kola povratnog dejstva. Riječ je o tehničkom sistemu, posebno u domenu automatike ili sveri organizacionog sistem.

Diferencijacija, kao obilježje sistema može biti vertikalna u tom slučaju je riječ (o hirarhiji) i horizontalna (teritorijalna funkcionalna). Teritorijalna diferencijacija se ostvaruje formiranjem i funkcionisanjem istovrsnih područnih organizacija i jedinica koje obavljaju iste poslove.

Ekvifinalitet, izražava svojstvo sistema kojim se isti rezultat može postići na različite načine.

Funkcionisanje, sistema predstavlja zbir svih aktivnosti elemenata sistema (stanje, kretanje, ponašanje) *Stanje* je tačna informacija o prošlosti i sadašnjosti svih elemenata sistema. *Kretanje*, je promjena stanja elemenata sistema tokom vremena. *Ponašanje*, predstavlja skup izlaznih reakcija sistema na njegove ulazne veličine okruženja.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Zoran Keković, Osnovi bezbjednosti, Fakultet bezbjednosti, Beograd, 2011. str. 20-29.

dr Ljubo Pejanović, dr Duško Vejnović, dr Mile Rakić

POGLAVLJE PETO

**ZNAČENJE OSNOVNIH TERMINA
U OBLASTI BEZBJEDNOSTI**

1. OPŠTE O BEZBJEDNOSTI I SIGURNOSTI

Prije nego što pristupimo razmatranju i razradi pojmovnog određenja i definisanja bezbjednosti i sigurnosti, a koje se često poistovećuju ili razlikuju, kako u terminima tako i definicijama. Stoga je neophodno objasniti značenje bezbjednosti i sigurnosti uopšte kao i terminološki. Zasnivanje teorijskog modela kodeksa pojmova u oblasti bezbjednosti u značajnoj mjeri olakšava utvrđivanje značenja osnovnih termina koji se koriste u sistemu bezbjednosti i bezbjednosti uopšte. Ukoliko se želi istražiti bezbjednost uopšte, pre svega je neizbježno ukazati na značenje njenih osnovnih termina, tj. značenja kako bih se svatila bezbjednost, kao društveni realitet i predmeta bezbjednosne nauke, odnosno s njenog aspekta i kontinuiteta i perspektive tih pojmova.

Bezbjednost je definisana u raznim periodima, na osnovu različitih pristupa, i sa različitim ciljevima i svrhama, te u tom smislu i postoji mnoštvo definicija koje se odnose na bezbjednost. S tim u vezi se i postavlja pitanje: od koje definicije treba poći. Pri tome se mora uzeti u obzir da bezbjednost nije najviši pojam i da se mora izvesti tzv. karakteristična definicija. Dakle, bezbjednost se mora shvatiti kao društvena pojava, društvena djelatnost, društveni odnos itd. U tom smislu, znači da definicija, shvatanje i značenje pojmova bezbjednost i sigurnosti zasniva se od definicija ugrožavanja i ugroženosti.

Dakle, mora se formulirati bezbjednost i sigurnost, mada to nije lako i jednostavno, pri tome ili je usvojiti kao jednu prihvaćenu i važeću definiciju pojma ugrožavanja i ugroženosti i iz nje izvesti definicije bezbjednosti i sigurnosti. Međutim, postojeće prihvaćene definicije pripadaju raznim naučnim paradigmatama i raznim teorijsko-metodološkim pravcima. To, naravno, ne znači da nije moguće obrazovati jednu sintetičku definiciju bezbjednosti i sigurnosti, ali one mogu da budu veoma restriktivne ili veoma narativne. Naime, mogu da se obuhvate samo odredbe bezbjednosti i sigurnosti koje su sadržane u svim važećim definicijama, s istim ili sličnim značenjem, i tada su strogo selektivne i restriktivne, a mogu da se obuhvate i sve odredbe koje sadrže ove definicije.

Stim u vezi, istraživač mora da se sam opredijeli, a saglasno sa principima naučnosti, produktivnosti i ekonomičnosti definicije za jednu od mnogobrojnih i od postojećih . Pri tome treba uzimati u obzir da svaka definicija nužno sadrži izvestan broj opštepriznatih i opšte poznatih nespornih činilaca. Tako je i sa definicijama sigurnosti i bezbjednosti. To je dovoljan razlog da se definisanju sigurnosti i bezbjednosti pristupi na osnovu navođenja pregleda nespornih i nužnih činilaca sigurnosti i bezbjednosti od kojih su neki elementarni, a neki složeni, jedni fundamentalni, a drugi izvedeni.

1.1. Pojam termina bezbjednosti

Prilikom pisanja, definisanja i pojmovnog određenja termina bezbjednosti u zadnjem vjeremenskom periodu tj. u drugoj polovini dvadesetog i početkom dvadeset i prvog vijeka, ovaj termin nalazi se u često upotrebi, u teoriji i praksi, zbog čega se još uvijek vode ozbiljne teorijske rasprave i polemike o tome šta je izvorno značenje bezbjednosti? . Da bih mogli ukazati na osnove termina bezbjednosti, moramo poći od osnovnih činjenica i korijena ugrožavanja i ostvarivanja bezbjednosti.

„Jedna (nedovoljno provjerena) etimološka analiza upućuje na sljedeće:

- A) U našem jeziku riječ „beda“ označava najniži – najteži društveni položaj pojedinca, grupe ili zajednice odnosno najviši stepen nevolje. Beda je relativno trajna situacija.
- B) Čovjek teži da se na razne načine zaštiti od dospevanja u bedu ili da se izvuče iz bijede u koju je dospao, a ako to nije u mogućnosti, bar da je ublaži.
- C) Ugrožavanje je uvijek prijetnja dospevanjem u bedu preko nanošenja štete (velike ili čak potpune) uključujući i uništenje subjekata. Beda može imati razne sadržaje, oblike i stepene.
- D) Termin bez bijede (uključujući i bez prijetnje od mogućnosti nanošenja štete koja bi mogla dovesti subjekta do bijede)

podrazumjeva subjekte – društvo zaštićeno od ugrožavanja sigurnosti, da mogu da žive u normalnim okolnostima. Dakle, to je težnja ka životu i odnosima u kojima devijantna (nenormalna) ponašanja drugih neće ih dovesti u nenormalne, nesvakodnevne opasnosti po njihove živote, zdravlje, svojinu i interese. To dovodi do formiranja specijalizovanih stručnih službi – organizacija za zaštitu društva i ljudi, od ugrožavanja, djelatnosti koje neposredno nanosi bedu ljudima. Otuda slijedi i logičan naziv „sistem bezbjednosti“ i „bezbjednost i zaštita“ kao stanje društva i pojedinaca.

U cjelini posmatrano, postoji izrazita međusobna uslovljenost pojmova i realiteta ugrožavanja i bezbjednosti, kao i međuzavisnosti kriterijuma ugrožavanja i kriterijuma bezbjednosti. Skala, koja se može formirati za mjerenje bezbjednosti, može se kretati od 0 (stepen ugroženosti najniži – stepen bezbjednosti najviši) do 1 (stepen ugroženosti najviši – stepen bezbjednosti najniži) i obrnuto.

Iz ovog kraćeg uvodnog razmatranja može se vidjeti da je bezbjednosti veoma kompleksna i složena društvena pojava. Kroz istoriju su se pod pojmom bezbjednosti podrazumjevale razne stvari i različiti sadržaji. Politička teorija i doktrina ovaj pojam su definisale na različite načine. Etimološki posmatrano, izraz bezbjednost potiče od latinske riječi securitas–atis, što znači bezbjednost, odsustvo, opasnost, izvesnost, samopouzdanje, neustrašivost, zaštićenost (securus na latinskom znači: siguran, bezbjedan, pouzdan, neustrašiv, uvjeren, stalan, čvrst, odan, istinit, itd.).

U mnogim državama termin bezbjednost se tumači na različite načine:

U engleskom jeziku koriste se dva termina: security i safety. Termin security se koristi u smislu označavanja „nacionalne bezbjednosti“ (secure–siguran, osigurati) – national security, što implicira ostvarenje i čuvanje državnog nacionalnog interesa, dok termin safety označava sposobnost djelovanja, kako ne bi došlo do nepoželjne bezbjednosne situacije, ili takvih prilika koje mogu da ugroze bezbjednost ljudi, države, čitavih regiona i međunarodne zajednice u cjelini, kao i bezbjednost imovine, poslovanja.

U francuskom jeziku koriste se izrazi „securite i surete“, dok se u ruskom jeziku koristi termin bezbjednost što znači odsustvo materijalne bijede. U italijanskom jeziku u primjeni je termin „sigurezza“ (siciramente), što u slobodnom prevodu označava sigurno. U Nemačkom jeziku koristi se termin „sicherheit“, a u albanskom jeziku izraz „siguri“, i oba označavaju bezbjednost i sigurnost.

Na srpskom jeziku govornom području najčešće je u upotrebi termin bezbjednost. Naime, terminološki bezbjednost se izvodi iz riječi bezbjedno, što, u suštini, predstavlja bezopasnost, nešto obezbjeđeno s najvećim pouzdanjem, čvrsto, odlučno bez kolebanja, stalno bez prekida, odnosno osobinu onoga koji je bezbjedan. Preciznije riječeno odsustvo opasnosti, bezbjednost, odlučnost, čvrstina, gotovost, jasnost, određenost, dosljednost.¹⁶⁶ U hrvatskoj i slovenačkoj literaturi izraz „security“ se ravnopravno prevodi kao sigurnost i bezbjednost. Ova dva termina se na zapadu često poistovećuju i smatraju sinonimima.

Međutim, etimološka analiza ova dva pojma provedena u uvodu ove teme ukazuje na to da, oni nisu i ne mogu biti sinonimi, te da je neophodno praviti distinkciju između ova dva pojma. Sigurnost se prvenstveno odnosi na ličnu sigurnost, koju čine pravna, politička, socijalna, ekonomska i kulturna sigurnost, dok je bezbjednost pojam koji obuhvata najširi dijapazon značenja, od lične, preko državne i nacionalne do međunarodne i globalne bezbjednosti.

Za bezbjednost se obično kaže da je nastala kada i živi svijet, odnosno čovjek. Svako živo biće ima svoju osnovnu preokupaciju, a to je kako opstati (preživjeti), kako se razvijati i kako obezbjeđiti nastavak svoje vrste. Tek mnogo hiljada godina kasnije bezbjednost se proširila na bezbjednost čitave društvene zajednice da bi danas tumačenje pojma bezbjednosti bilo znatno šire od prvobitnog značenja.

U ovom smislu može se konstatovati sljedeće, kad neko kaže „Ja sam siguran da ću biti i bezbjedan“, time smo konstatovali vezu termina bezbjednosti sa terminom sigurnosti i s tim smo izbjegli zamku i dilemu

---

¹⁶⁶ Riječnik srpsko-hrvatskog-hrvatsko-srpskog jezika, izd. Matice srpske, matice hrvatske, Novi Sad, Zagreb, 1967. godine.

koja se pojavljuje, prema nekim tumačenjima da je riječ, bezbjednost u srpskom, a sigurnost u hrvatskom jeziku i da se radi o istom terminu.

Međutim, zbog proširivanja značenja ovog pojma, problem nastaje kada se bezbjednost treba preciznije definisati. U razrješenju ovog problema moguća su dva pristupa:

Prvi je da se pojam bezbjednosti definiše negacijom (negativistički), a drugi je da se definiše sadržinski, odnosno pozitivistički. U prvom slučaju, bezbjednost bi se definisala kao odsustvo ugroženosti, odnosno odsustvo svih nosilaca ugrožavanja. Ovakav pristup je čest u literaturi, ali on ne daje konačno rješenje problema jer u narednom koraku zahtjeva definisanje pojmova kao što su ugrožavanje i ugroženost. To podrazumjeva izradu dugačkog popisa oblika i nosilaca ugrožavanja, što se takođe može javiti kao problem.

Time dolazimo do određivanja sadržine bezbjednosti koji polazi od toga da je bezbjednost ustvari vrijednost (državna, nacionalna, politička, moralna, ekonomska, lična i sl.) i to instrumentalna vrijednost koja se objašnjava kao način da se nešto postigne, a ne samo pojava (stanje) sama za sebe. U tom smislu, bezbjednost se shvata i kao uslov opstanka i razvoja (države, društva, nacije ljudi i živog svijeta na planeti). Važna je činjenica da bezbjednost sama po sebi ništa ne stvara (naročito ne materijalna dobra) već da samo omogućava mnogo toga (život, zdravlje, slobodu i sl.), pa i stvaranje materijalnih dobara.

Dakle, bezbjednost ima svoju pozitivnu sadržinu pri čemu se ta sadržina izražava kao zbir (ali ne prosti) pojava, stanja i odnosa u društvenoj, tehničkoj, psihičkoj, moralnoj i prirodnoj sferi, kao i drugim sferama i oblastima društvenog i ličnog života koji se nalaze na suprotnoj strani u odnosu na pojave, stanja i odnose u oblasti ugrožavanja. Bezbjednost je jedna nedijeljiva (integralna) društvena pojava koja nastaje u vremenu i prostoru, bez obzira da li je shvatimo kao stanje, funkciju, organizaciju, politiku, filozofiju ili nešto slično. Za razliku od bezbjednosti, ugrožavanje je raznovrsno i raznorodno kako po vremenu i prostoru tako i po intenzitetu, oblicima i nosiocima.

Bezbjednost i ugrožavanje (nebezbjednost) su obrnuto srazmerne veličine, što znači da kad jača bezbjednost slabi ugrožavanje (nebezbjednost) i obrnuto, pri čemu idealna ili maksimalna stanja bezbjednosti i nebezbjednosti praktično ne postoje. Nespojivost i suprotstavljenost ciljeva, ponašanja i sredstava nosilaca ugrožavanja i subjekata bezbjednosti ukazuje nam na to da je moguće (u praksi) uspostaviti samo određeno stanje tolerantnosti između bezbjednosti i nebezbjednosti koje se ostvaruje realizacijom politike bezbjednosti i djelovanjem sistema bezbjednosti i zaštite. Utvrđivanje punog sadržaja pojma bezbjednosti u savremenom međunarodnom odnosima zahtjeva znatno širi i radikalniji pristup, što se u okviru modernih studija bezbjednosti krajem 20. i početkom 21. vijeka svodi na sljedeće sintetičke zaključke:

1. U savremenim međunarodnim odnosima, koncept bezbjednosti je proširen od nacionalne bezbjednosti ka bezbjednost pojedinaca i grupa (pojedinačna i socijalna bezbjednost), što predstavlja pomjeranje bezbjednosti od nacija prema pojedincima, odnosno isticanje značaja pojedinaca i grupa kao referentnih objekata bezbjednosti;
2. U savremenim međunarodnim odnosima koncept bezbjednosti se proširio od nacionalne bezbjednosti ka bezbjednosti međunarodnog sistema (međunarodna bezbjednost), ili ka nadnacionalnom fizičkom okruženju – širenjem na gore, od nacije prema biosferi;
3. Takođe, u savremenim međunarodnim odnosima, koncept bezbjednosti se širi i horizontalno, od vojne prema političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i bezbjednosti životne okoline, i
4. U savremenim uslovima došlo je do proširivanja političke odgovornosti za „obezbjeđenje integralne bezbjednosti“, koja sada obuhvata sve navedene koncepte bezbjednosti istovremeno.

Razmatrajući sadržaj pojma bezbjednosti u redovima „zapadnih“ autora može se reći, da se tretiranjem tog pojma kao djelatnosti izdvajaju sljedeći zajednički elementi:

- a) bezbjednosne djelatnosti ne obuhvataju samo djelatnosti subjekata bezbjednosti, već i posebne djelatnosti (političke, privredne, socijalne, kulturne i druge), koje sprovode zvanični organi nacionalnih država i međunarodne organizacije na regionalnom i globalnom nivou, radi zaštite osnovnih vrijednosti nacionalne države i međunarodne zajednice od bilo kojih oblika opasnosti i ugroženosti iz okruženja;
- b) bezbjednosne djelatnosti društva moraju biti usklađene sa njegovim mogućnostima, jer u protivnom može doći do kritične situacije;
- v) bezbjednosne uslove i situaciju i njima adekvatno bezbjedno ponašanje i djelovanje subjekata bezbjednosti treba predvidjeti u kratkoročnim i dugoročnim planovima;
- g) nacionalne planove bezbjednosti neophodno je usklađivati sa aktuelnim promjenama u regionu i svijetu.¹⁶⁷

Iz napred iznešenog pregleda shvatanja pojma bezbjednosti, može se reći da se u savremenom poimanju bezbjednosti uglavnom govori o: individualnoj, nacionalnoj, regionalnoj, međunarodnoj i globalnoj bezbjednosti. Sa ovakvom klasifikacijom saglasna je većina autora koji se ozbiljnije bave istraživanjem bezbjednosti.

Međutim, sa stanovišta logike poimanja i klasifikacije čini se da je najpotpunija ona klasifikacija koja bezbjednost dijeli na individualnu, nacionalnu i međunarodnu bezbjednost u koju prirodno spada regionalna i globalna bezbjednost, sa svojim različitim konceptima (kolektivna bezbjednost, kolektivna odbrana, kooperativna bezbjednost, saradnja u bezbjednosti, integralna bezbjednost itd).¹⁶⁸ U daljem razmatranju veću pažnju posvijetićemo pojedinačnim elementima ove klasifikacije koji predstavljaju ključnu pretpostavku u prilagođavanju naših pogleda dinamičkim promjenama u ovoj osjetljivoj oblasti društvenog života.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ Vidjeti šire: Grizold Anton, *Međunarodna sigurnost – teorijsko institucionalni okvir*, Zagreb, Fakultet političkih nauka, 1998, str. 28.

¹⁶⁸ Nedo Danilović, str. 31-34.

¹⁶⁹ ISTO, str. 27-31

1.2. Pojam termina sigurnosti

Prije nego što pristupimo razmatrati termina sigurnosti, neophodno je ukazati na njegovo značenje i definiciju. Sigurnost kao termin karakterišu tri veoma značajna i uticajna svojstva, kao što su: prvo, on raspolaže sa veoma visokim stepenom elastičnosti, što mu omogućava da se sigurnost mjeri raznim mjerilima i mjerama; drugo, što mu je svojstvo društveno, koje ukazuje da sigurnost zavisi od djelovanja mnoštva raznovrsnih faktora; i treće, svojstva mu ukazuju na to, da su sfere i vidovi sigurnosti višestruki, a sve sfere sigurnosti ne moraju da budu u svakom momentu ostvarene u istoj mjeri. Na primjer, materijalna sigurnost ne mora biti ostvarena u istoj mjeri i u isto vrijeme sa moralnom sigurnošću – sa ugledom određenog subjekata. Polazeći od izložene definicije bezbjednosti, pokušaćemo ukazati na razne komponente definicije, među kojima i radnu definiciju sigurnosti, kao oblike i vidove sigurnosti i stepene sigurnosti, uz neophodnu specifikaciju socijalne sigurnosti i njene povezanosti sa društvenim položajem.

U tom smislu, sigurnost kao termin shvatamo kao društvenu pojavu koja se manifestuje kao lična, grupna, kolektivna i kao sigurnost društvenu. Kao složeni sistem faktičkih društvenih činjenica, uvjerenja i ubjeđenja subjekata u stalno ostvarivanje dostignutog društvenog položaja. Kao rezultat mnoštva raznoraznih i društvenih i ličnih mjera koje su oslonac i garant da se položaj subjekta u društvu neće prekomerno pogoršati.

Stoga, u društvu kao zajednici ljudi postoje sistemi osiguranja i zaštite njihovog socijalnog položaja.¹⁷⁰ Međutim, neophodno je podrazumjevati da je termin sigurnost, kao predmet razmatranja, sagledati u dve uloge i to:

- 1) *u ulozi segmenta socijalne politike, i*
- 2) *u ulozi faktičkog društvenog položaja društva.*

U tom smislu, postavlja se pitanje koji su to sadržaji i oblici društvene sigurnosti kao osnove i okvira socijalne sigurnosti uopšte? Stoga je, neophodno istaći da je ljudski život u svim etapama razvoja ljudskog društva pun neizvjesnosti čak i kada je veoma uređen i organizovan. Čak

---

¹⁷⁰ Isto,

i koncept „društva blagostanja“¹⁷¹ Prvi segment razmatranja nesumnjivo se odnosi na ličnu sigurnost svakog čovjeka u jednom društvu. U tom slučaju, činioci te sigurnosti su:

- 1) obezbjeđena sigurnost kod ljudi da neće biti povređen njihov psihofizički integritet,
- 2) sigurnost čovjeku da će moći da razvija svoje sposobnosti do određenog zadovoljavajućeg nivoa,
- 3) da će u određenom društvu moći da ispolji svoje sposobnosti i ostvarenim rezultatima obezbjedi odgovarajući status,
- 4) obezbjeđiti sigurnost da će na osnovu ostvarenog statusa i sopstvenog angažovanja trajno moći ljudi da razvijaju svoje potrebe i da ih zadovoljavaju,
- 5) sigurnost da će tokom svog najaktivnijeg i najproduktivnijeg rada za života moći da obezbjedi osnove za trajno zadržavanje ostvarenog statusa i zadovoljavanje potreba¹⁷²
- 6) da će svakom čovjeku, ako mu bude potrebno društvo ukazati adekvatnu podršku i svaku pomoć.

Stepen doživotne sigurnosti pojedinca zavisi od stepena stvarne sigurnosti društva, njegove moći da odgovori očekivanjima i nepovredivosti njegovih osnova. U tom slučaju se sigurnost i smatra bitnom svrhom društva, a društvena sigurnost osnovom socijalne sigurnosti. Sve ovo se odnosi i na društvene grupe, zajednice, organizacije i države. To je, može se reći, suštinski razlog sve raznovrsnije saradnje u međunarodnim odnosima i za formiranje međunarodnih organizacija, uspostavljanje međunarodnih poredaka i pravila. Međutim, neophodno je ukazati da postoje tri osnovna oblika društvene sigurnosti (društvena sigurnost je obuhvatniji pojam od socijalne sigurnosti, te obuhvata i nju) na međunarodnom (međudržavnom), državnom i lokalnom nivou. Na međunarodnom nivou: (1) međunarodni sistem vrijednosti; (2) međunarodne institucije i poredak, (3) međunarodne organizacije. Sve to je, na razne načine, obuhvaćeno Organizacijom Ujedinjenih nacija.

---

¹⁷¹ Isto,

¹⁷² Isto,

Na državnom nivou, to su: (1) složeni sistem vrijednosti koji povezuje i prožima lokalne, nacionalne, konfesionalne, tradicionalne, klase, itd. vrijednosti u cjelinu dominantnih priznatih vrijednosti, s jedne strane i međunarodni sistem vrijednosti s druge strane. Možda bi se u tom smislu, uz određeno pojednostavljivanje, moglo govoriti o „globalizaciji“ sistema vrijednosti u pojedinačnim zemljama; (2) država sa svojom vlašću, poretkom i institucijama uključujući i institucije osiguranja, institucije bezbjednosti i institucije socijalnog rada; (3) sistem državnih (vladinih) i nevladinih organizacija raznih ciljeva i svrha, raznih karakteristika i društvenih moći i opsega djelovanja; (4) lokalne zajednice sa tradicionalnim pravilima i ponašanjima, te neformalnim spontanim oblicima ostvarivanja sigurnosti (kroz porodične i srodničke odnose, susjedsku saradnju, običaje kao što su: briga o porodicama poginulih pripadnika sistema bezbjednosti, moba, dobrovoljni samodoprinos, itd.).

Dakle, sigurnost poslodavca, njegovog kapitala, profita, poslovne perspektive, u načelu se pozitivno odražava na sigurnost radnika zaposlenih kod tog poslodavca. U toj situaciji i radnici mogu da preduzimaju odgovarajuće mjere za obezbjeđivanje sopstvene sigurnosti kao trajne i mjere smanjenja zavisnosti od konkretnog poslodavca. Shodno tome, društvena sigurnost – stabilan društveni okvir i osnov razvoja, zaštite, obezbjeđivanje uslova, aktuelne situacije i perspektive, realna je baza za ostvarivanje socijalne sigurnosti.

Prema tome, opšta definicija socijalne sigurnosti upućuje nas na razlikovanje šireg i užeg pojma socijalne sigurnosti, kao i na razlikovanje bar tri društvene grupe: a) grupa koja nije društvenom situacijom stvarno ugrožena, a verovatnoća da njen društveni položaj, ostvarivanje interesa i zadovoljavanje (razvijenih kulturno-civilizacijskih) potreba biti u doglednoj perspektivi minimalna; b) grupa koja je potencijalno ugrožena – verovatnoća da će njen položaj, interesi i zadovoljavanje standardnih potreba biti ugrožena između mogućeg i izvesnog; c) grupa čiji je socijalni položaj već ugrožen i koji dospevaju u stanje „socijalne potrebe“. Upravo ova treća društvena grupa je centralna tačka našeg razmatranja.

Socijalnu sigurnost shvatamo sistemom osjećanja, verovanja i uvjerenja subjekta da će on moći svojom aktivnošću (ciljnom, svrshod-

nom – radom, angažovanjem), u skladu sa svojim sposobnostima stabilno i trajno da zadovoljava svoje standardne potrebe, kao i da će mu u situacijama koje karakterišu privremene ili trajne teškoće uslijediti odgovarajuća pomoć i podrška. Posebna sfera socijalne sigurnosti, do sada nedovoljno istražena, a to je mentalna sigurnost. Ova mentalna komponenta sigurnosti je važna i zbog bitnih razlika između onih koji su privremeno u situaciji opterećenoj teškoćama (na primjer, bolesni, ali se predviđa brzo ozdravljenje i potpun oporavak, privremeno u rđavim uslovima stanovanja, privremeno bez trajnog zaposlenja u sopstvenoj struci, itd.), dakle, onih koji sami rješavaju probleme bez ili uz privremenu pomoć.

U tom slučaju, sigurnost kao termin nam omogućava da definišemo njegovo značenje i ulogu u definisanju sigurnosti uopšte. Sigurnost društva i ljudi pojedinačno sa svim njegovim vrijednostima, podrazumjeva eliminisanje svake prijetnje, a time i rizika, kako bi se obezbjedila pojedinačna sigurnost, a time i sveukupna bezbjednost određenog društva. Navedenom definicijom smo pokušali ukazati na činjenicu i dati odgovor na pitanje šta je to sigurnost? Prema tome termin bezbjednost i sigurnost imaju različito značenje, a istovremeno imaju zajedničkih osnova u opštoj bezbjednosti.¹⁷³

---

¹⁷³ Detaljnije vidi, Nedo Danilović, str.27-31

2. VRSTE BEZBJEDNOSTI

Sa aspekta vrste bezbjednosti moguće je izvršiti klasifikaciju na osnovu devet termina o kojima se govori i to počev od pojedinačne do globalne bezbjednosti. Rasčlanjivanjem termina bezbjednosti se izbjegava zamka mešanja i ponavljanja kako riječi bezbjednost tako i njenog značenja kod pojedinačne, nacionalne, regionalne do globalne bezbjednosti.

2.1. Individualna bezbjednost

Svako društvo u savremenim uslovima svome razvoju zahtjeva uspostavljanje odgovarajućih sistema bezbjednosti i zaštite koji predstavljaju najadekvatniji odgovor na realne i moguće izvore ugrožavanja i ugroženosti njegovih državnih i nacionalnih interesa. Stoga, sama priroda razvoja savremenog društva neminovno vodi do redefinisanja ključnih određenja bezbjednosti, posebno bezbjednosti pojedinca, a preko njega i društva. Naučne analize u oblasti teorije i prakse bezbjednosti pokazuju da tradicionalni modeli poimanja bezbjednosti ne odgovaraju zahtjevima današnjeg i budućeg vremena u kojem se više nego ikada do sada dovodi u pitanje opstanak i razvoj pojedinaca, grupa, društva i ljudske zajednice u cjelini. U razmatranju pojma individualne bezbjednosti, neophodno je poći od nekoliko prethodnih napomena bez kojih se ne može problematizovati i objasniti ovaj oblik bezbjednosti.

Prvo, s pravom se može reći da je bezbjednost polazna osnova za stabilno funkcionisanje demokratskog društva. Bez stabilnog funkcionisanja demokratskog društva nema ni individualne bezbjednosti. Dakle, nužna pretpostavka za ostvarivanje individualne bezbjednosti jeste uspostavljanje demokratskog društva koje se zasniva na tržišnoj ekonomiji, pravnoj državi, vladavini prava i poštovanju ljudskih i građanskih sloboda i prava koje su uslov za izgradnju demokratskog društva sa razvijenim oblicima horizontalne i vertikalne društvene kontrole. U takvom demokratskom ambijentu prisutni su mnogostruki odnosi između pojedinaca i grupa sa različitim potrebama i interesima koji ponekada mogu da poprime i

nepomirljiv karakter i da dovedu do izvesnog stepena nesigurnosti pojedinaca.

Upravo zbog toga, teško je definisati individualnu bezbjednost jer na nju determinišuće djeluju brojni prirodni i društveni faktori. Svi oni nalaze se u neposrednoj vezi s funkcionisanjem sistema demokratskog društva. Otuda je promišljanje o individualnoj bezbjednosti neophodno posmatrati u uzročno-posljedičnoj vezi sa nacionalnom, regionalnom, međunarodnom i globalnom bezbjednošću, koje u tom odnosu imaju dvojaku ulogu. S jedne strane odgovorne su za bezbjednost pojedinca, a sa druge strane pojavljuju se kao izvor prijetnji koje proizilaze iz nacionalnih, regionalnih i međunarodnih normi o upotrebi sile, kao i zbog potrebe za preduzimanjem političke akcije nacionalnih država, regionalnih i globalnih međunarodnih organizacija i institucija protiv pojedinaca i društvenih grupa. Takva potreba najčešće proizilazi iz spoljno-bezbjednosne politike i neophodnosti preduzimanja civilne demokratske kontrole nad elementima sistema bezbjednosti. Konstituisanjem savremenih nacionalnih država, posebno onih višenacionalnih i multietničkih, otvaraju se brojna pitanja osiguranja njihove bezbjednosti. Pored toga, postavlja se i pitanje kako u uslovima liberalne demokratije obezbjediti ravnotežu između bezbjednosti pojedinca i slobode njegove ličnosti, jer svako ugrožavanje bezbjednosti pojedinca nužno uzrokuje zadiranje u njihova osnovna prava i slobode.

Prema tome, individualna bezbjednost podrazumjeva eliminisanje prijetnji i rizika koji ugrožavaju pojedinca. Pojedinac će biti bezbjedan kad nema opasnosti po njegov život, zdravlje, imovinu, pravo na slobodu i slobodno kretanje. Da će biti bezbjedan moraju postojati objektivne činjenice te da je u to siguran. „Bezbjednost čovjeka je stanje zaštice čovjeka od opasnosti. Objektivno to je stanje zaštice, koje može biti u rasponu od dobrog ka lošem. Subjektivno, čovjek se može osjećati bezbjednim i kada je njegovo „stanje bezbjednosti“ objektivno loše i obrnuto.“¹⁷⁴

U razmatranju individualne bezbjednosti veoma su značajna međunarodna politička i pravna dokumenta koja se odnose na korpus ljud-

---

¹⁷⁴ Nedo Danilović, str. 27-31.

skih prava i sloboda. Prema deklaraciji o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine, da bi se zajamčena prava čovjeka i građanina ostvarila, preko je potrebno da postoji sila. Ova sila je ustanovljena u korist svih a ne radi lične koristi onima kojima je povjerena. Prema univerzalnoj Deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. godine „priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske prirode temelj je slobode, pravde i mira.“ Dok se prema članu 1 univerzalne Deklaracije o ljudskim pravima, „sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“, dotle se u članu 2 govori da „svako ima pravo na život, slobodu i ličnu bezbjednost“. U članu 7 navodi se da su „pred zakonom svi jednaki i imaju pravo bez ikakve diskriminacije na jednaku zaštitu zakona“.

Sa stanovišta bezbjednosti pojedinca značajno je napomenuti i član 29. univerzalne Deklaracije koji dopušta određeno ograničenje prava pojedinaca, ali samo u onim slučajevima koji su precizno određeni zakonom radi zaštite ličnosti pojedinca, poštovanja prava i sloboda drugih u cilju zadovoljavanja pravnih zahtjeva, morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

U izgradnji pojedinačne bezbjednosti danas se najveća pažnja pridaje zaštiti osnovnih prava građana, a od elemenata sistema bezbjednosti, kao legitimnog ustavno-pravnog subjekta zaštite, zahtjeva se da osigura bezbjednost pojedinaca. Na taj način, pojedinac je životno zainteresovan da, radi svog opstanka i egzistencije, zahtjeva zadovoljenje određenog nužnog nivoa svoje bezbjednosti i sigurnosti. Međutim, neophodno je imati u vidu da je individualna bezbjednost uvijek relativna, jer zavisi o namjerama i postupcima drugih članova savremenog društva.¹⁷⁵

2.2. Nacionalna bezbjednost

Pojam nacionalne bezbjednosti je jedan od najčešće (zlo)upotrebljivanih i najmanje definisanih pojmova. Nema nijedne do sada poznate definicije nacionalne bezbjednosti koja se ne oslanja na neki sporan i neodređen pojam. Termin „nacionalna bezbjednost“ danas se koristi za

---

¹⁷⁵ Vidjeti šire: Grizold Anton, *Evropska stvarnost*, fakultet političkih nauka, Ljubljana, 1998, str. 23.

označavanje daleko šireg pojma od izvornog značenja, jer se pod njim podrazumjeva željeno stanje bezbjednosti jedne države, koje se postiže eliminisanjem prijetnji i rizika koji dolaze iznutra i izvan iste. Međutim, nacionalna bezbjednost kao pojam se razmatra sa višestrukim značenjem. U tom smislu i najopštije podrazumjeva upravo slobodu od prijetnjom ili nastankom straha, a prijetnja podrazumjeva i fizičko nasilje nad stanovništvom, odnosno građanima jedne države. S toga, nacionalna bezbjednost podrazumjeva uključivanje i političke, ekonomske, moralne, socijalne, kulturne, idiološke i normativne elemente, što je oduvijek otežavalo njenu preciznu definiciju.

Tokom istorije nacionalna bezbjednost je oduvijek bila nerazdvojna i povezana sa državom i njenim bezbjednosnim sektorom. Međutim, nacionalna bezbjednost je postepeno zahvatala političku, ekonomsku, socijalnu i kulturnu sferu. Iako odbrana od spoljnog napada ostaje centralni problem nacionalne bezbjednosti, praksa je potvrdila da država može biti ugrožena i na unutrašnjim potresima, ekonomskim i društvenim poremećajima, naročito u višenacionalnim zajednicama u kojim postoje želje za samostalnost i jednonacionalno društvo.¹⁷⁶ „U tom slučaju je u naučnim i istraživačkim razmatranjima ovog pojma neophodno razlikovati pojam bezbjednosti države od pojma bezbjednosti društva, kao pojam nacionalne od pojma građanske bezbjednosti uz naglasak da osnovni kriterijum bezbjednosti države predstavlja njen suverenitet, a bezbjednosti društva identitet, tj. svijest o pripadnosti zajednici. Kroz ova dva termina prožima se u biti egzistencija ili preživljavanje države i društva. Država koja izgubi suverenitet prestaje da bude država, a društvo kad izgubi identitet prestaje da postoji kao suverena jedinka.“¹⁷⁷ Problem oko definisanja se pojavljuje u razlici nacionalne od građanske države. Kad govorimo o nacionalnoj bezbjednosti, to podrazumjeva da se radi o bezbjednosti države koja je zasnovana na jednonacionalnoj osnovi. Ako posmatramo problem višenacionalne država u tom slučaju radi se o više nacija u jednoj državi, a to se nagovještava Ustavom te države o višenacionalnoj državi u kojoj su sve nacije ravnopravne i imaju ista prava.

---

¹⁷⁶ Sa ovim problemom suočila se i Republika Srbija na svom unutrašnjem prostoru tj Kosovu i Metohiji, kao i bivša SFRJ koja se pocepala na više Republika koje su postale samostalne države.

¹⁷⁷ Nedo Danilović str. 38-42.

Dok se pojavljuje problem oko definisanja građanske države u kojoj je Ustavnim rješenjem formirana država od građana i nacionalnih manjina. Ovaj termin je potpuno suprotan nacionalnoj državi i bezbjednosti.

Odsustvo prijetnji i rizika, između kojih i rata i vojnih konflikata kao oružane prijetnje, samo po sebi ne osigurava mir, stabilnost i bezbjednost u društvu. Dok nevojne prijetnje takođe mogu dovesti do nestabilnosti u ekonomiji, socijalnoj, humanitarnoj i ekološkoj sferi, naročito u savremeno doba kada su postali veća opasnost po mir nego u ranijim periodima, stabilnost i bezbjednost mnogih država.¹⁷⁸ U ovom slučaju termin nacionalna bezbjednost koristi se za označavanje pojma koji obuhvata zaštitu države, društva i stanovništva, od svih oblika oružanog i neoružanog ugrožavanja, kao i stvaranje povoljnih društvenih uslova za realizovanje nacionalnih interesa. Sam pojam nacionalna bezbjednost nalazi se u upotrebi od 1943. godine, kada je Valter Lipman (Walter Lipman) u svom dijelu u „U.S. Foreign Policy“ prvi put upotrebio ovaj termin. Poslije Drugog svjetskog rata ovaj pojam je našao široku primjenu u političkom riječniku savremenih država. U tom smislu termin je upotrebljavan za označavanje unutrašnje i spoljne bezbjednosti države, u odnosu na spoljne i unutrašnje izvore ugroženosti.

Dok kod nekih autora, nacionalna bezbjednost se definiše kao „nastojanje nacionalne države da obezbjedi svim članovima društva sigurnost pred ugrožavanjem izvana (intervencije, napadi, okupacije, blokade i dr.) i unutar društva (ugrožavanje reda i mira, kriminal i dr.)“.¹⁷⁹ Prema trećoj grupi autora, pod nacionalnom bezbjednošću podrazumjeva se zaštita i omogućavanje nesmetanog funkcionisanja osnovnih vrijednosti datog društva. Po ovoj grupi autora nacionalna bezbjednost ima svoju unutrašnju i međunarodnu dimenziju. Unutrašnja dimenzija bezbjednosti označava nesmetano funkcionisanje društvenog, ekonomskog i političkog sistema i očuvanje javnog reda i mira, a međunarodna dimenzija bezbjednosti podrazumjeva zaštitu teritorijalnog integriteta i suvereniteta države.¹⁸⁰

U Maloj političkoj enciklopediji, pojam bezbjednosti u najširem političko-pravnom smislu obuhvata „mjere i aktivnosti čuvanja i zaštite

---

¹⁷⁸ *Isto.*

¹⁷⁹ Vidjeti šire: Grizold Anton, *Evropska stvarnost*, fakultet političkih nauka, Ljubljana, 1998, str. 23.

¹⁸⁰ Vidjeti šire: Đorđević N., *Bezbjednost i Jugoslavija*, Zagreb, 1985. godine, str. 29.

od ugrožavanja nezavisnosti i integriteta jedne zemlje (države, nacije) i unutrašnjeg ustavnog i pravnog poretka. U prvom slučaju govori se o spoljnoj, a u drugom o unutrašnjoj bezbjednosti. Prema objektu zaštite razlikuje se: a) nacionalna bezbjednost; b) javna bezbjednost; v) kolektivna bezbjednost, i g) lična i d) imovinska bezbjednost¹⁸¹. Neki autori međunarodnih odnosa, nacionalnu bezbjednost definišu kao „odsustvo bilo kakvog straha od napada, ugrožavanja interesa ili prijetnje druge države ili drugih država.”¹⁸²

Kao prilog takvog tumačenju pojma nacionalne bezbjednosti navodimo definiciju iz studije UN iz 1986. godine: „bezbjednost je stanje u kome države smatraju da nema opasnosti od vojnog napada, političkog pritiska ili ekonomske prisile, tako da mogu slobodno da se razvijaju i napreduju.”¹⁸³ Problemi definisanja pojma nacionalna bezbjednost, dolaze do punog izražaja tek kada treba da se identifikuju vrijednosti koje mogu biti ugrožene i kada treba definisati vitalne državne i nacionalne interese koje treba da štite elementi sistema nacionalne bezbjednosti. Ovako definisani opšti interesi nacionalnih država ostvaruju se prema opšteprihvaćenim međunarodnim standardima i kodeksima. Na taj način sve države izražavaju odlučnost da svim raspoloživim i dozvoljenim sredstvima štite svoje interese i aktivno učestvuje u izgradnji i zaštiti univerzalnih vrijednosti međunarodne zajednice.

Različita viđenja pojma nacionalna bezbjednost ukazuju na divergentna gledišta teorijskog određenja ovog pojma, ali u isto vrijeme pružaju i dobar pregled zajedničkih elemenata koji nam olakšavaju da dođemo do opšte prihvatljive definicije nacionalne bezbjednosti. Prema tome, pod nacionalnom bezbjednošću možemo podrazumjevati organizovanost i sposobnost države da samostalno može zaštititi vitalne vrijednosti i nacionalne interese društva od spoljnih i unutrašnjih oblika prijetnji i ugrožavanja i da time eliminiše prijetnje i da obezbjedi opšte uslove za nesmetani politički, ekonomski, socijalni i kulturni razvoj društva. Dok bi bezbjednost države i građana podrazumjevala, eliminisanje svih prijetnji

---

¹⁸¹ Vidjeti šire: *Mala politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1966. godine.

¹⁸² Vidjeti šire: Bourguin M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de droit International, 1934. godine, t. 49, str. 473.

¹⁸³ Conception de la sécurité, Série d'études 14, Publication des Nations Unise, 1986, A/40/533.

po bezbjednost građana i stvaranje uslova za bezbjednost njihovog života, imovine i državnih vrijednosti.

Ako država i društvo spriječi svaku prijetnju, bilo da je unutar ili izvan svojih granica prevencijom, time će se izbeći svaki sukob i obezbjediti mir i stabilnost društva, a time i bezbjednost svojim građanima i svim njihovim vrijednostima.¹⁸⁴

2.3. Regionalna bezbjednost

Regionalna bezbjednost je dio međunarodne bezbjednosti koja se posmatra samo na jedan region koji se nalazi u okviru međunarodne zajednice ili međunarodne bezbjednosti, primjer region Jugoistočne Evrope, ili region Balkana, čiji je Srbija sastavni dio.

Rizici od izbivanja ratova i drugih oružanih sukoba na evropskom prostoru su bili česta pojava, a u zadnjem periodu znatno su smanjeni, ali nisu potpuno eliminisani i uvijek se mogu pojaviti. To se posebno odnosi na zemlje u istočnoj i jugoistočnoj Evropi koje su u procesu tranzicije i koje su suočene sa ekonomskim, socijalnim, političkim i ekološkim problemima, a sve to, može u određenim okolnostima da izazove porast napetosti i straha od tih pojava. U postojećim uslovima OEBS, EU i NATO ključni su elementi evropske bezbjednosne arhitekture. Od sposobnosti njihovog prilagođavanja novim izazovima, rizicima i prijetnjama bezbjednosti i od karaktera odnosa koje će te asocijacije uspostavljati sa ostalim akterima savremene međunarodne zajednice najviše zavisi bezbjednost evroatlantskog prostora i svijeta u cjelini.

Novi karakter NATO-a i razvoj zajedničke bezbjednosne i odbrambene politike Evropske unije pozitivno se odražavaju na bezbjednost evroatlantske zajednice. Poseban značaj za bezbjednost evroatlantskog prostora ima Program NATO-a „Partnerstvo za mir“ i drugi bezbjednosni programi i inicijative NATO, OESC i Evropske unije. Izgradnjom svojevrsnih partnerskih odnosa u okviru programa i inicijativa omogućava se stvaranje širokog međunarodnog foruma s težištem na jačanju mehaniza-

---

¹⁸⁴. Detaljnije, Nedo Danilović str.38-43.

ma dijaloga, saradnje i prevencije u izgradnji boljeg bezbjednosnog okruženja i stabilnog mira. Jačanje bezbjednosti i stabilnosti na evroatlantskom prostoru pozitivno se odražava na konsolidovanje prilika u državama jugoistočne Evrope. Takva tendencija pozitivno utiče i na proces redefinisanja njihovog mjesta u novoj konstelaciji međunarodnih odnosa. Unutrašnje promjene u većini država tog regiona uslovljene su novom vojno-političkom realnošću opredjeljenjem za razvoj političkog i ekonomskog sistema ustrojenog prema modelu zemalja razvijene demokratije. Evropska opredjeljenost država jugoistočne Evrope realna je osnova za jačanje stabilnosti i izgradnju evroatlantske vizije bezbjednosti.

Iako je postignut značajan napredak u izgradnji mira i stabilnosti, još uvijek je jugoistočna Evropa bezbjednosno osjetljiv prostor evropskog kontinenta. Posebnu prijetnju njoj bezbjednosti čine ekonomsko-socijalni problemi, nacionalni i verski ekstremizam, organizovani kriminal i nedovoljno izgrađene državne institucije. Takvo stanje otežava proces njihove, brže i uspješnije demokratske tranzicije.¹⁸⁵ Zbog mogućih povremeno nestabilnih odnosa, izazova, prijetnji i rizika po bezbjednost, neizbježno je da države jugoistočne Evrope, zajedničkim snagama organizovano suzbijaju sve eventualne i negativne procese koji ugrožavaju njihovu bezbjednost. Poseban značaj za konsolidovanje mira i stabilnosti u regionu imaju regionalne bezbjednosne inicijative. U tom smislu, za region jugoistočne Evrope organizovani su: Proces za saradnju jugoistočne Evrope, Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope, Sastanak ministara odbrane zemalja jugoistočne Evrope i Inicijativa za jugoistočnu Evropu.

U tom slučaju, stabilnost je jedan od osnovnih uslova za približavanje tog regiona Evropskoj Uniji, uz izgradnju zajedničkih mehanizama prevencije rizika i prijetnji i upravljanje kriznim situacijama, najznačajniji su uslovi bezbjednosnog konsolidovanja i brže demokratske tranzicije država jugoistočne Evrope.¹⁸⁶

2.4. Međunarodna bezbjednost

---

¹⁸⁵ Nedo Danilović, str. 44-46

¹⁸⁶ Isto.

Prvi pisani dokument koji svedoči o regulisanju odnosa između država zabilježen je još 3100. godine p.n.e. U tom dokumentu radi se o pisanom ugovoru (na kamenom spomeniku) kojim se regulišu granice između dva Mesopotamijska grada – države Logoša i Ume.¹⁸⁷ U kasnijim istorijskim fazama razvoju ljudskog društva (antičko i feudalno doba, Novi vek i savremeno doba) potpisivanje bilateralnih i multilateralnih sporazuma (ugovora) o miru, prijateljstvu, savezu, udruživanju, razgraničenju, zabrani upotrebe sile i ratovanja, arbitraži, uzajamnoj pomoći, poštovanju ljudskih prava i sloboda itd. bila je redovna praksa odnosa između država u međunarodnim odnosima. Tokom istorijskog razvoja bilo je mnogo dokumenata i stavova o međunarodnoj bezbjednosti, između kojih navodimo samo neke tradicionalne i moderne teorijske pravce kao što su: teorija ravnoteže moći, realistička, neorealistička i idealistička teorija. Teorija ravnoteže moći u međunarodnim odnosima, jedan je od najstarijih dokumenata i teorija sa nizom protivuriječnih pojmovnih određenja. Etimološki posmatrano ovaj pojam vuče korijene još od najstarijih vremena. Nalazi se još u spisima starih indijskih i grčkih filozofa. Već od početka 18. vijeka pa do Prvog svjetskog rata ovaj teorijski koncept je smatran jedinim sigurnim mehanizmom očuvanja stabilnosti, bezbjednosti i sigurnosti u međunarodnoj zajednici. Jedan broj teoretičara i autora isticao je da ravnoteža snaga predstavlja siguran garant u održavanju mira i prevladavanju kriza i konflikata u međunarodnim odnosima. Suština ovog koncepta polazi od pozicije moći, koja se izvodi iz „tradicionalne realističke“ škole međunarodnih odnosa, u cilju uspostavljanja uravnoteženog odnosa snaga na političkom, ekonomskom, vojnom i drugim oblastima između država ili grupa država (saveza). U namjeri da se održi takav odnos moći, koristile su se tradicionalne metode i tehnike, kao što su: davanje teritorijalnih kompenzacija nakon završetka rata, formiranje tampon zona (država), formiranje saveza, uspostavljanje sfera uticaja, preduzimanje intervencija, uspostavljanje diplomatskih pregovora, rješavanje sporova mirnim putem, trka u naoružanju, smanjivanje naoružanja, itd.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ Vidjeti šire: Aćimović Ljubiša, *Nauka o međunarodnim odnosima*, Institut za međunarodni politiku i privredu, Beograd, 1987. godine, str. 20.

¹⁸⁸ Vidjeti šire: Grizold Anton, *Evropska stvarnost*, fakultet političkih nauka, Ljubljana, 1998, str. 70.

Koncept ravnoteža moći bio je jedan elastičan, fleksibilan i decentralizovani sistem bezbjednosti koji je u skladu sa zajednički utvrđenim strategijskim ciljevima podjednako dijelovao, bilo da se radi o oružanoj intervenciji ili odbrani vitalnih nacionalnih interesa. Iako je koncept ravnoteža moći, kao način rješavanja konflikata, sa stanovišta interesa velikih evropskih država, bio efikasan sistem bezbjednosti, ipak može se reći da ovaj koncept bezbjednosti, i pored nekih pozitivnih rješenja, nije bio u stanju da kao institucionalni mehanizam spriječi velike konflikte koji su ubrzo doveli do svjetskih ratova. Nepomirljiva suprotnost nacionalnih interesa velikih sila dovela je u pitanje sposobnost i efikasnost sistema ravnoteže moći u međunarodnim odnosima.

Realistička teorija svoju koncepciju međunarodnih odnosa zasniivala je na očuvanju vitalnih nacionalnih interesa. U ovoj teoriji posvećena je pažnja na očuvanje vitalnih vrijednosti nacionalne države koje se moraju po svaku cenu očuvati i permanentno štiti. Da bi se vitalne vrijednosti mogle očuvati za to je bila potrebno imati moć, koja se ispoljavala kroz primjenu sile. Suština ovog pravca u međunarodnim odnosima ogleda se u tome da međunarodna zajednica u tom periodu nije imala adekvatno izgrađen pravni institucionalni sistem koji bi mogao zaštititi osnovne vrijednosti nacionalnih država, zbog čega je često dolazilo do različitih oblika ugrožavanja njihove bezbjednosti. Takvo stanje u međunarodnim odnosima prinudilo je nacionalne države, da radi opstanka i zaštite svojih vitalnih, državnih i nacionalnih interesa, jačaju vojne i ukupne bezbjednosne potencijale.

Neorealistička institucionalistička teorija u centar svojih razmatranja stavlja „interakciju država i njihovih politika, prirodu moći, ciljeve spoljne politike država, tehnike upravljanja moći, uticaj okruženja na političko ponašanje i sl.

Idealistička teorija opisuje međunarodne odnose onakve kakvi bi oni po njihovom mišljenju trebali biti.

Ne upuštajući se u dublju analizu stavova predstavnika pojedinih teorijskih pravaca u razvoju međunarodne bezbjednosti, može se konstatovati da se oni razlikuju u shvatanjima pojma moći, njenog mjesta, uloge i osnovne funkcije u očuvanju nacionalnih interesa, izgradnji međunarod-

nih odnosa, moralnih vrijednosti i ciljeva u oblasti nacionalne i međunarodne bezbjednosti. Iz ovog, makar i površnog, pregleda stavova glavnih protagonista ovih teorija, uočljivo je da je koncept izgradnje i održavanja međunarodne bezbjednosti bio na marginama teorijskih rasprava i praktičnih poteza nacionalnih država, posebno onih najmoćnijih. Tu i leži razlog zbog čega, dosadašnji sistemi međunarodne bezbjednosti, i pored izvesnih pozitivnih dostignuća, nisu ispunili očekivanja nacionalnih država, pa ni očekivanja protagonista ovih teorijskih pravaca u međunarodnim odnosima. Današnja dinamika međunarodnih odnosa, posebno procesi globalizacije, sa razvijenijim vezama između država i regiona i izmjenjena shvatanja u oblasti zadovoljavanja nacionalnih interesa sve manje zavise od političkih koncepata sile. U takvim uslovima veći značaj u izgradnji nacionalne i međunarodne bezbjednosti imaju politički, ekonomski, tehničko-tehnološki, socijalni, kulturni i drugi faktori, pa je u budućnosti svako zasnivanje međunarodnih odnosa samo na moći i sili duboko prevaziđen politički koncept.¹⁸⁹

U tom smislu, međunarodna bezbjednost podrazumjeva se kao stanje međunarodnih odnosa u kojima sve države članice međunarodne zajednice obezbjeđuju uslove da budu zajednici bezbjedne, pri čemu i svaka članica posebno mora obezbjeđiti sigurnost svojih nacionalnih interesa na unutrašnjem planu, od svih oblika prijetnji i ugrožavanja. Međutim, Međunarodna bezbjednost u ovom smislu i svom sadržaju obuhvata nacionalnu, regionalnu i globalnu bezbjednost.

2.5. Globalna bezbjednost

Pre nego što pristupimo razmatranju problema globalne bezbjednosti, neophodno je ukazati na vezu globalizacije i globalne bezbjednosti uopšte. Pre svega pristupilo se preispitivanju međunarodne politike nakon okončanja hladnog rata između Zapada i Istoka. Došlo se do određenog zaključka da su neodrživa svojevremeno opšteprihvaćena mišljenja da će svijet postati racionalniji i bezbjedniji. Činjenice su ukazali da se nisu obistinile takve tvrdnje, a naročito ne od onih koji su globalizaciju

---

¹⁸⁹ Nedo Danilović, str.42-44

najavljivali i nagovještavali kao formulu za obezbjeđenje harmonije ekonomskog i političkog razvoja globalnog društva, kao i učvršćenje mira i međunarodnih odnosa zasnovanih na saradnji. „Promjene izazvane procesom globalizacije inciraju rizike zbog kojih postoje sve manje značajni prostor, vrijeme i granice između država i kontinenta i čiji se tokovi i posljedice sve teže mogu predvidjeti i kontrolisati. Na taj način savremeni svijet sve više postaje globalno društvo rizika“.¹⁹⁰ Pri tome, oni koji propagiraju globalizaciju kao najbolje rješenje za savremeni svijet, nigdje ne ukazuju globalizaciju kao stvarni proces u kojem su rizici i prijetnje vezani za deterritorijalizovani prostor koji nastaje upravo u procesu globalizacije i sve manje nacionalan. U tom slučaju savremeni rizici i prijetnje se razlikuju od ranijih rizika, ne samo po svojoj globalizaciji, već i po savremenim razlozima koji se pojavljuju pre svega u industrijskom i postindustrijskom modelu proizvodnje i raspodijeli dobara. Pri tome, globalizacija kreira ambijent u kojem dominantni rizici po bezbjednost poprimaju nevojni karakter. “Globalizacija kao neoimperijski koncept po kapacitet malih država, pa tako i Republike Srbije, postaje stožer krize na socijalnom, političkom, bezbjednosnom i dr. polju i inicijator je ugrožavanja demokratije, socijalnog raslojavanja na državnom i međunarodnom nivou. Globalizacija na državnom i međunarodnom nivou predstavlja trend desuverenizacije i prekrajanja državnih teritorija“.¹⁹¹

Naime u globalizovanom sistemu pri inteziviranju ekonomskih tokova, sistema komunikacija i transporta izaziva transnacionalizaciju negativnih efekata tih procesa, a sve to doprinosi porastu međunarodnog organizovanog kriminaliteta, međunarodnog terorizma, trgovine drogom, oružjem, ljudima, zatim ekološkog kriminaliteta, religioznih konflikata i sličnih prijetnji. U tom slučaju je sve veća izraženost nevojnih rizika. Međutim, upravo u vrijeme globalizacije došlo je i do povećanja vojnih rizika, kao što su slučajevi: agresija na Republiku Srbiju, Avganistan, Irak, Libiju, i druge, kao i vojna intervencija i pružanje pomoći pobu-

---

¹⁹⁰ Stanislav Stojanović, *Globalizacija i bezbjednosne perspektive svijeta*. V.I.Z. Beograd. 2009. str. Stanislav Stojanović, *Globalizacija i bezbjednosne perspektive svijeta*. V.I.Z. Beograd. 2009. str.102-103.

¹⁹¹ Goran Budžak, Mile Rakić, *Održivost institucionalnih kapaciteta Republike Srbije u uslovima globalizacije*, Srpska politička misao br. 3/2015., Institut za političke studije, Beograd, str. 211.

njenicima, a primjeri su Republika Srpska, Egipat, Tunis, Libiji, Sirija i druge države.

Otuda se zaključuje da je sve više izraženija uloga vojne sile u kreiranju dinamike u smjeru globalizacije, čime sve više ukazuje na dominaciju nekih država i oružanih snaga, na sve izraženiju opasnost po bezbjednost savremenog svijeta u periodu globalizacije. Shodno navedenom, u posljednjoj deceniji i početkom novog milenijuma, došlo je do velikih promjena u međunarodnoj zajednici koje se ogledaju u nestanku bipolarne podijele svijeta i razvoju integracionih procesa. Te promjene su u najvećoj mjeri ubrzale globalizaciju u međunarodnim odnosima. Stoga, saradnja između država upravo postaje sve bitnija za jačanje mira i stabilnosti u međunarodnoj zajednici.

Zbog svega navedenog, savremeni svijet je postao opterećen mnogim neizvjesnostima, s tim što je njegovo glavno obilježje u oblasti bezbjednosti smanjenje opasnosti od tradicionalnih vojnih sukobljavanja i direktnog konfrontiranja velikih sila, s jedne strane, i pojava mnoštva novih nevojnih izazova, rizika i prijetnji, s druge strane. „Iz tih razloga, u naučnim krugovima sve više je u opticaju nova pojmovna sintagma „globalna bezbjednost“, kao direktna posljedica velikih geopolitičkih promjena krajem 20. i početkom 21. vijeka. Širenjem pojma bezbjednosti na sve aspekte društvenog života, on je prestao da biva isključivo vezan za državu i nacionalnu bezbjednost, a sve više se odnosi na poštovanje ljudskih i građanskih prava pojedinaca, dakle na individue kao „građane svijeta“. To je jedan, u osnovi, novi futuristički poredak koji bi trebao da usljedi kao posljedica ekonomske globalizacije svijeta.

Nesporno je da proces globalizacije utiče na proširenje značenja ovog pojma u globalnu bezbjednost, tj. u bezbjednost planete Zemlje. To je dovelo do „kritične tačke u odnosu na redefinisane koncepta bezbjednosti, jer ne postoji jedinstven pristup u definisanju globalne bezbjednosti, koji bi bio univerzalan i prihvatljiv“.¹⁹² Mnogi autori danas ističu da je ideja globalizacije Američka ideja, zasnovana na unipolarizmu, odnosno na činjenici da, nakon pada Berlinskog zida i raspada Varšavskog pakta, Amerika je nesporno postala vodeća sila u svijetu. I kao što je ne-

---

¹⁹² Avramov, Smilja: *Bezbjednost u 21. vijeku*, Zbornik radova SIMBON 2001. Beograd, str. 426–429.

kada avangarda u komunizmu bio proletarijat, avangarda u globalizmu su korporativne elite koje drže u svojim rukama skoro 70 odsto ukupnog kapitala u svijetu. To samo produbljuje jaz između siromašnih i bogatih zemalja u svijetu, odnosno proširuje jaz između Sevjera i Juga.

Teroristički napadi od 11. septembra 2001. godine na Sjedinjene Američke Države donijeli su novu svijest o tome da svi ljudi dijele jednu planetu i čine globalnu zajednicu u kojoj moraju da se uvažavaju i neka pravila kako bi se moglo živjeti zajedno. Osnovni problem zajedničkog života u globalnoj zajednici je u tome što su pravila globalne zajednice u interesu velikih i moćnih država. Ukoliko se istinski želi ostvariti globalna bezbjednost svih na planeti zemlji, onda ta pravila moraju biti fer i pravedna (i moraju biti shvaćena kao takva), moraju pokloniti dužnu pažnju siromašima, kao i moćnima, moraju odražavati bazično osjećanje pristojnosti i socijalne pravde.¹⁹³ Upravo to nije postignuto sadašnjim modelom globalizacije koji snažno zahvata i zemlje u tranziciji.

Globalizacija je fenomen koji dramatično obilježava duh savremenog vremena i oblikuje politiku, ekonomiju i društveni život svijeta, mada nejednako i sa različitim posljedicama. Ovaj univerzalni proces, koji podrazumjeva intezivno ekonomsko, tehnološko, političko, idejno-kulturološko i vojno povezivanje ljudi, naroda i država, po modelu zapadne civilizacijske paradigme, dobija sve više na intezitetu, sa sve izraženijom tendencijom da zahvati sve sfere individualne i kolektivne egzistencije ljudi. Globalna perspektiva svijeta i univerzalizacija standarda sveukupne društvene organizacije država i naroda u njemu danas kao da je više nego izvesna.¹⁹⁴ „Ima analitičara koji smatraju da NATO kroz raznovrsne kooperativne programe razvija fleksibilnu mrežu sa velikim brojem država evro-atlantskog prostora i na taj način razvoj njihovih vojnih potencijala usmjerava na globalnu interventnu sposobnost i njihovo usklađivanje sa Američkim strateškim konceptom globalne bezbjednosti.¹⁹⁵

---

¹⁹³ Vidjeti šire: Stiglic, E. Džozef: *Protivrečnosti globalizacije*, SBM-x, Beograd, 2004, str. 15.

¹⁹⁴ Vidjeti šire: Stojanović Stanislav, *Bezbjednost i izazovi procesa globalizacije*, Vojno dijelo br. 1 iz 2005. Beograd, str. 23.

¹⁹⁵ *Isto*, str. 38.

Obzirom da ne postoji opšta saglasnost međunarodne stručne javnosti oko definisanja pojma „globalna bezbjednost“, niti se pod njom mogu podrazumjevati bezbjednost svih žitelja naše planete, preostaje nam jedino da razmotrimo još četiri pojma unutar globalne bezbjednosti čije su određenje diktirale institucije unutar kojih su i nastali: u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija – pojam kolektivne bezbjednosti, a u okviru NATO-a – pojam kolektivne odbrane, kooperativne bezbjednosti, saradnje u bezbjednosti, integralne bezbjednosti, koalicija voljnih i bezbjednost¹⁹⁶ Međutim, prof. Danilović ukazuje na problem i opaske oko definisanja globalne bezbjednosti u novonastalim uslovima, zbog neprihvaćene zajedničke definicije, a samim tim i njeno nepostojanje. Stoga, mi ćemo umjesto definicije ukazati šta bi trebala ista da obuhvati prilikom definisanja ili njenog pojmovnog određenja. Ako se osvrnemo na pojmove globalne bezbjednosti koje navodi prof. Danilović, usmjera-va nas na sljedeće: U ovom slučaju, globalna bezbjednost podrazumjeva, bezbjednosne interese ekonomskorazvijenih država koje su formirale pored nacionalnih i zajedničke oružane snage u okviru NATO, koji ostvaruje bezbjednost za organizatore, a istovremeno predstavlja prijetnju i rizik za one koji nisu u uneresnoj sveri moćnih i time se ne obezbjeđuje bezbjednost za cjelokupnu međunarodnu zajednicu.

2.6. Kolektivna odbrana i bezbjednost

Da bi smo pristupili razmatranju kolektivne bezbjednosti i kolektivne odbrane, neophodno je ukazati na pojmove i pojmovno određenje ova dva termina i njihova značenja. Pojam kolektivne bezbjednosti i kolektivne odbrane, podrazumjevaju dva srodna, a i različita koncepta koja su nastala tokom dvadesetog vijeka i koji podrazumjevaju jednu dugoročnu i formalnu obavezu između ugovorenih grupa država, koje su se dogovorile kako i na koji način će braniti i štitiiti zajedničke bezbjednosne interese. „Kolektivna bezbjednost je termin koji označava stanje sistema bezbjednosti unutar grupe suverenih država. U ovom sistemu, državne članice sistema kolektivne bezbjednosti slažu se u odricanju od upotrebe sile i u pomaganju bilo kojoj članici sistema u slučaju da druga

---

¹⁹⁶ Nedo Danilović, str. 45-47.

članica pribjegne upotrebi sile. To je sistem za nasilan odgovor međunarodne zajednice na kršenje međunarodnog mira, uperen protiv naroda jedne ili grupe suverenih država unutar sistema kolektivne bezbjednosti.¹⁹⁷

Prema istaknutom britanskom advokatu Adamu Robertsu „kolektivna bezbjednost je sistem bezbjednosti na regionalnom i svjetskom nivou, u kojem svaka država prihvata obavezu da je bezbjednost jedne od njih briga svih ostalih država i one pristaju da se uključe u kolektivni odgovor na prijetnje ili narušavanje mira.¹⁹⁸ U definiciji kolektivne bezbjednosti Adama Roberta govori se o kolektivnom odgovoru, a ne pominje se upotreba vojne sile. Osnovna razlika između sistema kolektivne odbrane i kolektivne bezbjednosti je ta što se u sistemu kolektivne odbrane upotrebljava vojna sila kada se radi o zajedničkoj odbrani, a u sistemu kolektivne bezbjednosti to nije slučaj. Osnovne institucije sistema kolektivne bezbjednosti su: Ujedinjene nacije (UN) i Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE).

Prva savremena institucija kolektivne bezbjednosti bila je Liga naroda, osnovana poslije završetka Prvog svjetskog rata. Prema osnivačkom aktu ove, u hijerarhiji najviše međunarodne organizacije, njene članice su bile obavezne da brane jedna drugu od napada drugih članica unutar Lige naroda. Međutim, iz poznatih razloga fundamentalnog neslaganja liberalne demokratije, fašizma i komunizma ...¹⁹⁹, koji su bili prisutni unutar članica ove organizacije, Liga naroda nije bila uspješna u postizanju bezbjednosti i stabilnosti. Zbog neefikasnosti Lige naroda, ova organizacija se na kraju Drugog svjetskog rata, voljom njenih članica, transformisala u Organizaciju Ujedinjenih nacija (OUN) u kojoj se, prema članovima 41. i 42. povelje Ujedinjenih nacija dopušta djelovanje država članica radi čuvanja i uspostavljanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Na osnovu Povelje UN, međunarodna zajednica treba da izvrši pri-

---

¹⁹⁷ Vidjeti detaljniji šire: Ričard Koen, *Saradnja u bezbjednosti – Novi horizonti za međunarodni poredak*, Fond za otvoreno društvo – Srbija, Beograd, 2005. godine, str. br. 5. Evropski centar za studije bezbjednosti Džon K. Maršal, rasprave Centra Džon K. Maršal br. 3, Garmish-Paterkirchen, 2005, str. 5.

¹⁹⁸ Isto, str. 22.

¹⁹⁹ Garent Evans, časopis udruženja diplomaca Centra Džordž K. Maršal „Bezbjednost i društvo“, Beograd, novembar/decembar 2005. godine, str. 22.

tisak na prekršioća mira, bilo nevojnom prisilom ili upotrebom vojne sile.²⁰⁰ Sredinom sedamdesetih godina HH vijeka (1975.) formirana je Konferencija o bezbjednosti i saradnji u Evropi (SSCE), koja je kasnije promjenila ime u Organizaciju za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE), čija je osnovna uloga da osigura kolektivnu bezbjednost Evroazijsko-atlantskog regiona. Osnovna uloga ove bezbjednosne organizacije najbolje se može vidjeti u Priručniku OSCE u kojem se eksplicitno navodi „polazeći od premise da je bezbjednost nedijeljiva, države učesnice imaju jednak udio u bezbjednosti Evrope, i stoga treba da saraduju da bi spriječile izbijanje kriza ... . Ono što proizilazi iz ovog tvrđenja jeste činjenica da, saradnja može da se koristi u svim državama, članicama, dok stvaranje nesigurnosti ... može da ugrozi dobrobit svih.“²⁰¹

Zbog toga zemlje članice OSCE saraduju da bi spriječile pojavu kriza koje bi mogle da ugroze ovu bezbjednost. Organizacija o bezbjednosti i saradnji u Evropi nije vojna organizacija, već bezbjednosna organizacija različitih država unutar jedne zajedničke institucije u kojoj mogu ravnopravno da razgovaraju o bezbjednosnim pitanjima, od zajedničkog interesa. OSCE ima 55 država, članica i ona aktivno radi na ranom upozorenju, prevenciji konflikata, kontrolisanju kriza i rehabilitaciji nakon prestanka konflikata. OSCE nema sredstva i mehanizme kojima bi mogla da spriječava svoje države članice, jer sve države članice unutar ove organizacije imaju isti status. Sve odluke unutar institucija OSCE donose se konsenzusom. Ovo je jak ograničavajući mehanizam za moćne države koje su snagom svoje vojne, političke ili ekonomske moći, spremne da preduzmu odlučujuće korake kako bi se obračunale sa bezbjednosnim problemima.

Kolektivna odbrana je termin koji označava ugovoreni odnos između država, u kojem se dve ili više država obavezuju na uzajamnu pomoć u slučaju spoljašnjeg napada. Najbolji primjeri takvih ugovorenih bezbjednosnih aranžmana su: Severnoatlantski savez (NATO); Evropska

---

²⁰⁰ Vidjeti šire: Bruno Simma, *Parlamentarni nadzor bezbjednosnog sektora – Načela, mehanizmi i praksa*, Charter of the United Nations, Interparlamentarna unija i Ženevski Centar za kontrolu oružanih snaga, Beograd, 2003. godine, str. 17.

²⁰¹ Garent Evans, časopis udruženja diplomaca Centra Džordž K. Maršal „Bezbjednost i društvo“, Beograd, novembar/decembar 2005. godine, str. 22.

Unija (EU) i Organizacija Američkih država (OAD). Prvi primjer kolektivne odbrane sadržan je u NATO-vom članu 5, koji glasi: Oružani napadi na jednu ili više zemalja alijanse će se smatrati kao napad na sve njih. Shodno tome, one prihvataju da svaka od njih dijeluje onako kako smatra da je neophodno, uključujući i upotrebu oružane sile, da bi se ponovno uspostavila i održala bezbjednost Severnoatlantske oblasti.²⁰² Iako član 5. ne podrazumjeva automatsko obavezivanje na upotrebu oružane sile od strane NATO-a, mnogi poznavaoци kolektivne odbrane, smatraju da taj član upravo to znači, zbog toga što je NATO savez u svojoj osnovi vojni savez, namijenjen za zajedničku odbranu, odnosno institucija kolektivne odbrane koji ima prvenstveno vojni karakter.²⁰³

Drugi primjer kolektivne odbrane sadržan u članu 10. paragraf 7. prijedloga Ustava EU, glasi: „Ukoliko je država članica žrtva oružane agresije na svojoj teritoriji, druge države članice su obavezne da joj pruže pomoć i podršku svim sredstvima koje im stoje na raspolaganju, u skladu sa članom 51. Povelje UN.

Definisanjem ovog paragrafa u članu 10. Ustava EU, autori prijedloga Ustava su imali na umu da će Evropska Unija u bliskoj budućnosti postati organizacija kolektivne odbrane koja će imati obavezu da brani zajedničke interese i teritoriju Evropske Unije.²⁰⁴

2.6.1. Kooperativna bezbjednost

Kooperativna bezbjednost je termin koji povezuje kolektivnu bezbjednost sa opštim pristupom bezbjednosti. Ovaj pojam najčešće se određuje kao „širok pristup bezbjednosti, multidisciplinarnog opsega, koji u svojoj osnovi favorizuje uvjeravanje u odnosu na odvracanje; uključivanje pre nego isključivanje; nevojna rješenja u odnosu na vojna; podrazumjeva da su države prvenstveni činoci sistema bezbjednosti, ali prihvata da nedržavni činoci mogu imati važnu ulogu; ne zahtjeva formalno stvaranje bezbjednosnih ustanova, ali ih ne isključuje i ne isključuje vrijed-

---

²⁰² *Isto*, str. 21.

²⁰³ *Isto*, str. 21.

²⁰⁴ Nedo Danilović str. 47-50.

nost stvaralačke navike dijaloga na multilateralnoj osnovi.²⁰⁵ U ovom smislu, kooperativna bezbjednost podrazumjeva integraciju bezbjednosnih subjekata i aktivnosti na izvršenju zajedničkih akcija ili aktivnosti, a kojima upravlja jedinstvena uprava ili komanda.

2.6.2. Pojmovno određenje kooperativnih bezbjednosnih integracija

Poznato je da u ranijim periodima na prostoru bivše Jugoslavije, kako ustavom tako i zakonskim i podzakonskim aktima, ali i u praksi se nije prepoznavalo kooperativno upravljanje i djelovanje odbrambeno-bezbjednosnih službi na nacionalnom i međunarodnom planu, kako je to u praksi danas u demokratskim reformama države i društva. Ustvari, takva praksa je postojala u bivšoj SFRJ u kojoj su postojale zajedničke službe Ministarstva inostranih poslova, oružane snage Ministarstva odbrane i milicijske snage u Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova. Navedene službe i drugi subjekti bezbjednosti u suštini su imale osnovu kooperativnog djelovanja unutar zajedničke države SFRJ, ali iste nisu imale nadležnost nad istim službama i snagama na višem nivou. Što se tiče zajedničkih djelovanja i učešća odbrambeno-bezbjednosnih snaga u sastavu međunarodnih snaga nije bilo pravno dozvoljeno i regulisano na nivou Republika, već na saveznom (na nivou Federacije) nivou.

Istina, ugrožavanje bezbjednosti sistema odbrane i bezbjednosti uvijek je bilo u prvom planu angažovanja političke vlasti države odnosno Skupštine Republike SFRJ zbog čega je Doktrina i Strategija odbrane i bezbjednosti bila zasnovana na odbrani od svih spoljnih i unutrašnjih prijetnji i opasnosti kako na saveznom tako i na Republičkom novou. Prijetnje, opasnosti i rizici koji bi se pojavili spriječavani su i suzbijani od strane saveznih i republičkih snaga, negdje samostalno, a u nekim slučajevima zajedničkim akcijama.

Upadom terorističke ustaške organizacije i njenog lociranja na planini Raduši 1972.godine, usloveli su zajedničku akciju oruža-

---

²⁰⁵ Vidjeti šire: Bruno Simma, *Parlamentarni nadzor bezbjednosnog sektora – Načela, mehanizmi i praksa*, Charter of the United Nations, Interparlamentarna unija i Ženevski Centar za kontrolu oružanih snaga, Beograd, 2003. godine, str. 17.

nih snaga i republičkih snaga bezbjednosti i teritorijalne odbrane na saveznom nivou, a u cilju njenog razbijanja i likvidacije. U tim akcijama učestvovala su i bezbjednosne snage Republike Bosne i Hercegovine na čijoj teritoriji su se nalazili pripadnici ove terorističke organizacije. Pobune, demonstracije i terorističke aktivnosti na Kosovu i Metohiji su suzbijale i razbijale Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove. U jednom periodu je bio formiran zajednički policijski “Bataljon” od snaga saveznih i republičkih službi. Sa tim bataljonom je upravljala komanda Savezu MUP-a, nešto kasnije je isti rasformiran.

Prema tome, organizovanje, aktivnosti, djelovanje vojnih i bezbjednosnih snaga toga vremena je bilo isključivo na prostoru SFRJ i kasnije SRJ, dok međunarodna saradnja u ovom smislu nije postojala. S toga, se i podrazumjeva razlika udruživanja, integracija i zajedničko djelovanje tadašnjeg perioda i u naše vrijeme.

Demokratske promjene i reforme društvenog uređenja i sistema bezbjednosti u Republici Srbiji, donijele su velike promjene u odnosu na unutrašnju i spoljnu politiku, bezbjednosti koja se u potpunosti razlikuje od prethodnog vremena. Posljednjih godina došlo se do višeg iskustva i spoznaje, ali i prihvatanja i korišćenja modela drugih razvijenih država u svijetu, što je pokazalo da su integracije pojedinih subjekata i poslova u sferi bezbjednosti neophodne, potrebne pa i neizbježne u cilju prevazilaženja opasnosti od mogućih prijetnji i rizika. Udruživanjem, sporazumjevanjem i djelovanjem na zajedničkom planu sa susjedima se u velikoj mjeri smanjuju rizici i prijetnje u sljedećem;

- u prvom planu od samih susjeda,
- i u drugom planu, šire u međunarodnoj zajednici.

U ovom smislu efikasno funkcioniše međunarodna integracija u vidu NATO pakta. U teoriji i praksi bezbjednosti, prisutne su suštinske različitosti u pojmovnom određenju kooperativne i korporativne bezbjednosti u okviru nacionalne države i njenog okruženja, a samim tim i pogledu njenih sadržaja. U tom smislu, razlike se odnose između ostvarenja bezbjednosti unutar granica nacionalne države i na bezbjednost izvan njenih granica. Ako posmatramo moguće oblike prijetnji bezbjednosti

države, oni ne mogu biti isti i istog inteziteta unutar granica i izvan granica jedne države. Unutar granica bezbjednosti mogu ugrožavati dio nezadovoljnog stanovništva na način: pobuna, buntova pa i revolucije, kao i manjih sukoba pri čemu pribjegavaju terorizmu, organizovanom i ekološkom kriminalitetu, korupciji i drugom obliku nasilja.

Moguće su pojedinačne ili manje brojke pristalica, saradnje sa obavještajnim službama u pružanju određenih podataka, pomaganju destruktivnog djelovanja ili podsticanja ugrožavanja oružanih snaga države, u učešću u oružanim akcijama izvan granica sopstvene države itd. Dok spoljni oblici prijetnji i rizika su višestruki i brojniji u odnosu na unutrašnjem planu i posmatraju se u:

- a) u nevojnim prijetnjama, a to podrazumjeva; terorizam, organizovani kriminalitet (uz podršku izvan granica države), vojne prijetnje i pritisci, sankcije, obavještajne aktivnosti, scenariji putem javnih sredstva informisanja, podrške pobuna, podstrekivanje unutrašnjih pobuna i slično²⁰⁶,
- b) u vojne prijetnje smatraju se; oružana agresija, vojne intervencije iz vazduha i kopna, vojna podrška unutrašnjim snagama, pružanjem materijalne pomoći i oružjem, obučavanje građana vojnim obukama za borbu, organizovanje terorističkih aktivnosti i drugo.

Prema tome, pojam integracije snaga i poslova bezbjednosti podrazumjeva, *integrisano organizovanje, udruživanje i zajedničko djelovanje svih subjekata bezbjednosti, unutar državnih granica, na spriječavanju i suzbijanju prijetnji i rizika, sa kooperativnim rukovođenjem snagama i poslovima. Kao i saradnja, koordinacija i pružanje bezbjednosne pomoći izvan granica države, a po svakom zvaničnom pozivu.*

Ponuđeni i slični pojmovi ukazuju na mogućnost integracije službi i poslova bezbjednosti, u cilju kvalitetnijeg i organizovanijeg obezbjeđenja bezbjednosti svakog uređenog demokratskog društva, pa tako i Republike Srbije i Republike Srpske.

---

²⁰⁶ Zdravko Skakavac i Tatijana Simić, Uticaj sredstava masovnih komunikacija na kriminalitet maloletnika, Zbornik radova, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, str. 135

U tom smislu, integrisana bezbjednost podrazumjeva kooperativnu bezbjednost koju sačinjavaju dve ili više sličnih ili srodnih službi ili snaga (subjekata) u jednom sistemu, kao mogućnost saradnje i pružanja pomoći izvan granica određenog nacionalnog sistema, ako se njihove usluge zvanično zatraže. Pružanje pomoći i učešća u zajedničkim mirovnim snagama ili suzbijanju elementarnih nepogoda²⁰⁷, uslovljeni su dogovorima i potpisanim sporazumima između država. Kooperativna ili integrisana bezbjednost, sačinjava zakonom zasnovanu samostalnu ili zajedničku djelatnost i funkciju organizacije usmjerene na spriječavanje i suzbijanje svih negativnih prijetnji u cilju sopstvene, tuđe i duge zaštite.

Pod sopstvenom zaštitom smatraju se preduzete odgovarajuće preventivne mjere, radnje i aktivnosti kojima se čovjek, služba ili subjekt samostalno štiti ili samozaštićuje od svih prijetnji i opasnosti.

Dok, pod tuđom zaštitom se smatraju preventivno i represivno preduzete odgovarajuće mjere, metode i aktivnosti bezbjednosti i zaštite drugih lica u cilju zaštite imovine i cjelokupne vrijednosti, od svih mogućih prijetnji i opasnosti drugih lica ili subjekata bezbjednosti. Međutim postoje i druge zaštite koje se ostvaruju po osnovu dogovora, sporazuma i zahtjeva, odazivanje i pružanje svih mogućih oblika i vrsta pomoći koje se odnose na bezbjednost i zaštitu građana i imovine u drugim državama putem humanitarne, kao npr. pomoć Crvenog krsta, medicinska pomoć, pomoć civilne zaštite i sl. kroz učešća u mirovnim snagama, pružanje pomoći policijskim snagama u potrazi za počiniocima krivičnih djela sa poternica, teroristima i drugim kriminalcima.

Međutim, na međunarodnom planu, kooperativna ili integralna bezbjednost i zaštita, podrazumjeva i obuhvata sve aspekte bezbjednosti i zaštite, uključujući poslove obavještajnih aktivnosti, potraga za zločincima, teroristima i kriminalcima, učešće u mirovnim misijama, pružanje humanitarne pomoći, suzbijanje terorizma, suzbijanje posljedica od elementarnih nepogoda, omogućavanje davanja odgovarajućih podataka u cilju pronalaska traženih lica i slično. Dok na unutrašnjem planu u tom smislu smatraju se preduzete mjere, aktivnosti i preduzimanje i drugih

---

²⁰⁷ Republika Srbija je uputila pripadnike oružanih i policijskih snaga u mirovne misije u Južni Timor i Liberiju, a pripadnike civilne zaštite na Haiti itd.

neophodnih metoda u cilju eliminisanja negativnih prijetnji, sankcionisanja posljedica i pružanja pomoći ugroženim, unesrećenim ljudima i njihovoj imovini itd.

Što se tiče korporativne bezbjednosti na nacionalnom planu, koja je u vezi sa zaštitom korporacija, poslovanja, bezbjednosti ljudi i imovine u istim, podrazumjeva niz poslova i zadataka kojima se obezbjeđuje sigurnost na određenom prostoru. "Korporativna bezbjednost po definiciji je integralna bezbjednost koja obuhvata sve aktivnosti bezbjednosti i zaštite, uključujući i poslove prikupljanja informacija i procjene rizika, zaštite od požara, eksplozija i havarija i zaštita bezbjednosti zdravlja na radu i sl."²⁰⁸

Te aktivnosti vrše korporacijske službe organizovane u jedan korporacijski sistem, a koji može biti sastavljen od sljedećih subjekata: služba bezbjednosti zdravlja na radu, ekološka bezbjednost, bezbjednost životne sredine, ekonomska bezbjednost, informatička bezbjednost, zaštita tehnologije i tajnosti podataka, fizičko obezbjeđenje, tehničko obezbjeđenje, zaštita od požara i industrijska bezbjednost (u proizvodnim korporacijama) i slično.

Sve službe bezbjednosti na nacionalnom planu mogle bi ostvarivati zajedničke aktivnosti po kooperativnom principu sa sljedećim službama (profesionalnim subjektima bezbjednosti): Vojna bezbjednost, vojnim obavještajnim službama bezbjednosti na poslovima jačanja bezbjednosti i odbrane, sa Bezbjednosno informativnom agencijom, policijom, nacionalnom službom za zaštitu tajnih podataka, subjektima privatne bezbjednosti i slično. U tom slučaju bilo bi neophodno organizovanje zajedničkog rukovođenja i upravljanja ovim aktivnostima, kako bi se aktivnosti uspješno, efikasno i kontrolisano sprovele.

Takođe, korporativna bezbjednost u kooperativnoj bezbjednosti bi i dalje imala prioritentan zadatak - korporacijska bezbjednost. Dok kooperativna (integrisana) bezbjednost na nacionalnom planu bi podrazumjevala, između ostalog, zaštitu nacionalne, obavještajne, korporativne i privatne bezbjednosti.

---

²⁰⁸ Milan Milošević, Pojam i sadržaj korporativne bezbjednosti, (zbornik radova) Dani bezbjednosti, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 61.

U navedenom smislu bi se znatno poboljšalo i rešilo adekvatnije sistemsko rješenje bezbjednosti u cilju spriječavanja i suzbijanja negativnih pojava na nacionalnom i međunarodnom planu.

2.6.3. Integralna bezbjednost

U ovom slučaju, pod integralnom bezbjednosti se smatra zajednička odbrana od svih oblika oružanog i neoružanog ugrožavanja i stvaranja oslonca potpune i svijestrane bezbjednosti na svim nivoima. Analizirajući sadržaj integralne bezbjednosti može se konstatovati da je integralna bezbjednost razvrstana u četiri vrste: **prvo**, da je integralna bezbjednost stanje jedne države i društvene zajednice u kome nema realnih opasnosti po njen miran i samostalan razvoj; **drugo**, integralna bezbjednost je sveukupna djelatnost organizovanih snaga društva na prevenciji i suzbijanju svih oblika destruktivnog djelovanja spoljnih i unutrašnjih snaga i saniranja ili potpunog eliminisanja već ostvarenih destruktivnih i destabilizirajućih uticaja; **treće**, integralna bezbjednost je određen sistem, organizacija koju čine pojedini elementi ili dijelovi od kojih svaki ponaosob obavlja svoju ličnu bezbjednosnu funkciju, a sve one zajedno rezultiraju opštu funkciju kojom se efikasno štite osnovne vrijednosti države i društvene zajednice, i **četvrto**, integralnu bezbjednost, zavisno od izvora ugrožavanja i destabilizacije zemlje čine tkz. spoljna i unutrašnja bezbjednost, pri čemu treba imati u vidu da su i spoljna i unutrašnja bezbjednost u vrlo tijesnoj međusobnoj povezanosti i međuuslovljenosti.²⁰⁹

2.6.3.1. Saradnja u bezbjednosti

Da bi se mogla ostvariti potpuna integralna bezbjednost, za to je uslovna određena, dogovorena saradnja između strana ugovorenica. U tom smislu, saradnja u bezbjednosti je termin koji se pojavio nakon 11. septembra, 2001. godine u SAD, (nakon rušenja zgrada STC). Upravo ta saradnja asocira na politiku koja obavezuje države da razvijaju i nameću prihvaćena pravila, kao i da ta pravila nameću kroz kolektivnu akciju – odbranu od strane renomiranih međunarodnih institucija.

---

²⁰⁹ Detaljnije vidi, Nedo Danilović, str. 47-48.

2.6.3.2. Volja za saradnju u bezbjednosti

Pored saradnje za ostvarenje dogovorene politike, potrebna je i koaliciona volja članica tj. ugovornica koje zajednički vrše odbranu i bezbjednost. Koaliciona volja je termin koji se pojavio, i u uskoj je vezi sa saradnjom, u oblasti bezbjednosti. U tom smislu i bezbjednosna politika SAD, između ostalog, zasniva se i u traženju saveznika koji imaju iste interese po pitanju bezbjednosne politike. U novonastalom terminu saradnja u bezbjednosti se podrazumjeva neprekidno iznalaženje mirnih rješenja za sve vrste konflikata. U bezbjednosnoj zajednici odbacuje se mogućnost da države članice upotrebe vojnu silu jedna protiv druge. Dok unutar Evropske unije postoje i rezerve npr. kada se kao političko sredstvo treba da upotrebi vojna sila. Shodno navedenom napominjemo da međunarodno pravo ne odobrava humanitarne intervencije koje podrazumjevaju mešanje u unutrašnje stvari drugih država, dok su institucije kolektivne bezbjednosti zasnovane na principima jednakosti i koncezusa.

2.6.3.3. Bezbjednosna zajednica

U terminološkoj analizi pojmova u oblasti bezbjednosti postoji termin koji je neophodan za definisanje, a koji se pojavio u novije vrijeme iako se isti pojavljivao mnogo ranije, a to je termin bezbjednosne zajednice. Bezbjednosna zajednica je pojam koga je pokušao definisati nemački politikolog Karl Dojč, još 1937. godine. On je tada opisao bezbjednosnu zajednicu kao zajednicu država u kojoj postoje veoma čvrsti garanti da države članice neće koristiti nasilne metode za razrješavanje međusobnih nesporazuma. Upravo, pojam bezbjednosna zajednica se i razlikuje od pojma kolektivna bezbjednost po ovom osnovnom principu da države članice neće koristiti nasilje da bi razrešile međusobne razmirice. Međutim, ovaj princip nije u potpunosti ostvaren, zbog toga što su neke članice bezbjednosne zajednice, oličene u UN i OSCE, ratovale među sobom.

Ideja bezbjednosne zajednice zasniva se na poštovanju zajedničkih vrijednosti i principa, kojima se države članice obavezuju da neće ko-

ristiti nasilje kao način za razrješavanje njihovih međusobnih nesporazuma.²¹⁰

---

²¹⁰ Isto, 47-49.

3. SISTEM BEZBJEDNOSTI

Sistem bezbjednosti se karakteriše klasifikacijom, karakteristikama i strukturom koje ga odlikuju i određuju njegovo specifično značenje, funkciju i djelatnost. S tim u vezi se određuje njegovo pojmovno određenje uzimajući u obzir i njegovu strukturu.

3.1. Pojmovno određenje sistema bezbjednosti

„Obzirom da se svi društveni sistemi uspostavljaju radi zadovoljenja određene društvene potrebe, u tom smislu „sistem bezbjednosti“ se smatra organizovanim društvenim sistemom, preko kojeg društvo ili zajednica ostvaruje funkciju zaštite svojih vitalnih vrijednosti, radi opšteg napretka i razvitka društva. Pri tome se društveni sistemi formulišu i formiraju radi ostvarivanja trajnih ciljeva, s toga se i sistem bezbjednosti u jednom društvu, državi ili međunarodnoj zajednici uspostavlja kao trajni organizovani sistem, a sve to radi zaštite nacionalnih država ili građanskih država, regiona i globalnog društva od svih oblika i rizika koji mogu ugroziti i predstavljati povremenu ili trajnu potrebu.

Kada se govori o sistemu bezbjednosti može se kazati da se radi o sistemu koji u najvećoj mjeri zavisi od ljudske aktivnosti tj. ljudskog ponašanja i djelovanja. To nedvosmisleno ukazuje da su ljudi (pojedinačno ili grupno) zajedno sa svojim djelovanjem i interesima osnovni izvori kako stvaranja društva tako i njegovog ugrožavanja tj. ugrožavanja bezbjednosti društva ili zajednice. Isto tako, ljudi su ti koji postavljaju tj. određuju društvene interese i ciljeve i određuju ciljeve samog sistema bezbjednosti sa svjesnim i nužnim udruživanjem i određenim poslovima, preko svojih subjekata bezbjednosti u sistemu bezbjednosti, odnosno preko kojih i ostvaruju željene i planirane ciljeve i interese.

Svaki sistem, pa i sistem bezbjednosti, se odlikuje sa svojom efikasnošću i dr. karakteristikama. Jedna od karakteristika sistem bezbjednosti je, između ostalog, i u tome što njegova efikasnost ne zavisi od

njega samoga, ma kako on bio uređen i organizovan, već i od relevantnih okolnosti koje ga okružuju i u kojima djeluju na unutrašnjem i spoljašnjem planu. Iz navedenog proističe da sistem bezbjednosti i nije sam sebi svrha, već posljedica potrebe da se preko njega, tj. njegovih subjekata i njihovih aktivnosti ostvare određeni društveni ciljevi. Preko sistema bezbjednosti, u uređenim društvima i pravno uređenim odnosima, u funkciju se stavljaju ljudi, sredstva i način njihovog djelovanja.

Sistem bezbjednosti je vrlo složena hijerarhijska organizacija, organizovana u isto tako sa složenim hijerarhijskim podsistemima ili dijelovima, kao i nižim organizacionim cjelinama. Svaki podsistem u jednoj cjelini, po pravilu, ostvaruje jednu posebno određenu aktivnost, kao dio opšte organizovane aktivnosti, dok manje organizacione cjeline ili mikrosistem povezuju više aktivnosti i funkcioniše na užem prostoru kao što su: opština/e, region/i, republika/e). Svaki sistem može da ima jedan ili više oblika djelovanja i dijeli se na nekoliko podsistema tj. koliko ima oblika djelovanja. U tom slučaju, specifičnost sistema bezbjednosti, ogleda ili (posmatra) se u tome, što su njegovi podsistemi ili subjekti organizovani kao sistemi, jer u tom slučaju svaki od njih ima posebne snage ili službe, sredstva, opremu, metode, pravila i norme rada i djelovanja.

Stim u vezi, sistem bezbjednosti, sa svim njegovim karakteristikama, obezbjeđuje uslove za formulisanje i definisanje pojma sistema bezbjednosti, a to podrazumjeva da je: sistem bezbjednosti organizovani i funkcionalni oblik organizacije sa svim njegovim stručnim subjektima i primjenom adekvatnih metoda djelovanja na preventivnom i represivnom planu, a koje se preduzimaju spriječavanjem i suzbijanjem svih oblika prijetnji i rizika i sve to radi očuvanja suvereniteta i integriteta države, njenog uredjenja, poretka, prava i sloboda njegovih građana, kao i svih ostalih društvenih vrijednosti.

3.2. Klasifikacija sistema bezbjednosti

Svako uređeno društvo i njegova praksa organizovani su i uređeni kao unutrašnji i spoljašnji sistem bezbjednosti. S tim u vezi, unutrašnji sistem bezbjednosti organizovan je i uređen sa nizom manjih i većih orga-

nizacionih cjelina ili podсистema, između kojih su u najvećem broju slučajeva: vojska (oružane snage), civilna odbrana (ministarstvo odbrane), policija (policijske snage), obavještajno-bezbjednosne službe, civilne službe zaštite i privatne agencije za bezbjednost i detektivsku djelatnost.

U tom slučaju, svi subjekti bezbjednosti u ostvarenju bezbjednosti i zaštite društva su međusobno i zavisni i treba da su usklađeni u funkcionisanju i djelovanju u okviru organizovanog sistema bezbjednosti, a koji uslovljava kooperativne aktivnosti svih subjekata u jedinstvenoj organizaciji tj. sistemu bezbjednosti. Dok, spoljašnji sistem bezbjednosti podrazumjeva organizovanu i funkcionalnu organizaciju, koja se uspostavlja da dijeluje izvan granica nacionalnih država, odnosno na regionalnom i globalnom planu. Međutim, uspostavljanje spoljašnjeg sistema bezbjednosti predstavlja određene teškoće i prepreke koje ga uslovljavaju kako u postojanosti tako i konačnosti. Pri tome ga uslovljavaju, savremeni međunarodni odnosi koji su organizovani po konceptu sistema međunarodne kolektivne odbrane i bezbjednosti, koncepta sistem kooperativne bezbjednosti, koncept saradnje u bezbjednosti, koncept koalicije voljnih i slično.

Činioci spoljašnjeg sistema bezbjednosti neprestano nastaju, mijenjaju se i nestaju, te su izloženi uticaju brojnih savremenih izazova, rizika i prijetnji. Kada je riječ o sistemu međunarodne bezbjednosti, postoje projekcije, tj. zamisli, jednog novog i mogućeg, ali još uvijek neispunjenog sistema međunarodne bezbjednosti. Takvu jednu zamisao budućeg sistema uradili su Ričard Koen i Mihael Mihalka u zajedničkoj studiji „saradnja u bezbjednosti“ (Cooperative Security),²¹¹ u kojoj je sistem saradnje u bezbjednosti predstavljen u četiri koncentrična prstena: (1) pojedinačna bezbjednost; (2) kolektivna bezbjednost; (3) kolektivna odbrana i (4) unapređenje i širenje stabilnosti“.²¹²

3.3. Karakteristike sistema bezbjednosti

---

²¹¹ Dragan Simić, *Nauka o bezbjednosti* „Službeni list SRJ“, fakultet političkih nauka, Beograd, 2002, str. 83–101.

²¹² Detaljnije vidi, Nedo Danilović, str. 50-52.

Sistem bezbjednosti, pored uspostavljanja unutrašnje bezbjednosti uspostavlja i spoljnu ravnotežu u okviru međunarodne zajednice. Spoljnu ravnotežu sistem bezbjednosti ostvaruje aktivnostima spoljne politike na međunarodnom planu. Uspostavljanje bezbjednosti i ravnoteže vrši se pre svega, odvrćanjem od prijetnji svojom snagom i organizovanošću, kao i uspostavljanjem spoljne bezbjednosti u okvirima međunarodne zajednice, saradnjom sa drugim državama, na osnovu uspostavljenog međunarodnog prava.

Spoljna ravnoteža podrazumjeva stanje neugroženosti, a to je moguće samo dok se njena unutrašnja bezbjednost održava na potrebnom minimumu i kad je pod kontrolom. Dok, međunarodna ravnoteža sila integracije i sila dezintegracije nije tako stabilna, što pokazuju ratovi i drugi sukobi koji su česti u novije vrijeme i pojavljuju se u više regiona. Pri tome, se pojavljuje problem što međunarodna zajednica nema do kraja izgrađen instrument ravnoteže sistemom kolektivne bezbjednosti. Neki autori smatraju da je na današnjem stepenu razvoja međunarodne zajednice i međunarodnih odnosa nemoguće ostvariti sistem trajne međunarodne ravnoteže zbog postojanja ogromnog broja različitih interesa. U tom smislu možemo konstatovati da međunarodna ravnoteža uvijek postoji kada vlada mir i kada ne postoje sukobi. S toga, funkcija sistema bezbjednosti, kao i složenost poslova i zadataka jednog tako značajnog sistema kao što je sistem bezbjednosti, posmatraju se i kroz mnoštvo karakteristika, od kojih su neke imanentne samo njemu. Tu se, pre svega, misli na sljedeće karakteristike:

- sistem bezbjednosti je organizovan, uređen i složen društveni sistem,
- sistem bezbjednosti je specifičan, otvoren i dinamičan sistem,
- sistem bezbjednosti je podsistem velikog društvenog sistema,
- sistem bezbjednosti je hijerarhijski ustrojen sistem,
- djelovanje sistema bezbjednosti vezano je za nepovoljne uslove,
- postoji znatna međusobna suprotstavljenost ciljeva sistema bezbjednosti i izvora ugrožavanja,
- funkcionisanje sistema bezbjednosti zavisi najviše od ljudskog činioca,

- svrha postojanja sistema bezbjednosti je dvojaka:
  - a) s jedne strane, odvracanje (preventivno djelovanje)
  - b) s druge strane, represija (otklanjanje ugrožavanja),
- neponovljivost metoda, sredstava i događaja u apsolutnoj istovetnosti,
- djelovanje u miru, vanrednim prilikama i u ratu, i
- stalne kvalitativne promjene u strukturi i načinu djelovanja sistema bezbjednosti.

Prema tome, funkcija sistema bezbjednosti sa svim njegovim karakteristikama koje ga odlikuju ima za cilj ili teži uspostavljanju adekvatne ravnoteže na unutrašnjem i spoljašnjem planu, a to se ostvaruje preventivnim spriječavanjem, kao i suzbijanjem svih negativnih i ugrožavajućih aktivnosti.²¹³

3.4. Struktura sistema bezbjednosti

Sistem bezbjednosti ogleda se i kroz više svojih karakteristika, među kojima su i neke svojstvene upravo samo ovom sistemu. Između većeg broja svojstvenih karakteristika sistema bezbjednosti neka od njih su i da je:

- sistem bezbjednosti kao podsistem društvenog opšteg sistema,
- otvoreni i dinamični sistem sa svim svojim specifičnostima,
- organizovani i hijerarhijski ustrojan sistem,
- sistem je naročito aktivan u nepovoljnim i vanrednim uslovima,
- međusobna suprostavljenost sistema sa ugrožavajućim faktorima,
- ljudski činioci su osnovni faktor u funkcionisanju sistema,
- sistem funkcioniše na način spriječavanja i suzbijanja prijetnji,
- sistem dijeluje pre svega u miru, vanrednim situacijama i ratnom stanju,
- karakterističan je sa redovnim i kontinuiranim promjenama i usavršavanjima.

Ako izvršimo analizu navedenih sistemskih karakteristika, steći će se utisak da se radi o vrlo složenom hijerarjijskom sistemu, kao i složenim aktiv-

---

²¹³ Nedo Danilović, str. 52-53.

nostima u svim njegovim dijelovima tj. podsistemima. Svaki podsistem koji je organizaciono dio ovog sistema, prema zakonskim pravilima ostvaruje samo jednu funkciju i funkcionise na sistemskom užem području, odnosno svaki od njih čine organizacionu strukturu sistema bezbjednosti. Pod užim organizacionim pojmom smatra se posebna i stručno određena djelatnost. Dok svaki podsistem je organizovan sa manjim organizacionim jedinicama koje su u sastavu jednog podsistema i koji obično funkcionisu na jednom užem prostoru kao što su: opštine, gradovi i regioni.

U tom smislu, sistem bezbjednosti može da bude organizovan sa više oblika organizacionih aktivnosti, a ti oblici su obično u organizaciji u podsistemima kojih ima više u jednom opštem sistemu. Svaki podsistem je organizovan po principu organizacije opšteg sistema jer svaki podsistem posjeduje svoje snage, sredstva, opremu, metode djelovanja organizacione norme rada i slično.

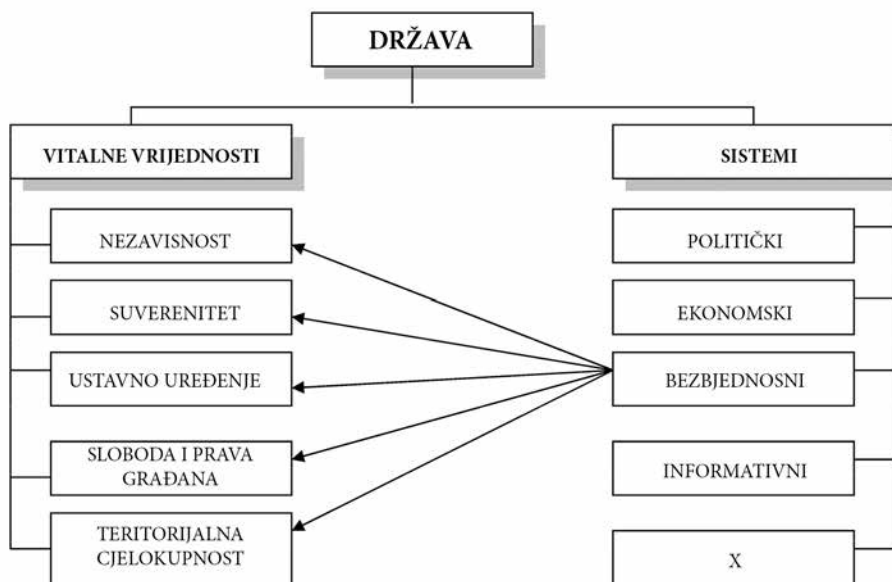
Dakle, sistem bezbjednosti, je strukturno organizovan sa određenim brojem podsistema, između kojih su: oružane snage, policijske snage, ministarstvo odbrane, ministarstvo unutrašnjih poslova, obavještajno-bezbjednosne službe ili agencije, civilne službe zaštite, privatne agencije za bezbjednost i detektivske djelatnosti.

U suštini, sistem bezbjednosti predstavlja ustrojenu organizaciju zakonom utvrđenih pravila i normi koje sprovode stručni organi i subjekti sa ciljem ostvarenja bezbjednosti društva ili države u redovnom stanju, vanrednim situacijama i ratnom stanju.

4. ULOGA, FUNKCIJE I DJELATNOSTI SISTEMA BEZBJEDNOSTI

4.1. Uloga sistema bezbjednosti

„Kao i svaki drugi društveni sistem, tako i sistem bezbjednosti ima svoju određenu društvenu ulogu, funkcije i djelatnosti, pomoću kojih se ostvaruju određeni ciljevi u određenog društva za koje je i organizovan. Da bi mogli naučno objasniti opštu ulogu sistema bezbjednosti, neophodno je ukazati da je sistem bezbjednosti, pored političkog, ekonomskog, pravnog, kulturnog, informativnog i drugih sistema, jedan od značajnih podsistema u jedinstvenom sistemu države.

10.1. Šema sistema, podsistema i mikrosistema u državnoj organizaciji

Svaka država ili društvo uspostavlja više velikih sistema, podsistema i mikrosistema između kojih postoje vertikalne i horizontalne veze,

posredstvom kojih ona funkcioniše kao globalni državni i društveni sistem. Svim državnim podsistemima, ustavom se određuju društvena uloga, prava, dužnosti i konkretna odgovornost. Osnovna uloga sistema bezbjednosti jedne države ili društva je da štiti nezavisnost, suverenitet, društveno uređenje (ustavni poredak), slobode i prava građanina i da brani teritorijalni integritet države. Dakle, sistem bezbjednosti je organizovan društveni sistem preko kojeg društvo ostvaruje osnovnu ulogu zaštite svojih vitalnih vrijednosti radi opšteg napretka i razvoja društva.

U suštini društveni sistemi se formiraju za ostvarivanje trajnih ciljeva, pa tako se i sistem bezbjednosti u jednoj državi, regionu ili međunarodnoj zajednici uspostavlja kao trajan sistem, a radi zaštite od svih oblika i izvora ugrožavanja i trajnih ugroženosti kao potreba pojedinaca, društvenih grupa, nacionalnih država, regiona i globalnog društva uopšte. U širem smislu posmatrano, može se konstatovati da je osnovna društvena uloga sistema bezbjednosti, kao skupa institucija koje posjeduju fizičku prinudu u nedemokratskim državama u službi za ostvarivanje klasne vladavine, odnosno za ostvarivanje interesa vladajuće strukture (klasa) na vlasti ili moćnih država, koalicija i multinacionalnih asocijacija. Ovo je posebno naglašeno u slučajevima kada su u pitanju neki od sistema bezbjednosti u nekim državama u svijetu. Prikaz karaktera društva i karaktera međunarodnih odnosa kao determinante institucionalizacije sistema bezbjednosti pokazao je da društveni karakter vladajuće klase na nacionalnom nivou i karakter moćnih država i koalicija na međunarodnom planu i uslovima u kojima vladajuće strukture ostvaruju svoju vladavinu, i određujući kako će sistem bezbjednosti da ostvaruje svoju osnovnu i zadatu ulogu.

U toj raznovrsnosti suštine društvene uloge pojedinih sistema bezbjednosti, a što je zajedničko mnogim sistemima je uspostavljanje takvih odnosa, odnosno odnosa između onih koji vladaju i sistema bezbjednosti, kojima se obezbjeđuje da elementi sistema bezbjednosti imaju zakonitu, moć raspolaganja fizičkom prinudom i da budu pouzdan činilac ostvarivanja njihovih interesa. Takav odnos između onih koji vladaju i sistema bezbjednosti obezbjeđuje se na više načina, među kojima su značajniji:

- 1) uspostavljanje hijerarhijskog komandnog i upravnog odnosa kao osnovnog unutar društvenog odnosa;
- 2) postavljanje na komandne i upravne položaje u sistemu bezbjednosti lica koja socijalno i idejno pripadaju političkim elitama na vlasti i
- 3) uspostavljanjem sistema vrijednosti u unutrašnjem životu elemenata sistema bezbjednosti koji proizlazi iz sistema vrijednosti vladajuće klase. Prema tome, hijerarhijski upravni odnos uslovljen je prirodom sistema bezbjednosti, kao načinom na koji elementi sistema bezbjednosti obavljaju svoju osnovnu društvenu ulogu, pri čemu se uspostavlja odnos funkcionalne koordinacije. Naveden je samo jedan od razloga nužnosti postojanja hijerarhijskog subordinirajućeg odnosa u sistemu bezbjednosti. Drugi razlog njegovog postojanja proizlazi iz same svrhe postojanja sistema bezbjednosti, odnosno potrebe da se sistem bezbjednosti sastavljen od različitih elemenata koji imaju moć fizičke prinude, učini pouzdanim činiocem klasne vladavine. Sadržaj sistema bezbjednosti određuje društvena priroda vladajuće klase, odnosno njeni vladajući reprezententi.

Pod unutrašnjom bezbjednosti podrazumjeva se postojanje i djelovanje sistema bezbjednosti kao činioca unutrašnje politike, tj. kao činioca stabilnosti postojećeg društvenog poretka i ostvarivanja interesa onih društvenih snaga (političkih partija na vlasti), koje u tom društvu imaju ulogu vodećih društvenih snaga. Dok pod spoljnom ulogom podrazumjeva se djelovanje sistema bezbjednosti kao činioca spoljne politike, to jeste kao činioca kojim vodeće snage društva ostvaruju svoje ciljeve u međunarodnim odnosima. Iz ovako definisane uloge sistema bezbjednosti proističu osnovne i posebne funkcije sistema bezbjednosti čijim ostvarivanjem se postižu ciljevi države u oblasti bezbjednosti.²¹⁴

---

²¹⁴ Nedo Danilović, str.72-74.

4.2. Funkcija sistema bezbjednosti

„Pojam državne funkcije tumači se u subjektivnom smislu, kao cilj, a smisao ima određeni zadatak koji se postavlja pred državu i u objektivnom smislu, kao uloga države u društvu i dejstvo koje se time proizvodi, bez obzira na cilj i zadatak koji se pred nju postavljaju. Prisutno je više određenja državne funkcije.“²¹⁵

„I pojam i sistem nacionalne bezbjednosti proizilazili su kroz različite etape tumačenja i teorijskog izučavanja u okviru studija bezbjednosti: od isključivog bavljenja nacionalnom državom kao stožerom bezbjednosti, do širanja istraživačkog polja bezbjednosti unutar savremenih studija bezbjednosti krajem dvadesetog vijeka i na početku dvadeset i prvog vijeka od nacionalnog ka drugim vidovima bezbjednosti.“²¹⁶ „Bezbjednost kao funkcija nerazdvojni je atribut države i podrazumjeva vršenje poslova bezbjednosti radi zaštite određenih vrijednosti bez obzira na društveno uređenje, politički sistem i oblik vlasti. Funkcija bezbjednosti i organizacija bezbjednosti čine sistem bezbjednosti.“²¹⁷

„Za razliku od ranije bezbjednosne funkcije koja je bila podružljena, sadašnje državne funkcije u oblasti bezbjednosti karakteriše njihova podržavljenost gdje aktivnu ulogu u ostvarivanju bezbjednosne funkcije imaju subjekti u okviru državnog sistema, ali i privatni činioци bezbjednosti čiji je koordinator država.“²¹⁸ Prema tome, bezbjednost kao funkcija nerazdvojna je i neodvojiva od države i kao funkcija ima ulogu i zadatak u vršenju poslova ili djelatnosti bezbjednosti i zaštite cjelokupne vrijednosti od svih oblika prijetnji i ugrožavanja, bez obzira na društveno i političko uređenje i sve to se ostvaruje putem funkcije i organizacije, na unutrašnjem i međunarodnom planu i sa tima sačinjava sveobuhvatni sistem bezbjednosti.

U savremenom društvu i djelovanju sistem bezbjednosti je jedan od oblika ispoljavanja bezbjednosne funkcije određene države, regiona i

---

²¹⁵ Detaljnije vidi, Saša Mijalković, Nacionalna bezbjednost, str. 257-258

²¹⁶ Detaljnije vidi, Zoran Keković, str. 108-109.

²¹⁷ Kovačević Sreten, *Osnovi sistema DSZ*, Beograd VŠUP, 1980, str. 14.

²¹⁸ Nedo Danilović, str. 74-76

međunarodne zajednice. Bez obzira da li se radi ili je riječ o nacionalnom, regionalnom ili globalnom sistemu bezbjednosti, u njegovom sadržaju pojavljuju se bezbjednosne dileme kod same države. U tom slučaju država je ta društvena institucija u oblasti nacionalnog i međunarodnog prava koja pruža legitimitet i zaštitu društva i svojim činjenjem ili nečinjenjem i tako utiče na bezbjednost regiona i međunarodne zajednice u cjelini.

Da bismo mogli razumjeti i pravilno shvatiti bezbjednosnu funkciju države, neophodno je ukazati na poimanje same države i njenih funkcija.

Pod pojmom država²¹⁹ podrazumjeva se najvažnija politička ustanova civilizovanog demokratskog društava, čija je osnovna uloga (1) zaštita društvenog poretka i (2) globalno usmjeravanje društvenih procesa.

Mnoge teorije u svijetu pokušavaju da objasne nastanak, suštinu i funkciju države. Većina objašnjava suštinu i funkciju države sa postojanjem sukoba nepomirljivih interesa. Ti interesi izazivaju potrebu za prisustvom prinude koja se javlja kao društveni interes.²²⁰ Osim ove funkcije, država vrši i druge poslove i funkcije. U njihovom vršenju ona ne mora uvijek da primjenjuje silu, niti da nameće interese prinudom.

Država u vršenju državnih funkcija u stvari manifestuje svoju proturiječnost kroz dva vida ispoljavanja:

1. kao instrument vladajuće strukture (partije, stranke) i

---

²¹⁹ Izraz **država**, u opštoj komunikaciji, najčešće podrazumjeva fenomen koji ima nekoliko značenja: (1) **Geografsko značenje** – kada označava dio zemljine površine, što je njeno najopštije značenje; (2) **Sociološko značenje** – kada se termin država upotrebljava za označavanje jedne društvene pojave. Tada se pod državom podrazumjeva jedno naročito društvo, jedna društvena zajednica gdje postoje dve antagonističke grupe: oni koji vladaju i oni koji su potčinjeni. Drugim riječima, to je prinudna organizacija s monopolom fizičke sile; i (3) **Političko-pravno značenje** – kada se termin država upotrebljava da označi sam aparat prinude, organizaciju sile, odnosno samu onu grupu ljudi koja ima sredstva sile u svojim rukama i koja vrši suverenu vlast, zasnovanu na prinudi.

²²⁰ **Marksistička teorija** je tipičan zastupnik takvog stanovišta. Karakteristično je određenje **F. Engelsa**; „Država, dakle, nikako nije društvu spolja nametnuta sila... Ona je naprotiv, proizvod društva na određenom stupnju razvoja; ona je priznanje da se to društvo zaplelo u nerazrešivu proturiječnost sa samim sobom, da se pocepalo na nepomirljive suprotnosti, koje je nemoćno da savlada... Potrebna je sila koja prividno stoji iznad društva i koja treba da ublažava konflikt, da ga drži u okviru granica poretka; a ta sila koja je proizašla iz društva, ali koja se stavlja iznad njega i sve više otuđuje od njega, jeste država“.

2. predstavnik društva (naroda, građana).

U naučnim krugovima, koji se bave proučavanjem pitanja države i njene suštine, pojavljuje se dilema da li država ima jednu ili više funkcija? Istovremeno, ovi krugovi razmatraju i pitanja djelatnosti države, pokušavajući da odrede razliku između funkcije i djelatnosti.²²¹ U tom smislu neki autori smatraju da se specifičnost države ne iscrpljuje u broju funkcija i koje funkcije vrši, nego kako ih vrši i ostvaruje. Pri tome, suštinu države vide u postojanju aparata javne vlasti, koji je odvojen od društva i koji raspolaže monopolom fizičke prinude. Oni pojavnu i formalnu stranu države, ističu kao njenu suštinsku funkciju.

Da bi se shvatila suština problema i pitanja koja traže odgovor u novonastalom obliku organizovanja bezbjednosti kao funkcije države, najprikladnije je izložiti naučni sistem teorije funkcije države. Ovaj sistem je najzanimljiviji, jer utvrđuje granične oblasti pojava koje su vezane za bezbjednost zemlje. Bezbjednosna funkcija države i organizacija državnih i privatnih subjekata koji realizuju bezbjednosnu funkciju, zapravo, to čini sveobuhvatni sistem bezbjednosti.

Sa gledišta systemske djelatnosti koje vrši, osnovna funkcija sistema bezbjednosti je da štiti bezbjednost svih građanama njihove imovine i bezbjednost ukupnih društvenih vrijednosti, kao i državnog sistema od svih oblika prijetnji i ugrožavanja, a time i rizika. S toga, funkcija sistema bezbjednosti zasniva se i ogleda u pravovremenom otkrivanju i spriječavanju svih oblika prijetećih djelatnosti, kojima se ugrožavaju osnovne vrijednosti društva. Međutim, posebne funkcije sistema bezbjednosti podrazumjevaju:

1. prikupljanje, obrada i plasiranje informacija u svim sferama unutrašnje i spoljne bezbjednosti za potrebe vlasti;
2. odbrana države od svih oblika spoljnog i unutrašnjeg oružanog i neoružanog ugrožavanja i prijetnji;
3. obezbjeđenje javnog reda i mira i bezbjednosti svih vrsta saobraćaja;

---

²²¹ Detaljnije, Nedo Danilović str. 74-76

4. osiguranje bezbjednosti i kontrole granica;
5. obezbjeđenje bezbjednosti i sigurnosti ljudi, imovine i poslovanja;
6. zaštita ljudskih prava i sloboda, uključujući i manjinska prava i
7. učešće u izgradnji i očuvanju mira u regionu i međunarodnoj zajednici.

Opšte i posebne funkcije sistema bezbjednosti moguće je ostvariti samo jačanjem demokratske i civilne kontrole unutrašnjih i spoljašnjih faktora bezbjednosti, sa težištem na stvaranju efikasnih mehanizama parlamentarne kontrole u planiranju bezbjednosti, kontroli budžeta, planiranju potrebnih kadrova i izgradnji pouzdanog pregleda bezbjednosnih i obavještajnih službi i drugo.

4.3. Osnovni principi funkcionisanja sistema bezbjednosti

„Iz sadržaja i obima pojma sistema bezbjednosti moderne države uočava se da je razlog njegovog uspostavljanja i funkcionisanja integracija, osmišljavanje i pojačavanje ukupnog uticaja zaštitne funkcije, ali i sistematizacija svih bezbjednosnih komponenti u zasebnu cjelinu (sistem) radi lakšeg ostvarivanja osnovnih ciljeva države u sferi bezbjednosti. Moderna država organizuje sistem bezbjednosti na način i u obimu koji odgovara njenom karakteru, potrebama i mogućnostima. Ona svojim izjašnjavanjem definiše svoje vitalne vrijednosti i u njihovoj zaštiti usmjerava djelovanje sistema bezbjednosti. Vitalne vrijednosti uslovljene su karakterom društveno-ekonomskih odnosa koji vladaju u državi, stepenom razvoja proizvodnih snaga, odnosom društvenih klasa i pravnom i političkom nadgradnjom.

Većina teoretičara saglasna je da se ustavom utvrđuju osnovne vrijednosti koje su predmet posebne zaštite, kao što su: suverenost, teritorijalna cjelokupnost, nezavisnost, ustavni poredak i ljudska prava i slobode. Savremeni sistem bezbjednosti države je složen, organizovan, uređen

i specifičan sistem šireg državnog i društvenog sistema, pa iz tog razloga za njega kažemo i da je specifičan državni podsistem. Organizacija i funkcionisanje ovog složenog državnog i društvenog sistema zasniva se na sljedećim osnovnim principima i načelima.

4.3.1. Princip jedinstva

Jedinstvo sistema bezbjednosti omogućava usklađeno i usmjereno angažovanje ukupnih bezbjednosnih mogućnosti države, povezujući te mogućnosti u jedinstvenu cjelinu. To jedinstvo se ostvaruje u idejnom, organizacionom i funkcionalnom smislu. Idejno jedinstvo subjekata bezbjednosti moderne države izraženo je u uvjerenju i svijesti da je bezbjednost države njihova najveća lična i opšta društvena potreba, uslov razvoja, i da se bezbjednost može ostvariti samo zajedničkim naporima, na načelima profesionalizma, dezidiologizacije i depolitizacije sistema bezbjednosti, na osnovama jedinstvene strategije i doktrine. Idejno jedinstvo sistema bezbjednosti moderne države temelji se na jedinstvu klasnih, političkih i nacionalnih ciljeva i interesa naroda da zaštite i očuvaju slobodu, suverenitet, teritorijalnu cjelokupnost i ustavom proklamirane državne vrijednosti.

Organizaciono jedinstvo sistema bezbjednosti izražava se u tome što sistem, u svojoj ukupnosti predstavlja povezanu, skladnu i svrsishodnu cjelinu, koja objedinjava ukupne potencijale države, sve društvene faktore i sve oblike društvenih aktivnosti značajne za bezbjednost države. Da bi sistem bezbjednosti mogao uspješno da ostvari svoju funkciju neophodno je da se adekvatno razvija. Taj zahtjev ne podrazumjeva jednoobraznost svih rješenja u pogledu organizovanja, pripremanja i upotrebe snaga i sredstava bezbjednosti, niti jednoobraznost u načinu obavljanja poslova bezbjednosti. Optimalno iskorištavanje bezbjednosnih mogućnosti ne može se obezbjediti nikakvom jednoobraznošću rješenja i postupaka u okviru bezbjednosnih priprema, ali ni postupcima u kojima bi izostala neophodna mjera jedinstva.

Jednoobraznost rješenja u pogledu organizovanja snaga bezbjednosti države i bezbjednosnih mjera i postupaka onemogućila bi inicijativu i stvaralačko prilagođavanje tih rješenja potrebama i mogućnostima sva-

kog subjekta bezbjednosti države pojedinačno i svih njih zajedno, kao nosilaca poslova bezbjednosti države. S druge strane, odsustvo neophodne mjere jedinstva dovelo bi do razvijanja nekoherentnog sistema bezbjednosti države (tada bezbjednost i ne bi predstavljala sistem). Zato se sistem bezbjednosti države i organizuje da obezbjedi skladan razvoj bezbjednosti, prilagođen konkretnim ljudskim i društvenim potrebama i potrebama dijelova državne teritorije, i to se čini na jedinstveno uređenim osnovama. Na taj način se postižu najbolji rezultati jer se obezbjeđuje da u opšti, jedinstven i svrsishodno usmjereni napor društva, svaki nosilac poslova bezbjednosti države, preko uređenih odnosa u sistemu unosi maksimum svojih mogućnosti. To je način da se ostvari najpotpunije bezbjednosno angažovanje svih materijalnih, ljudskih i drugih potencijala države.

Funkcionalno jedinstvo sistema bezbjednosti moderne države podrazumjeva njegovu sposobnost da postigne maksimalno moguće angažovanje ljudskih i materijalnih mogućnosti u ostvarivanju bezbjednosti države, i to na optimalan način. Suština funkcionalnog jedinstva sistema bezbjednosti je u tome što su uspostavljeni takvi odnosi među elementima i činiocima bezbjednosti koji obezbjeđuju da svaki činilac postane aktivna snaga bezbjednosti cjelog društva. Funkcionalno jedinstvo čini sistem bezbjednosti kompleksnom akcionom snagom. Na jedinstvenom državnom prostoru svi dijelovi sistema bezbjednosti države trebaju se ponašati tako da se ostvari njihova najpotpunija efikasnost, posmatrana sa stanovišta interesa bezbjednosti države u cjelini. Tome treba prilagoditi postupak usklađivanja bezbjednosnih priprema, sistem upravljanja, rukovođenja i komandovanja i odgovarajući odnos između dijelova sistema bezbjednosti, uspostavljeni sistem planiranja, organizacije, usmjeravanja, koordinacije i kontrole kao cjeline i svih njenih subjekata pojedinačno.

Funkcionalno jedinstvo sistema bezbjednosti moderne države temelji se na njegovom idejnom i organizacionom jedinstvu, a obezbjeđuje se jedinstveno i na odgovarajući način uređenim pravima i dužnostima nosilaca poslova bezbjednosti države i njihovim međusobnim odnosom, što se neposredno izražava u sistemu upravljanja i rukovođenja cjelokupnim sistemom bezbjednosti.

4.3.2. Princip efikasnosti

Efikasnost sistema bezbjednosti potrebna je da bi država na taj način neprekidno odvrćala izvore, oblike i nosioce ugrožavanja ili ih efikasno savladala ako bi do njih došlo. Teorijska dostignuća i novija iskustva pokazuju da su sve prisutniji različiti izvori i oblici ugrožavanja država, brutalne agresije i vojne intervencije sa različitim ciljevima. Moguće varijante razvoja bezbjednosne situacije u svijetu svode se na nekoliko „tipova“ globalnih scenarija. Teško da bilo koji od njih može da se realizuje u „hemijski čistom“ vidu, ali same po sebi varijante međucivilizacijskog uzajamnog djelovanja, predstavljaju koncentrisani izraz tendencija razvoja ljudske zajednice. Glavni faktori koji danas određuju geopolitičku dinamiku, dijele se na tri osnovne kategorije: faktori rizika, faktori stabilizacije i faktori novog svjetskog poretka.

Sušтина efikasnosti sistema bezbjednosti moderne države je da u svim uslovima izbjegne bilo kakva iznenađenja. Kriterijum efikasnosti mjeri se odnosom postignutog i žrtvovanog. Što je postignuti uspjeh veći, a žrtve manje, to je sistem kojim se taj rezultat ostvaruje efikasniji. Pretpostavke efikasnosti sistema bezbjednosti moderne države, pored već izloženog (jedinstva sistema) su njegova kompleksnost, savremenost, mobilizacijska sposobnost, elastičnost, ofanzivnost, upornost, trajnost i slično.

Kompleksnost sistema bezbjednosti moderne države izražena je njegovom strukturom, koja obuhvata brojne vidove bezbjednosnih aktivnosti, optimalan broj i vrste poslova bezbjednosti i snage bezbjednosti adekvatne bezbjednosnim aktivnostima koje će realizovati. Sistemom bezbjednosti treba da bude obuhvaćeno sve ono čime država raspolaze u bezbjednosnom smislu. To svojstvo sistema bezbjednosti je odlična pretpostavka njegove efikasnosti. Savremenost sistema bezbjednosti obezbjeđuje se njegovim razvojem u skladu sa dostignućima nauke, tehnike, tehnologije i u skladu sa potrebama i mogućnostima države. Sistem bezbjednosti je neophodno usklađivati sa stepenom opšteg državnog i privrednog razvoja kako bi se i ta dostignuća koristila za njegovo jačanje.

Mobilizacijska sposobnost sistema bezbjednosti ogleda se u uspješnom ostvarivanju mobilizacije svih subjekata bezbjednosti i njihov blagovremeni prelazak na vanredne i ratne uslove djelovanja. Elastičnost

sistema bezbjednosti države ogleda se u njegovoj sposobnosti da se cjelinom organizacije i strukturom aktivnosti uspješno prilagođava svim uslovima u kojima bi se bezbjednost zemlje ostvarivala i svim oblicima i sredstvima subverzivnog djelovanja. Ofanzivnost kao pretpostavka efikasnosti, ispoljava se u sposobnosti sistema bezbjednosti u cjelini i po dijelovima, da neprekidno ispoljava inicijativu prema protivniku. Upornost, kao pretpostavka efikasnosti, izražava sposobnost sistema bezbjednosti da uspješno funkcioniše u svim mogućim okolnostima, pri ma kojem odnosu snaga i nezavisno od stanja savezničke pomoći.

Trajnost sistema bezbjednosti države proističe iz okolnosti da su bezbjednosni naponi nužna posljedica proturiječnosti u razvoju savremenog svijeta. Sve dok postoje ove proturiječnosti, neophodno je da se razvija i sistem bezbjednosti države.

4.3.3. Princip otvorenosti

Sistem bezbjednosti je otvoren i složen sistem, sačinjen od velikog broja podsistema (odbrambeni, policijski, obavještajno-bezbjednosni, privatno bezbjednosni, zaštitno sigurnosni i sl.) ustrojenih po različitim hijerarhijskim nivoima. Među njima postoji isto tako i veoma složena interakcija i međusobni odnos povezanosti između različitih elemenata. U savremenim društvenim sistemima uočava se dvojako ispoljavanje otvorenosti sistema bezbjednosti i to: prvo, kroz tendenciju stalnog uvećanja elemenata sistema, a time i povećanja broja interakcijskih veza i odnosa, kako unutar sistema, tako i između sistema bezbjednosti i ostalih društvenih sistema (posebno sa političkim, pravosudnim, ekonomskim, socijalnim, kulturnim i drugim sistemima), pri čemu su spoljni uticaji posebno značajna determinanta otvorenosti sistema bezbjednosti.

Otvorenost sistema bezbjednosti ogleda se u razmeni podataka, informacija i iskustava sa drugim društvenim i državnim sistemima. Najfrekventniju razmenu podataka, informacija i iskustava sistem bezbjednosti ima sa političkim, pravosudnim, privrednim, socijalnim, naučnim, kulturnim i drugim društvenim sistemima radi ostvarivanja osnovnih misija i zadataka u suprotstavljanju savremenim izvorima i oblicima ugrožavanja irizika.

4.3.4. Princip dinamičnosti

Dinamičnost sistema bezbjednosti ispoljava se kroz permanentni proces sistemskih promjena, koje su posljedica promjena u samom biću društva. Zbog permanentnih promjena u društvu, sistem bezbjednosti je prinuđen da se stalno mijenja i prilagođava. Neke promjene u društvu su stohastičke prirode i one se teže mogu predvidjeti, što bitno usložava dinamičnost i efikasnost sistema bezbjednosti. Nekada su uticaji stohastičkih promjena u društvu toliko snažni da mogu da eliminišu napore političkih, upravnih i izvršnih struktura sistema bezbjednosti. Otuda one ne dozvoljavaju postizanje optimalnih rezultata u organizovanosti i efikasnosti sistema bezbjednosti. Zbog toga određeni elementi sistema bezbjednosti treba da imaju veću slobodu inicijative, odnosno relativnu samostalnost u prilagođavanju nastalim promjenama, radi efikasnog suprotstavljanja savremenim oblicima ugrožavanja bezbjednosti.

4.3.5. Princip hijerarhijske uređenosti

Hijerarhijska uređenost sistema bezbjednosti je osnovna karakteristika i prepoznatljiva determinanta ovog sistema. Ona je neposredni proizvod raščlanjenosti elemenata unutar sistema bezbjednosti u kome dominira odnos subordinacije. Takva uređenost sistema omogućava veću efikasnost u upravljanju i rukovođenju elementima sistema bezbjednosti, pri čemu najviši upravljački nivo ima mogućnost potpune kontrole i uvida u efekte i posljedice izvršavanja misija i zadataka dodijeljenih pojedinim elementima sistema bezbjednosti. Hijerarhijska uređenost, sama po sebi, ne eliminiše inicijativu i uticaj nižih nivoa u definisanju upravljačkih odluka, a naročito ne u izvršavanju zadataka proizašlih iz tih odluka. Viši nivo upravljanja sistemom bezbjednosti donosi odluke opšteg karaktera na osnovu koji se određuju misije i zadaci nižim izvršnim elementima sistema bezbjednosti.

4.3.6. Princip dvostranosti odnosa

Dvostranost odnosa je jedno od značajnijih obilježja sistema bezbjednosti, koje se ispoljava u neposrednim odnosima između pripad-

nika sistema bezbjednosti i između njih i složenih tehničkih i borbenih sistema sa kojima raspolažu. Iako takav odnos postoji i u drugim sistemima, u sistem u bezbjednosti on je veoma bitan i značajan sa stanovišta upravljanja elementima sistema bezbjednosti koji raspolažu moćnim i legitimnim sredstvima prinude u suprotstavljanju savremenim oblicima ugrožavanja bezbjednosti. On je bitan i zbog odnosa koji pripadnici sistema bezbjednosti imaju prema oružju i tehničkim sistemima koji mogu ugroziti ljudska prava i slobode. Taj odnos se ispoljava trostruko: prvo, naoružanje i složena tehnika sa kojima raspolažu pripadnici sistema bezbjednosti, su sredstva pomoću kojih oni izvršavaju svoje legitime misije i zadatke u društvu; drugo, ljudi svojim znanjima i vještinama upravljaju složenom tehnikom i naoružanjem; i treće, ljudi su najbolji „kontroleri“ složenih tehničkih i borbenih sistema.

4.3.7. Princip spoljnopolitičke funkcionalnosti

Princip spoljnopolitičke funkcionalnosti sistema bezbjednosti je jedan od važnijih principa i oslonaca spoljne politike države. U međunarodnim odnosima svaka država je dužna da se ponaša u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija. Pri tome je najbitnije za sve države, da se uzdržavaju od prijetnji ili korišćenja sile, da aktivno doprinose mirnom dogovoru u međunarodnim raspravama, da se ne mešaju u unutrašnje poslove i ne upotrebljavaju silu protiv teritorijalnog integriteta drugih država, da poštuju ljudska prava i slobode i aktivno sarađuju sa drugim državama, te da u povjerenju izvršavaju međunarodno prihvaćene obaveze.

Prema cilju, načinu organizovanja i ostvarivanja temeljnih funkcija bezbjednosti i sigurnosti, neophodno je da sistem bezbjednosti bude usklađen sa spoljnopolitičkom orijentacijom države koju štiti od spoljnih i unutrašnjih oblika ugrožavanja i ugroženosti. Otuda je, samostalnost države u vođenju nacionalne politike bezbjednosti uslov za njeno samostalno vođenje spoljne bezbjednosne politike koja mora da bude u potpunosti usklađena sa spoljnopolitičkom orijentacijom države. Jer, sistem bezbjednosti svake države, svojom snagom i sposobnošću, predstavlja elemenat prevencije i odvratanja za potencijalne nosioce ugrožavanja njene bezbjednosti, a time i faktor stabilnosti u društvu i bližem i širem okruženju.

4.3.8. Princip jedinstva u upravljanju, rukovođenju i komandovanju

Jedinstvo u upravljanju, rukovođenju i komandovanju je bitna karakteristika sistema bezbjednosti koja obezbjeđuje njegovu efikasnost. Upravljanje sistemom bezbjednosti je kontinuirani proces u kojem organi upravljanja, na osnovu odgovarajućih informacija i uz stvaralačku primjenu odgovarajućih pravila, tehnika i metoda, određuju ciljeve svakoj namjeravanoj akciji i usmjeravaju elemente sistema bezbjednosti da sa najmanjim utroškom snaga, sredstava i vremena realizuju postavljene ciljeve i dodijeljene im misije i zadatke. Otuda je, upravljanje planska, organizovana i stalna aktivnost elemenata sistema bezbjednosti u postizanju ciljeva u oblasti bezbjednosti. Upravljanjem kao načinom usmjeravanja smanjuje se entropija organizacije sistema bezbjednosti kao složene društvene strukture. Organi upravljanja sistemom bezbjednosti utvrđuju njegovu koncepciju i strategiju i propisuju ustrojstvo sistema bezbjednosti, donošenjem zakona, podzakonskih akata, direktiva, odluka, pravila i uputstava. Rukovođenje sistemom bezbjednosti je oblik upravljanja u kome najvažnije odluke donosi kolegijalni organ, a odluke operativnog (akcionog) karaktera donosi inokosni organ, uz prethodno konsultovanje organa koji upravljaju sistemom bezbjednosti.

Komandovanje je oblik rukovođenja u sistemu bezbjednosti kojim se uspostavlja specifičan društveni odnos koji daje isključivo pravo predsjedniku, komandantu, načelniku, direktoru i upravniku da donosi odluke i naređenja o upotrebi pojedinih elemenata sistema bezbjednosti, u skladu sa njihovim ustavnim i zakonskim ovlašćenjima. Takve odluke i naređenja obavezuju pripadnike elemenata sistema bezbjednosti da ih bez pogovora izvršavaju. Na osnovu analize sadržaja i strukture sistema bezbjednosti može se zaključiti da je sistem bezbjednosti savremene države heterogen sistem sačinjen od srodnih činilaca organizovanih u zasebne podsisteme (elemente), pri čemu su oni funkcionalnim i upravljačkim vezama povezani u jedinstven sistem. Otuda je ovaj sistem veoma aktivan sistem u preventivnom i represivnom pogledu prema svim oblicima unutrašnjeg i spoljnog ugrožavanja i ugroženosti države i društva.

5. DJELATNOSTI SISTEMA BEZBJEDNOSTI

Djelatnosti sistema bezbjednosti u osnovi predstavljaju osnovna sredstva za ostvarivanje ciljeva, odnosno osnovnih funkcija sistema bezbjednosti. Pri tome, sistem bezbjednosti obuhvata različite stručne elemente tj. sadržan je od više cjelina ili (podsystema) i svi oni u ostvarivanju opštih i posebnih funkcija bezbjednosti vrše posebne državne djelatnosti, koje se mogu grupisati u nekoliko grupa:

- obavještajno bezbjednosne djelatnosti na prikupljanju, analizi i distribuciji obavještajno-bezbjednosnih podataka;
- djelatnosti unutrašnjih poslova, a odnosi se na očuvanju javne bezbjednosti uz poštovanje pojedinačnih sloboda i ljudskih i slično;
- djelatnosti odbrane, a odnosi se na očuvanje društva od svih spoljnih oblika oružanog i neoružanog ugrožavanja;
- djelatnosti kontrole državne granice, koju vrši policija i vojska, uključujući i nelegalnu kontrolu prometa dobara i ljudi; i
- djelatnosti, privatne bezbjednosti, detektivne djelatnosti i civilne bezbjednosti, a odnosi se na zaštite ljudi, imovine i poslovanja u civilnom sektoru.

Realizacijom ovih djelatnosti sistem bezbjednosti štiti bezbjednost građana, države i društva od svih oblika prijetnji i ugrožavanja, unutar i izvan granica države. Bez obzira na vrste obime i vrijeme oblika prijetnji i ugrožavanja. U tom smislu, sve savremene države, ove djelatnosti smatraju trajnom i ista je utvrđena Ustavom i pozitivnim zakonima svake države ili društva.²²²

5.1. Obavještajno-bezbjednosna djelatnost

„Pod obavještajnom službom podrazumjevamo specijalizovanu organizaciju državnog aparata koja, specifičnim metodama i sredstvima, sprovodi obavještajne, bezbjednosne, subverzivne i druge aktivnosti, s ciljem zaštite unutrašnje i spoljne bezbjednosti i realizacije strateških ciljeva sopstvene države, kao i zaštita interesa same te službe.“²²³

---

²²² Detaljnije, Nedo Danilović, str. 76-77.

²²³ Milan Milošević, Sistem državne bezbjednosti, Policijska akademija, Beograd, 2001. str 22-23.

„Obavještajne službe danas se definišu kao specijalizovana, relativno samostalna institucija državnog aparata, ovlašćena da legalnim ali i tajnim sredstvima i metodama prikuplja značajne obavještajne podatke i informacije o drugim državama ili njenim institucijama i mogućim unutrašnjim protivnicima sopstvene države, potrebno za vođenje političke zemlje i preduzimanje drugih postupaka u miru i ratu i da sopstvenim aktivnostima samostalno ili u saradnji sa drugim državnim organima, sprovodi dio državnih i političkih ciljeva zemlje.“²²⁴

U tom smislu, djelatnost obavještajno-bezbjednosnih službi bezbjednosti, jedan su od značajnih bezbjednosnih subjekata svake države, pa i Republike Srbije. Da bi se u potpunosti realizovala ova djelatnost ili poslovi, uslovno je organizovanje odgovarajućih bezbjednosnih subjekata i djelatnosti između kojih su i poslovi obavještajne i bezbjednosne službe. S toga se ova služba u najvećem broju država, organizaciono nalaze u nadležnosti izvršne vlasti tj. vlade, ali i zakonodavna vlast ima ključnu ulogu u nadgledanju njihovih djelatnosti. U vremenu savremenog doba i uslovima novih rizika i prijetnji po unutrašnju bezbjednost, poput proliferacije oružja za masovno uništavanje, organizovanog kriminaliteta, trgovine narkoticima, ilegalnih migracija, međunarodnog terorizma itd. U tom smislu, blagovremeni, kvalitetni i suštinski podaci koje prikupi obavještajna služba smatraju se od suštinske važnosti za svaku državu. Otuda su mnoge zemlje dodijelile šira ovlašćenja obavještajnim službama, a nove tehnologije proširile su mogućnosti za nadziranje, otkrivanje i lišavanje slobode osumnjičenih i omogućile veću saradnju između obavještajnih i bezbjednosnih službi, kako na nacionalnom, tako i na regionalnim i međunarodnom nivou. Međutim, djelatnost prikupljanja obavještajno-bezbjednosnih podataka zahtjeva visok nivo organizovanosti, stručnosti i tajnosti, kako prikupljeni podaci ne bi bili otkriveni, zloupotrebjeni za unutrašnje političke svrhe ili da se prosljede inostranim obavještajnim službama.

Zbog toga i postoji velika potreba za civilnom i demokratskom kontrolom subjekata ove djelatnosti od strane izvršne i zakonodavne vlasti. Samo sistem provjera i ravnoteža vlasti može da spriječi izvršnu ili

---

²²⁴ Ljubomir Stajić, *Osnovi bezbjednosti*, Policijska akademija, beograd, 2004. str.201-102.

zakonodavnu vlast od zloupotrebe obavještajnih i bezbjednosnih službi u vlastite političke svrhe. U demokratskim društvima, subjekti obavještajno-bezbjednosne djelatnosti treba da teže ka većoj efikasnosti, političkoj neutralnosti, privrženosti profesionalnoj etici, djelovanju unutar zakonitih ovlaštenja i u skladu s ustavnim i pravnim normama i demokratskom praksom države.

Prema tome, prikupljanje obavještajnih podataka preko profesionalnih službi za obavještajnu djelatnost, od posebnog su interesa za državu, naročito ako su usmjereni na neprijateljsku djelatnost, kako inostranih obavještajnih službi, tako i neprijateljski raspoloženih društava. Prikupljeni podaci moraju se zaštititi, a obavještajne službe da se kontrolišu od civilnih vlasti.

5.2. Djelatnost unutrašnjih poslova

„Prioritetni zadatak policije i korporacija jeste da se svojim specifičnim aktivnostima maksimalno uključi u prevazilaženje rascjepa između pojedinačnog i opšteg koji karakteriše građansko društvo.“²²⁵ „Za sprovođenje djelatnosti unutrašnjih poslova u svim državama organizovana je i zadužena policija. U demokratskim društvima policija dijeluje unutar okvira vladavine prava. Vezana je istim pravom koje treba da sprovodi i kojeg treba da se pridržava. Štaviše, djelatnost očuvanja javne bezbjednosti treba da bude različita od ostalih djelatnosti u sistemu bezbjednosti.

Shodno demokratskim načelima vladavine prava, sve države treba da osiguraju djelatnost javne bezbjednosti uz poštovanje pojedinačnih sloboda i ljudskih prava. Ponašanje subjekata koji izvršavaju djelatnosti unutrašnjih poslova prema javnosti smatra se jednim od glavnih pokazatelja demokratske jedne zemlje. S obzirom da nosioci djelatnosti unutrašnjih poslova uživaju monopol legitimne pravne sile u društvu, oni su u nadležnosti izvršne vlasti. Upravo, zbog takvog njihovog svojstva oni mogu da budu korišćeni kao sredstvo državne zloupotrebe, nasilja, gušenja ljudskih prava i korupcije. S toga je djelatnost unutrašnjih poslova nu-

---

²²⁵ Detaljnije vidi; Radoslav Gaćinović, *Bezbjednosna funkcija države*, Institut za političke studije, Beograd, 2012, str.170-171.

žno precizno zakonski urediti kako bi se obezbjedilo da ona bude u službi zaštite građana i društva, a ne u službi političara, birokrata ili ustanova unutrašnjih poslova.

Nosioci djelatnosti očuvanja javne bezbjednosti treba da imaju operativnu nezavisnost, da su nepristrasni i da se striktno pridržavaju zakona, te da djeluju profesionalno. Oni treba da su svjesni profesionalnog, etičkog kodeksa i da ga se pridržavaju. Dio profesionalne etike treba da bude poštovanje prava na život i upotrebu sile samo kad je to neophodno da bi se obezbjedio legitimni cilj. Nosioci djelatnosti unutrašnjih poslova ne smeju upotrebljavati silu više od apsolutno nužne i zakonom dozvoljene, a njena upotreba mora da bude u skladu sa principom proporcionalnosti.

Djelatnost očuvanja javne bezbjednosti treba da bude pod stalnom kontrolom zakonodavne, izvršne i sudske grane vlasti, a neophodno je da postoji razvijena i unutrašnja kontrola unutar ove djelatnosti. Mehanizmi unutrašnje provjere zloupotreba i javnih pritužbi na račun nosilaca djelatnosti javne bezbjednosti treba da postoje unutar profesionalnog policijskog sistema²²⁶

U tom smislu, djelatnost unutrašnjih poslova koju sprovodi policija je očuvanje javnog reda i mira, državnog poretka i svih drugih vrijednosti, uz poštovanje ljudskih prava i sloboda, od svih oblika unutrašnje prijetnje i rizika. Proces vršenja i obavljanja poslova očuvanja javne bezbjednosti, izražene potrebama građana i društvene zajednice, te da na taj način treba da ostvari povjerenje, saglasnost i podršku javnosti. Otuda je ova djelatnost u savremenim demokratskim državama decentralizovana, kako bi na odgovarajući, brz i efikasan način bila u službi građana u lokalnoj zajednici.

5.3. Djelatnost odbrane

Savremeni svijet i savremeni uslovi sa sobom su donijeli i nove prijetnje i rizike kako u savremenom naoružanju, nadmjeranju i stavaranju moći od strane nekih država u međunarodnoj zajednici, kao i oru-

---

²²⁶ Detaljnije vidi, Nedo Danilović, str. 78-79.

žanih snaga tako i organizovanih terorističkih i kriminalnih grupa, podpomognutih od strane nekih obavještajnih službi, pojavljuju se čete prijetnje od istih. S toga, oružane snage kao glavni nosioci odbrambene djelatnosti dobile su nove izazove i zadatke. U tom smislu, u početku novog milenijuma tj. dvadeset i prvog vijeka, oružane snage su prinuđene prilagođavanju novim uslovima i izazovima i prijetežno izvršavaju sljedeće misije i zadatke:

- odbrana i zaštita nezavisnosti, suverenosti i teritorijalne cjelovitosti države ili zemlje;
- dio oružanih snaga učestvuje u međunarodnim misijama, radi očuvanja ili nametanja mira;
- oružane snage se uključuju u pružanje pomoći civilnom stanovništvu u nastanku nesreća, od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških udesa i društvenih opasnosti tj. rata;
- oružane snage pružaju pomoć civilnim organima i vlasti u izvršavanju unutrašnjih bezbjednosnih zadataka u nastanku ili najavi vanrednih situacija;
- oružane snage učestvuju u izgradnji društva (društvena funkcija) i druge potrebe.

Stepen ostvarivanja zadataka unutar odbrambene djelatnosti različit je od zemlje do zemlje, zavisno od pravnog okvira i poimanja bezbjednosne situacije. Uprkos novim bezbjednosnim rizicima i prijetnjama, oružane snage obavljaju značajne i najvažnije zadatke po pitanju odbrane zemlje od mogućih ili eventualnih oružanih prijetnji i napada izvan granica države. Međutim, od kraja Hladnog rata, nosiocima odbrambene djelatnosti postalo je jasno da nacionalnoj bezbjednosti ne prijete samo strane oružane snage, nego i terorističke i kriminalne oružane skupine, kao i nove nevojne prijetnje poput nekih terorističkih prijetnji, građanskih ratova, organizovanog kriminala, destruktivnih skupina ili sekti, korupcije, kibernetičkih napada na kompjuterski i informatički sistem i slično.

Da bi oružane snage i odbrambena djelatnost uopšte, mogla efikasno da odgovori na savremene prijetnje i izazove, nužno je da se ova djelatnost reformiše i prilagodi savremenim uslovima. U tom smislu, osnovni ciljevi reforme odbrambene djelatnosti su:

- (1) Demokratizacija vojne djelatnosti, posmatra se:

- a) dovođenje vojne djelatnosti u odgovorniji položaj pred legitimno izabranim organima političke vlasti, i
  - b) uravnoteženje resursa potrebnih oružanim snagama, kao nosiocima odbrambene djelatnosti, sa potrebama i mogućnostima drugih sektora društva.
- (2) Prilagođavanje novom bezbjednosnom okruženju u pravcu;
- a) prilagođavanje brojne veličine i budžeta oružanih snaga ekonomskim mogućnostima društva i novim bezbjednosnim prijetnjama, i
  - b) pripremanje oružanih snaga za nove misije izgradnje, očuvanja i nametanja mira.
- (3) Internacionalizacija uloge oružanih snaga posmatra se, poput mirovnih misija UN, bilo dugoročno i institucionalno na bilateralnoj ili multilateralnoj osnovi (npr. NATO), odnosno:
- a) stavljanje dijelova oružanih snaga pod međunarodne komandne i organizacione strukture, i
  - b) povećanje interoperabilnosti oružanih snaga da mogu efikasno da djeluju sa inostranim oružanim snagama u oblasti kompatibilnosti sistema opreme, obuke, jezika, obavještanja, komande i kontrole.

U tom slučaju, a zbog potencijalnih opasnosti da se oružane snage ne bi stalno uplitala u međudruštvene i društvene odnose, privredu i politiku, ili da budu zloupotrijebljene za potrebe održavanja javnog reda i mira. Neophodno je da one budu pod stalnom demokratskom kontrolom i nadzorom od strane legitimno izabranih organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, kao i nevladinog sektora i medija. To nameće potrebu da odbrambena djelatnost bude dobro definisana zakonima, vojnim pravilima, propisima i usklađena sa strategijom i politikom nacionalne bezbjednosti, te da odgovara istinskim bezbjednosnim potrebama društva. U servisiranju bezbjednosnih potreba društva, neophodno je uvažavati princip

da nevojne funkcije ne mogu da odvajaju oružane snage od njihove osnovne društvene uloge.²²⁷

5.4. Djelatnosti kontrole državne granice

Zbog mnogobrojnih prijetnji i opasnosti koje funkcionišu protivpravno na graničnim prelazima, kao i na državnoj granici uopšte, država preko svojih subjekata bezbjednosti je prinuđena da zaštiti svoje granice. Garantovanje bezbjednosti granica države jedan je od osnovnih ciljeva svake suverene države. U tom smislu, svaka suverena država izgrađuje strukturu pogranične bezbjednosti kako bi postigla ovaj cilj i interes bezbjednosti sopstvene teritorije. U odnosu na primjenjeni model pogranične bezbjednosti, sve države se mogu podijeliti u dve osnovne grupe, kao što su:

- a) države koje posjeduju jedinstveni sistem vlasti u organizaciji djelatnosti obezbjeđenja državnih granica;
- b) države koje ne posjeduju jedinstveni sistem vlasti u organizaciji djelatnosti obezbjeđenja državnih granica.

Danas u većini zemalja svijeta, uključujući i sve članice Evropske unije i članice NATO-a, djelatnost vezana za pograničnu bezbjednost je u nadležnosti ministarstva unutrašnjih poslova. Međutim, u jednom broju zemalja pogranični nadzor i režim pasoške kontrole podijeljeni su na dve ili više instanci, koje su najčešće pod nadležnošću različitih ministarstava. Dok u nekim državama pograničnu bezbjednost ostvaruju vlasti za bezbjednost cjelokupne državne granice;

- djelatnost pogranične bezbjednosti organizovana je na principima profesionalizma, negdje vojne, a u nekima policijske snage;
- nosioci djelatnosti pogranične bezbjednosti saraduju sa nacionalnim, regionalnim i međunarodnim telima na svim nivoima, i

---

²²⁷ Šire vidi, Neđo Danilović, str. 79-80

- svi ovlašćeni nosioci djelatnosti pogranične bezbjednosti podređeni su ministarstvima unutrašnjih poslova.

Osnovni kriterijum u razvoju djelatnosti pogranične bezbjednosti u savremenom vremenu jeste primjena Šengenskih standarda u uređenju, organizaciji i kontroli državnih granica. U skladu sa ovim standardima savjet Evrope usvojio je sedam opštih principa za stvaranje uspješnog sistema pogranične bezbjednosti i to:

- 1) u uslovima porasta globalizacije i sve veće integracije, prevashodni interes država je da obezbjede efikasan sistem pogranične bezbjednosti;
- 2) stvaranje efikasnog sistema pogranične bezbjednosti mora da se bazira na jasnim i adekvatnim normativno-pravnim uslovima i realnim faktičkim pretpostavkama;
- 3) politika pogranične bezbjednosti je usko povezana sa nacionalnom spoljnom politikom, a unutar zemalja članica EU i sa zajedničkom spoljnom i bezbjednosnom politikom Evropske Unije;
- 4) čuvanje državnih granica je nacionalna misija i zadatak koji treba da izvršavaju specijalno osposobljene i opremljene snage policije;
- 5) efikasnost i dovoljnost sistema pogranične bezbjednosti mogu da se postignu pravilnom koordinacijom svih nosilaca pogranične djelatnosti, koja se zasniva na podijeli odgovornosti i centralizovanoj vlasti;
- 6) kontrola granica treba da bude dizajnirana na sistemu pune saradnje svih nosilaca djelatnosti pogranične bezbjednosti na nacionalnom, bilateralnom, multilateralnom, regionalnom, i međunarodnom nivou;
- 7) planiranje unutar djelatnosti pogranične bezbjednosti neophodno je da se zasniva na Šengenskim principima.

U skladu sa principima Savjeta Evrope i Šengenskim kriterijumima, glavni subjekt pogranične bezbjednosti je pogranična policija koja izvršava sljedeće misije javne bezbjednosti:

- obezbjeđuje efikasnu zaštitu granica u cilju očuvanja i jačanja bezbjednosti građana, i

- izvodi misije u okviru nacionalnog i međunarodnog sistema bezbjednosti.

Prema ovim misijama, osnovni ciljevi pogranične policije su sljedeći:

- spriječavanje i onemogućavanje ilegalnih ulazaka i trgovine ljudima;
- otkrivanje i borba protiv kriminala i drugih opasnosti koje se odnose na pograničnu policiju;
- spriječavanje i borba protiv trgovine oružjem, drogama i drugim opasnim materijama u okviru jurisdikcije pogranične policije;
- repatrijacija stranaca koji su u zemlju ušli legalno ili ilegalno, ili onih koji moraju da napuste zemlju;

U realizaciji ovih ciljeva pogranična policija izvršava sljedeće zadatke:

- kontrola prekograničnog saobraćaja na graničnim prelazima, graničnim oblastima u zemlji i u oblastima koje su definisane kao migracione rute;
- monitoring odseka između graničnog prelaza na kopnu i na moru (zelena i plava granica);
- otkrivanje kriminala u svim pograničnim oblastima, uključujući kopno, vazduh i teritorijalne vode;
- ponovni prijem stranaca koji su bili obavezni da napuste zemlju;
- uključivanje nacionalnih i međunarodnih elemenata za stvaranje optimalnih okvira za efikasno djelovanje pogranične policije.

Za efikasno funkcionisanje djelatnosti pogranične bezbjednosti, neophodno je da nacionalne države posjeduju određeni nivo administrativnih kapaciteta, kao što su:

- nacionalna strategija o integrisanom upravljanju granicom;
- specijalizovano obučene profesionalne pripadnike pogranične policije;

- specijalna organizacija pod jurisdikcijom ministarstva unutrašnjih poslova;
- saradnja sa vlastima;
- efikasna komanda i komunikacijska struktura;

Administrativni kapaciteti država u oblasti pogranične bezbjednosti treba da budu u saglasnosti sa Šengenskim zahtjevima.²²⁸ U tom slučaju, kontrola i ostavrenje bezbjednosti državne granice podrazumjeva, organizovanu kontrolu i zaštitu državne granice od strane policijskih snaga, od svih oblika protivzakonitih djelovanja kako u preventivnom tako i na represivnom planu. Policijska kontrola i zaštita državne granice je ustavna kategorija kojim se ostvaruju prava građana i države, da štiti svoje vitalne vrijednosti, a koje su neprekidno ugrožene od mnogobrojnih prijetnji i opasnosti. U najvećem broju slučajeva granice ugrožavaju u nekim slučajevima vojne snage, terorističke organizacije, kriminalne organizacije, emigranti i druga lica koja povređuju državnu teritoriju protivzakonitim aktima nasilja i ugrožavanja.

5.5. Djelatnosti privatne bezbjednosti i detektivskih agencija

Pojam privatne bezbjednosti podrazumjeva, aktivnu i pasivnu zaštitu djelatnosti agencije za obezbjeđenje uz korišćenje svih dozvoljenih tehničkih sredstava, koji služe za zaštitu nekog prostora, pojedinaca ili organizacije. Ta djelatnost omogućava ničim nesmetan rad i razvoj datog privatnog subjekta, bez obzira na moguće nosioce i oblike ugrožavanja.²²⁹ Neophodno je ukazati na jedan najznačajniji problem kad je u pitanju privatna bezbjednost i detektivska djelatnost u Republici Srbiji, a to je nepostojanja zakonske regulative o ovoj djelatnosti. Sve bivše republike Jugoslavije su regulisale ovu djelatnost, sem republike Srbije, tako da je Republika Srbija jedina država u Evropi koje ne posjeduje ovaj zakonski dokument. Prema nekim podacima u Republici Srbiji postoji preko 300 agencija iz ove djelatnosti u kojima je što legalno što nelegal-

---

²²⁸ Nedo Danilović, str. 80-81.

²²⁹ Milan Daničić, Ljubomir Stajić, Privatna bezbjednost, VŠUP, Banja Luka, 2008. str.13-14-

no zaposleno preko 50.000 radnika, a koji posjeduju preko 150.000 cevi vatrenog oružja. Stoga je ovaj sektor prinuđen na sprovođenje drugih zakona na koje se može osloniti i koji imaju neku vezu sa ovom djelatnosti.

Ako analiziramo definiciju privatne bezbjednosti, uočavamo da je ova djelatnost organizovana na aktivnoj i pasivnoj zaštiti civilnog sektora putem organizovanih privatnih agencija, koje funkcionišu po osnovu dobijene dozvole za rad. Ne retko iz tih razloga se postavlja pitanje, kako ovoliki broj agencija uopšte funkcionišu bez svog zakona i na osnovu čega posjeduju prava, dužnost, ovlašćenja i odgovornost ako ne postoji zakon? Za ovakvo stanje kod nas moraj se jednog dana zapitati vlast u čijoj je nadležnosti regulisanje organizacije, funkcionisanja i ovlašćenja ovih agencija.

Ovo utoliko pre, što je jačanje tržišne ekonomije uslovalo da i sama privreda preuzme na sebe dio odgovornosti u ovoj oblasti, stvarajući privatni sektor bezbjednosti koji bi trebalo da bude u interakciji i da ima partnerski odnos sa javnim, odnosno državnim sektorom bezbjednosti. Privatni sektor bezbjednosti ili alternativna bezbjednost nije konkurencija državi i njenoj bezbjednosti, već izraz potreba društva, privatnog kapitala, kao i potreba građana da u saradnji sa institucijama države podignu nivo opšte bezbjednosti na viši stepen u interesu svih. Naročito ako posmatramo ulogu policije u privatnom sektoru, čija nadležnost nije da štiti privatni sektor već se on sam zaštićuje.

Danas su sve brojnija privredna društva i preduzetnici koji se specijalizuju za pružanje usluga privatne bezbjednosti i tehničke zaštite, a kad se uzmu u obzir i privredni subjekti koji imaju službe obezbjeđenja za sopstvene potrebe, kao i privatne i društvene agencije, dolazi se do velikog broja pravnih lica i mnogo većeg broja zaposlenih koji se bave ovom djelatnošću. U pitanju je respektabilna snaga koja brine o poslovima bezbjednosti i kojoj država treba strateški da odredi odgovarajuće mjesto i ulogu.

Prema međunarodnim standardima, ova djelatnost obuhvata sljedeće poslove:

- fizičko obezbjeđivanje objekata i imovine;

- tehničko obezbjeđivanje imovine projektovanjem, ugradnjom i održavanjem alarmnih audio i video sistema i centrala, kao i drugih tehničkih sistema koji imaju za cilj spriječavanje ulaska neovlašćenih lica u objekat ili na prostor koji se obezbjeđuje;
- obezbjeđivanje lica;
- obezbjeđivanje stvari u transportu;
- održavanje reda na javnim skupovima (redarska služba);
- zaštita tajnih i poslovanja, i
- detektivska djelatnost.

Polazeći od širokog predmeta poslovanja u međunarodnoj zajednici, početkom devedesetih godina 20. vijeka, otpočeo je proces širenja privatnih bezbjednosnih organizacija. Većina njih mogla se klasifikovati u nekoliko grupa:

- plaćenici;
- privatna vojna preduzeća;
- privatna preduzeća za FTO;
- pojedinci koji su registrovali djelatnost i pružaju određene bezbjednosne usluge (detektivi, savjetnici, tjelohranitelji i slično);
- detektivske agencije;
- agencije za bezbjednosni konsalting, marketing i inženjering (za projektovanje i izgradnju tehničkih i integralnih sistema i slično).

Veliki broj alternativnih činilaca bezbjednosti doveo je do komercijalizacije sektora bezbjednosti i do stvaranja specijalizovanog tržišta za određene usluge bezbjednosti. Da bi se uspostavio efikasan sistem obezbjeđenja lica, imovine i poslovanja, neophodno je bilo ovu djelatnost na savremen način normativno-pravno urediti i kroz aktivnosti bezbjednosnog marketinga, inženjeringa i konsaltinga, utvrditi konkretne potrebe korisnika za zaštitom.

Potreba za normativnim uređenjem djelatnosti, svojinski pluralizam, tržišni principi uz različitost svojinskih odnosa su samo neke od odrednica djelatnosti fizičko – tehničkog obezbjeđenja na putu asocijacije i pridruživanja porodici evropskih država. U stvaranju adekvatnog pravnog

ambijenta za uspješno obezbjeđivanje lica, imovine i poslovanja, potrebno je da svaka zemlja, pored donošenja zakona, uradi i brojna podzakonska akta kojima se obezbjeđuju svi neophodni instrumenti za evidenciju preduzeća i agencija i njihovu profesionalizaciju i standardizaciju.²³⁰

Shodno navedenom, neophodno je iznalaženje rješenja kako privatne agencije ne bi ulazile u intimnost ljudi, putem snimanja kamerama i drugim tehničkim pomagalicama, jer za to nemaju ni ovlašćenja niti bilo koje pravo. Ima indicija da neke agencije u privatnom sektoru čine i ovu protivzakonitu aktivnost, te na taj način čine povredu prava Ustavom uređenu posebnu klauzulu.

5.6. Korporativna bezbjednost

Pojmovno i terminološka određenja uopšte predstavljaju značajni nivo razvoja svake naučne discipline, pa tako i pojmovno određenje korporativne bezbjednosti. U metodološkom pristupu određenja pojma osnovna polazišta su jezički pojmovi, izrazi, i termini. U istraživanju područja korporativne bezbjednosti, često se pojedini pojmovi različito određuju, shodno cilju istraživanja što ponekad dovodi do nerazumjevanja i nejasnoća pri tumačenju određenih pojava i donošenja odgovarajućih sudova. Pored toga, pod korporativnom bezbjednost se podrazumjeva planska, organizovana, zaštitna i samozaštitna djelatnost tj. funkcija poslovnih organizacija ili privatnih profesionalnih agencija koje pružaju usluge bezbjednosti, usmjerene na zaštitu lica, prostora, objekata i poslovanja privrednih subjekata, a koja nisu pokrivena ekskluzivnom zaštitom državnih organa. U tom kontekstu korporativna bezbjednost označava ukupnost ili zbir svih aktivnosti usmjerenih na predupređivanje i otklanjanja posljedica, ugrožavanja koji na bilo koji način dovode u pitanje normalno funkcionisanje preduzeća, kompanije ili korporacije. Konačno, taj termin označava da je korporativna bezbjednost sastavni dio poslovne funkcije upravljanja korporacijom i da ona predstavlja integralni dio organizacije rada i radnog procesa unutar preduzeća ili korporacije, koja obuhvata više različitih, ali međusobno povezujućih konponenta ili pru-

---

²³⁰ Nedo Danilović, str.81-83.

žanja usluga, tj. poslovanja privrednog sistema uključujući tu i zaštitu svih zaposlenih, imovine, kapitala, infrastrukture i slično.²³¹

S tim u vezi, korporativna bezbjednost podrazumjeva djelatnost u preduzimanju skupa mjera, radnji i aktivnosti na kooperativnom ili integrisanom načinu funkcionisanja u jednom korporacijskom sistemu, bilo da je u državnom ili privatnom vlasništvu. Korporativna bezbjednost i njena djelatnost korporacijskom sistemu vrši bezbjednosno-zaštitne poslove, a koji se odnose na zaštitu:

- bezbjednost i zaštita zaposleni od svih prijetnji i rizika,
- bezbjednost i zaštita objekata, infrastrukture i prostora,
- bezbjednost i zaštita poslovanja i kapitala korporacije,
- bezbjednost i zaštita informacionog sistema, tajnosti podataka i tehnologije,
- bezbjednost i zaštita menadžmenta u korporaciju, putovanju i smještajima,
- bezbjednost i zaštita korporacijskog sistema bezbjednosti i drugo.

Sagledavajući široki dajapazon poslova i aktivnosti koje se obavljaju od strane korporativne bezbjednosti u jednom korporacijskom sistemu. Kad su u pitanju korporacije, one mogu biti u vlasništvu države, kombinovanom vlasništvu države i privatnog sektora, kao i samo privatnog sektora. Međutim, neophodno je spomenuti ulogu i djelatnost državnog sektora bezbjednosti, koji može imati ulogu u zajedničkom kapitalu gdje je suvlasnik država. Kad je u pitanju vlasništvo privatnog sektora, državne službe bezbjednosti nemaju nikakvu ulogu niti uticaj na djelatnost bezbjednosti, tu ulogu vrše isključivo pripadnici korporativne bezbjednosti korporacije.

Sistemska organizacija korporativne bezbjednosti podrazumjeva službe bezbjednosti i zaštite u sljedećim djelatnostima:

- bezbjednost imovine i zaštita objekata (FTO),
- Tehničko-informatička zaštita,
- Ekonomska bezbjednost,
- Ekološka bezbjednost,

---

²³¹ Miodrag Komarčević, Ljubo Pejanović, Cvijetin Živanović, Korporativna bezbjednost, Visoka strukovna škola za preduzetništvo, Beograd, 2012. str. 15-16.

- Bezbjednost zdravlja na radu,
- Zaštita od požara i drugo.

Posmatrajući organizacionu strukturu bezbjednosti i zaštite korporacije, djelatnost korporativne bezbjednosti podrazumjeva integrisanu bezbjednost koja obuhvata sve djelatnosti, bezbjednosti privatnog sektora.

5.7. Civilna bezbjednost

Prije nego što pristupimo razmatranju problema civilne bezbjednosti, odnosno bezbjednosti građana, njihove imovine, bezbjednosti životne sredine i svih drugih vrijednosti koje su neophodne za egzistenciju i opstanak građana u jednoj državi, neophodno je poći od pojma bezbjednosti i podsjetiti se da, pojam bezbjednosti ima više značanja. Takođe se čini uputnim ukazati ko ugrožava bezbjednost građana i zbog čega treba uspostaviti njihovu bezbjednost. Građani, njihova imovina, životna sredina i sve zajedničke vrijednosti su ugroženi od svih oblika prijetnji i opasnosti, kao što su:

- prirodne nepogode i nesreće,
- tehničko-tehnološki udesi i nezgode,
- društvene prijetnje i opasnosti.

Sve su to neprekidene prijetnje i opasnosti koje prijete građanima tj. prijete njihovim životima, zdravlju, imovini, životnoj sredini i drugim vrijednostima, zbog čega se moraju štititi i samozaštititi od tih opasnosti. Stoga, bezbjednost građana i svih vrijednosti je ugrožena prisustvom ili mogućom prijetnjom od svih navedenih opasnosti, pri čemu moraju samostalno, udruženo i kombinovano sa državnim organima organizovati samozaštitu i zaštitu svih vrijednosti. U tom smislu, *civilna bezbjednost je ostvareno bezbjedno stanje, u kojem ne postoji ni jedna prijetnja ili je učinjeno po pitanju zaštite određeni broj i kvalitet radnji da je prijetnja svedena na minimum.*

Kad se konstatuje da je ostvarena bezbjednost, podrazumjeva se da su se građani organizovali preko samozaštite, zaštite i kombinovane zaštite u kojoj su učestvovali građani, civilna zaštita i bezbjednosne službe države. Ostvarivanje civilne bezbjednosti se vrši najčešćem i u najve-

ćem broju slučajeva sopstvenom samozaštitom, učešćem u civilnim službama bezbjednosti, zaštite i pružanja pomoći od strane državnih subjekata ili subjektima bezbjednosti države.

Pod pojmom civilne bezbjednosti smatra se organizovana bezbjednost i zaštita u kojoj učestvuju građani, privatna bezbjednost, zdravstvene službe, službe zaštite na radu, i druge službe.

Bezbjednost se u odnosu između subjekata javlja u udvostručenom lancu dijalektičkih veza: ostvarivanje uloge subjekata političkog sistema je jedan vid ostvarivanja bezbjednosti, a ostvarivanje uloge subjekata bezbjednosti je drugi vid ostvarivanja i funkcionisanja političkog sistema. Ovaj dijalektički sklop sintetički izražava demokratizaciju bezbjednosnih mehanizama društva i njihovu „izvedenost“ iz društvenog sistema. Riješenja treba tražiti u praksi i **teoriji defendologije** kao nauke o bezbjednosnim studijama, zaštiti, bezbjednosti i odbrani koja je doživjela visok nivo utemeljenja i razvoja u Republici Srpskoj, u Banja Luci.

Teorija defendologije se sada, u vremenima sadašnjih nevremena, u vremenima regionalnih konflikata i nestabilnosti pojavljuje kao potreba, privlačeći naučnike koji proučavaju zaštitu, bezbjednost i odbranu, čiji je broj u porastu. Zaštita, bezbjednost i odbrana predstavljaju tri elementa (varijable), pojedinačnu izjednačenost koja se u pojednostavljenom obliku može izraziti kao, zaštita + odbrana = bezbjednost (sigurnost). Svrha zaštite i odbrane je bezbjednost (sigurnost) živih bića, i drugih u prirodnom i društvenom sistemu. Zaštitno-odbrambena funkcija je sveobuhvatna i nerazdvojiva. Sadrži skup faktora, uslova i aktivnosti suštinskih za postizanje bezbjednosti (sigurnosti). U nauci o bezbjednosnim studijama, zaštiti, bezbjednosti i odbrani (defendologiji) riječ zaštita, bezbjednost i odbrana imaju svoje originalno i puno značenje. Zaštita se odnosi na identifikaciju uslova pod kojim se prijeti (živom biću, vrsti, društvu, državi, naciji), te njihovo reduciranje do obima koji ne prijeti dostignutom nivou bezbjednosti (sigurnosti), npr. redukovanje izvora i oblika ugrožavanja i mogućnosti njene akcije, kao i razvoj. Zahvaljujući složenosti uslova prijetnje i postizanju bezbjednosti (sigurnosti) **zaštita i odbrana se često sprovode kao integrisani i istovremeni proces (defendologija)**. Pošto su zaštita i odbrana nerazdvojive, i njihova svrha i

funkcija je zajednička kao i pravila na kojima su osnovani, može se govoriti o pojedinačnoj funkciji, npr. zaštitno-odbrambenoj funkciji. Ovo je jedna od tri vitalne funkcije, ipak, funkcija bez koje nema i ne može biti života. Ne postoji ni jedan oblik i stil života koji nije izložen opasnosti. Bez mogućnosti da se zaštiti i odbrani, svaki živi organizam, (od žive ćelije do živog stvorenja, od pojedinca do grupe, zajednice ili vrste, od virusa i amebe do čovjeka) postao bi žrtva i najmanje opasnosti, izvora i oblika ugrožavanja. Nivo i kvalitet bezbjednosti (sigurnosti) i kvalitet života zavisi od kvaliteta zaštitno-odbrambene funkcije i njene efikasnosti. Pošto ljudi (ljudska zajednica) ne žele samo da ostanu na onom što su postigli, već žele da povećaju *nivo lične* (pojedinačne) i zajedničke (kolektivne) bezbjednosti, npr. da utiču na zaštitno-odbrambenu funkciju i bezbjednost, trebaju je proučavati, otkriti njenu suštinu, razotkriti njene tajne, pravilnosti na kojima je bazirana, i potražiti mogućnost najefektivnijeg pozitivnog (kreativnog) uticaja. Zaštitno-odbrambena funkcija, uključujući bezbjednost i njen rezultat, je veoma složena i svestrana, isto kao i institucije kojima ona služi i opasnosti s kojima se treba suočiti i uslovima u koje se treba implementirati. Zbog toga zaštitno-odbrambena funkcija i bezbjednost trebaju se istražiti sa više gledišta, što znači da trebaju postati briga različitih (svih) grana nauke i naučnih disciplina (multidisciplinarnost objekta istraživanja) i u praktičnoj primjeni svih aktivnosti.

Zaštitno-odbrambena i bezbjednosna funkcija nije samo kompleksna, već i slojevita. Najdublji fundamentalni sloj sadrži opšte pravilnosti na kojima je osnovana i određena (prirodni, biološki zakoni). Ove pravilnosti primjenjuju se na zaštitno-odbrambenu funkciju kao opšti fenomen, na sav živi svijet kao cjelinu. Na drugom nivou su pravilnosti koje se odnose na zajednice živih stvorenja (prirodni zakoni). Na trećem nivou su pravilnosti koje se odnose na zaštitu, bezbjednost i odbranu ljudskog društva (društveni zakoni), i na četvrtom nivou su pravilnosti koje se odnose na političko društvo (politički zakon). Ove pravilnosti bi trebalo da se proučavaju i istražuju na sveobuhvatan i sistematski način, zato što je to jedini način da se povežu i potpuno iskoriste rezultati ranijih istraživanja iz područja zaštite, bezbjednosti i odbrane u različitim granama nauke i različitim naučnim disciplinama. To je fundamentalna

svrha nauke o bezbjednosnim studijama, zaštiti, bezbjednosti i odbrani (defendologije).

Zaštitno-odbrambena funkcija je sveobuhvatna i nerazdvojiva. Sadrži skup faktora, uslova i aktivnosti suštinskih za postizanje bezbjednosti (sigurnosti). Značenje zaštite i odbrane u političkom jeziku je suženo i prilagođeno aktuelnim geopolitičkim i vojno-političkim potrebama. Zaštita označava različite građanske aktivnosti, preventivnu djelatnost koja sprečava, otklanja na vrijeme opasnost, zaštićuje pojedinca, zajednicu, državu, dok se odbrana obično odnosi na odbranu države, zemlje od agresije vanjskog neprijatelja. Ona je represivna kaznena mjera, sredstvo prinude, nasilni akt, naknadna aktivnost usmjerena na uklanjanje posljedica i reagovanje u vezi sa nastalim negativnim ponašanjem ili pojavom prema pojedincu, zajednici, državi. Treba da bude represivna u tolikoj mjeri da slomi svaki oblik nasilnog ugrožavanja ustavnog poretka, zajednice i države. U nauci o bezbjednosnim studijama, zaštiti, bezbjednosti i odbrani (defendologiji) riječ bezbjednosne studije, zaštita, bezbjednost i odbrana imaju svoje originalno i puno značenje. Zaštita se odnosi na identifikaciju uslova pod kojim se prijeti (živom biću, vrsti, društvu, državi, naciji), te njihovo reduciranje do obima koji ne prijeti dostignutom nivou bezbjednosti (sigurnosti), npr. redukovanje izvora i oblika ugrožavanja i mogućnosti njene akcije, kao i razvoj. U periodu otvorene prijetnje (napada) koju vrši sistem zaštite (kada sistem zaštite ne može izdržati izraženi nivo prijetnje izvorima i oblicima ugrožavanja), nastupa odbrana. Odbrana podrazumijeva otpor prema otvorenom napadu i napadaču koji je provalio u sistem zaštite. Zahvaljujući i prisutnosti složenosti uslova prijetnje različitim izvorima i oblicima ugrožavanja sa ciljem postizanja bezbjednosti (sigurnosti) zaštita i odbrana se često sprovode kao integrisani i istovremeni proces (defendologija). Teoretičari u društvenim naukama često stvaraju sebi idealizovanu sliku svijeta, ali bez interesa da je realizuju u praksi. U svemu ovome duh podneblja države Srbije, Republike Srpske i Repulika Srpska kao cjelina nije bljesak vremena, isto kao što to nije ni Defendologija, ona je izraz naše potrebe, naše zaštite, bezbjednosti i odbrane, našeg opstanka, naše slobode.

6. BIBLIOGRAFIJA

1. Bruno Simma, *Parlamentarni nadzor bezbjednosnog sektora – Načela, mehanizmi i praksa*, Charter of the United Nations, Interparlamentarna unija i Ženevski Centar za kontrolu oružanih snaga, Beograd, 2003. godine.
2. Aron R. Evolution of Modern Strategic Thought; Problems of Modern Strategy. Part One, No 54. Adelphi Papers, 1969.
3. Bourguin M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de driot International, 1934. godine, t. 49, str. 473. Stanislav Stojanović, Globalizacija i bezbjednosne perspektive svijeta. V.I.Z. Beograd. 2009.
4. Conception de la securite, 1986:A/40/553
5. Conception de la securite, 1986:A/40/553
6. Internacional Encyclopedia of the Social Sciences sv. XI The Macmillan Company, London, 1968.
7. Mintzberg, H. (1990) *The Mangers Job*, New York.
8. Stiglic, E. Džozef: *Protivrečnosti globalizacije*, SBM-x, Beograd, 2004,
9. Avramov, Smilja: *Bezbjednost u 21. vijeku*, Zbornik radova SIMBON 2001. Beograd.
10. Bakrevski Oliver, Milan Milošević, *Savremeni bezbjednosni sistem*, Skopje, 2010.
11. Bošković Mil , *Kriminologija*, Univirzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2007.
12. Garent Evans, časopis udruženja diplomaca Centra Džordž K. Maršal „Bezbjednost i društvo“, Beograd, novembar/decembar 2005. godine.
13. Gaćinović Radoslav, *Bezbjednosna funkcija države*, Institut za političke studije, Beograd, 2012.

14. Goran Budžak, Mile Rakić, Održivost institucionalnih kapaciteta Republike Srbije u uslovima globalizacije, Srpska politička misao br. 3/2015., Institut za političke studije, Beograd, 2015.
15. Goran Budžak, Mile Rakić; Odnos između zakonodavne i izvršne vlasti na primjeru Ustava Republike Srbije iz 1990. i 2006. godine, Srpska politička misao br. 2/2014., Institut za političke studije, Beograd, 2014.
16. Grizold Anton, *Evropska stvarnost*, fakultet političkih nauka, Ljubljana, 1998.
17. Grupa autora, (Milutin Srdić), Poslovni leksikon, Velarta, Beograd, 2009.
18. Grupa autora, Organizaciono ponašanje, Megatrend, Beograd, 2007.
19. Grupa autora, Osnovi prava, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Beograd, 1979.
20. Grupa autora, osnovi teorije sistema-inžinjeriing, Bor, 2009.
21. Dalibor Kekić, Kultura bezbjednosti u savremenim svatanjima bezbjednosti -Ibid,
22. Danilović Neđo, Savremeni sistem bezbjednosti-skripta-, Univirzitet Slobomir, Bijeljina, 2007.
23. Dragan M. Cvetković, Organizacioni dizajn kao jedan od faktora efikasnosti poliocije, Uprava kriminalističke policije za grad Beograd, Škola biznisa, Beograd, 2010
24. Dragan Simić, nauka o bezbjednosti, Sl. list, beograd, 2002.
25. Dušan Marinković, Uvod u sociologiju, Fakultet za uslužni biznis, Novi Sad 2005.
26. Dušan Marinković, Terran, Novi Sad, 2008.
27. Đorđević N., *Bezbjednost i Jugoslavija*, Zagreb, 1985. godine,
28. Đorđević Obren, Bezbjednosni leksikon, Partizanska knjiga, Beograd, 1086.

29. Đurković Rade, Tehnička sredstva, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009.
30. Evropski centar za studije bezbjednosti Džon K. Maršal, rasprave Centra Džon K. Mar šal br. 3, Garmish-Paterkirchen, 200.
31. Enciklopedija Britanika, Narodna knjiga ,Beograd, 2005
32. Žiropoda Ljubomir, Uvod u Psihologiju, Čigoja, Beograd, 2007.
33. Zelenika Ratko, Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnom djela, Ekonomski fakultet, Rijeka, 2000.
34. Keković Zoran, Sistem bezbjednosti, Fakultet Bezbjednosti, Beograd, 2009.
35. *Mala politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1966. godine.
36. Marković Vladan, Teorija bezbjednosti, Jugoart, Beograd.
37. Marček Jan, Mitar Kovač, Naučna utemeljenost sistema vojnih nauka. Vojno dijelo 1/97
38. Mijalković Saša, Nacionalna bezbjednost, Kriminalističko-policijska akademija, beograd, 2011.
39. Mile Rakić, Duško Vejinović, Sistem bezbjednosti i društveno okruženje, Udruženje defendologa Republike Srpske, Banja Luka, 2006.
40. Mile Rakić; Uticajni faktori na ostvarivanju nacionalnih interesa Republike Srbije – političko-bezbjednosni aspekt, Politička revija br. 4/2016., Institut za političke studije, Beograd, 2016.
41. Mile Rakić, Dragan Jovašević; Izazovi demokratije, Institut za političke studije, Beograd, 2011.godina
42. Miletić Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd, 1997.
43. Mitar Kovač, Strategija i doktrina dokumanata nacionalne bezbjednosti, Svijet knjige, Beograd, 2003.

44. Nacionalna Strategija Republike Srbije, Beograd, 2009
45. Ostojić Momir, Priručnik Uvod u bezbjednost, Visoka strukovna škola za ekonomiju i bezbjednost, Beograd, 2012.
46. Pejanović Ljubo, Bejatović Milorad, Osnovi bezbjednosti, drugo izdanje, Univerzitet Privredna akademija, Fakultet za pravo i pravosuđe, Novi Sad, 2015.
47. Pejanović Ljubo, Osnovi bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, Novi Sad, 2014
48. Pejanović Ljubo, Problemi ekologije i ekološko-bezbjednosne kulture u Republici Srbiji, Fakultet za pravne i poslovne studije - Zbornik radova- Novi sad, 2013
49. Pejanović Ljubo, Rade Đurković, Bezbjednost u Vanrednim situacijama, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2011.
50. Ričard Koen, *Saradnja u bezbjednosti – Novi horizonti za međunarodni poredak*, Fond za otvoreno društvo – Srbija, Beograd, 2005.
51. Savić Andreja, Ljubomir Stajić, Osnovi civilne bezbjednosti, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2006.
52. Skakavac Zdravko i Tatijana Simić, Uticaj sredstava masovnih komunikacija na kriminalitet maloletnika, Zbornik radova, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka,
53. Službeni glasnik RS, br. 71/94:
54. Stojanović Stanislav, Globalizacija i bezbjednosne perspektive svijeta, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2009.
55. Stojanović Stanislav, *Bezbjednost i izazovi procesa globalizacije*, Vojno djelo br. 1 iz 2005. Beograd, str. 23.
56. Tatalović S. A.Grizold, V. Cvrtila, Savremene sigurnosne politike, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
57. Compendium of Cultural policy: Country Profile Serbia, oktobar 2010

58. Šulović Vladimir, Značenje koncepta bezbjednosti i teorija sekuritizacije, Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, Beograd, 2010. str.1-2
59. Šulović Vladimir, Teorija bezbjednosne sekuritizacije, Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, www.bezbednost.org 3.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

327.56::351.88
351.78

ПЕЈАНОВИЋ, Љубо

Карактеристике система безбједности : друштвенополитички дефендолошки аспект / Љубо Пејановић, Душко Вејновић, Миле Ракић. - Бања Лука : Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања (Мостар : Универзитет модерних знаности - Факултет за сигурносне студије, 2017 ; Бања Лука : Графопапир). - 388 стр. ; 25 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 383-387.

ISBN 978-99976-22-31-0 (ЕДИ)

1. Вејновић, Душко, 1961- [аутор] 2. Ракић, Миле [аутор]

COBISS.RS-ID 7099416

